Euroopa Liidu
Nõukogu

Brüssel, 19. detsember 2024
(OR. en)

17045/24

SOC 925
EMPL 623
EDUC 456
ECOFIN 1521

ETTEPANEK

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	18. detsember 2024
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2024) 701 final
Teema:	ETTEPANEK KOMISJONI JA NÕUKOGU ÜHISE TÖÖHÕIVEARUANDE KOHTA

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2024) 701 final.

Lisatud: COM(2024) 701 final

EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 17.12.2024
COM(2024) 701 final

ETTEPANEK KOMISJONI JA NÕUKOGU ÜHISE TÖÖHÕIVEARUANDE KOHTA

Sisukord

PÕHISÕNUMID....3

1. PEATÜKK. ÜLEVAADE TÖÖTURU JA SOTSIAALVALDKONNA SUUNDUMUSTEST, 2030. AASTA EESMÄRKIDE TÄITMISEL TEHTUD EDUSAMMUDEST JA PEAMISTEST HORISONTAALSETEST JÄRELDUSTEST SOTSIAALSE LÄHENEMISE KOHTA....26

1.1 Peamised suundumused tööturul....26

1.2 Peamised sotsiaalsed suundumused....29

1.3 ELi 2030. aasta peamiste eesmärkide ja liikmesriikide eesmärkide täitmisel tehtud edusammud....32

1.4 Esimese etapi riigipõhise analüüsi peamised horisontaalsed järeldused sotsiaalse lähenemise kohta....38

2. PEATÜKK. TÖÖHÕIVE- JA SOTSIAALREFORMID – LIIKMESRIIKIDE TULEMUSED JA MEETMED....46

2.1 Suunis 5. Tööjõunõudluse suurendamine....46

2.1.1 Põhinäitajad....46

2.1.2. Liikmesriikide võetud meetmed....59

2.2. Suunis 6. Tööjõupakkumise edendamine ning parema juurdepääsu loomine tööhõivele ning elukestvale oskuste ja pädevuste omandamisele....62

2.2.1. Põhinäitajad....63

2.2.2. Liikmesriikide võetud meetmed....91

2.3 Suunis 7. Tööturgude toimimise parandamine ja sotsiaaldialoogi tulemuslikumaks muutmine....100

2.3.1 Põhinäitajad....100

2.3.2. Liikmesriikide võetud meetmed....116

2.4 Suunis 8. Kõigi jaoks võrdsete võimaluste edendamine, sotsiaalse kaasatuse toetamine ja vaesuse vastu võitlemine....121

2.4.1. Põhinäitajad....121

2.4.2. Liikmesriikide võetud meetmed....151

3. PEATÜKK RIIGIPÕHISE ANALÜÜSI ESIMENE ETAPP....158

Belgia....160

Bulgaaria....162

Tšehhi....164

Taani....166

Saksamaa....168

Eesti....170

Iirimaa 172
Kreeka 174
Hispaania 176
Prantsusmaa 178
Horvaatia 180
Itaalia 182
Küpros 184
Läti 186
Leedu 187
Luksemburg 189
Ungari 191
Malta 193
Madalmaad 195
Austria 197
Poola 199
Portugal 201
Rumeenia .....**Error! Bookmark not defined.**
Sloveenia 205
Slovakkia 207
Soome 209
Rootsi 211

PÕHISÕNUMID

Euroopa Komisjoni ja nõukogu ühise tööhõivearuandega jälgitakse kooskõlas ELi toimimise lepingu artikliga 148 tööhõive olukorda liidus ja tööhõivesuuniste rakendamist. Aruandes on esitatud aastakokkuvõte Euroopa Liidu tööhõive ja sotsiaalarengu peamistest suundumustest ning liikmesriikides kooskõlas tööhõivepoliitika suunistega hiljuti ellu viidud poliitikameetmetest,[1] samuti on välja toodud peamised prioriteetsed valdkonnad, kus tuleb võtta poliitikameetmeid. Aruandes pööratakse jätkuvalt suurt tähelepanu Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamisele; täpsemalt käsitletakse samba eri põhimõtete rakendamist temaatilistes tekstikastides, võttes arvesse sotsiaal-majanduslikke väljavaateid ja viimaseid poliitikaalgatusi. Aruande 1. peatükis antakse ülevaade tööhõive- ja sotsiaalvaldkonna peamistest suundumustest ning ELi 2030. aasta peamiste eesmärkide ja riiklike eesmärkide saavutamisel tehtud edusammudest. Samuti esitatakse seal horisontaalsed järeldused, mis põhinevad ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavate riskide analüüsil. 2. peatükis analüüsitakse probleeme, mis liikmesriikidel on nelja tööhõivesuunise rakendamisel, ja kirjeldatakse võetud poliitilisi meetmeid. 3. peatükis esitatakse iga liikmesriigi kohta analüüs,[2] mis põhineb sotsiaalse lähenemise raamistiku põhimõtetel. Analüüs on kooskõlas ELi toimimise lepingu artikliga 148. See vastab ka määruse (EL) 2024/1263 (majanduspoliitika tulemusliku koordineerimise ja mitmepoolse eelarvejärelevalve kohta) artikli 3 lõike 3 punktile b, mille kohaselt käsitletakse komisjoni poolt rakendamise üle tehtavas järelevalves Euroopa poolaasta raames sotsiaalset lähenemist ohustavate riskide kindlakstegemise raamistikku[3]. Ühises tööhõivearuandes kindlakstehtud probleemide lahendamine aitab saavutada ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist, toetab liidu püüdlusi tagada õiglane rohe- ja digipööre ning aitab toime tulla demograafiliste muutustega, samuti aitab see täita kestliku arengu eesmärke ja rakendada liidu võrdõiguslikkusstrateegiaid[4]. Komisjoni ettepaneku põhjal ning pärast arutelusid nõukogu asjaomastes nõuandekomiteedes võtab tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu (EPSCO) vastu aruande lõpliku teksti.

Aruandes kirjeldatakse edusamme, mida on tehtud seoses tööhõive, oskuste ja vaesuse vähendamise alaste ELi 2030. aasta peamiste eesmärkidega, mille ELi juhid kiitsid heaks Porto sotsiaaltippkohtumisel ja Euroopa Ülemkogul 2021. aasta juunis. EL liigub hoolimata majanduskasvu aeglustumisest plaanipäraselt tööhõive määra käsitleva peamise eesmärgi täitmise suunas 2030. aastaks, seevastu oskuseid ja vaesuse vähendamist käsitlevate ELi peamiste eesmärkide saavutamiseks on vaja veel märkimisväärselt pingutada.

- ELi tööhõive määr jõudis 2023. aastal 75,3 %ni, mis on vaid 2,7 protsendipunkti vähem kui 2030. aastaks seatud 78 % eesmärk. Enamik liikmesriike tegi 2023. aastal

[1] Euroopa Liidu Nõukogu võttis tööhõivesuuniste viimase ajakohastatud versiooni vastu 2024. aasta novembris (ELT L 2024/3134, 13.12.2024).

[2] Tulenevalt 2023. aasta juunis EPSCOs toimunud aruteludest, mis käsitlesid sotsiaalse lähenemise raamistikku, ning põhisõnumitest, mille tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee koostasid tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee ühise sihtotstarbelise töörühma 2022. aasta oktoobrist 2023. aasta maini tehtud töö põhjal.

[3] Lisaks on sama määruse põhjenduses 8 märgitud: „Osana Euroopa poolaasta raames tehtavast põhjalikust tööhõive ja sotsiaalarengu analüüsist hindab komisjon ülespoole suunatud sotsiaalse lähenemise riske liikmesriikides ning jälgib sotsiaalnäitajate tulemustabelist ja sotsiaalse lähenemise raamistiku põhimõtetest lähtuvalt Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtete elluviimisel tehtud edusamme.“

[4] Soolise võrdõiguslikkuse strateegia 2020–2025, ELi rassismivastane tegevuskava 2020–2025, romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlev ELi strateegiline raamistik 2020–2030, LGBTIQ-inimeste võrdõiguslikkuse strateegia, puuetega inimeste õiguste strateegia aastateks 2021–2030.

oma riiklike tööhõive-eesmärkide saavutamisel täiendavaid edusamme, kusjuures viis liikmesriiki on oma eesmärgid juba saavutanud või ületanud.

- Mis puudutab oskusi, siis täiskasvanuhariduses osalemise määr on ELis vaid pisut kasvanud 37,4 %lt 2016. aastal 39,5 %le 2022. aastal, mis on ELi peamisest eesmärgist 60 % endiselt kaugel. Ka on enamik liikmesriike oma riiklikest eesmärkidest maha jäänud. See näitab, et tuleb veel märkimisväärselt pingutada, võttes arvesse Euroopa püüdlust jääda rohe- ja digipöörde ning elanikkonna vananemise tingimustes konkurentsivõimeliseks, uuenduslikuks ja kaasavaks.
- Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste arv oli ELis 2023. aastal ligikaudu 1,6 miljoni võrra väiksem kui 2019. aastal, seda vaatamata COVID-19 kriisile, kõrgetele energiahindadele ja inflatsioonile. See on kaugel ELi peamisest eesmärgist vähendada selliste inimeste arvu 2030. aastaks vähemalt 15 miljoni võrra. Kõnealusesse riskirühma kuuluvate inimeste arv suurenes peaaegu pooltes liikmesriikides, mis osutab riiklike eesmärkidega võrreldes vastupidisele suundumusele. Seda silmas pidades tuleb jõupingutusi kümnendi lõpuni jäänud aja jooksul märkimisväärselt kiirendada.

Koos ühtekuuluvuspoliitika fondidega toetab liikmesriikide taaste- ja vastupidavuskavadega ette nähtud reformide ja investeeringute rakendamine õiglast, kaasavat ja kestlikku majanduskasvu. Lisaks toetusele, mida antakse Euroopa Sotsiaalfond+-ist (ESF+), Euroopa Regionaalarengu Fondist (ERF), Õiglase Ülemineku Fondist (JTF) ja tehnilise toe instrumendist asjaomastes poliitikavaldkondades võetavatele poliitikameetmetele, edendatakse taaste- ja vastupidavusrahastu kaudu liidu majanduslikku, sotsiaalset ja territoriaalset ühtekuuluvust, parandades liikmesriikide konkurentsivõimet, vastupidavust, kriisiks valmisolekut, kohanemisvõimet ja majanduskasvu potentsiaali ning soodustades kvaliteetsete töökohtade loomist asjakohaste reformide ja investeeringutega. Seeläbi toetab rahastu ka Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamist[5]. Liikmesriikidele eraldatud vahenditest moodustavad sotsiaalkulutused kokku ligikaudu 162,5 miljardit eurot ehk umbes 25 % hinnangulistest kogukuludest[6]. Praeguseks on komisjon taaste- ja vastupidavusrahastust maksnud nii toetuste ja laenude kui ka eelmaksetena välja ligikaudu 269 miljardit eurot. 27 taaste- ja vastupidavuskavas sisalduvast 7 129 vahe-eesmärgist ja sihtväärtusest toetavad 2 201 (ligikaudu 31 %) eelduste kohaselt sotsiaalpoliitikat. 14. novembri seisuga täidetud 1 742 vahe-eesmärgist ja sihtväärtusest toetavad sotsiaalpoliitikat 505 (ligikaudu 30 %). Poliitikameetmete analüüsi osana on ühises tööhõivearuandes käsitletud ka valitud meetmeid, mida toetatakse ELi rahalistest vahenditest, eelkõige taaste- ja vastupidavusrahastust, ESF+ist, ERFist, JTFist ja tehnilise toe instrumendist. Kõik need vahendid toetavad nii majanduskasvu ja tööhõive väljavaateid kui ka sotsiaalset ja majanduslikku ühtekuuluvust ning vastupanuvõimet liidus.

2025. aasta ühises tööhõivearuandes esitatakse sotsiaalse lähenemise raamistiku põhimõtetele tuginev riigipõhine analüüs kooskõlas määruse (EL) 2024/1263 artikli 3 lõike 3 punktiga b. Olemasolevate vahendite (sotsiaalvaldkonna tulemustabel ja ühise tööhõivearuande puhul kokku lepitud nn valgusfoorimetoodika) abil analüüsitakse liikmesriikide tööturu, oskuste ja sotsiaalvaldkonna probleeme, et teha kindlaks ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavad võimalikud riskid, mis nõuavad riigipõhise

[5] Määrus (EL) 2021/241, millega luuakse taaste- ja vastupidavusrahastu (ELT L 57, 18.2.2021, lk 17).

[6] Sotsiaalkulutuste kategooriad määratakse kindlaks ja neid kohaldatakse metoodika alusel, mille komisjon on pärast Euroopa Parlamendi ja liikmesriikidega konsulteerimist vastu võtnud delegeeritud määrusega (EL) 2021/2105.

analüüsi teises etapis põhjalikumat käsitlemist. Kokkuvõttes osutab sotsiaalse lähenemise raamistikul põhinev esimese etapi analüüs järgmisele:

i. tööturul jätkus 2023. aastal ülespoole suunatud lähenemine, kuid parandada on veel vaja alaesindatud rühmade tööhõive tulemusi;
ii. oskuste puhul on ELi tasandil tehtud väikesi edusamme, kuid selles valdkonnas püsib risk ülespoole suunatud lähenemisele;
iii. vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr on ELi tasandil üldjoontes stabiilne, kuid sotsiaalvaldkonnas püsivad ülespoole suunatud lähenemist ohustavad riskid.

Komisjoni talitused analüüsivad teises etapis (suurema kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete tõendite kogumi põhjal) üksikasjalikumalt riike, mille puhul on esimeses etapis kindlaks tehtud ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavad võimalikud riskid. Need riigid on Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Itaalia, Leedu, Ungari ja Rumeenia, mida analüüsiti teises etapis ka eelmisel aastal, ning Kreeka, Horvaatia ja Luksemburg, mida analüüsitakse teises etapis sel aastal esimest korda. Kreeka puhul on põhjuseks mõningane halvenemine või üldine paigalseis tasemel, mis on ikka veel kaugel ELi sotsiaalvaldkonna keskmisest (liiga suurte eluasemekulude määr, rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul, vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimesed – kogu elanikkond ja lapsed, sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele, sissetulekute ebavõrdsus); püsivad on tööturuprobleemid naiste ja noorte puhul ning täiskasvanute õppes osalemise tase on madal ja olukord halveneb. Horvaatia puhul on teise etapi analüüsi tegemise põhjuseks oskuste valdkond (väike ja vähenev täiskasvanuhariduses osalemine, vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaalu märkimisväärne vähenemine), üldine tööhõive määr, mis on hoolimata olukorra paranemisest endiselt ELi keskmisest madalam, ning puuetega inimeste jätkuvalt raske tööhõiveolukord, samuti mõned sotsiaalvaldkonna probleemid (sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele, sissetulekute ebavõrdsus). Luksemburgi puhul on teise etapi analüüsi tegemise põhjuseks mõne sotsiaalse indikaatori märkimisväärne halvenemine viimasel ajal (vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimesed – kogu elanikkond ja lapsed, sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele), liiga suurte eluasemekulude püsivalt kõrge määr, viimasel ajal halvenenud tööturusuundumused (töötuse ja pikaajalise töötuse määr, puudega inimeste tööhõivelõhe) ning vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaalu vähenemine, vaatamata sellele, et statistilised näitajad on ELi keskmisest tunduvalt paremad. Üksikasjalikum analüüs on esitatud käesoleva aruande 3. peatükis kõigi 27 liikmesriigi kohta.

Tööhõive-, oskuste ja sotsiaalvaldkonna probleemid ELi liikmesriikides sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate kaupa

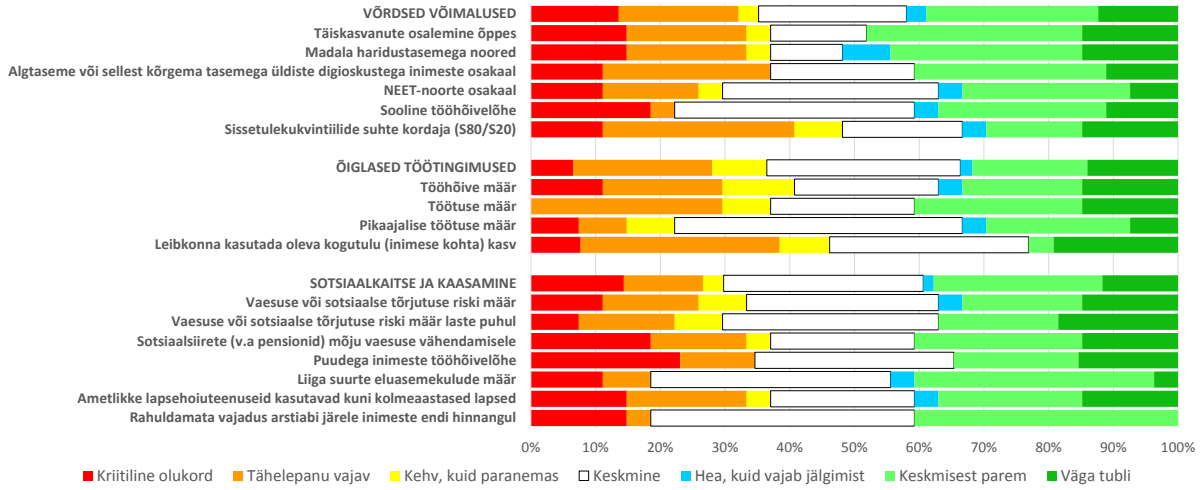

Märkus: mõne riigi puhul teatavate näitajate andmed puuduvad (vt tabel 1.4.1 punktis 1.4). Kõikide näitajate selgitused on esitatud 6. lisas.

Hoolimata kehvast majanduskeskkonnast 2023. aastal olid tööturutulemused ELi keskmisena head ja tööhõive kasvas ikka veel jõudsalt. ELi tööhõive määr jõudis 2023. aastal rekordiliselt kõrgele – 75,3 %ni (kasv 2022. aastaga võrreldes 0,7 protsendipunkti) ja tõusis 2024. aasta teises kvartalis 75,8 %ni. Aastane kasvumäär 1,1 % tähendas naasmist COVID-19 pandeemia eelsete (2013–2019) keskmiste näitajate juurde pärast kiiret pandeemiajärgset taastumist 2022. aastal (+ 2,3 %). Samal ajal langes töötuse määr ELis 2023. aastal enneolematult madalale (6,1 %) ja jõudis 2024. aasta septembris 5,9 % tasemele. Kui enne COVID-19 pandeemiat oli töötuse vähenemine tööhõive kasvu peamine tõukejõud, siis madal töötuse tase on peamise tööhõive kasvu allikana tõstnud fookusesse tööjõu pakkumise kasvu. 2023. aastal oli tööjõu pakkumise kasvuga seletatav ligikaudu 90 % tööhõive kasvust. Tööjõu pakkumine kasvas peamiselt tänu kõrgharidusega parimas tööeas (25–54) töötajatele, kellest paljud on kolmandate riikide kodanikud, samuti tänu kesk- või kõrgharidusega vanemaealistele töötajatele. Tööhõive kasv oli kiirem sektorites, kus valitseb märkimisväärne tööjõupuudus, nagu IKT ja ehitus. Seda võib seostada nii kasvava tööjõupakkumisega kui ka töökohtade arvu kasvuga neis suure nõudlusega sektorites. Üldiselt täheldati tööhõivemäärade ühtlustumist liikmesriikide vahel, kuid paljudes liikmesriikides püsivad märkimisväärsed piirkondlikud erinevused. Hiljutistes nõukogu järeldustes käsitletakse juurdepääsu tugi- ja tööhõiveteenustele, et edendada vaesusriskiga inimeste, sealhulgas romade sotsiaalset kaasatust territoriaalse ebavõrdsuse vähendamise teel[7].

[7] Heaks kiidetud tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogus 2. detsembril 2024.

Tööturg on hoolimata aeglasemast majanduskasvust tugev

75,8 % – tööhõive määr (20–64aastased) 2024. aasta II kvartalis (aastases võrdluses +0,5 pp)

75,4 % – tööjõus osalemise määr (15–64aastased) 2024. aasta II kvartalis (aastases võrdluses +0,4 pp)

6,0 % – töötuse määr (15–74aastased) 2024. aasta II kvartalis (aastases võrdluses muutumatu)

14,8 % – noorte töötuse määr (15–24aastased) 2024. aasta II kvartalis (aastases võrdluses +0,4 pp)

Tööturu põhinäitajad EL 27s (%, kvartaliandmed)

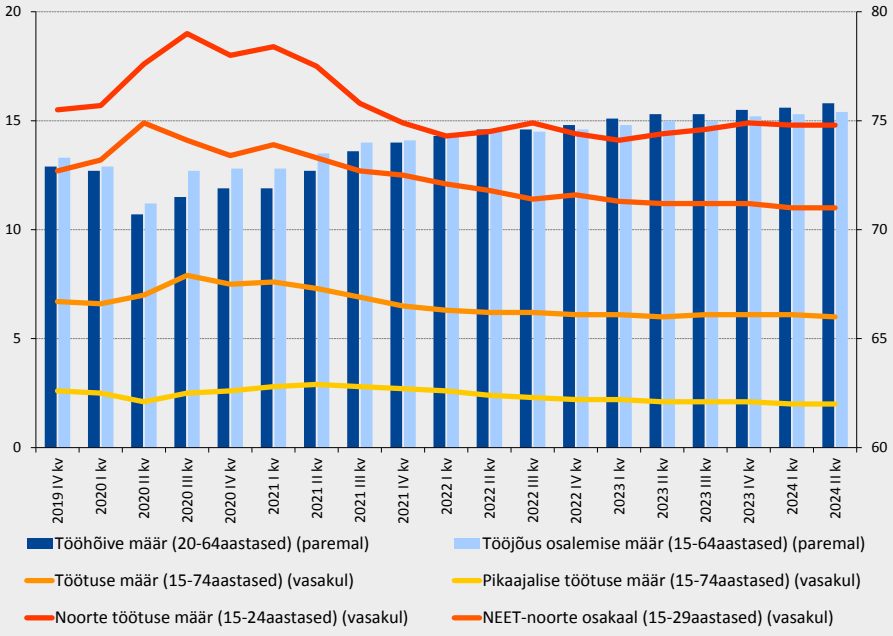

Allikas: Eurostat [lfsi_emp_q], [une_rt_q], [une_ltu_q] ja [lfsi_neet_q]. Sesoonselt korrigeeritud, kalendaarselt korrigeerimata andmed.

Tööviljakuse kasv ELis on aeglane. Kuigi tööviljakuse kasvumäär oli enne 2007. aastat keskmiselt ligikaudu 1,4 % aastas, aeglustus see 2010.–2019. aastal 0,8 %le ja langes 2023. aastal 0,7 %le. Seetõttu on see struktuurselt madal ja võib kahjustada ELi konkurentsivõimet maailmas, samuti tulevase kasvupotentsiaali, töökohtade loomise ja elatustasemega seotud tulemusi ELis. Tööviljakuse vähese kasvu peamine põhjus on tootmistegurite kogutootlikkuse nõrk kasv. Selle algpõhjuste hulgas tõstetakse Euroopa konkurentsivõime tuleviku aruandes (Mario Draghi aruanne) esile märkimisväärseid puudujääke ELi kõrgtehnoloogiaalases spetsialiseerumises, innovatsioonis ja investeeringutes, eriti võrreldes Ameerika Ühendriikidega. Oluliste teguritena nimetatakse ka ühtse turu killustatust ja regulatiivset keerukust. Siinkohal on oluline, et tööjõupuudus ja oskuste nappus aeglustab tehnoloogia kasutuselevõttu ja suurendab kulusid, mis vähendab veelgi tööjõunõudlust. Nagu Euroopa konkurentsivõime tuleviku aruandes rõhutati, on konkurentsivõime suurendamiseks väga oluline kohandada haridus- ja koolitussüsteeme vastavalt muutuvatele oskuste vajadustele, eelkõige rohe- ja digipöörde vajadustele, rõhutades täiskasvanuhariduse ning kutsehariduse ja -õppe tähtsust. Tootlikkuse kasvu tagamisel ning palgakasvu ja konkurentsivõime säilitamisel võib olla abi haldustõkete ning regulatiivse ja aruandluskoormuse vähendamisest, innovatsiooni edendamisest ja tõhusate kollektiivläbirääkimiste toetamisest.

Liidus on endiselt märkimisväärne tööjõupuudus

3 % või suurem vabade ametikohtade määr kutse-, teadus- ja tehnikaalases tegevuses, info ja side ning ehituse valdkonnas
2023. aastal

20 % suurem tööjõupuudus
2023. aastal
võrreldes
2019. aastaga

Vabade ametikohtade määr ELis majandustegevuse kaupa (%, aastapõhised andmed)

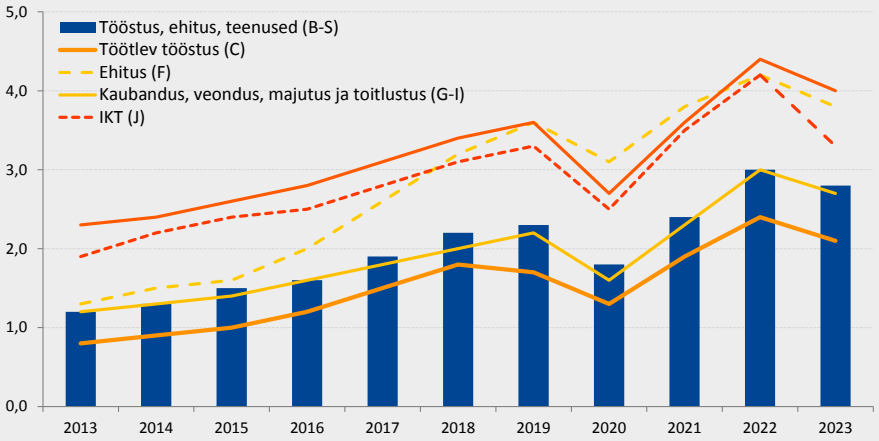

Märkus: NACE Rev. 2 tegevusalad B–S (tööstus, ehitus ja teenused, v.a kodumajapidamiste kui tööandjate tegevus ning eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste tegevus), C (töötlev tööstus), F (ehitus), G–I (hulgi- ja jaekaubandus, veondus, majutus ja toitlustus), J (info ja side) ning M–N (kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus).
Allikas: Eurostat [jvs_a_rate_r2]

Tööjõupuudus ja oskuste nappus on vähenemas, kuid on ELis endiselt märkimisväärsed; nendega tegelemine on äärmiselt oluline, et suurendada ELi konkurentsivõimet, innovatsioonisuutlikkust ning kaasavat ja kestlikku majanduskasvu. Viimase kümne aasta jooksul on tööjõupuudus ja oskuste nappus kõigis liikmesriikides suurenenud. Kuigi sesoonselt korrigeeritud vabade ametikohtade määr vähenes 2,9 %lt 2023. aasta esimeses kvartalis 2,4 %le 2024. aasta teises kvartalis, kajastades väiksemat majanduskasvu ja tagasihoidlikumaid värbamisootusi, on see endiselt tunduvalt kõrgem kui pandeemiaeelne (2013–2019) keskmine (1,7 %). Tööjõupuudus ja oskuste nappus on tingitud demograafilistest muutustest, nõudlusest uute oskuste järele, mis on seotud tehnoloogia arengu ja kaksiküleminekuga (sealhulgas inseneri-, tehnika-, teadus-, operatiiv- ja seireoskused),[8] ning halbadest töötingimustest teatavates sektorites. Tööjõupuudusest ja oskuste nappusest on teada andnud kõigi sektorite igas suuruses ettevõtted ning need on eriti püsivad hooldussektoris, hariduses, STEM-valdkonnas (eelkõige IKTs), ehituses, transpordis ja teatavatel teenusepõhistel kutsealadel (nt kokad, ettekandjad ja kelnerid). Kuigi tööjõupuudus võib viidata potentsiaalselt tugevale majandusele, mis annab töötajatele võimaluse pidada läbirääkimisi paremate palkade ja töötingimuste üle, pärsib see samal ajal, eriti pikaajalisena, tootlikkust ja innovatsioonisuutlikkust, nõrgendades ELi konkurentsivõimet, tekitab majanduskasvu kitsaskohti ning takistab rohe- ja digipöörde edenemist. Tööjõupuuduse ja oskuste nappusega tegelemisel on keskse tähtsusega kooskõlastatud ja tugevamad meetmed ELi, liikmesriikide ja piirkondlikul tasandil ning ka sotsiaalpartnerite ja muude asjakohaste sidusrühmade kaasamine. Komisjon esitas 2024. aasta märtsis tihedas koostöös sotsiaalpartneritega koostatud tegevuskava[9] tööjõupuuduse ja oskuste nappuse vähendamiseks. See tugineb arvukatele juba tehtud algatustele ning selles esitatakse uued meetmed, mida EL, liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid võtavad või peaksid võtma tööjõupuuduse ja oskuste nappusega tegelemiseks. Nende hulgas on meetmed, mis on

[8] Vt UNIDO, „What are green skills?“, 2023.
[9] Vt Euroopa Komisjon, Commission sets out actions to tackle labour and skills shortages, 2024.

seotud alaesindatud rühmade aktiveerimisega tööturul, oskuste ja hariduse toetamisega, töötingimuste parandamisega, õiglase ELi-sisese liikuvuse edendamisega ja sellele lisaks talentide ligimeelitamisega väljastpoolt ELi.

Palgad kasvasid ELis 2023. aastal jõudsalt, kuid liikmesriigiti väga erinevalt. Nominaalne töötasu töötaja kohta kasvas ELis jätkuvalt kõrge inflatsiooni ja pingelise tööturu tingimustes aastaga rekordilised 6,1 %, võrreldes 4,9 %ga 2022. aastal. Inflatsiooni aeglustudes vähenes see kasv 2024. aasta teises kvartalis 5,0 %le. Pärast olulist langust (–3,7 %) 2022. aastal hakkas reaalpalk 2023. aasta teises pooles kasvama, jõudes 2024. aasta teises kvartalis 2,4 % tõusuni (aastases võrdluses). Kasv taastus tänu inflatsiooni vähenemisele ja jätkuvalt tugevale nominaalpalga kasvule. Vaatamata viimase aja kasvusuundumustele jäävad reaalpalgad 2024. aastal ELis keskmiselt ja kaheksas liikmesriigis (Tšehhi, Taani, Soome, Itaalia, Prantsusmaa, Saksamaa, Kreeka ja Rootsi) allapoole pandeemiaeelset taset. Seadusjärgse miinimumpalga tõus kompenseerib suures osas miinimumpalga saajate ostujõu vähenemist enamikus liikmesriikides. See tõus tulenes peamiselt 2023. ja 2024. aasta jaanuaris toimunud korrapärasest iga-aastasest miinimumpalga ajakohastamisest ning olulisest kohandamisest mõlema aasta jooksul. Et tagada madalapalgaliste ostujõud ning ennetada ja maandada palgatöötajate vaesusriski, on väga oluline võtta üle piisavat miinimumpalka käsitlev direktiiv,[10] millega tugevdatakse ka töötamise stiimuleid. Direktiiv sisaldab ka meetmeid, mille eesmärk on soodustada kollektiivläbirääkimisi ning parandada eeskirjade täitmise tagamise ja järelevalve mehhanisme kõigis liikmesriikides.

Reaalpalk kasvab, kuid pole varasemate aastate langusest veel taastunud

Nominaalne töötasu töötaja kohta kasvas 2023. aastal **6,1 %** ja 2024. aasta II kvartalis **5 %**

Reaalpalk aga **vähenes** 2023. aastal **0,2 %** ja **kasvas** 2024. aasta II kvartalis **2,4 %**

Reaalne brutopalk töötaja kohta
(aastane muutus protsentides, 2022, 2023 ja 2024 II kvartal)

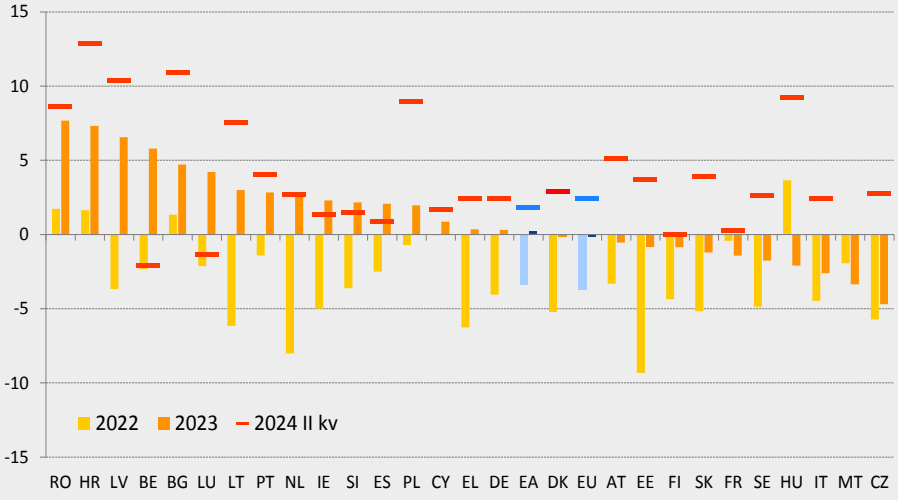

Allikas: Euroopa Komisjon, AMECO andmebaas, nominaalne brutopalk töötaja kohta [hwwdw]; deflaator: ühtlustatud tarbijahinnaindeks [prc_hicp_midx]. 2024. aasta II kvartal: tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutused, mis põhinevad Eurostati andmetel palkade [namq_10_gdp], kogu tööhõive (riigi territooriumi järgi) [namq_10_a10_e] ja ühtlustatud tarbijahinnaindeksi kohta [prc_hicp_midx].

Palgavaesus ELis 2023. aastal veidi vähenes, kuid mõjutas siiski iga kaheteistkümnendat töötajat ja oli märkimisväärselt suurem ebatüüpiliste töövormide

[10] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. oktoobri 2022. aasta direktiiv (EL) 2022/2041, mis käsitleb piisavat miinimumpalka Euroopa Liidus (ELT L 275, 25.10.2022, lk 33).

puhul. Kokkuvõttes vähenes palgavaeste osakaal 2022. aasta 8,5 %lt 2023. aastal 8,3 %le ning oli väiksem kui kümme aastat varem ja vahetult enne COVID-19 pandeemiat. Palgavaesus vähenes 2023. aastal peaaegu pooltes liikmesriikides vaatamata sellele, et paljud neist seisid 2022. aastal silmitsi kõrge inflatsiooni ja reaalpalga märkimisväärse kahanemisega. See näitab, et nendes riikides vähenes mediaansissetulek järsemalt kui palgavaeste sissetulek, mida toetas miinimumpalga ja sotsiaalsiirete ajakohastamine. Eurostati esialgsete hinnangute kohaselt jääb palgavaesuse tase 2024. aastal muutumatuks (2023. aasta sissetulekute põhjal). Nagu varasematelgi aastatel, oli palgavaesus kogu ELis märkimisväärselt suurem kolmandate riikide kodanike ja väljaspool ELi sündinud inimeste seas (vastavalt 22,5 % ja 18,5 %), madala haridustasemega töötajate (18,4 %), osaajaga töötajate ja ajutiste töötajate (mõlemad 12,6 %) ning ülalpeetavate lastega leibkondade seas (10,0 %). Palgavaesus oli suurem ebatüüpilises töösuhtes olevate inimeste (ajutised töötajad, osaajaga töötajad, füüsilisest isikust ettevõtjad) puhul, isegi kui sotsiaaltoetustel oli suhteliselt olulisem roll nende vaesusriski vähendamisel. Sotsiaalkaitsega kaetus oli liikmesriigiti ja töötajate eri kategooriate lõikes väga erinev. Kõige väiksema tõenäosusega said sotsiaaltoetusi füüsilisest isikust ettevõtjad, kes olid vaesuse ohus sotsiaalsiirdeid arvesse võtmata – nende sotsiaalkaitsega kaetus oli ELis 2023. aastal 12,7 %. Mis puudutab ametlikku sotsiaalkaitsega kaetust,[11] siis esines 2023. aasta kevadel 15 liikmesriigis kaitse puudujääke vähemalt ühe ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate rühma puhul vähemalt ühes sotsiaalkaitse harus, kõige sagedamini töötus-, haigus- ja/või rasedus- ja sünnitushüvitiste valdkonnas.

Liikmesriigiti on suured erinevused mittevabatahtliku tähtajalise lepinguga töötajate osakaalus, kusjuures rohkem on selliste töötajate hulgas naisi

2023. aastal töötas ELis **tähtajalise töölepingu** alusel **12,3 %** töötajaist (20–64aastased)

Mittevabatahtliku tähtajalise lepingu alusel töötas **7,4 % naistest** (20–64aastased) (ja 6,2 % meestest)

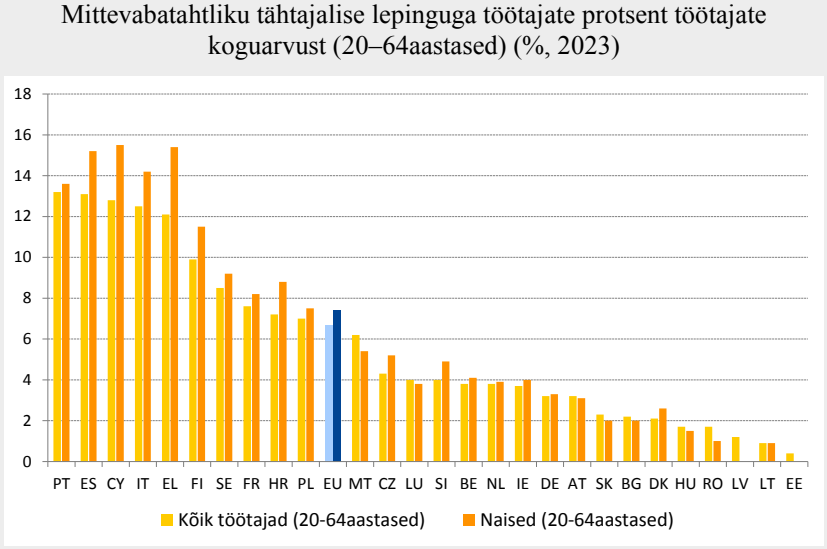

Allikas: Eurostat [lfsa_etgar] ja ELi tööjõu-uuring [lfsa_etgar].

Kuigi on töötajaid, kes hindavad kõrgelt paindlikkust, võib pikka aega püsiv tööturu killustatus avaldada negatiivset mõju sotsiaalsele õiglusele. Ajutised töökohad ja osaajatöö võivad soodustada teatavate rühmade, eelkõige noorte ja kõrge kvalifikatsiooniga

[11] Teatava rühma ametlik kaetus sotsiaalkaitsega tähendab, et teatava sotsiaalkaitseharu (nt vanaduse, haiguse, töötuse, emadusega seotud kaitse) kehtivate õigusaktide või kollektiivlepingute kohaselt on asjaomasesse rühma kuuluvatel isikutel õigus asjaomase sotsiaalkaitseharu sotsiaalkaitsekava kohasele kaitsele.

töötajate sisenemist tööturule ja oskuste arendamist, samuti võimaldavad need suuremat paindlikkust ning töö- ja eraelu tasakaalu. Püsivad erinevused töötajate töökohakindluses ja töötingimustes (millel on sageli mõju sotsiaalkaitse kättesaadavusele) tekitavad siiski lõhesid, mis kipuvad ebavõrdsust suurendama. Eriti suur on töökoha ebakindlus ajutise töö korral juhul, kui tähtajaline leping ei ole hüppelauaks tähtajatu lepingu suunas. Sedalaadi ebakindlus toob kaasa ka ebasoodsamad töötingimused teatavates sektorites ja teatavatel kutsealadel, kus on suur ja püsiv tööjõupuudus. ELi kõrge tööhõive määra taustal vähenes tähtajalise töölepinguga töötajate osakaal kõigi töötajate seas veidi (12,9 %lt 2022. aastal 12,3 %le 2023. aastal), kusjuures liikmesriikide vahel esines märkimisväärseid erinevusi (mõnes liikmesriigis oli see osakaal üle 15 %, teistes alla 3 %). Eelkõige on mõnes liikmesriigis endiselt suur tähtajaliste lepingute osakaal, samal ajal kui alalistele töökohtadele ülemineku määr on madal. Ka on tähtajalised lepingud jätkuvalt levinumad noorte ja naiste seas. Lisaks ei töötanud ELis 2023. aastal vabatahtlikult sellise lepingu alusel üle poole ajutistest töötajatest, mis on võrreldes 2022. aastaga veidi vähem (ja jällegi on liikmesriikide vahel märkimisväärsed erinevused), ning nende hulgas oli rohkem naisi. Samal ajal suurenes ELis 2023. aastal veidi osaajatöö osakaal. Olukorra paranemisest hoolimata on märkimisväärne osa osaajatööst mitmes liikmesriigis siiski mittevabatahtlik. Tööturu killustatust saab muu hulgas vähendada kohandatud aktiivse tööturupoliitikaga, mis soodustab liikumist parematele töökohtadele, ning samuti tööandjatele suunatud stiimulitega töötajate palkamiseks ja tööl hoidmiseks.

Digitaalsed tööplatvormid moodustavad ELi majandusest üha olulisema osa, pakkudes töövõimalusi, kuid tekitades ka spetsiifilisi probleeme, eelkõige seoses töötajate tööalase staatusega. Aastatel 2016–2020 kasvasid ELi platvormimajanduse tulud peaaegu viis korda ning 2020. aastal töötas digitaalsete tööplatvormide kaudu hinnanguliselt üle 28 miljoni inimese, kusjuures nende arv eeldatavasti pidevalt kasvab[12]. Enamik neist inimestest on tegelikud iseenda tööandjad, kuid hinnanguliselt 5,5 miljonit on selleks valesti liigitatud. Rohkem kui pooled platvormitööd tegevatest inimestest teenivad miinimumpalgast vähem[13]. Seda arvesse võttes on platvormitöö tingimuste parandamist käsitleva direktiivi[14] eesmärk muu hulgas käsitleda fiktiivsete füüsilisest isikust ettevõtjate probleemi digitaalsetel tööplatvormidel ja hõlbustada tööalase staatuse õiget kindlaksmääramist töösuhte olemasolu õigusliku eelduse kaudu. Lisaks antakse direktiiviga nii töötaja staatuses olevatele kui ka füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsevatele platvormitöötajatele uued õigused ning tagatakse algoritmilise juhtimise suurem läbipaistvus, õiglus ja vastutus. Direktiiviga tugevdatakse ka sotsiaaldialoogi ja kollektiivläbirääkimisi.

Tehisintellekti ja muu digitehnoloogia, sealhulgas andmeanalüüsi, virtuaalmaailma, küberturvalisuse, kvant- ja pilvandmetöötluse ning servtöötluse kiire areng toovad kaasa tööturu põhjaliku ümberkujunemise, mis vajab hoolikat jälgimist ja sobivaid poliitikameetmeid. Võib eeldada, et see mõjutab töökohtade arvu ja kvaliteeti ning töötajate elukvaliteeti. Kuigi hiljutised uuringud[15] kinnitavad, et lühivaates võib tehisintellekti

[12] Euroopa Komisjon, komisjoni talituste töödokument – mõju hindamise aruande kommenteeritud kokkuvõte, mis on lisatud ettepanekule võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv platvormitöö tingimuste parandamise kohta, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021.

[13] Euroopa Komisjon, Study to gather evidence on the working conditions of platform workers, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[14] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2024. aasta direktiiv (EL) 2024/2831 platvormitöö tingimuste parandamise kohta (ELT L, 2024/2831, 11.11.2024).

[15] Vt Albanesi, S., Da Silva, A., Jimeno, J., Lamo, A., ja Wabitsch, A., *New technologies and jobs in Europe*, Euroopa Keskpanga töödokument nr 2023/2831, 2023, ning Hayton, J., Rohenkohl, B., Christopher, P., Liu, H.

kasutuselevõtu peamine netomõju tööhõivele olla positiivne, suurendades nõudlust selle arendamiseks ja kasutuselevõtuks vajalike oskuste järele, tuleks hoolikalt jälgida tasakaalu tööhõive kasvust saadava kasu ja tehisintellekti potentsiaali vahel asendada rutiinset tööd tegevaid töötajaid[16]. Lisaks võib generatiivne tehisintellekt erinevalt varasematest automatiseerimislainetest oluliselt mõjutada kõrge kvalifikatsiooniga töötajaid. Ka võib tehisintellektil põhineva kõrgtehnoloogilise robootika abil toimuv automatiseerimine avaldada suurt mõju tootmisprotsessidele ja teenuste osutamisele ning muuta ametiprofiile ja suurendada vajadust digitaalsete, analüütiliste ja pehmete oskuste järele[17]. Sellega seoses soovitakse ELi tehisintellektimäärusega[18] (jõustus 2024. aasta augustis) tagada tehisintellekti usaldusväärsus, ohutus ja kooskõla ELi põhiõigustega.

Kaugtöö pakub suuremat autonoomiat ja paindlikkust. Samal ajal võib hübriidtöö korraldusel põhinev uus töömudel soodustada ka töökultuuri, kus töötaja on alati kättesaadav, mille tulemuseks võib olla sagedane ettearvamatu lisatööaeg, mis võib kahjustada töötajate töö- ja eraelu tasakaalu, tervist ja heaolu. Tõendid näitavad, et kuigi stressitegurid, nagu töö intensiivsus, töö- ja eraelu segunemine ning vabal ajal töötamine mõjutavad kõiki töötajaid, on nende mõju kaugtööd tegevatele töötajatele tugevam kui tööandja ruumides töötavatele töötajatele. Kaugtöötajad on kõige sagedamini nimetanud vaimse tervise probleemidena ärevust, emotsionaalset väsimust, kurnatust osalemise tõttu pikkadel virtuaalsetel koosolekutel ja isoleeritust[19]. Sellise töökultuuriga seotud riske, kus töötaja on pidevalt kättesaadav, võib maandada õigus mitte olla kättesaadav, mis aitab töö- ja eraelu vahel selgemaid piire tõmmata ning toetab seeläbi töötajate tervist, ohutust ning töö- ja eraelu tasakaalu. Seda arvesse võttes ning pärast seda, kui Euroopa Parlament võttis vastu resolutsiooni soovitustega esitada seadusandlik ettepanek õiguse kohta mitte olla kättesaadav ja kaugtööd käsitleva ELi õigusraamistiku kohta,[20] korraldas komisjon uuringu, et koguda tõendeid ning analüüsida kaugtööd ja õigust mitte olla kättesaadav käsitlevate võimalike poliitikavariantide lisaväärtust ja mõju, ning algatas ametliku kaheetapilise konsultatsiooni.

Kuigi noorte töötuse määr on majanduskasvu aeglustumise tõttu enamikus liikmesriikides taas tõusuteel, väheneb jätkuvalt mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored) osakaal, kuid sugude lõikes erinevalt, ning rohkem on probleeme rändetaustaga noortel. Noorte (15–24aastased) töötuse määr, mis on pärast COVID-19 pandeemia haripunkti stabiilselt tõusnud, püsis 2023. aastal 14,5 % juures ega ole aeglasema majanduskasvu tõttu eelmise aastaga võrreldes muutunud. Kuigi see määr jätkas langust väga kõrge noorte töötuse tasemega riikides, mis näitab lähenemise suundumust ELis viimase viie aasta jooksul, hakkas see paljudes teistes riikides taas tõusma. Samal ajal on noorte töötuse

---

Y., *What drives UK firms to adopt AI and robotics, and what are the consequences for jobs?*, Sussexi ülikool, 2023.

[16] Euroopa Komisjon, Artificial Intelligence: Economic Impact, Opportunities, Challenges, Implications for Policy (aruteludokument 210), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[17] Eurofound, Human–robot interaction: What changes in the workplace?, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[18] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuni 2024. aasta määrus (EL) 2024/1689, millega nähakse ette tehisintellekti käsitlevad ühtlustatud õigusnormid ning muudetakse määruseid (EÜ) nr 300/2008, (EL) nr 167/2013, (EL) nr 168/2013, (EL) 2018/858, (EL) 2018/1139 ja (EL) 2019/2144 ning direktiive 2014/90/EL, (EL) 2016/797 ja (EL) 2020/1828 (tehisintellekti käsitlev määrus) (ELT L, 2024/1689, 12.7.2024).

[19] Euroopa Komisjon, Study exploring the social, economic and legal context and trend of telework and the right to disconnect, in the context of digitalisation and the future of work, during and beyond the COVID-19 pandemic, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[20] P9_TA(2021)0021, Euroopa Parlamendi 21. jaanuari 2021. aasta resolutsioon soovitustega komisjonile õiguse kohta mitte olla kättesaadav (2019/2181(INL)).

määr endiselt üle kahe korra kõrgem kui üldine töötuse määr ning eriti kõrge on see madala kvalifikatsiooniga ja väljaspool ELi sündinud noorte seas. Positiivne on see, et NEET-noorte osakaal väheneb jätkuvalt – 2023. aastal langes see 11,2 %le. See suundumus on kooskõlas noorte kasvava tööturul osalemisega, mille puhul on ELis näha mõningaid ühtlustumise märke. Siiski on NEET-noorte osakaal naiste seas endiselt suurem kui meeste seas (2,4 protsendipunkti võrra) ja väljaspool ELi sündinute seas suurem kui ELis sündinute seas (9,3 protsendipunkti võrra). Kõik see rõhutab vajadust võtta jätkuvalt meetmeid, et lahendada struktuursed probleemid, mis takistavad noorte edusamme tööturul, pidades eelkõige silmas rohe- ja digipööret, laialdast tööjõupuudust ja oskuste nappust ning pikemaajalisi riske, mis ohustavad noorte karjääriväljavaateid nende edasilükkunud tööturule integreerumise tõttu. Selle olukorra taustal toetab NEET-noori tugevdatud noortegarantii, mis pakub kvaliteetset tööd, täiendusõpet, õpipoisiõppe- või praktikavõimalust nelja kuu jooksul pärast töötuks jäämist või formaalharidussüsteemist lahkumist[21].

Kohandatud toetusega saab ELis suurendada alaesindatud rühmade osalemist tööturul

Kui liikmesriigid, kus **tööjõu osakaal konkreetsetes alarühmades on ELi keskmisest väiksem**, **suurendaksid nende osalemist** 2030. aastaks **vastavate alarühmade ELi keskmisele tasemele**, lisanduks tööturule

- **3,6 miljonit naist**,
- **2,9 miljonit keskharidusega inimest**
- **ja 2,2 miljonit vanemaealist töötajat.**

Eri elanikkonnarühmade võimalik panus ELi kogutööjõudu 2030. aastaks (miljonit inimest)

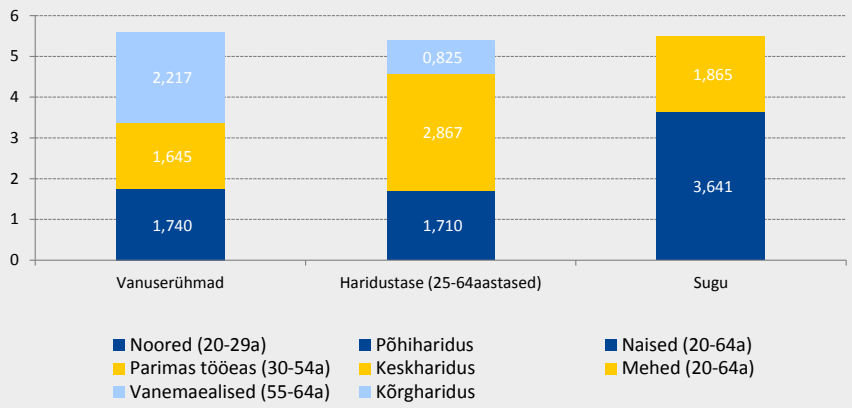

Märkus: simulatsioon inimeste osakaalu kohta ELi tööjõus 2030. aastal, eeldusel et liikmesriikides, kus teatavate alarühmade osakaal tööjõus on alla keskmise, jõutakse vastava alarühma ELi keskmisele tasemele, samas kui teiste alarühmade puhul jääb see osakaal eeldatavasti samaks. Selles arvutuses ei ole võetud arvesse kattuvusi ega võimalikku topeltarvestust rühmade vahel ning seda ei tohiks segi ajada prognoosiga.
Allikas: tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutused, mis põhinevad Eurostati andmetel ja EUROPOP2023 prognoosidel.

Kuigi vanemaealiste tööhõive määr on alates 2009. aastast märkimisväärselt tõusnud, on liikmesriikide vahel endiselt suuri erinevusi. Olukord on küll viimasel ajal paranenud, aga kui ei võeta asjakohaseid poliitikameetmeid, võib oodata, et elanikkonna vananemine suurendab ELis inimeste majanduslikku sõltuvust ning avaldab pikas plaanis negatiivset mõju konkurentsivõimele ja majanduskasvu potentsiaalile. 2045. aastaks on 10 pensionäri kohta ainult 16 töötajat (2022. aastal oli neid 22) ja see arv võib 2070. aastaks väheneda 14 töötajale[22]. Vananevas ühiskonnas muutuvad eriti oluliseks vanemaealiste osalemine tööturul ja aktiivsena vananemine, eriti arvestades suurt tööjõupuudust. 2023. aastal oli vanemaealiste

[21] Nõukogu 30. oktoobri 2020. aasta soovitus, mis käsitleb algatust „Töösild – noorte tööhõive tugevdamine“ ja millega asendatakse nõukogu 22. aprilli 2013. aasta soovitus noortegarantii loomise kohta (2020/C 372/01, ELT C 372, 4.11.2020, lk 1).
[22] Euroopa Komisjon, 2024. aasta aruanne rahvastiku vananemise kohta, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

(55–64aastaste) tööhõive määr 63,9 %, mis on peaaegu 20 protsendipunkti kõrgem kui 2009. aastal, kusjuures rohkem tõusis naiste tööhõive määr. Kuigi vanemaealiste tööhõive määr kasvas üle nelja korra rohkem kui parimas tööeas inimestel (25–54), oli nende tööhõive määr jätkuvalt 18 protsendipunkti madalam, mis näitab, et edasiseks kasvuks on veel palju ruumi. Täheldatud kasvu peamiseks põhjuseks loetakse pigem vanemaealiste töökohtade säilitamist ja mitte uute töötajate töölevõtmist, mis oli sel perioodil püsivalt madalal tasemel. Eelkõige jäävad tööturule tavapäraselt kauemaks kõrgharidusega vanemaealised, madalama haridustasemega vanemaealised lahkuvad sealt suurema tõenäosusega varakult. Peamised tegurid, mis põhjustavad varajast pensionile jäämist ja takistavad ka tööturule naasmist, on halvad füüsilised ja psühholoogilised töötingimused[23]. Lisaks on tööturult eemale jäämise olulisteks põhjusteks haigus või puue, samuti hoolduskohustused, töökohaga seotud tegurid ja institutsioonilised takistused, nagu sotsiaalkindlustus- ja pensionieeskirjad, millega tuleb tegeleda kooskõlas demograafia poliitikavahenditega, et võimaldada suuremat osalemist tööturul.

Sooline tööhõive- ja palgalõhe põhjustab püsivat soolist ebavõrdsust tööturul, kusjuures ühtlustumise märgid on väga tagasihoidlikud. 2023. aastal oli sooline tööhõivelõhe ELis 10,2 protsendipunkti. See lõhe on viimastel aastatel veidi kahanenud, kajastades naiste tööhõive suuremat kasvu, kuid on endiselt märkimisväärne ning liikmesriikide ja piirkondade lõikes väga erinev. Kuna naised teevad sagedamini osaajatööd (peaaegu neli korda sagedamini kui mehed), suureneb sooline tööhõivelõhe seda arvesse võttes veelgi (täistööaja ekvivalendina 15,7 protsendipunktini). Sooline tööhõivelõhe on veelgi suurem lastevanemate puhul, kusjuures lapsevanemaks olemine mõjutab naiste karjääri rohkem kui meeste oma. Enamikus riikides väljendub see selgelt nii naiste madalamas tööhõive määras kui ka kõrgemas osaajatöö määras. Kuigi sooline palgalõhe on viimase kümne aasta jooksul vähenenud, on see enamikus liikmesriikides endiselt märkimisväärne. 2022. aastal oli see ELis keskmiselt 12,7 %. Palgalõhet põhjustavad muu hulgas soolised erinevused majandustegevus- ja kutsealadel, naiste alaesindatus juhtivatel ametikohtadel, üleesindatus osaajatöös ja ajutistes tööhõivevormides, raskused töö ühitamisel hoolduskohustustega ning diskrimineerimine ja läbipaistmatud palgastruktuurid. Aja jooksul toovad kõik need palgaerinevused (ja hooldamisega seotud karjäärikatkestused) kaasa märkimisväärse soolise pensionilõhe. Seetõttu on vaja võtta püsivaid poliitikameetmeid, et kõrvaldada naiste tööturul osalemise takistused, sealhulgas parandada kvaliteetse ja taskukohase alushariduse ja lapsehoiu ning pikaajalise hoolduse pakkumist ja kättesaadavust ning maksusüsteemi, et luua paremaid stiimuleid, ning teha seda kooskõlas eesmärkidega, mis on sätestatud ELi soolise võrdõiguslikkuse strateegias 2020–2025 ja nõukogu soovitustes alushariduse ja lapsehoiu kohta (sealhulgas uued Barcelona eesmärgid) ning taskukohasele kvaliteetsele pikaajalisele hooldusele juurdepääsu kohta[24].

Euroopa õpilaste põhioskuste halvenemine koos püsiva õpetajate puudusega võib mõjutada tööviljakust, konkurentsivõimet ja sotsiaalset sidusust. Põhioskused on vundament, mis võimaldab inimestel orienteeruda elu keerukuses, jätkata õppimist hilisemas elus ning anda sisuline panus ühiskonda ja majandusse. Need toetavad tööviljakust ja digipöördeks vajalikku innovatsioonikiirust. OECD rahvusvahelise õpilaste hindamise programmi (PISA) 2022. aasta tulemused näitasid, et peaaegu kolmandikul 15aastasest on

[23] Vt Eurofound, „Keeping older workers engaged:Policies, practices and mechanisms“, Eurofoundi töödokument, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[24] Nõukogu 8. detsembri 2022. aasta soovitus, mis käsitleb alusharidust ja lapsehoidu: Barcelona eesmärgid 2030. aastaks (2022/C 484/01) ja nõukogu 8. detsembri 2022. aasta soovitus, mis käsitleb taskukohasele kvaliteetsele pikaajalisele hooldusele juurdepääsu (2022/C 476/01).

puudulikud põhioskused ja jääb saavutamata minimaalne pädevustase matemaatikas ning neljandikul lugemise ja loodusteaduste valdkonnas. Praegu on EL veelgi kaugemal Euroopa haridusruumi eesmärgist, mille kohaselt on 2030. aastaks kehvade õpitulemustega 15aastaseid maksimaalselt 15 %. Kõige järsem on langus olnud matemaatikas (alates 2018. aastast –6,6 protsendipunkti). Tipptulemustega õpilaste osakaal on samuti üldiselt vähenenud ja see suundumus puudutab kogu sotsiaal-majanduslikku skaalat, mis osutab üldistele suurtele probleemidele põhioskuste arendamisel. Samal ajal on kehvad õpitulemused palju sagedasemad ebasoodsas olukorras olevate õpilaste seas ja seega on hariduslik ebavõrdsus veelgi kasvanud. Matemaatikas on kehvad tulemused peaaegu pooltel (48 %) ebasoodsas olukorras olevatest õpilastest, mis on märkimisväärne kasv võrreldes 2018. aasta 38,2 %ga. Selle taustal ähvardab kogu ELis valitsev kvalifitseeritud õpetajate püsiv puudus, mis on viimastel aastatel muu hulgas COVID-19 pandeemia tõttu veelgi süvenenud, noorte põhioskuste parandamise väljakutset veelgi keerulisemaks muuta. Samal ajal näitavad rahvusvahelise digikirjaoskuse ja infopädevuse uuringu (ICILS) 2023. aasta tulemused, et 43 %-l 13–14aastastest ei ole üldse digioskusi või on need väga piiratud. Need viimase aja suundumused näitavad selgelt, et tuleb teha uusi ja tõhusamaid jõupingutusi, tuginedes olemasolevatele algatustele ja edendades veelgi õpiedu saavutamise teid käsitleva soovituse[25] rakendamist.

Euroopa õpilaste põhioskused halvenevad jätkuvalt

Nende õpilaste osakaal, kes ei ole võimelised saavutama PISA 2. taseme miinimumpädevuse sihttaset (%)

Kehvade tulemustega õpilaste osakaal on oluliselt kasvanud **matemaatikas** (**+6,6 pp**) ja **lugemises** (**+3,7 pp**) ning mõõdukamal määral **loodusteadustes** (**+1,9 pp**)

Tipptulemustega õpilaste osakaal vähenes **matemaatikas** **3,1 pp** ja **lugemises** **1,6 pp**, **loodusteadustes** see pisut kasvas (**+0,6 pp**)

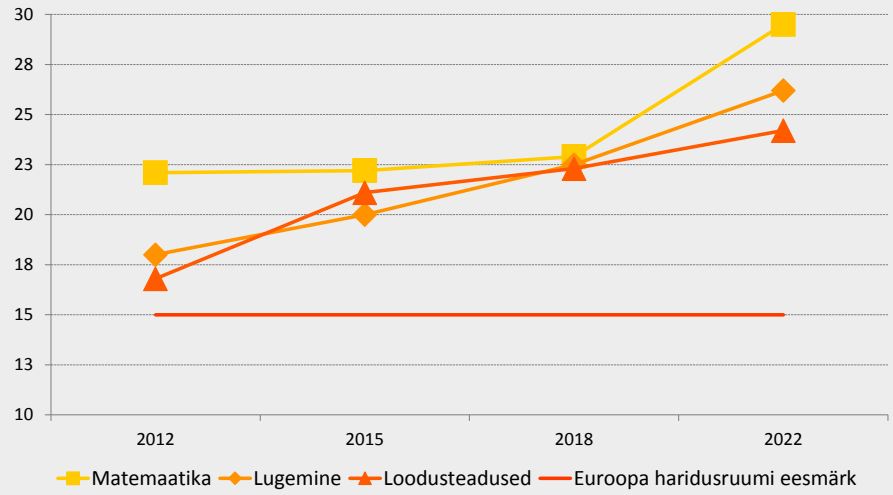

Märkus: 2022. aasta ELi näitaja tõlgendamisel tuleb olla ettevaatlik: Taani, Iirimaa, Läti ja Madalmaad ei täitnud ühte või mitut PISA valimi moodustamise standardit (vt OECD, PISA 2022 Results (Volume 1), A2 ja A4). 2012. aasta kohta puuduvad Malta andmed.
Allikas: OECD, PISA 2012, 2015, 2018, 2022, hariduse, noorte, spordi ja kultuuri peadirektoraadi arvutused.

Kuigi haridussüsteemist varakult lahkumise ja kõrghariduse omandamise näitajad ning kutsehariduse omandanute võimalused tööturul paranesid, esineb jätkuvalt haridus- ja koolitussüsteemidega seotud probleeme, nagu piirkondlikud erinevused, sooline ebavõrdsus, sotsiaalne ebavõrdsus ning teaduse, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika

[25] Nõukogu 28. novembri 2022. aasta soovitus, mis käsitleb õpiedu saavutamise teid ning millega asendatakse nõukogu 28. juuni 2011. aasta soovitus varakult haridussüsteemist lahkumise vähendamise poliitika kohta (2022/C 469/01).

(STEM) erialade lõpetajate ebapiisav arv. Haridussüsteemist varakult lahkumine on ELis alates 2022. aastast veidi vähenenud – see puudutas 2023. aastal 9,5 % 18–24aastastest (mis on 2,3 protsendipunkti vähem kui 10 aastat tagasi). Siiski ei ole märke liikmesriikidevahelisest ülespoole suunatud lähenemisest. Noormehed lahkuvad haridussüsteemist varakult palju suurema tõenäosusega. Kuigi viimase kümne aasta positiivne suundumus jätkub neidude puhul, näib see noormeeste puhul olevat seiskunud. Lisaks on tõenäolisem, et haridussüsteemist ja koolitusest lahkuvad varakult väljaspool ELi sündinud noored, roma noored ja puuetega noored. Kolmanda taseme hariduse omandamisega seotud eesmärgi suunas liigub EL plaanipäraselt, arvestades et viimase viie aasta jooksul on sellealased näitajad paranenud kõigis liikmesriikides peale kolme. 2023. aastal oli ELis kolmanda taseme haridus 43,1 %-l 25–34aastastest, mistõttu on see noorte täiskasvanute seas kõige levinum haridustase (siiski on kolmanda taseme haridus palju tõenäolisemalt noortel naistel kui noortel meestel). Püsivad soolised erinevused erialavalikutes (nt hariduses ja tervishoius on ülekaalus naised ning IKTs ja inseneriteadustes mehed). Kuna jätkuvalt on probleemiks ebasoodsa taustaga noorte juurdepääs kõrgharidusele, on oht, et juba olemasolev sotsiaal-majanduslik ebavõrdsus kasvab. Kuna kolmanda taseme hariduse omandanute osakaal kasvab, on oluline muuta kõrgharidus paindlikumaks ja vastavamaks tööturu vajadustele, et vähendada oskuste nappust, eriti teaduse, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika valdkonnas. Jätkuvalt paranesid kogu ELis hiljuti kutsehariduse omandanute tööhõivetulemused. 2023. aastal töötas hiljuti kutsehariduse omandanuist neli viiendikku ja peaaegu kaks kolmandikku omas töökohal töötamise kogemust, tänu millele oli nende tööhõive määr kõrgem kui neil kutsehariduse omandanutel, kellel sellist kogemust ei olnud (84,8 % *vs*. 71,5 %). Siiski on riikide vahel nii töölõppimise kui ka kutsehariduse omandanute tööalaste väljavaadete osas endiselt suuri erinevusi.

Täiskasvanute oskuste parandamine on oluline tootlikkuse, konkurentsivõime ja sotsiaalse sidususe säilitamiseks ning tööturule kaasamise suurendamiseks, samuti rohe- ja digipöörde toetamiseks; ometi on täiskasvanuhariduses osalemine liikmesriigiti ja elanikkonnarühmade lõikes väga erinev. 2023. aasta mai Eurobaromeetri uuringust väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate (VKEde) kohta[26] selgus, et üle poole VKEdest vastas, et neil on õigete oskustega töötajaid raske leida, ning umbes veerand (26 %) märkis, et see on üsna raske. See pidurdab peaaegu kahe kolmandiku VKEde üldist äritegevust. Samal ajal näitavad OECD täiskasvanute oskuste uuringu (PIAAC)[27] hiljutised tulemused, et täiskasvanute (15–64aastased) kirjaoskuse tase on viimase kümne aasta jooksul paranenud viies kahekümnest osalevast liikmesriigist, samas kui enamikus neist (12 liikmesriigis) on see jäänud samale tasemele või märgatavalt langenud. Arvutusoskuse puhul on tulemused mõnevõrra paremad – kümnes liikmesriigis see paranes ja vaid kuues liikmesriigis jäi täiskasvanute arvutusoskus samaks või halvenes märgatavalt. Lisaks oli 2023. aastal kümnes osalevas liikmesriigis täiskasvanute kohanemisvõimega seotud probleemide lahendamise oskus oluliselt üle keskmise või selle lähedal. Selle taustal ning arvestades tööjõupuudust, oskuste nappust ja elanikkonna vananemist, on väga oluline edendada laialdast osalemist täiskasvanuhariduses, et tagada ELi tööjõu oskuste ajakohasus. Täiskasvanuhariduse uuringu hiljutised andmed näitavad siiski, et viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr (v.a juhendatud töökohasisene täiendkoolitus) on ELis vaid veidi tõusnud – 37,4 %lt 2016. aastal 39,5 %le 2022. aastal, kusjuures liikmesriikide vahel on suured erinevused.

[26] Vt Euroopa Komisjon, Eurobaromeetri kiiruuring nr 529, *Skills shortages, recruitment and retention strategies in small and medium-sized enterprises*, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.

[27] OECD, Do Adults Have the Skills They Need to Thrive in a Changing World?: Survey of Adult Skills 2023, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Pariis, 2024. 10. detsembri 2024. aasta väljaande põhjal.

Samuti on üldiselt olnud aeglased ja riigiti väga erinevad edusammud digioskuste valdkonnas. Kuigi 2023. aastal kasutas internetti ELis vähemalt korra nädalas rohkem kui 90 % inimestest,[28] olid vähemalt põhilised digioskused vaid 55,6 %l, mis on võrreldes 2021. aastaga (53,9 %) tagasihoidlik kasv. Praeguse kasvutempo juures on vähemalt põhilised digioskused kümnendi lõpuks vaid 59,8 %l täiskasvanutest, mis on tublisti alla ELi 80 % eesmärgi[29]. Osalemine elukestvas oskuste arendamises on eriti oluline madala kvalifikatsiooniga (st maksimaalselt põhiharidusega), töötute, mittetöötavate ja vanemaealiste inimeste puhul, kes seda samas kõige rohkem vajavad. Seda arvesse võttes kutsuti 2020. aasta Euroopa oskuste tegevuskavas üles otsustavalt suurendama täiendus- ja ümberõpet. Lisaks on nõukogu 2022. aasta juuni soovituses isiklike õppekontode kohta kirjeldatud, kuidas liikmesriigid saavad tõhusalt ühendada rahalise ja mitterahalise toetuse, et võimestada kõiki täiskasvanuid kogu tööelu vältel oma oskusi arendama[30]. Selles on oluline roll ka mikrokvalifikatsioonitunnistustel, mis põhinevad nõukogu 2022. aasta juuni soovitusel Euroopa lähenemisviisi kohta mikrokvalifikatsioonitunnistustele, kuna need võivad motiveerida töötajaid ja tööotsijaid sihipärases täiendus- ja ümberõppes[31] osalema.

Täiskasvanuhariduses osalemist iseloomustavad suured erinevused elanikkonnarühmade lõikes

Viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr alarühmade kaupa (25–64aastased, v.a juhendatud töökohasisene täiendkoolitus, %)

Kõrge kvalifikatsiooniga **täiskasvanutest osales igal aastal õppes 58,9 %**, kuid väheste oskustega täiskasvanutest vaid **18,4 %**

Töötutest osales igal aastal õppes **26,8 %**, **töötajatest 44,7 %**

Noortest täiskasvanutest (25–34aastased) osales igal aastal õppes **peaaegu iga teine**, 55–64aastastest **vähem kui kolmandik**

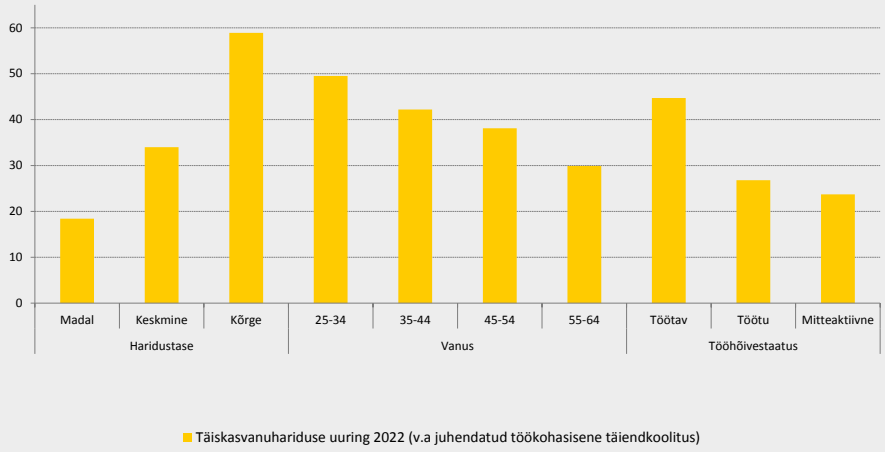

Märkus: tööhõivekomitee näitajate töörühm leppis 2024. aasta oktoobris kokku oskustega seotud eesmärgi seireraamistikus, kus kasutatakse täiskasvanuhariduse uuringut ja jäetakse esialgu välja juhendatud töökohasisene täiendkoolitus.
Allikas: Eurostati väljavõte täiskasvanuhariduse uuringust, näitaja „viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr, v.a juhendatud töökohasisene täiendkoolitus“.

Leibkonna kasutada olev reaalne kogutulu (GDHI) kasvas ELis 2023. ja 2024. aastal jätkuvalt, mis aitas taastada leibkondade ostujõudu ja hoida ära vaesuse suurenemist. Üldiselt kasvas leibkondade reaalne kogutulu alates 2023. aasta teisest kvartalist kiiremini kui SKP, pöörates tagasi eelmise kahe aasta aeglustumissuundumuse. Kui füüsilisest isikust ettevõtjate tasud on kasvanud mõõdukas tempos, siis töötajatele makstav töötasu tõusis 2023.

[28] Vt Euroopa Komisjon, Digitalisation in Europe – 2024 edition, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.
[29] Vt komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Digikümnendi olukorda käsitlev 2024. aasta aruanne“, lisa (COM(2024) 260 final).
[30] Vt NÕUKOGU 16. juuni 2022. aasta SOOVITUS, mis käsitleb isiklikke õppekontosid (2022/C 243/03).
[31] Vt NÕUKOGU 16. juuni 2022. aasta SOOVITUS, milles käsitletakse Euroopa lähenemisviisi elukestvat õpet ja tööalast konkurentsivõimet toetavatele mikrokvalifikatsioonitunnistustele (2022/C 243/02).

aasta neljandas kvartalis ja 2024. aasta esimeses kvartalis kiiremini. See ületas kaugelt maksude mõju, mis hakkas 2023. aasta lõpus sissetulekute kasvu pärssima, kuigi varasemal aastal oli maksude mõju eelkõige ajutistest inflatsiooniga seotud meetmetest tulenevalt olnud positiivne. 2024. aasta esimesel poolel avaldasid mõningast positiivset mõju netosotsiaaltoetused.

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal ELis 2023. aastal veidi vähenes, muu hulgas tänu otsustavatele poliitikameetmetele, mille eesmärk oli leevendada kõrge elukalliduse negatiivset sotsiaalset mõju, kuid piirkondade vahel on endiselt märkimisväärseid erinevusi. 2023. aastal oli ELis vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus ikka veel ligikaudu iga viies inimene, samas kui nende koguarv vähenes 2019. aastaga võrreldes ligikaudu 1,6 miljoni võrra (2030. aasta eesmärk on seda arvu vähendada vähemalt 15 miljoni inimese võrra). Liikmesriikide vahel ja sees ning elanikkonnarühmade lõikes oli suuri erinevusi, kusjuures vaesusrisk oli suurem laste, eakate, puuetega inimeste, väljaspool ELi sündinud inimeste ja romade puhul. Eurostati kiirhinnangud 2023. aasta sissetulekute kohta näitavad, et vaesusriski määr püsis ELis ja enamikus liikmesriikides muutumatuna. Peamine vaesuse põhjustaja oli jätkuvalt töötus, sotsiaaltoetused aga ei jõudnud kõigi abivajavate leibkondadeni. Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele oli 2023. aastal veidi väiksem ja liikmesriigiti erinev, mis näitab, kui oluline on veelgi enam pingutada piisava sissetulekutoetuse ja sellega hõlmatuse tagamiseks. Kuigi olukord on viimastel aastatel paranenud, ei ole miinimumsissetulekutoetus inimeste vaesusest väljatoomiseks peaaegu üheski liikmesriigis üldiselt piisav. Selle probleemi lahendamiseks on väga oluline kõigis liikmesriikides rakendada nõukogu soovitust miinimumsissetuleku kohta, mis tagab aktiivse kaasamise[32]. Energiaostuvõimetus (mõõdetuna nende inimeste osakaaluga, kellel ei ole võimalik oma kodu piisavalt soojana hoida) suurenes 2023. aastal ELis teist aastat järjest. Asjaolu, et see kasv oli väiksem kui 2022. aastal, samas kui hinnašokk oli 2022. aasta talvel 2021. aasta talvega võrreldes märkimisväärselt suurem, näitab, et nii ELi kui ka liikmesriikide erakorralised toetusmeetmed leevendasid hinnatõusu mõju tõhusalt. Eriti oluline on hinnata reformide ja investeeringute mõju tulujaotusele, et võtta arvesse nende mõju vaesusriskile ja sissetulekute ebavõrdsusele ning koguda eelteavet poliitika kujundamiseks.

[32] Nõukogu soovitus piisava miinimumsissetuleku kohta, mis tagab aktiivse kaasamise (2023/C 41/01).

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse määr on vanuserühmade lõikes väga erinev, kusjuures kõige suuremas ohus on sageli lapsed, kuid see puudutab ka töötavaid inimesi

2023. aastal oli ELis **vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga iga viies inimene** ja **iga neljas laps**

2023. aastal oli ELis **vaesusriskiga iga kaheteistkümnes töötaja**

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr (AROPE) kogu elanikkonnas ning alla ja üle 18aastaste vanuserühmas; palgavaesuse määr (18aastased ja vanemad) (%)

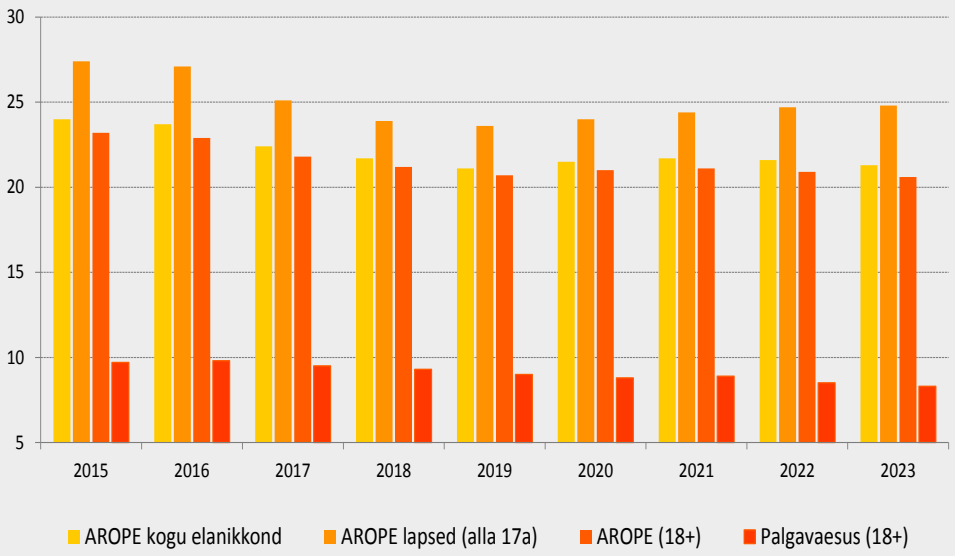

Märkus: aegrea katkemine 2020. aasta puhul. Palgatöötajate vaesusriski hinnanguline määr aastatel 2015–2019 (18aastased või vanemad)
Allikas: Eurostat [ilc_peps01n], [ilc_li02], [ilc_li04], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga laste osakaal püsis ELis üldjoontes muutumatuna, kuigi nende arv 2023. aastal veidi vähenes, puuetega inimeste olukord aga halvenes veelgi. Sel aastal – esimest korda pärast COVID-19 pandeemiat – vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga laste arv ELis pisut vähenes (19,9 miljonit võrreldes ligikaudu 20 miljoniga 2022. aastal). Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga oli ELis endiselt peaaegu iga neljas laps, kusjuures 2019. aastaga võrreldes kasvas nende koguarv 0,6 miljoni võrra. See tähendab kaugenemist ELi 2030. aasta eesmärgist vähendada seda arvu vähemalt viie miljoni võrra. Laste vaesusest ja sotsiaalsest tõrjutusest väljatoomine on ülimalt tähtis, et aidata neil ennast ühiskonnas ja tööturul täielikult teostada ning lõpetada vaesuse edasikandumine ühelt põlvkonnalt teisele. Siinjuures on väga oluline, et kõikides liikmesriikides rakendataks Euroopa lastegarantiid[33]. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk on endiselt suur ka puuetega inimeste puhul. Nende vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr (2023. aastal 28,8 %) oli 2023. aastal 10,8 protsendipunkti kõrgem kui ülejäänud elanikkonna puhul. Puuetega inimeste puhul registreeritud suurem vaesusrisk tuleneb jätkuvalt suurest erinevusest puuetega ja puueteta inimeste tööhõive määras ning suuremast tõenäosusest, et esimesed lahkuvad haridussüsteemist varakult.

[33] Nõukogu 14. juuni 2021. aasta soovitus (EL) 2021/1004, millega luuakse Euroopa lastegarantii (ELT L 223, 22.6.2021, lk 14–23).

Vaesuses elavad leibkonnad kasutavad märkimisväärse osa oma netosissetulekust eluasemekuludeks, kuid liikmesriigiti on olukord väga erinev

Eluasemekulude osakaal leibkondade netosissetulekus, 2023 (%)

2023. aastal kulutasid leibkonnad **enam kui kolmandikus liikmesriikidest** eluasemekuludele **ligikaudu viiendiku või rohkem oma netosissetulekust**

Vaesusriskiga leibkondade puhul oli **liiga suurte eluasemekulude määr kaks korda kõrgem** peaaegu kõigis liikmesriikides

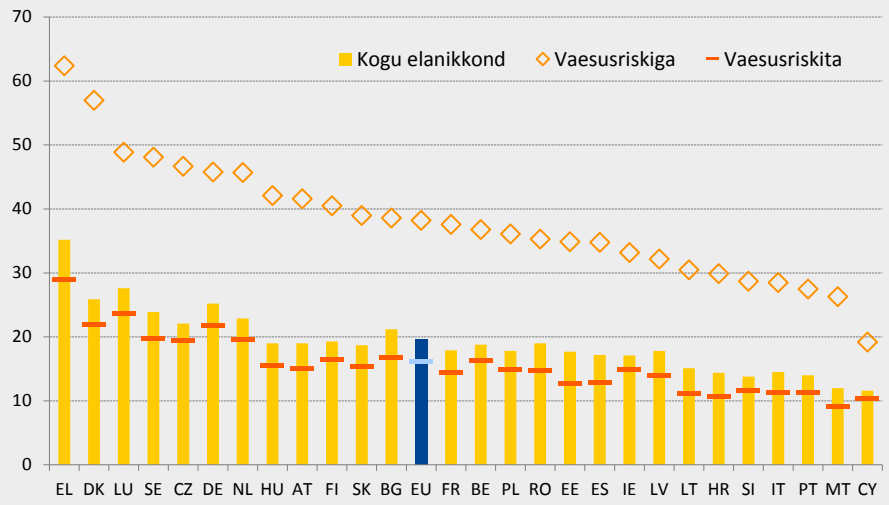

Allikas: Eurostat [ilc_mded01].

Kvaliteetse sotsiaaleluaseme või eluasemetoetuse kättesaadavus abivajajatele on ELi oluline prioriteet. Eluaseme kättesaadavus on väga oluline vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohu eest kaitsmisel ning haridusele ja tööhõivele juurdepääsu tagamisel, mõjutades ka tööga seotud liikuvust liikmesriikides ja ELi ühtsel turul. Eluasemekulud moodustavad tuntava osa ELi leibkondade eelarvest ja eriti ränk on nende mõju juba vaesuse ohus olevatele inimestele. 2023. aastal pidasid eluasemekulusid rahaliselt koormavaks peaaegu pooled ELi leibkonnad. Samal ajal elas 8,9 % ELi elanikkonnast leibkonnas, kus eluaseme kogukulud moodustasid rohkem kui 40 % leibkonna netosissetulekust, st nende jaoks olid eluasemekulud liiga suured. Juba vaesuse ohus olevatest inimestest elas sellises leibkonnas 33,5 %. Eluasemete taskukohasust, eriti suuremates ELi linnades, vähendas üüri- ja kinnisvarahindade tõus, mis oli suurem kui sissetulekute kasv. Samuti ei ole sotsiaaleluruumide pakkumine paljudes riikides vajaduste rahuldamiseks piisav – nende arv väheneb ja ootejärjekorrad on pikad. Kõige olulisemad tõkked sotsiaaleluruumidesse investeerimisel on seotud üldiste takistustega ehitussektoris, nagu loamenetlused ja maakasutus, samuti piiratud eelarvega, rahastamisvõimalustega ja kvalifitseeritud tööjõu kättesaadavusega. Eluaseme kättesaadavusega seotud kõige äärmuslikuma probleemina süvenes elukalliduse tõusu tõttu ka kodutus. Üle veerandi 30–54aastastest vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimestest teatas, et neil oli viimase 12 kuu jooksul raskusi üüri maksmisega. Liikmesriigid on eluasemete taskukohasuse ja sotsiaaleluruumide arvu suurendamise toetuseks juba algatanud mitmesuguseid õiguslikke ja muid reforme ja investeerimisprogramme. Nende reformide ja investeeringute elluviimist saab toetada ELi vahenditest.

Prognooside kohaselt pikaajalise hoolduse kulud jätkuvalt suurenevad, pensionide asendusmäärad aga eeldatavasti vähenevad

Pikaajalise hoolduse omaosaluskulud olid viiendikus ELi liikmesriikides **suuremad kui sellist hooldust vajavate inimeste mediaan-netosissetulek**

Pensionide asendusmäärade eeldatav vähenemine suurendab tõenäoliselt suurtest pikaajalise hoolduse kuludest tulenevat koormust

Teoreetilised pensionide netoasendusmäärad (TRR), 2022, 2062 (mehed, pp); Pikaajalise koduhoolduse omaosaluskulude osakaal mediaan-netosissetulekus (%)

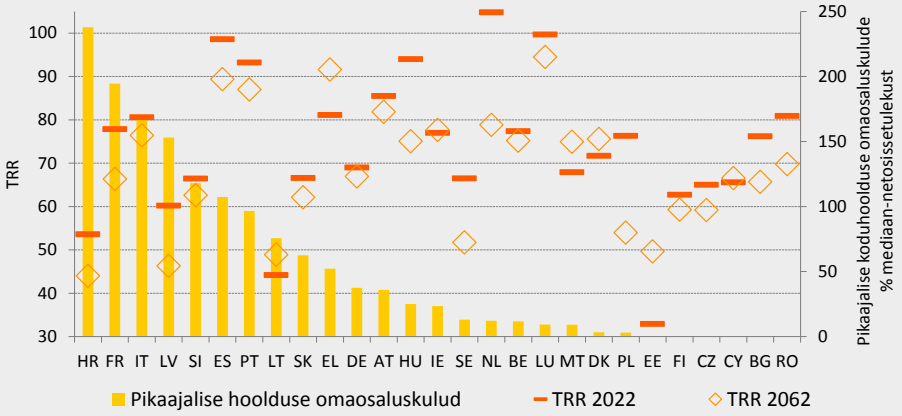

Märkus: teoreetilised pensionide netoasendusmäärad on arvutatud keskmise sissetulekuga inimese kohta, kes on töötanud 40 aastat kuni pensionieani, ning 2022. ja 2062. aasta kohta. Pikaajalise hoolduse omaosaluskulud on arvutatud suure hooldusvajadusega inimese kohta, võttes arvesse avaliku sektori toetust. Metoodika üksikasjad on esitatud sotsiaalõiguste sammast käsitlevas tekstikastis nr 7 oleva joonise märkustes.
Allikas: komisjoni arvutused, mis põhinevad OECD ja liikmesriikide andmetel. 2024. aasta aruanne pensionide piisavuse kohta ja OECD analüüs, mis põhineb OECD pikaajalise hoolduse sotsiaalkaitse küsimustikul, tervist, vananemist ja pensionile jäämist Euroopas käsitlev uuring SHARE (8. uuringulaine, 2019, välja arvatud Portugal, 6. uuringulaine andmed, 2015) ja uuring TILDA (3. uuringulaine, 2015).

Sotsiaalkaitsesüsteemide ajakohastamine võib toetada kaasavat majanduskasvu ning piisavat ja kestlikku sotsiaalkaitset ja samasuguseid sotsiaalteenuseid. Kuigi sotsiaalkaitse kättesaadavus on viimastel aastatel mõningal määral paranenud, on see liikmesriigiti endiselt erinev. Püsivate struktuursete probleemide lahendamiseks tuleks kindlamalt rakendada nõukogu 2019. aasta soovitust, milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele[34]. Sellega seoses on oluline tagada, et sotsiaalkaitsele juurdepääs oleks läbipaistev ja lihtne. Sotsiaalkaitsele juurdepääsu saab muuta läbipaistvamaks, tõhusamaks ja tulemuslikumaks digilahenduste abil, kuid seejuures tuleb ära hoida digilõhe suurenemise oht. Vananevas ühiskonnas aitab pensionide ja pikaajalise hoolduse piisavust ja rahalist jätkusuutlikkust tagada poliitikameetmete kombinatsioon, mis hõlmab investeerimist aktiivsena ja tervena vananemisse, tööelu pikendamist ning kohandatud ja paindliku töökorralduse toetamist koos tulemuslike ja tõhusate pensioni- ja pikaajalise hoolduse süsteemidega. Eluea pikenemist arvestades kujutavad endast üha suuremat probleemi ka sotsiaal-majanduslik ebavõrdsus ja ebatüüpiliste töövormide suurem osakaal. Kui pensionide asendusmäärad[35] järgmise nelja aastakümne jooksul prognooside kohaselt vähenevad, siis vajadus pikaajalise hoolduse järele eeldatavalt kasvab. Piisavad pensionid sõltuvad üha enam pikemast karjäärist. Samal ajal on väiksematest pensionidest raskem katta pikaajalise hoolduse omaosaluskulusid. Need kulud võivad suure hooldusvajadusega inimeste puhul olla väga kõrged ning ELi riikide lõikes väga erinevad. Pikemas perspektiivis prognoositakse, et demograafiliste muutuste tõttu suureneb

[34] Nõukogu 8. novembri 2019. aasta soovitus, milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele (2019/C 387/01).
[35] Teoreetiliste asendusmääradega mõõdetakse seda, milline on pensionile jäänud isiku pensionitulu esimesel aastal pärast pensionile jäämist, võrreldes sissetulekuga, mis tal oli vahetult enne pensionile jäämist.

potentsiaalselt pikaajalist hooldust vajavate inimeste arv 2050. aastaks 6,6 miljoni võrra,[36] mis süvendab praeguseid struktuurseid probleeme seoses pikaajalise hoolduse kättesaadavuse, taskukohasuse ja kvaliteediga. Seda arvesse võttes kutsutakse liikmesriike nõukogu soovituses, mis käsitleb taskukohasele kvaliteetsele pikaajalisele hooldusele juurdepääsu,[37] tagama hooldussektoris piisavad pikaajalise hoolduse teenused ning kvaliteetsed töökohad ja õiglased töötingimused, tegeledes töötajate oskuste vajadusega, samuti toetama mitteametlikke hooldajaid. Nõukogu 2024. aasta juuni järeldustes pensionide piisavuse[38] kohta kinnitatakse veel kord vajadust jätkata täiendavaid reforme, parandada muu hulgas tööturul osalemist, kõikide juurdepääsu sotsiaalkaitsekavadele ja neist tehtavatele maksetele ning parandades juurdepääsu kvaliteetsele ja taskukohasele tervishoiule ja pikaajalisele hooldusele. Lisaks kinnitatakse nõukogu järeldustes vananevast elanikkonnast tulenevate riigi rahanduse jätkusuutlikkuse väljakutsete kohta taas vajadust täiendavalt tegeleda vananemise majanduslike ja eelarveliste tagajärgedega, sealhulgas tagades usaldusväärse riigi rahanduse, suurendades tootlikkust, osalemis- ja tööhõivemäära ning kohandades pensioni-, tervishoiu- ja pikaajalise hoolduse süsteeme[39].

Töötingimuste parandamiseks ja tööjõupuuduse leevendamiseks on väga olulised hästi toimivad kollektiivläbirääkimised ja sotsiaaldialoog. 31. jaanuaril 2024 toimunud Val Duchesse'i sotsiaalpartnerite tippkohtumisel allkirjastasid komisjon, eesistujariik Belgia ja sektoriülesed sotsiaalpartnerid kolmepoolse deklaratsiooni tulemusliku Euroopa sotsiaaldialoogi pidamise kohta. Deklaratsioon väljendab veelgi suuremat pühendumust sotsiaaldialoogi tugevdamisele ELi tasandil ning üheskoos majanduse ja tööturu põhiprobleemide lahendamisele[40]. Mõjuka ja kaasava poliitika elluviimiseks on oluline ka regulaarne dialoog ja konsulteerimine kodanikuühiskonna organisatsioonidega. Nagu on tunnistatud 2024. aasta La Hulpe'i deklaratsioonis Euroopa sotsiaalõiguste samba tuleviku kohta, on kodanikuühiskonnal keskne roll sotsiaalse tõrjutuse ja ebavõrdsuse vähendamisel ning poliitikas, mis puudutab alaesindatud ja haavatavaid elanikkonnarühmi. ELi tasandil osalevad sotsiaalpartnerid ja kodanikuühiskonna organisatsioonid aktiivselt Euroopa poolaastas, vahetades korrapäraselt arvamusi ja pidades temaatilisi arutelusid eriti olulistes valdkondades.

Liikmesriigid peaksid võtma meetmeid käesolevas ühises tööhõivearuandes ära märgitud tööhõive-, oskuste ja sotsiaalpoliitika probleemide lahendamiseks. Eelkõige peaksid nad kooskõlas tööhõivesuunistega tegema järgmist:

- tõhustama täiskasvanute täiend- ja ümberõpet, et tagada konkurentsivõime, tegelema tööjõupuuduse ja oskuste nappusega, kohanema tööturu olukorra ja väljavaadete muutumisega ning soodustama rohe- ja digipööret – selleks tuleb muu hulgas integreerida oskuste prognoosimise vahendid, suurendada individuaalsete koolitusõiguste, näiteks isiklike õppekontode pakkumist ning edendada mikrokvalifikatsioonitunnistuste väljatöötamist, rakendamist ja tunnustamist kooskõlas

[36] Vastavalt lähtestsenaariumi prognoosidele. Vt Euroopa Komisjoni majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat, „2024 ageing report – Economic & budgetary projections for the EU Member States (2022-2070)", Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.
[37] Vt 2022/C 476/01.
[38] Vt nõukogu 20. juuni 2024. aasta järeldused pensionide piisavuse kohta (11398/24).
[39] Vt nõukogu 14. mai 2024. aasta järeldused (9159/24).
[40] Vt „Kolmepoolne deklaratsioon tulemusliku Euroopa sotsiaaldialoogi pidamise kohta".

nõukogu soovitustega isiklike õppekontode ja mikrokvalifikatsioonitunnistusi käsitleva Euroopa lähenemisviisi kohta;

- tugevdama aktiivset tööturupoliitikat ning avalike tööturuasutuste suutlikkust ja tulemuslikkust, muu hulgas investeerides digitaristusse ja -teenustesse, tõhusamasse karjäärinõustamisse, nõustamisteenustesse, oskuste prognoosimisse ja töötajate koolitamisse eesmärgiga toetada kvaliteetsete töökohtade loomist ja töökohavahetust;
- soodustama liikmesriikide õigusaktide ja/või tavade kohaselt ning sotsiaalpartnerite rolli ja autonoomiat igati austades ostujõu vähenemist leevendavat palgatõusu, eelkõige madalapalgaliste töötajate puhul, edendades samal ajal ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist, võttes arvesse tootlikkuse muutumist, kvaliteetsete töökohtade loomist ja konkurentsivõime kaitsmist;
- tagama seotud täiend- ja ümberõppe kaudu inimkapitali säilitamiseks ja arendamiseks kavandatud toetuskavade kättesaadavuse, et toetada vajaduse korral õiglasi restruktureerimisprotsesse, hõlbustada töökohavahetust ja aidata kaasa majanduse moderniseerimisele;
- toetama eeskätt haavatavaid töötajaid ja leibkondi, keda kliimamuutustega kohanemine ning uued keskkonnahoidlikud ja digitehnoloogiad majanduslikult ja sotsiaalselt kõige enam mõjutavad, muu hulgas tõhusate tööturuasutuste ja koolitusmeetmete, hästi kavandatud, suunatud ja ajaliselt piiratud tööhõiveprogrammide ning töölevõtu- ja töökoha vahetamise stiimulite, aktiivset kaasamist hõlmava piisava sissetulekukindluse ning ettevõtluse edendamise kaudu kooskõlas nõukogu soovitusega õiglase kliimaneutraalsusele ülemineku tagamise kohta;
- edendama liikuvust ELi piires ja kaaluma kolmandate riikide kvalifitseeritud töötajate ligimeelitamist; lisaks tagama töötaja õiguste ja sotsiaalõiguste austamine ja jõustamine ning suunama seaduslike võimaluste kaudu ELi sisenevaid kolmandate riikide kodanikke kutsealadele, kus valitseb tööjõupuudus, toetades neid tõhusa integratsioonipoliitikaga ja täiendades nii igakülgselt ELi enda talentide kasutamist;
- kohandama tööturu korraldust ning maksu- ja sotsiaalkindlustussüsteeme, et vähendada tööturu killustatust ja soolist ebavõrdsust tööturul ja soodustada kvaliteetsete töökohtade loomist, mis võib hõlmata eeskätt madalapalgaliste töötajate maksukiilu vähendamist, piiramata seejuures üleminekut kõrgema palgaga töökohtadele ja liikumist tööjõu maksustamiselt keskkonnamaksude suunas;
- tagama tervislikud, ohutud ja hästi kohandatud töökeskkonnad;
- edendama kooskõlas nõukogu soovitusega sotsiaaldialoogi tugevdamise kohta kollektiivläbirääkimisi ja sotsiaaldialoogi koos sotsiaalpartnerite õigeaegse ja sisulise kaasamisega asjaomase poliitika kujundamisse ELi ja liikmesriikide tasandil, muu hulgas seoses liikmesriikide taaste- ja vastupidavuskavade rakendamisega ja Euroopa poolaasta raames;
- parandama noorte väljavaateid tööturul, muu hulgas kaasava ja kvaliteetse kutsehariduse ja -õppe ning kolmanda taseme hariduse, tööturuasutuste suunatud toetuse (mis hõlmab mentorlust, juhendamist ja nõustamist) ning kvaliteetse õpipoisiõppe ja praktika kaudu kooskõlas tugevdatud noortegarantiiga;
- toetama kõrghariduse võrdseid võimalusi, kvaliteeti ja vastavust tööturu vajadustele ning kvalifikatsioonide automaatset tunnustamist, et tegeleda oskuste nappuse ja tööturu vajadustele mittevastavuse probleemiga, muu hulgas suurendades mõnes STEM-erialas lõpetanute arvu, vähendades soolist ebavõrdsust ning andes ülikoolidele võimaluse saada rohe- ja digipöördes muutuste elluviijateks;

- tagama mittediskrimineerimise, edendama soolist võrdõiguslikkust, parandama soolõimet ning tõhustama naiste ja ebasoodsas olukorras olevate rühmade osalemist tööturul, soodustades võrdseid võimalusi ja karjääri edendamist, tagades võrdse või võrdväärse töö eest võrdse tasu, palgastruktuuride läbipaistvuse ning edendades töö, pere- ja eraelu ühitamist, muu hulgas taskukohaste ja kvaliteetsete hooldusteenuste (alushariduse ja lapsehoiu ja pikaajalise hoolduse) ning lapsevanematele ja teistele mitteametlikele hooldajatele perepuhkuse ja paindliku töökorralduse kättesaadavaks tegemise teel kooskõlas Euroopa hooldusstrateegiaga;
- soodustama võrdseid võimalusi lastele, et võidelda laste vaesuse kõrge tasemega, ning kasutama parimal võimalikul viisil ELi ja liikmesriikide vahendeid; kiirendama Euroopa lastegarantii rakendamist, muu hulgas taskukohase ja kvaliteetse alushariduse ja lapsehoiu pakkumise teel ning tegeledes haridussüsteemist varakult lahkumise ja õpetajate nappuse probleemidega; toetama ebasoodsas olukorras olevatest rühmadest ja äärealadelt pärit laste ja noorte juurdepääsu kvaliteetsele haridusele, parandama nende õpitulemusi ja edendama koolitust kõigil kvalifikatsioonitasemetel;
- võtma ulatuslikke meetmeid, et parandada õpilaste põhioskusi ja laiemalt arendada võtmepädevusi (sealhulgas valdkonnaüleseid oskusi), ning lahendama struktuurseid probleeme, mis on seotud haridus- ja koolitussüsteemide tulemuslikkuse ja võrdsete võimalustega, muu hulgas tõhusate õpetamis-, õppimis- ja hindamismeetodite kaudu, toetades haridustöötajate ja koolijuhtide kutsetegevust, edendades toetavaid õpikeskkondi, pakkudes sihipärast toetust ebasoodsas olukorras olevatele koolidele ja õppijatele ning tegeledes õpetajate nappusega ja suurendades õpetajaameti atraktiivsust (luues ka atraktiivsed karjääriraamistikud, toetades haridustöötajaid kogu nende karjääri vältel ning toetades piisavalt õpetajaid ebasoodsas olukorras olevates, maa- ja äärepoolsetes piirkondades);
- tugevdama igas vanuses õpilaste ja täiskasvanute digioskusi ja -pädevust, arendama kriitilist mõtlemist ja meediapädevust ning laiendama tööturul digitaalvaldkonnas pädevate inimeste reservi, töötades välja digihariduse ja -koolituse ökosüsteeme, mida toetavad sellised tegurid nagu kiire internetiühendus koolidele, seadmed ja õpetajate koolitus, toetama institutsioone digiüleminekualase oskusteabega, pöörates eritähelepanu kaasamisele ja digilõhe vähendamisele;
- tagama kõigile piisava ja kestliku sotsiaalkaitse kooskõlas nõukogu soovitusega sotsiaalkaitsele juurdepääsu kohta, parandama kaitsega piisavalt hõlmamata inimeste, nagu ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate, sh platvormitöötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate kaitset, parandama hüvitiste piisavust, õiguste ülekantavust ja kvaliteetsete teenuste kättesaadavust, kaitstes samal ajal riigi rahanduse jätkusuutlikkust, ning tõhusalt toetama töövõimeliste inimeste tööturule integreerimist;
- töötama välja piisavat toetust pakkuvad miinimumsissetuleku tagamise kavad ja neid tugevdama ning järgima aktiivse kaasamise lähenemisviisi kooskõlas nõukogu soovitusega miinimumsissetuleku kohta, mis tagab aktiivse kaasamise, ning soodustama esmatähtsate teenuste, sealhulgas energia kättesaadavust, eeskätt väikese sissetulekuga ja haavatavatele leibkondadele;
- hindama reformide ja investeeringute jaotuslikku mõju eri elanikkonnarühmade sissetulekule kooskõlas teatisega „Liikmesriikide poliitikameetmete jaotusliku mõju parem hindamine“;
- tagama kõigile vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga lastele tasuta ja hea juurdepääsu tervishoiule, alusharidusele ja lapsehoiule ning haridusele, koolitusele ja koolipõhisele

tegevusele, samuti tervisliku toidu ja korraliku eluaseme hea kättesaadavuse kooskõlas Euroopa lastegarantii ja seotud riiklike tegevuskavadega;

- vajaduse korral toetama kvaliteetsete ja taskukohaste eluasemete, sotsiaaleluruumide või eluasemetoetuste kättesaadavust; vähendama kodutuse kui vaesuse kõige äärmuslikuma vormi probleemi; soodustama elamute ja sotsiaaleluruumide renoveerimist ning integreeritud sotsiaalteenuseid;
- investeerima tervishoiusüsteemi suutlikkusse, muu hulgas seoses ennetamise ja esmatasandi tervishoiuteenustega, samuti rahvatervisealasesse suutlikusse, hoolduse koordineerimisse, tervishoiutöötajatesse ning e-tervise ja tehisintellekti kasutamisse; vajaduse korral vähendama omaosalust, parandama tervishoiuteenuste katvust ja tervishoiutöötajate töötingimusi ning edendama nende täiend- ja ümberõpet;
- tugevdama kvaliteetsete, taskukohaste ja kestlike pikaajalise hoolduse teenuste osutamist kooskõlas nõukogu soovitusega kvaliteetsele taskukohasele pikaajalisele hooldusele juurdepääsu kohta;
- tagama kaasavad ja jätkusuutlikud pensionisüsteemid, mis võimaldavad saada vanaduses piisavat sissetulekut ja on põlvkondadevaheliselt õiglased.

Liikmesriikidel aidatakse nendes valdkondades võetavaid poliitikameetmeid tõhustada liidu rahaliste vahenditega, mida antakse rahastamiskõlblikeks investeeringuteks ja reformideks muu hulgas ESF+, ERFi, õiglase ülemineku fondi, tehnilise toe instrumendi ning taaste- ja vastupidavusrahastu kaudu.

1. PEATÜKK. ÜLEVAADE TÖÖTURU JA SOTSIAALVALDKONNA SUUNDUMUSTEST, 2030. AASTA EESMÄRKIDE TÄITMISEL TEHTUD EDUSAMMUDEST JA PEAMISTEST HORISONTAALSETEST JÄRELDUSTEST SOTSIAALSE LÄHENEMISE KOHTA

1.1 Peamised suundumused tööturul

Vaatamata keerulisele majanduskeskkonnale kasvas tööhõive 2023. aastal ELis enamikus sektorites jõudsalt, ehkki varasemal aastal täheldatud märkimisväärsest kasvust aeglasemalt. Tööhõive kasvas kokku 2,4 miljoni inimese võrra, ulatudes kokku 217,5 miljoni inimeseni. Selle taustal jõudis tööhõive määr (20–64aastaste vanuserühmas)[41] uuele rekordilisele tasemele 75,3 % ja kasvas 2024. aasta teises kvartalis 75,8 %ni. Aastane kasvumäär 1,1 % tähendas naasmist COVID-19 pandeemia eelsete (2013–2019) keskmiste näitajate juurde pärast kiiret pandeemiajärgset taastumist 2022. aastal (+ 2,3 %). Tööhõive kasv oli sektorite lõikes suhteliselt tasakaalus, ulatudes suurema osa puhul 0,9–1,7 %ni, välja arvatud mõned erandid. IKT-sektoris oli kasv 4,3 %, mis näitab selle sektori pikaajalise kasvusuundumuse tugevust ja käimasolevat digipööret. Seevastu tööstuses püsis tööhõive üldjoontes muutumatuna (+0,1 %). Kõige järsem langus toimus põllumajandussektoris (–1,9 %), mis on kooskõlas selle sektori pikaajalise suundumusega. Pärast peaaegu 18 % töötajate kaotamist COVID-19 kriisi ajal kasvas majutus- ja toitlustussektori tööhõive 2023. aastal 5,6 % ja ületas seeläbi esimest korda pandeemiaeelse kõrgeima tööhõive taseme. Samas ei ole ehitussektori tööhõive veel täielikult tagasi jõudnud finantskriisieelsele tasemele, hoolimata suuremast rõhuasetusest eluasemetele ja keskkonnahoidlikule renoveerimisele. Prognoosi kohaselt kasvab tööhõive 2024. aastal 0,8 %, 2025. aastal 0,6 % ja 2026. aastal 0,5 %[42].

Joonis 1.1.1. Tööhõive kasvu 2023. aastal tõukas tagant tööjõu kasv, milles domineerisid kõrgharidusega ja vanemaealised töötajad

Tööhõive kasv (15–64aastased) tööjõu kasvu ja töötuse vähenemise põhjal ning vanuserühmade ja haridustasemete kaupa

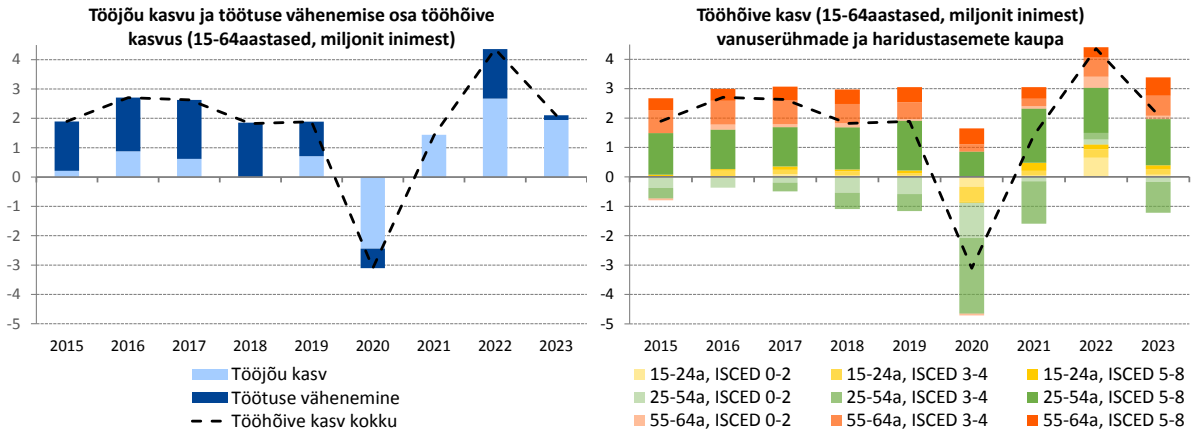

Allikas: komisjoni arvutused Eurostati andmete põhjal [lfsa_agan], [lfsa_ugan], [lfsa_egaed].

[41] 1. peatükis viitab tööhõive määra näitaja alati 20–64aastaste vanuserühmale, kui ei ole märgitud teisiti.
[42] Euroopa Komisjoni 2024. aasta sügisprognoosi põhjal (15. november 2024).

Rekordiliselt madala töötuse taseme ja tööealise elanikkonna vähenemise tingimustes tulenes tööhõive kasv peamiselt tööjõu kasvust, millesse andsid suure panuse kolmandate riikide kodanikud ja vanemaealised töötajad. Pärast 2022. aasta rekordiliselt madalat taset langes töötuse määr[43] ELis 2023. aastal varasema aastaga võrreldes 0,1 protsendipunkti 6,1 %le ja jõudis 2024. aasta septembris 5,9 % tasemele. Kui enne COVID-19 pandeemiat (2015–2019) oli tööhõive kasvu peamine tõukejõud töötuse vähenemine, siis praeguse madala töötuse taseme tingimustes on peamise tööhõive kasvu allikana fookusesse tõusnud tööjõu kasv. 2023. aastal oli 15–64aastaste vanuserühmas tööjõu kasvuga seletatav ligikaudu 92 % tööhõive kasvust (seevastu vähem kui 8 % oli seletatav töötuse madalama tasemega). Tööjõud kasvas peamiselt tänu kõrgharidusega 25–54aastastele töötajatele, kellest paljud on kolmandate riikide kodanikud, samuti tänu kesk- või kõrgharidusega vanemaealistele töötajatele (55–64aastased) – vt joonis 1.1.1. See on kooskõlas kasvava professionaalsuse suurenemisega ja tööhõive järkjärgulise ümberpaigutumisega kõrget kvalifikatsiooni nõudvatele ametikohtadele. Samal ajal püsivad liikmesriikides märkimisväärsed piirkondlikud erinevused – äärepoolseimates piirkondades ja paljudes maapiirkondades on tööhõive määr pidevalt madalam.

Alaesindatud rühmade võimalused tööturul on pidevalt paranenud, kuid arenguruumi on veel palju. Vanemaealiste töötajate, noorte ja madala kvalifikatsiooniga inimeste ning naiste, kolmandate riikide kodanike ja puuetega inimeste puhul on tööhõive määr ja tööjõus osalemise määr (vanuserühmas 15–64 aastat) jätkuvalt tublisti alla vastava ELi keskmise (2023. aastal 75,3 % ja 75,0 %). Lisaks on noorte, madala kvalifikatsiooniga inimeste ja kolmandate riikide kodanike töötuse määr ligikaudu kaks korda kõrgem kui ELi keskmine. Siiski on olukord peaaegu kõigis rühmades paranenud. 55–64aastaste vanuserühmas, mis on viimase kahekümne aasta jooksul kasvanud teistest vanuserühmadest kiiremini, suurenes tööturul osalemine hoogsalt, jõudes 2023. aastal 67,0 %ni, mis tuleneb osaliselt oodatava eluea pikenemisest, parematest tervishoiuteenustest ja kõrgemast pensionieast. Ka tõusis nimetatud vanuserühma tööhõive määr 2023. aastal 63,9 %le, kusjuures selle osakaal kogutööhõives peaaegu kahekordistus (10 %lt 2003. aastal peaaegu 20 %le 2023. aastal). Noorte (15–24aastased) tööjõus osalemise määr (41,2 %) ja tööhõive määr (35,2 %) jõudsid 2023. aastal 2008. aasta finantskriisi eelsele tasemele ning mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored, 15–29aastased) määr jõudis uuele rekordiliselt madalale tasemele (11,2 %). Peale selle jätkus 2023. aastal soolise osalemis- ja tööhõivelõhe pikaajalise vähenemise suundumus – praegu on need näitajad üldisel tasemel 10,4 ja 10,2 protsendipunkti, kuid kolmandate riikide kodanike ja madala kvalifikatsiooniga töötajate puhul ikka veel üle kahe korra kõrgemad. Ülekaalukalt kõrgeim on kolmanda taseme haridusega inimeste tööhõive määr (2023. aastal 86,3 %) ja nende panus tööhõive kasvu on jätkuvalt märkimisväärne,[44] kuna nende osakaal elanikkonnas kasvab. Tööhõive määr tõusis 2023. aastal siiski kõigi haridustasemete lõikes, kusjuures kõrge ja madala haridustasemega (25–64aastaste) inimeste tööhõive määra erinevus vähenes, kuid on jätkuvalt suur – 28,0 protsendipunkti. Viimasel kahel aastal on ebatavaliselt palju kasvanud kolmandate riikide kodanike arv ELi tööjõus, kusjuures peaaegu kolm neljandikku neist on ukrainlased[45] ja 40 %

[43] 1. peatükis viitab töötuse määra näitaja alati 15–74aastaste vanuserühmale, kui ei ole märgitud teisiti.

[44] Kõrge kvalifikatsiooniga töötajate tööhõive kasv 2023. aastal +3,1 %, keskmise kvalifikatsiooniga töötajatel -0,5 % ja madala kvalifikatsiooniga töötajatel -0,4 %. „Madala kvalifikatsiooniga isikud“ on isikud, kelle haridustase on alg- ja põhiharidusest madalam (ISCEDi tase 0–2). Keskmine kvalifikatsioon tähendab keskharidust ja keskharidusejärgset haridust, mida ei tunnustata kõrgharidusena (ISCEDi tase 3–4).

[45] Hinnangute kohaselt, vt Euroopa Komisjoni dokumendi „Labour market and wage developments in Europe 2024“ 1. tekstikast, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus (2024).

kõrgharidusega. See andis 2022. ja 2023. aastal tööjõu kasvust üle poole, kuid kolmandate riikide kodanikud moodustavad tööealisest elanikkonnast endiselt vaid 6,7 % (võrreldes 5,7 %ga 2021. aastal). Nende tööjõus osalemise määr tõusis 68,5 %ni ja tööhõive määr 63,0 %ni. Samal ajal suurenes 2023. aastal veidi – 0,1 protsendipunkti – puudega inimeste tööhõivelõhe (meeste puhul oli see 4,1 protsendipunkti suurem kui naiste puhul), mis 2022. aastal oli olnud rekordiliselt madalal tasemel 21,4 protsendipunkti.

Joonis 1.1.2. Võimalused tööturul paranesid enamiku alaesindatud rühmade jaoks

EL 27 tööhõivetulemused soo, vanuserühma, haridustaseme ja kodakondsuse alusel

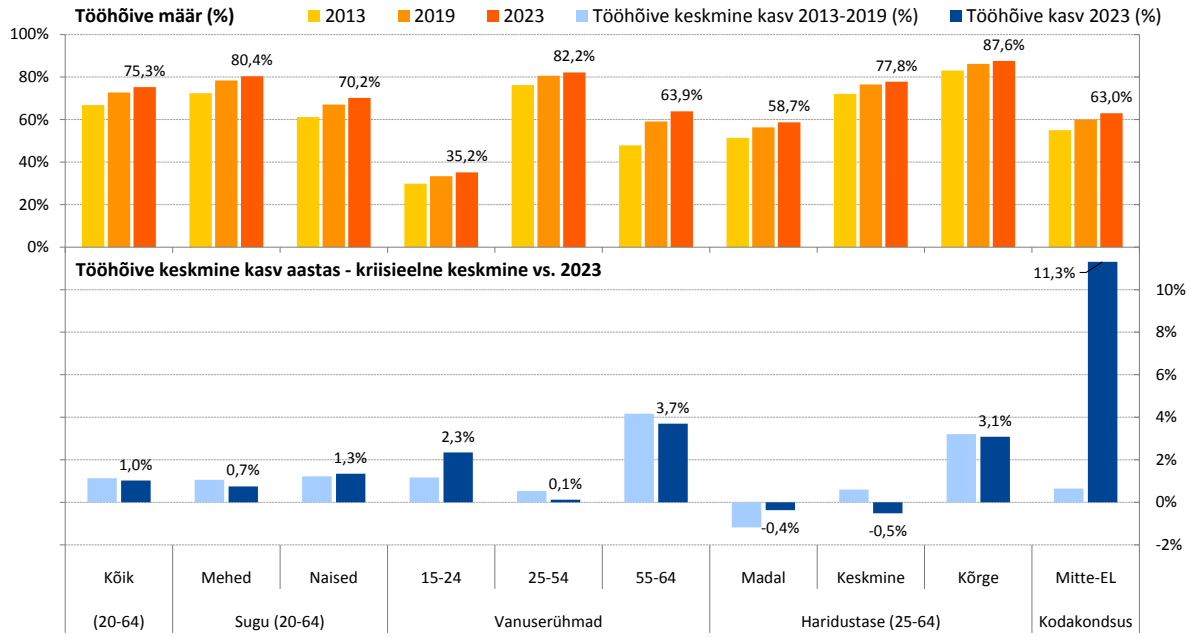

Allikas: Eurostat [lfsa_ergaedn], [lfsa_egaed], [lfsa_egan].

Ajutiste ja osaajaga töötajate osakaal on tunduvalt alla pandeemiaeelse taseme, kuid seda on ka töötundide arv inimese kohta. 2023. aastal suurenes töötundide koguarv 0,9 %, mis jääb veidi alla kogutööhõive 1,1 % kasvule, ning jätkus töötundide arvu pikaajaline vähenemine palgatöötaja kohta (peamine erand on põllumajandus-, metsandus- ja kalandussektor). See suundumus tuleneb peamiselt täistööajaga töökohtadel töötatud tundide arvu vähenemisest. Kuigi osaajatöö (vanuserühmas 20–64 aastat) osakaal kasvas 2023. aastal 17,1 %ni, on see endiselt rekordiliselt väike. 2023. aastal märkis 15,2 % osaajaga töötajatest, et sooviks töötada rohkem tunde, 2022. aastal väljendas sellist soovi 16,0 % ja kümme aastat varem 22,5 %. Osalise tööajaga lepingud olid naiste puhul 3,6 korda sagedasemad kui meeste puhul, samas kui naiste puhul olid need väiksema tõenäosusega mittevabatahtlikud (2023. aastal 13,3 %, meeste puhul aga 20,8 %). Samal ajal langes ajutise töö osakaal 2023. aastal rekordiliselt madalale tasemele (10,6 %), kusjuures ajutist tööd tegid peamiselt madala kvalifikatsiooniga füüsilise töö tegijad, madalama haridustasemega või mittekutsealase teise taseme (ülemise astme) haridusega isikud ja kolmandate riikide kodanikud. Enamikul ajutistest töötajatest (54,9 %) oli ajutine leping seetõttu, et neil ei olnud võimalik saada alalist töökohta.

Endiselt on kõrgel tasemel tööjõupuudus ja oskuste nappus, mis takistab tootlikkuse kasvu ja kahjustab konkurentsivõimet, ehkki majanduskasvu aeglustumine, oskuste parem vastavusse viimine tööturu vajadustega ja tööealiste kolmandate riikide kodanike suurenenud sisseränne on neid probleeme teataval määral vähendanud. 2022.

aastal, kui tööjõupuudus oli haripunktis, teatas üle kolmandiku ELi ettevõtetest, et see on nende toodangut piirav tegur[46]. Kuigi kõnealune osakaal 2023. aastal vähenes, püsis see 2024. aasta oktoobri seisuga 18 % juures ja kujutab endast seega jätkuvalt probleemi Euroopa konkurentsivõimele. Vabade töökohtade määr saavutas haripunkti 2022. aastal 3,0 % juures, seejärel langes 2023. aastal 2,8 %le ja 2024. aasta teises kvartalis 2,4 %le, mis kajastab nõrgemat majanduskasvu ja tagasihoidlikumaid värbamisootusi. See määr on endiselt peaaegu kaks korda kõrgem kui kümme aastat tagasi, kuid mõned tööjõupuudust põhjustavad tegurid näivad olevat taandunud. Vabade töökohtade arvu vähenemine stabiilsete töötusnäitajate juures võib viidata oskuste tõhusamale vastavusse viimisele tööturu vajadustega, mida toetab vähenev hariduse nõudlusele mittevastavus (mida mõõdetakse makromajandusliku oskuste tööturu vajadustele mittevastavusega[47] ja ülekvalifitseerituse määraga) ja vähenev mittevastavus sektorite tasandil (mõõdetuna eri sektorite vabade töökohtade määrade erinevusega), kuid tegemist võib olla ka tsüklilise arenguga, kuna vabade töökohtade arv muutub vastavalt majandusarengule tavaliselt kiiremini kui töötuse määr. 2023. aastal registreeriti vabade töökohtade määra kõige suurem langus sektorites, kus see määr oli keskmisest kõrgem (majutus- ja toitlustusteenused, IKT, ehitus, haldusabi ning kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus), vabade töökohtade määr oli aga endiselt madalaim kaevandus- ja energiateenuste sektoris. Tööjõupuudust ja oskuste nappust aitas 2023. aastal leevendada ka tööealiste kolmandate riikide kodanike sisseränne. Suur osa tööjõupuudusest ja oskuste nappusest on siiski struktuurset laadi ning on seotud kaksiküleminekust tuleneva tööjõunõudluse muutumisega ja rahvastiku vananemisega; nende probleemidega tuleb tegeleda oskuste arendamisele, töötute aktiveerimisele, tööjõu liikuvusele ja rändele suunatud meetmete abil[48].

Palgad kasvasid 2023. aastal endiselt jõudsalt, mida soodustas ka tööjõupuudus, kuid see kasv jäi siiski inflatsioonile alla. Pingelisel tööturul kasvas nominaalne töötasu töötaja kohta 2022. aastal 4,9 % ja 2023. aastal 6,1 %. See ei suutnud siiski inflatsiooniga sammu pidada, mistõttu vähenes reaalpalk 2022. aastal 3,7 % ja 2023. aastal 0,2 %[49]. Eeldatakse, et reaalpalk kasvab 2024. aastal 2,1 %[50] tänu jätkuvale inflatsioonitempo aeglustumisele ja järk-järgult vähenevale, kuid siiski tugevale nominaalpalga kasvule. Sellest hoolimata jääb see 2024. aastal eelduste kohaselt keskmiselt 1,1 % allapoole 2019. aasta taset (võrreldes 2023. aasta 3,3 %ga). Viimase kahe aasta jooksul on miinimumpalga kasv peaaegu kõigis liikmesriikides ületanud inflatsiooni, mistõttu 2023. aastal palgavaesus 18–64aastaste seas veidi vähenes ja jõudis tasemele 8,3 % (2022. aasta sissetulekute põhjal). Siiski näib, et see ei ole toonud kaasa väiksemat puuduse määra, sest materiaalse ja sotsiaalse puuduse määr töötavate inimeste (18–64aastased) puhul suurenes 7,2 %lt 2021. aastal 9,1 %le 2023. aastal.

1.2 Peamised sotsiaalsed suundumused

Leibkonna kasutada olev reaalne kogutulu (GDHI) hakkas ELis 2023. aastal taas kasvama ja see kasv kiirenes veelgi 2024. aastal. Üldiselt kasvas leibkondade sissetulek alates 2023. aasta teisest kvartalist kiiremini kui SKP, pöörates ümber 2021. ja 2022. aasta aeglustumissuundumuse. Kuigi füüsilisest isikust ettevõtjate tasud jätkasid mõõdukas tempos

[46] Euroopa ettevõtjate ja tarbijate seas korraldatud uuring, oktoober 2024.
[47] Vt Euroopa Komisjon, Analytical Web note – Measuring skills mismatch – 7/2015, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015.
[48] Vt tööjõu ja oskuste nappust käsitlev tegevuskava, mille Euroopa Komisjon esitas 2024. aasta märtsis.
[49] Deflaatorina on kasutatud ühtlustatud tarbijahinnaindeksit.
[50] Euroopa Komisjoni 2024. aasta sügisprognoosi põhjal.

kasvamist, suurenes töötajatele makstav töötasu 2023. aasta neljandas kvartalis ja 2024. aasta esimeses kvartalis kiiremini ning kasvas ka 2024. aasta teises kvartalis jõudsalt. Maksud avaldasid sissetulekute kasvule 2023. aasta esimeses kolmes kvartalis positiivset mõju, kuid 2023. aasta neljandas kvartalis ja 2024. aasta esimeses kvartalis negatiivset mõju, netosotsiaaltoetused aga mõningast positiivset mõju.

Joonis 1.2.1. Leibkonna kasutada olev reaalne kogutulu hakkas ELis 2023. aastal taas kasvama ja see kasv kiirenes 2024. aasta alguses

Leibkonna kasutada oleva reaalse kogutulu (GDHI) kasv ja selle peamised komponendid ning reaalse SKP kasv (EL 27, kvartalipõhised kasvumäärad aastases võrdluses)

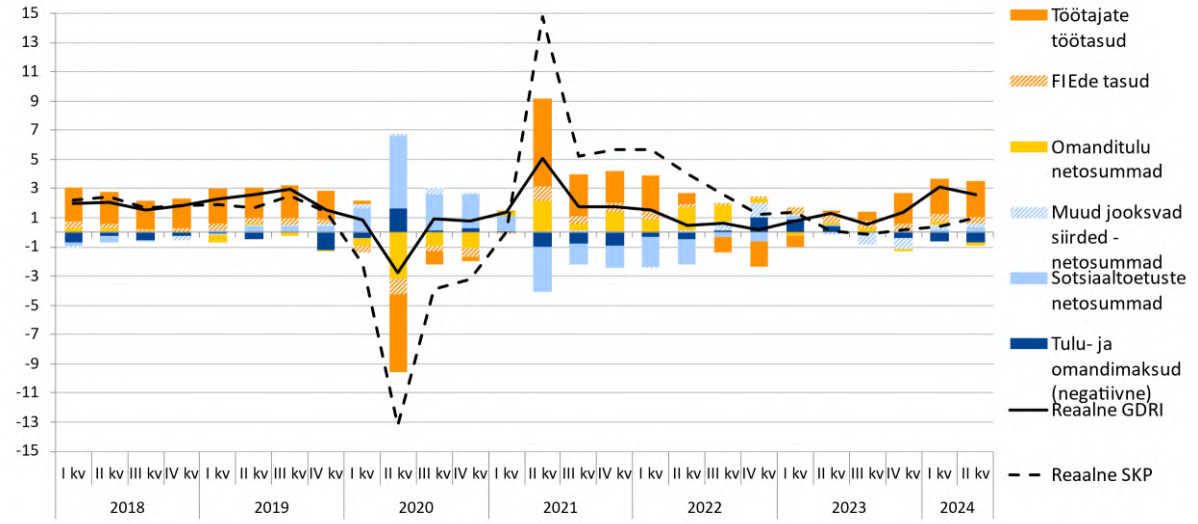

Märkus: tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutused. Leibkonna kasutada olevat nominaalset kogutulu korrigeeriti allapoole, kasutades leibkondade lõpptarbimiskulutuste hinnaindeksit. Leibkonna kasutada oleva reaalse kogutulu kasvumäära ELi tasandil hinnatakse nende liikmesriikide näitajate kaalutud keskmisena, mille puhul on kättesaadavad ESA 2010-l põhinevad kvartaliandmed (kokku 95 % ELi leibkondade kasutada olevast kogutulust).
Allikas: Eurostat, rahvamajanduse arvepidamine [nasq_10_nf_tr] ja [namq_10_gdp]. Sesoonselt korrigeerimata andmed.

Vaesus vähenes ELis 2023. aastal veidi. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr oli 21,3 %, mis on madalam kui 2022. ja 2021. aasta vastavad näitajad 21,6 % ja 21,7 %, ning see jätkab üldjoontes 2015. aastal alanud langustrendi. Kõnealuse näitaja jätkuv paranemine osutab sellele, et kõrgete energiahindade ja suure elukalliduse sotsiaalse mõju leevendamisele suunatud ELi ja liikmesriikide otsustavad poliitikameetmed on olnud tõhusad. 2023. aastal näitas kolmest vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra allkomponendist kaks ELis vähenemise märke. Suhtelise vaesuse määr langes 0,3 protsendipunkti 16,2 %le (2022. aasta sissetulekute põhjal), samal ajal kui Eurostati kiirhinnangute kohaselt jäid 2023. aasta sissetulekud üldiselt muutumatuks[51]. Samuti vähenes väga madala tööhõivega või tööta leibkondades elavate inimeste osakaal 2023. aastal 0,3 protsendipunkti 8,0 %le (2022. aasta tegevuse põhjal). Seevastu suures materiaalses ja sotsiaalses puuduses olevate inimeste osakaal püsis üldjoontes muutumatuna 6,8 % juures, võrreldes 6,7 %ga 2022. aastal. Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele kahanes ELis 2023. aastal veidi, 34,7 %le, kuid oli endiselt suurem kui enne pandeemiat ja samas liikmesriigiti väga erinev. Samuti on liikmesriikides jätkuvalt väga erinev vaesuse olukord, kusjuures teatavates

[51] Sissetulekute ebavõrdsuse ja vaesusnäitajate kiirhinnang 2023. aasta kohta (FE 2023).

piirkondades on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr pidevalt kõrgem kui riigi või ELi keskmine.

Laste vaesuse määr püsis üldjoontes muutumatuna, kuid oli siiski kõrgem kui kogu elanikkonnas. 2023. aastal oli vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr laste puhul 24,8 %, mis on vaid veidi kõrgem kui 2022. aasta määr 24,7 %. Tulenevalt kõnealuse määra üldisest stabiilsusest on ELis alates 2020. aastast registreeritud laste vaesuse kasv peatunud ja see tähendab ka vaesuses elavate laste absoluutarvu vähenemist. Kõik kolm vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra allkomponenti püsisid üldjoontes muutumatuna. Laste suhtelise vaesuse määr oli 19,4 % (2022. aasta sissetulekute põhjal), kasvades võrreldes 2022. aastaga pisut (+ 0,1 protsendipunkti), ning ka Eurostati kiirhinnangud 2023. aasta sissetulekute kohta viitavad selle määra jätkuvale stabiilsusele. Suures materiaalses ja sotsiaalses puuduses olevate laste osakaal jäi 8,4 % juurde, samal ajal kui väga madala tööhõivega või tööta leibkondades elavate laste osakaal püsis muutumatuna 7,5 % tasemel (mis viitab 2022. aasta tööhõivele).

Palgavaesus vähenes teist aastat järjest veidi, kuid mõjutas siiski kaheteistkümnendikku töötajatest, kusjuures teatavates rühmades oli see ebaproportsionaalselt suur. Vaesusriskiga töötajate osakaal vähenes 2023. aastal 0,2 protsendipunkti 8,3 %le (2022. aasta sissetulekute põhjal). See osakaal oli väiksem kui kümme aastat tagasi ja jäi alla COVID-19 pandeemia eelse taseme (2013. aastal 9,1 % ja 2019. aastal 9,0 %, vastavalt 2012. ja 2018. aasta sissetulekute põhjal). Palgavaesus kimbutab mõnda töötajate rühma siiski rohkem kui teisi. 2023. aastal oli see näitaja märkimisväärselt suurem madala haridustasemega (18,4 %), osaajaga töötajate (12,6 %), tähtajalise lepinguga töötajate (12,6 %), väljaspool ELi sündinud inimeste (18,6 %) ja kolmandate riikide kodanike (22,5 %) seas. Palgavaesuse risk oli tõenäolisem ülalpeetavate lastega leibkondades (10,0 %), võrreldes nendega, kus ülalpeetavaid lapsi ei ole (6,8 %).

Teatavates elanikkonnarühmades on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk jätkuvalt märkimisväärselt suurem kui kogu elanikkonna puhul. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr oli endiselt väga kõrge väljaspool ELi sündinud inimeste (39,2 %) ja puuetega inimeste (28,8 %) puhul, tublisti üle ELi keskmise (21,3 %). Üldjuhul on palju suurem vaesusrisk ka romadel[52]. Teisalt vähenes ELis 2023. aastal pisut vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga eakate (65aastased ja vanemad) osakaal tasemele 19,7 %. See vähenemine oli tingitud nimetatud riskimäära alanemisest eakamate naiste puhul, mis on siiski oluliselt kõrgem kui meestel (22,1 % *vs*. 16,6 %).

Sissetulekute ebavõrdsus püsis suures osas muutumatuna, kuid energiaostuvõimetus kasvas teist aastat järjest. Sissetulekukvintiilide suhte kordaja (S80/S20) oli 2023. aastal üldjoontes stabiilne tasemel 4,72 (2022. aasta sissetulekute põhjal) ja peaks 2024. aastal jääma muutumatuks (2023. aasta sissetulekute põhjal)[53]. Kuigi inflatsioon mõjutas ebaproportsionaalselt palju väikese ja väiksema keskmise sissetulekuga leibkondi, kes kulutavad suhteliselt rohkem esmatarbekaupadele, nagu energia ja toit, on sihipärased sissetulekutoetuse meetmed ning sotsiaaltoetuste ja maksude kohandamine liikmesriikides leevendanud sissetulekute ebavõrdsuse ja vaesusriski võimalikku kasvu. Teisalt suurenes nende inimeste osakaal, kellel ei ole võimalik oma kodu piisavalt soojana hoida, 2023. aastal 1,3 protsendipunkti, jõudes 10,6 %ni (2021. aastaga võrreldes + 3,7 protsendipunkti), ning

[52] Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, Roma in 10 European Countries – Main results – Roma survey 2021, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus (2023).

[53] Kiirhinnangute eksperimentaalandmed (sissetulekuaasta 2023 andmete põhjal).

märkimisväärselt suuremaks – 22,2 % tasemele – jäi see osakaal vaesusriskiga inimeste puhul (alates 2022. aastast + 2,1 protsendipunkti).

Jätkuvalt on ELis probleemiks eluaseme taskukohasus. 2023. aastal elas 8,8 % ELi elanikkonnast leibkondades, kus eluaseme kogukulud moodustasid üle 40 % netotulust; see osakaal on 0,1 protsendipunkti võrra suurem kui aasta varem ja 2,8 protsendipunkti võrra väiksem kui kümme aastat tagasi. Liiga suurte eluasemekuludega inimeste osakaal on tööealiste üksikleibkondade puhul üle kahe korra suurem (24,4 %) ja vaesusriskiga inimeste puhul üle kolme korra suurem (2023. aastal 33,5 %). See osakaal on märkimisväärne ka välismaalastest ELi kodanike puhul (kaks korda suurem) ja kolmandate riikide kodanike puhul (2,5 korda suurem). Kui üldine eluruumide ülerahvastatuse määr püsis ELis muutumatuna (2023. aastal 16,8 %), siis vaesusriskiga inimeste puhul tõusis see samal aastal 29,6 %ni.

1.3 ELi 2030. aasta peamiste eesmärkide ja liikmesriikide eesmärkide täitmisel tehtud edusammud

ELi tasandil ja liikmesriikides asjaomastes poliitikavaldkondades võetavates poliitikameetmetes lähtutakse tööhõive suurendamise, oskuste täiendamise ja vaesuse vähendamise eesmärkidest. Need kolm ELi peamist eesmärki esitas Euroopa Komisjon 2021. aasta märtsis osana Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskavast järgmiselt:

i) tööealise elanikkonna tööhõive määr peaks olema vähemalt 78 %,
ii) igal aastal peaks õppes osalema vähemalt 60 % täiskasvanutest ning
iii) vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste arv peaks 2019. aastaga võrreldes vähenema vähemalt 15 miljoni inimese võrra, kellest vähemalt 5 miljonit peaksid olema lapsed[54].

Liikmesriigid kiitsid need eesmärgid heaks Porto sotsiaaltippkohtumisel 2021. aasta mais ning Euroopa Ülemkogu oma 2021. aasta juuni järeldustes. Kõik liikmesriigid esitasid neis kolmes valdkonnas oma riiklikud eesmärgid, mis aitavad saavutada vastavaid ELi peamisi eesmärke. Sotsiaalõiguste samba tegevuskavas on esitatud ka täiendavad ELi tasandi eesmärgid, mis käsitlevad soolise tööhõivelõhe vähendamist, ametliku alushariduse ja lapsehoiu pakkumise suurendamist, NEET-noorte osakaalu vähendamist, vähemalt põhilisi digioskusi omavate täiskasvanute osakaalu suurendamist, haridus- ja koolitussüsteemist varakult lahkumise vähendamist ning laste vaesuse vähendamist. Enamik liikmesriike seadis nendes valdkondades (või mõnes neist) ja/või vajaduse korral ka muudes valdkondades täiendavad riiklikud eesmärgid. Käesolevas punktis vaadeldakse 2030. aastaks seatud ELi kolme peamise eesmärgi ja riiklike eesmärkide täitmisel tehtud edusamme.

Vaatamata majanduskasvu aeglustumisele kasvas tööhõive 2023. aastal jõudsalt ja EL liigub plaanipäraselt 2030. aasta peamise tööhõivemäära eesmärgi saavutamise suunas. ELi tööhõive määr tõusis 2023. aastal 75,3 %ni, olles vaid 2,7 protsendipunkti kaugusel 2030. aasta 78 % eesmärgist, ning 2024. aasta teises kvartalis 75,8 %ni. Võttes arvesse 2023. aastal saavutatud taset ja Eurostati uusimaid rahvastikuprognoose, oleks ELis praeguse 2030. aasta tööhõive eesmärgini jõudmiseks vaja vaid 0,4 % suurust keskmist aastast kasvumäära, võrreldes pandeemiaeelse (2013–2019) märkimisväärselt kõrgema keskmise kasvumääraga 1,1 % aastas (vt joonised 1.3.1 ja 1.3.3). Komisjoni 2024. aasta sügisprognoosi kohaselt

[54] Vt Euroopa Komisjon, „Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskava“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021.

peaks tööhõive ELis järgmise kolme aasta jooksul kasvama rohkem kui vajalikud 0,4 %, st 2024. aastal 0,8 %, 2025. aastal 0,6 % ja 2026. aastal 0,5 %. Seega liigub EL praegu jõudsalt 2030. aasta tööhõivemäära eesmärgi saavutamise suunas.

Joonis 1.3.1. EL liigub 2030. aasta tööhõivemäära peamise eesmärgi saavutamise suunas

Tööhõive määr EL 27s ja vastav ELi 2030. aasta peamine eesmärk (20–64aastased, % elanikkonnast)

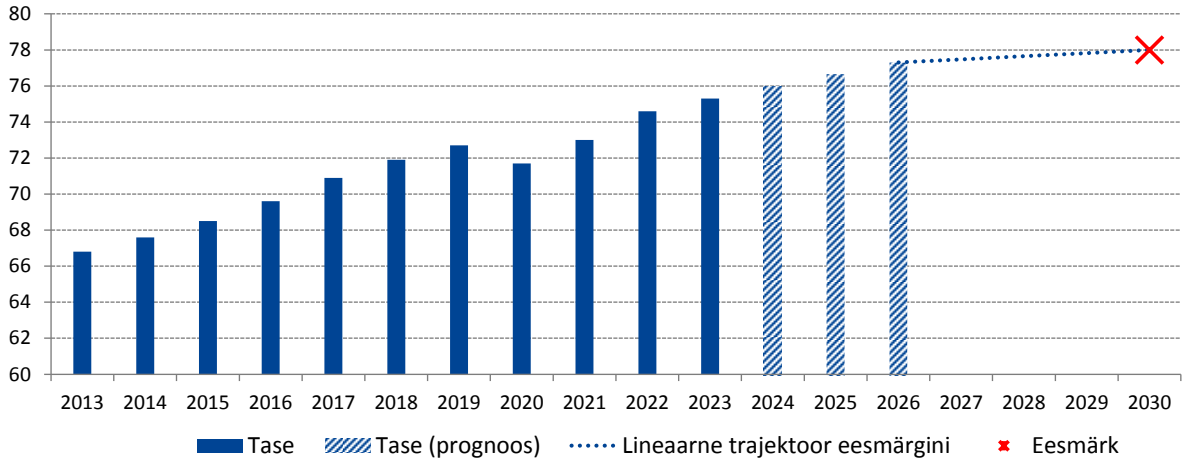

Märkus: 2024., 2025. ja 2026. aasta väärtused põhinevad komisjoni 2024. aasta sügise tööhõive kasvu prognoosidel ja Eurostati 2023. aasta rahvastikuprognoosidest pärit elanikkonna ja tööealise elanikkonna kasvu prognoosidel.
Allikas: Eurostat [lfsi_emp_a]; komisjoni 2024. aasta sügise prognoos tööhõive kasvu kohta, Eurostati rahvastikuprognoosid, Europop 2023.

Enamik liikmesriike tegi 2023. aastal täiendavaid edusamme oma riiklike tööhõivemäära eesmärkide saavutamisel[55]. Viies riigis juba jõuti 2023. aastal tööhõive määrani, mis on kõrgem kui vastav 2030. aasta riiklik eesmärk (vt joonis 1.3.2). Need riigid on Slovakkia (+ 1 pp võrreldes riikliku eesmärgiga), Madalmaad (+ 1 pp), Iirimaa (+ 0,9 pp), Eesti (+ 0,8 pp) ja Rootsi (+ 0,6 pp); Taanis langes see määr aga 2030. aasta eesmärgist veidi allapoole. 22 riigis jääb 2030. aasta riiklike eesmärkide saavutamisest veel puudu, kuid neist 18s suudeti 2023. aastal seda puudujääki vähendada. Kõige rohkem on veel vaja pingutada Belgial (kõrgest 2030. aasta eesmärgist on puudu 7,9 protsendipunkti), Itaalial (6,7 pp), Rumeenial (6,0 pp) ja Hispaanial (5,5 pp). Rohkem kui pooltes liikmesriikides jäi tööhõive kasv alla pandeemiaeelse (2013–2019) keskmise määra (vt joonis 1.3.3),[56] seda kõrgema tööhõive määra ja tööealise elanikkonna vähenemise tingimustes. Sellele vaatamata on paljudes riikides (20) tööhõive aastane kasv endiselt sama suur või suurem kui keskmine aastane kasvumäär, mida on vaja riikliku tööhõive-eesmärgi saavutamiseks[57]. Ainult Tšehhi, Rumeenia, Bulgaaria, Belgia, Ungari ja Soome tööhõive kasv jäi 2023. aastal nii allapoole

[55] 2022. aasta oktoobris leppis tööhõivekomitee näitajatega tegelev töörühm kokku metoodikapõhimõtetes, mille alusel jälgida riiklike tööhõive-eesmärkide täitmise suunas tehtud edusamme Euroopa poolaasta raames. Käesolev punkt on koostatud kokkulepitud metoodika põhjal. Vt tööhõivekomitee 2023. aasta tööhõive olukorra aruanne ja 2023. aasta tööhõive olukorra jälgimise vahend.

[56] Leitakse, et elanikkonna vähenemise tõttu vajab enamik liikmesriike oma riiklike eesmärkide täitmiseks väiksemat tööhõive minimaalset aastast kasvu kui kriisieelsel perioodil. Vt tööhõivekomitee 2024. aasta tööhõive olukorra aruanne.

[57] Mõnes liikmesriigis on selline minimaalne vajalik tööhõive kasv negatiivne, mis kajastab tööealise elanikkonna prognoositud vähenemist ja/või asjaolu, et riiklikud eesmärgid on juba täidetud.

pandeemiaeelset keskmist kui ka nende kõrgete eesmärkide saavutamiseks vajalikku keskmist aastast kasvumäära, kuigi Soome on mõlemale väga lähedal ja Tšehhi on oma eesmärgi juba peaaegu saavutanud.

Joonis 1.3.2. Enamik liikmesriike tegi 2023. aastal täiendavaid edusamme oma riiklike tööhõivemäära eesmärkide saavutamisel

Tööhõive määr (2020 ja 2023, 20–64aastased, % elanikkonnast), liikmesriikide ja ELi 2030. aasta eesmärgid

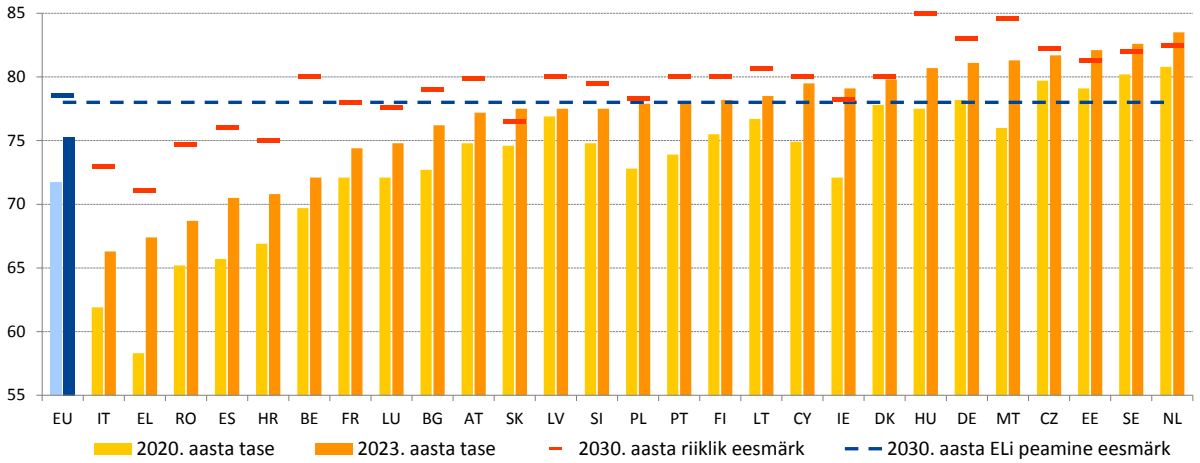

Allikas: Eurostat [lfsi_emp_a] ja 2030. aasta riiklike eesmärkide tabel 1. lisas.

Joonis 1.3.3. Kahes kolmandikus liikmesriikidest oli tööhõive kasv 2023. aastal piisav, et saavutada 2030. aasta riiklik eesmärk

Tööhõive kasv 2023. aastal võrrelduna tööhõive keskmise aastase kasvuga aastatel 2013–2019 ja tööhõive määra riikliku 2030. aasta eesmärgi täitmiseks vajaliku minimaalse aastase tööhõive kasvuga

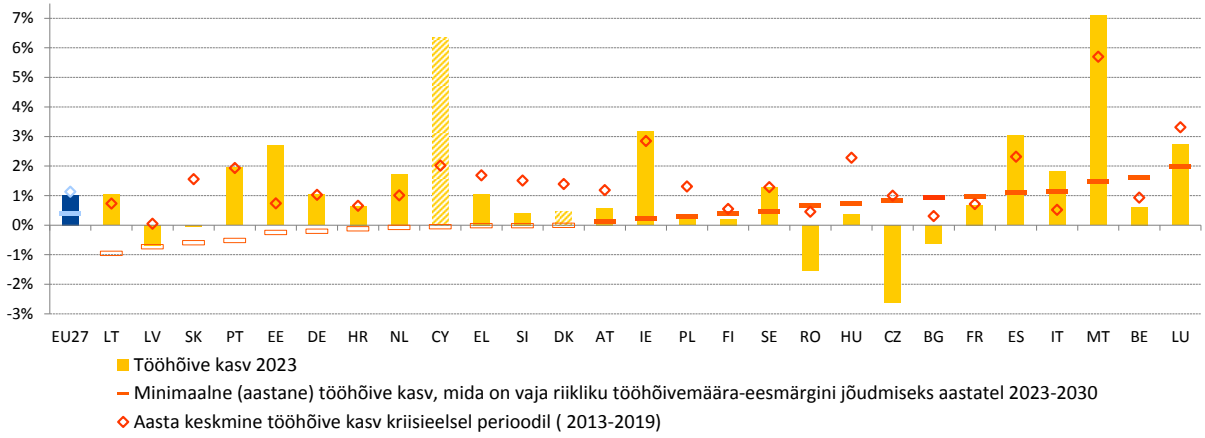

Märkus: aegrea katkemine 2023. aastal Taani ja Küprose puhul (märgitud viirutatud tulpadega).
Allikas: Eurostat [lfsi_emp_a], Europop 2023, tööhõive olukorra jälgimise vahendi 2024 metoodika põhjal.

Joonis 1.3.4. Kuigi õppes osaleb rohkem täiskasvanuid, on ELi 2030. aasta peamise eesmärgi saavutamiseks vaja rohkem pingutada

Viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr EL 27s ja ELi 2030. aasta peamine eesmärk (25-64aastased, %)

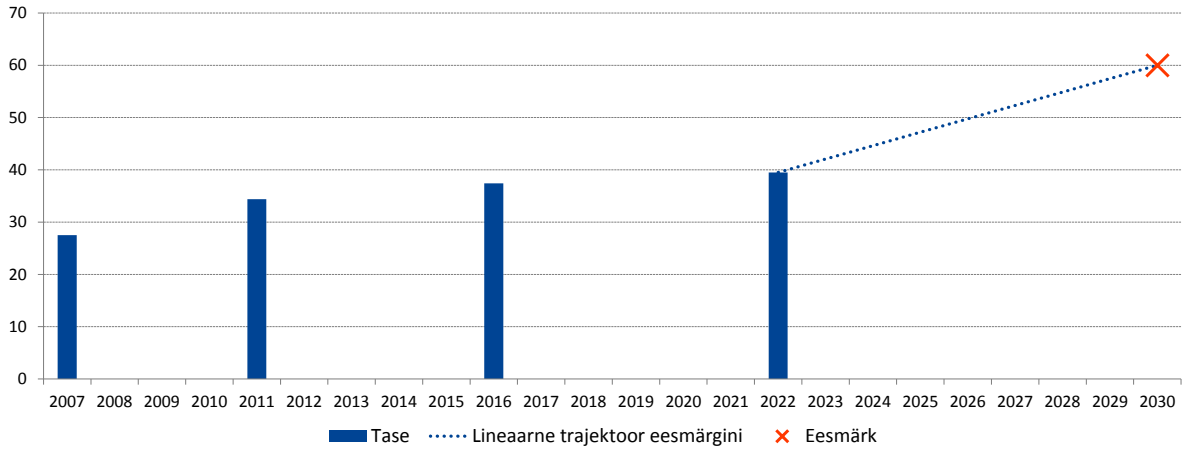

Märkus: aastatel 2005–2008 viidi kõigis liikmesriikides, välja arvatud Iirimaal ja Luksemburgis ellu ulatuslik vabatahtlik katseprojekt, mille käigus viidi läbi 2007. aasta täiskasvanuhariduse uuring. Selle põhjal tehti järgmises uuringulaines kohandusi. Alates 2011. aastast põhineb täiskasvanuhariduse uuring ELi õigusaktil ja seda tehakse seetõttu kõigis liikmesriikides kohustuslikus korras[58]. Aegrea katkemine 2011. aastal ELi, Prantsusmaa ja Ungari puhul, 2016. aastal Iirimaa, Luksemburgi ja Rootsi puhul ning 2022. aastal Prantsusmaa, Itaalia ja Rumeenia puhul.
Allikas: Eurostati väljavõte täiskasvanuhariduse uuringust, näitaja „viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr, v.a juhendatud töökohasisene täiendkoolitus“.

Täiskasvanuharidust käsitleva peamise eesmärgi saavutamisel tehti mõningaid väikesi edusamme, kuid selleni jõudmiseks 2030. aastaks tuleb tunduvalt rohkem ja hoogsamalt pingutada. Täiskasvanuhariduse uuringu uute andmete põhjal on viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses (v.a juhendatud töökohasisene täiendkoolitus) osalemise määr ELis tõusnud 37,4 %lt 2016. aastal 39,5 %le 2022. aastal (vt joonis 1.3.4)[59]. Et täita 2030. aastaks ELi oskustealane eesmärk 60 %, tuleb seda väga mõõdukat kasvutendentsi tunduvalt kiirendada. See on väga oluline, sest Euroopas on vaja tööjõudu, kes kohaneks muutuva oskuste vajadusega, samuti arvestades vajadust vähendada oskuste nappust ja tööjõupuudust ning jääda kaksikülemineku ja demograafiliste muutuste kontekstis konkurentsivõimeliseks, uuenduslikuks ja kaasavaks.

Enamik liikmesriike on oma 2030. aasta riiklikest täiskasvanuhariduse eesmärkidest maha jäänud. 2022. aastal olid Rootsi, Ungari ja Rumeenia oma riiklikud eesmärgid juba ületanud ning Slovakkia oli neile lähedal, kuid neist veel allpool (vt joonis 1.3.5). Rumeenia, kus täiskasvanuhariduses osalemise tase oli algselt ELi madalaim, seadis endale 2030. aastaks suhteliselt tagasihoidliku, kuid siiski ulatusliku eesmärgi ja ületas selle 2022. aastal, registreerides ELi suurima kasvu alates 2016. aastast (+229 %, kuigi see võib tuleneda ka aegrea katkemisest). Seevastu 24 riigis jäi õppes osalevate täiskasvanute osakaal väiksemaks kui 2030. aasta eesmärk, kusjuures kõige rohkem oli eesmärgist puudu Sloveenial, Küprosel, Horvaatial, Poolal ja Itaalial (üle 31 protsendipunkti). Neist 24 riigist tegid eesmärgi suunas

[58] Komisjoni määruses (EL) nr 823/2010 on sätestatud põhiõigusakti (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 452/2008) rakendusmeetmed 2011. aasta täiskasvanuhariduse uuringu jaoks.
[59] 2024. aasta septembris jõudis tööhõivekomitee näitajate töörühm esialgsele kokkuleppele oskustega seotud eesmärgi seireraamistikus, kasutades täiskasvanuhariduse uuringu andmeid, mis ei hõlma juhendatud töökohasisest täiendkoolitust. Vt ka 2024. aasta tööhõive olukorra aruanne.

edusamme (võrreldes 2016. aastaga) vaid 10 riiki, eelkõige Eesti (+23 %), Malta (+22 %), Slovakkia (+16 %), Saksamaa (+16 %) ja Hispaania (+12 %). Lisaks on hariduses ja koolituses osalemise määr sageli märkimisväärselt madalam äärepoolseimates, äärepoolsetes ja maapiirkondades.

Joonis 1.3.5. Liikmesriikidel tuleb täiskasvanuhariduse riiklike 2030. aasta eesmärkide täitmiseks teha suuri jõupingutusi

Viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr EL 27s ja liikmesriikide 2030. aasta eesmärgid (25-64aastased, %)

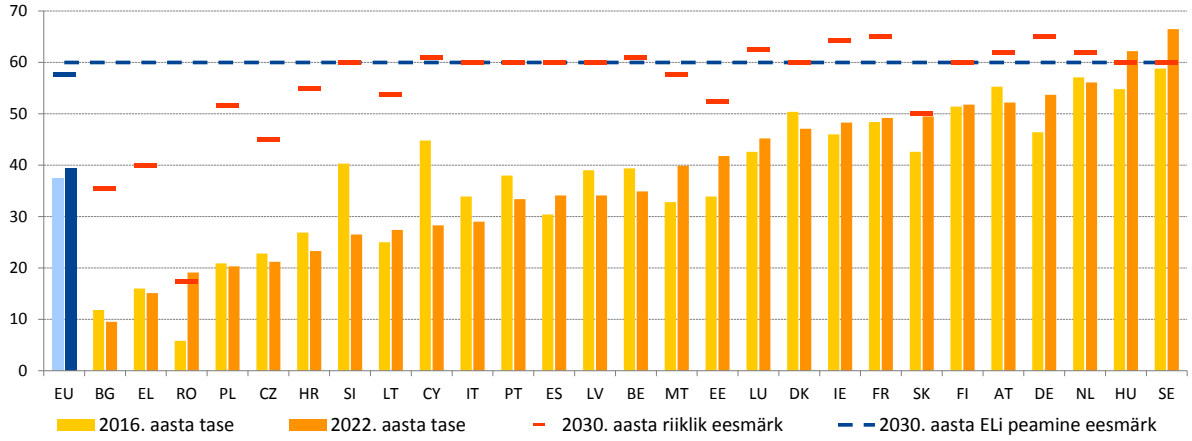

Märkus: 2016. aasta aegrea katkemine Iirimaa, Luksemburgi ja Rootsi puhul ning 2022. aasta aegrea katkemine Prantsusmaa, Itaalia ja Rumeenia puhul.
Allikas: Eurostati eraldi väljavõte täiskasvanuhariduse uuringust, näitaja „viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr, v.a juhendatud töökohasisene täiendkoolitus“ ja 2030. aasta riiklikke eesmärke käsitlev tabel 1. lisas.

Vaesus vähenes hoolimata keerulisest sotsiaal-majanduslikust olukorrast, mida iseloomustasid COVID-19 kriis, suured energiakulud ja kõrge inflatsioon. 2023. aastal vähenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste arv võrreldes 2022. aastaga 703 000 võrra ja vaatlusaastaga 2019 võrreldes 1 571 000 võrra (vt **Error! Reference source not found.**3.6). Viimaste andmete põhjal on see arv, mis aastatel 2018–2021 püsis muutumatuna, teist aastat järjest vähenenud. Siiski on selleks, et saavutada ELi 2030. aasta peamine eesmärk vähendada vaeste arvu vähemalt 15 miljoni inimese võrra, vaja kümnendi lõpuni jäänud aja jooksul jõupingutusi märkimisväärselt kiirendada.

Joonis 1.3.6. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste arv ELis on alates 2019. aastast vähenenud, kuid ELi 2030. aasta eesmärgi saavutamiseks tuleb veel kõvasti pingutada

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste arvu muutus EL 27s võrreldes vaatlusaastaga 2019 ja ELi 2030. aasta peamise eesmärgiga (kogu elanikkond, tuhandetes inimestes)

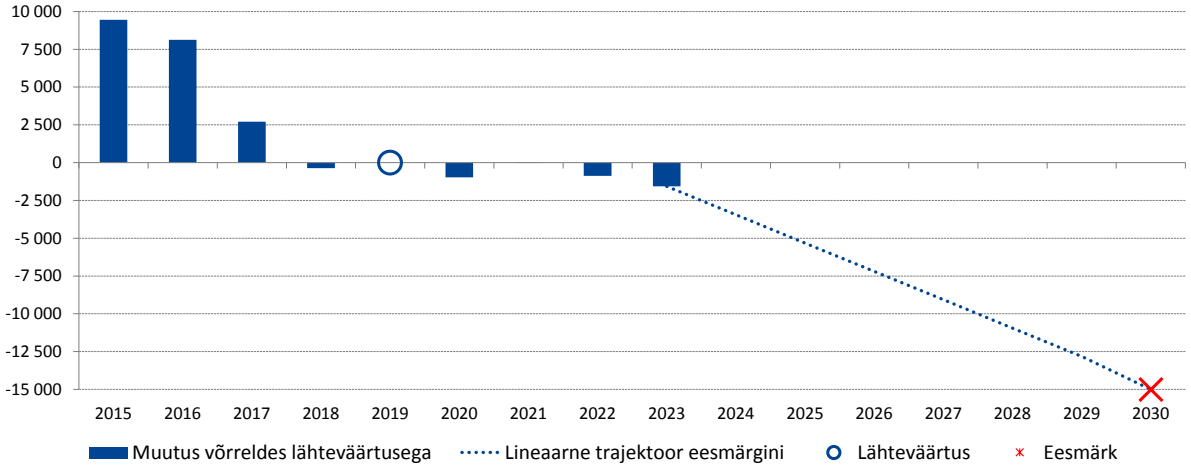

Märkus: arvutused põhinevad katkematul aegreal, kus 2019. aasta väärtus on hinnanguline ning Prantsusmaa puhul on 2022. ja 2023. aasta väärtused ümber arvutatud Prantsuse emamaa väärtuste põhjal, et need oleksid kooskõlas 2019. aasta lähtetasemega.
Allikas: sotsiaalkaitsekomitee aastaaruanne 2024.

Joonis 1.3.7. Vaid umbes pooled liikmesriikidest on mõningal määral liikunud oma riiklike eesmärkide suunas, vaja on rohkem pingutada

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste arvu muutused aastatel 2019–2023 ja riiklikud 2030. aasta eesmärgid (kogu elanikkond, tuhandetes inimestes)

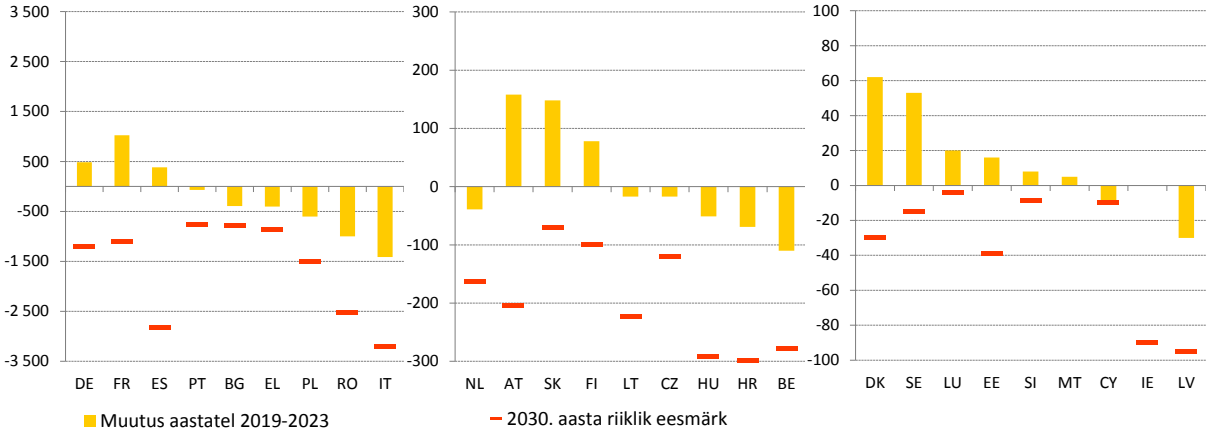

Märkus: aegrea katkemine 2020. aastal Prantsusmaa, Iirimaa, Taani ja Luksemburgi puhul, 2021. aastal Luksemburgi puhul ning 2022. aastal Prantsusmaa ja Luksemburgi puhul. Taani ja Saksamaa kasutavad oma riiklike vaesuse vähendamise eesmärkide väljendamiseks väga madala tööhõivega või tööta leibkondades elavate inimeste arvu vähenemist [mis peaks kümne aasta jooksul viima vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste arvu vähenemiseni]. Saksamaa kasutab oma riikliku eesmärgi väljendamisel võrdlusaastana 2020. aastat. Prantsusmaa kehtestas oma riikliku eesmärgi seoses Prantsuse emamaaga ja seire on kooskõlas selle geograafilise kohaldamisalaga. Ungari kasutab oma riikliku vaesuse vähendamise eesmärgi väljendamiseks lastega perede materiaalse ja sotsiaalse puuduse määra vähendamist [mis võib praeguste asjaolude korral väljenduda vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste arvu vähenemises]. Malta väljendab oma riiklikku vaesuse vähendamise eesmärki vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra vähendamisena protsendipunktides (–3,1 pp).
Allikas: Eurostat [ilc_pecs01] ja 1. lisas esitatud 2030. aasta riiklikke eesmärke käsitlev tabel.

Edusammud riiklike eesmärkide saavutamisel on liikmesriigiti väga erinevad. Alates 2019. aastast on oma 2030. aasta riiklike eesmärkide saavutamisel edusamme registreerinud vaid umbes pooled liikmesriigid. Kolmandik neist (Belgia, Bulgaaria, Küpros, Tšehhi, Kreeka, Itaalia, Läti, Poola ja Rumeenia) on oma riiklike eesmärkide saavutamisel üldjoontes graafikus ja nende edumäär on kolmandik või üle selle. Seevastu peaaegu pooltes neist (Austria, Taani, Eesti, Soome, Prantsusmaa, Saksamaa, Luksemburg, Malta, Madalmaad, Slovakkia, Sloveenia, Hispaania ja Rootsi) olukord halvenes ja liiguti vastassuunas (vt joonis 1.3.7)[60]. Lisaks suurenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga laste arv ELis 2019.–2023. aastal 583 000 võrra. Siiski täheldati neist 21 riigist, kes seadsid laste vaesuse vähendamiseks täiendavaid eesmärke, 13 riigis positiivset arengut (Belgia, Bulgaaria, Eesti, Iirimaa, Kreeka, Horvaatia, Küpros, Malta, Portugal, Rumeenia, Sloveenia, Soome ja Rootsi)[61]. Austrias, Tšehhis, Prantsusmaal, Saksamaal, Luksemburgis, Poolas, Slovakkias ja Hispaanias täheldati aga vastupidist suundumust.

1.4 Esimese etapi riigipõhise analüüsi peamised horisontaalsed järeldused sotsiaalse lähenemise kohta

Esimese etapi riigipõhises analüüsis vaadeldakse tööturgu, oskusi ja sotsiaalarengut igas liikmesriigis, et teha kindlaks ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavad võimalikud riskid, mida tuleb teises etapis lähemalt analüüsida. Sotsiaalse lähenemise raamistiku põhimõtetele tuginevat riigipõhist esimese etapi analüüsi katsetati 2024. aasta ühise tööhõivearuande puhul ja selline analüüs on nüüd lisatud komisjoni 2025. aasta ettepanekusse ühise tööhõivearuande kohta[62]. Analüüs on kooskõlas ELi toimimise lepingu artikliga 148. See vastab ka määruse (EL) 2024/1263 (majanduspoliitika tulemusliku koordineerimise ja mitmepoolse eelarvejärelevalve kohta) artikli 3 lõike 3 punktile b, mille kohaselt käsitletakse komisjoni poolt tööhõivesuuniste rakendamise üle tehtavas aastapõhises järelevalves Euroopa poolaasta raames Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtete ja selle peamiste eesmärkide rakendamisel tehtud edusamme sotsiaalvaldkonna tulemustabeli ja sotsiaalset lähenemist ohustavate riskide kindlakstegemise raamistiku kaudu[63]. Raamistiku esimese etapi analüüs põhineb sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajatel ja selles tehakse kindlaks ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavad *võimalikud riskid* (vt lisateavet käesoleva punkti lõpus olevast metoodikat käsitlevast tekstikastist). Selleks et teha kindlaks ülespoole suunatud sotsiaalse lähenemise *tegelikud probleemid* ja neid põhjustavad peamised tegurid, järgneb teise etapi analüüs, mis põhineb suuremal hulgal kvantitatiivsetel ja

[60] Teavet ELi ja riiklike vaesuse vähendamise eesmärkide jälgimise kohta ning selgituse aegrea katkemise ja sellega seotud andmete korrigeerimise kohta leiab ka sotsiaalkaitsekomitee 2024. aasta aruandes.

[61] Laste vaesuse vähendamise eesmärgi on seadnud Belgia, Bulgaaria, Tšehhi, Saksamaa, Eesti, Iirimaa, Kreeka, Hispaania, Prantsusmaa, Horvaatia, Küpros, Luksemburg, Malta, Austria, Poola, Portugal, Rumeenia, Sloveenia, Slovakkia, Soome ja Rootsi. Vt nende eesmärkide jälgimise kohta sotsiaalkaitsekomitee 2024. aasta aruanne.

[62] Tulenevalt 2023. aasta juunis EPSCOs toimunud aruteludest, mis käsitlesid sotsiaalse lähenemise raamistikku, ning põhisõnumitest, mille tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee koostasid tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee ühise sihtotstarbelise töörühma 2022. aasta oktoobrist 2023. aasta maini tehtud töö põhjal. Tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu kutsus tööhõivekomiteed ja sotsiaalkaitsekomiteed 2024. aasta veebruaris üles analüüsima eespool nimetatud katseanalüüsi mõju nende tegevusele ja 2024. aasta Euroopa poolaasta tsüklile.

[63] Lisaks on määruse põhjenduses 8 selgitatud: „Osana Euroopa poolaasta raames tehtavast põhjalikust tööhõive ja sotsiaalarengu analüüsist hindab komisjon ülespoole suunatud sotsiaalse lähenemise riske liikmesriikides ning jälgib sotsiaalnäitajate tulemustabelist ja sotsiaalse lähenemise raamistiku põhimõtetest lähtuvalt Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtete elluviimisel tehtud edusamme.“

kvalitatiivsetel tõenditel ning milles võetakse arvesse liikmesriikide poolt probleemide lahendamiseks võetud või kavandatud meetmeid. Käesolevas punktis esitatakse sotsiaalse lähenemise raamistiku esimese etapi riigipõhise analüüsi (vt 3. peatükk) peamised horisontaalsed järeldused ja täpsustatakse, milliseid riike tuleks teises etapis lähemalt analüüsida.

Esimese etapi riigipõhises analüüsis tuuakse esile, et tööturg toimib üldiselt hästi ja toimub ülespoole suunatud lähenemine, kuid oskuste ja sotsiaalpoliitika valdkonna tulemused paranesid vähem ja esineb riske ülespoole suunatud lähenemisele. Ühises tööhõivearuandes kasutatava nn valgusfoorimetoodika kohaldamine sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate suhtes aitab teha kindlaks Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamise seisukohast eriti asjakohased probleemid (vt vastavalt 6. ja 2. lisa). Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli näitajatest saadud märguannete riigipõhine koondamine (vt täpsemaid selgitusi metoodika kohta tekstikastis käesoleva punkti lõpus) võimaldab üldiselt hinnata ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske, millega EL ja liikmesriigid kokku puutuvad. Alljärgnevalt on esitatud kokkuvõte peamistest horisontaalsetest järeldustest (vt ka tabel 1.4.1 ja joonis 1.5.1).

- **Üldiselt jätkus 2023. aastal tööturu ülespoole suunatud lähenemine, kuid parandada on veel vaja alaesindatud rühmade tööhõivetulemusi.** Üldiselt tööhõive määr ELis tõusis, kuid liikmesriikide lõikes oli kasv aeglasem ja ebaühtlane, kusjuures viies keskmiste kuni heade tulemustega riigis täheldati langust. Tahapoole jäid ka mõned keskmisest kehvemate tulemustega riigid, mistõttu oli tööhõivetulemustes teatavaid erinevusi. Seda näitab asjaolu, et kaheksal juhul on liikmesriigid liigitatud kategooriasse „kriitiline olukord“ (punane) või „tähelepanu vajav“ (oranž) (vastavalt ühise tööhõivearuande kokkulepitud metoodikale). Töötuse ja pikaajalise töötuse keskmised näitajad paranesid veidi, samuti täheldati lähenemissuundumust, mis tulenes kõige kehvemate näitajatega riikide edusammudest. Siiski kasvas töötus 2023. aastal kaheteistkümnes liikmesriigis ja kaheksa liikmesriiki liigitati kategooriasse „tähelepanu vajav“. Vaatamata olukorra paranemisele jäid puuetega inimeste, naiste ja noorte tööturutulemused teistest jätkuvalt maha. Seoses puudega inimeste tööhõivelõhega liigitati kategooriasse „kriitiline olukord“ kuus liikmesriiki ja veel kolm liikmeriiki kategooriasse „tähelepanu vajav“ ning seoses soolise tööhõivelõhega liigitati kategooriasse „kriitiline olukord“ viis liikmesriiki ja üks kategooriasse „tähelepanu vajav“; kummagi näitaja puhul toimus väike lähenemine või puudus see üldse. Mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (15–29aastased) osakaal 2023. aastal vähenes, kuid jäi siiski suureks, ning toimus vaid mõningane lähenemine, sest parimate tulemustega riikide tulemused halvenesid veidi ja kõige kehvemate tulemustega riikide edusammud olid tagasihoidlikud.
- **Vaatamata olukorra mõningasele paranemisele ELi tasandil, püsivad oskustealast ülespoole suunatud lähenemist ohustavad riskid, mis võivad süvendada tööalase konkurentsivõime, tööviljakuse, konkurentsivõime ning tööjõupuuduse ja oskuste nappusega seotud probleeme, kui ei tehta märkimisväärselt suuremaid poliitilisi jõupingutusi.** Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli neli oskustega seotud põhinäitajat (alla kolmeaastaste laste osalemine ametlikus lapsehoius, madala haridustasemega noored, täiskasvanuhariduses osalemine, vähemalt põhiliste digioskustega inimesed) paranesid ELi tasandil üldiselt mõõdukalt. Siiski on liikmesriikide vahel endiselt suuri erinevusi. Näiteks erinevus parimate ja halvimate tulemustega riikide vahel täiskasvanuhariduses ja digioskustes oli üle 55 protsendipunkti ning alushariduses ja lapsehoius osalemise määr erines

rohkem kui 70 protsendipunkti. Lisaks ei ole märke lähenemisest, sest heade tulemustega riigid edenevad kiiremini ja kehvemate tulemustega riigid jäävad veelgi enam maha. Neid suundumusi kajastab nende riikide suur arv (9–10), mis on kõigi nimetatud nelja näitaja puhul liigitatud kategooriasse „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“. See näitab selgelt, et liikmesriikide ees seisavad suured väljakutsed, mis ulatuvad alusharidusest elukestva õppe ja tööjõu kohandamiseni tööturu muutuvate oskuste vajadustega rohe- ja digipöörde kontekstis ning tootlikkuse, konkurentsivõime ja kaasava majanduskasvu tagamiseni.

- **Kuigi vaesus 2023. aastal ELi tasandil veidi vähenes, oli see endiselt kõrgem COVIDi-eelsest tasemest, kusjuures teatavate vaesusnäitajate puhul erinevused liikmesriikide vahel kasvavad.** Leibkonna kasutada olev kogutulu elaniku kohta 2023. aastal keskmises arvestuses kasvas, kuid liikmesriikide lõikes esines jätkuvalt erinevusi ja kümme neist liigitati kategooriasse „tähelepanu vajav“ või „kriitiline olukord“. Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele kahanes 2023. aastal veidi, kuid jäi siiski suuremaks kui 2019. aastal, kusjuures hinnangu „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ sai üheksa riiki. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga laste osakaal püsis üldjoontes muutumatuna, kuid kogu elanikkonna puhul ei ole see näitaja veel pandeemiaeelsele tasemele langenud. Kuigi vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski üldise määra lähenemine jätkus, oli see määr laste puhul liikmesriigiti ikka veel erinev. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määraga seoses liigitati kategooriasse „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ seitse riiki ja laste vastava määraga seoses kuus riiki. Sissetulekute ebavõrdsuse puhul (mida mõõdetakse sissetulekukvintiilide suhte kordajaga) toimus teatav lähenemine, mis tulenes olukorra paranemisest kõige kehvemate näitajatega riikides. Mõnes liikmesriigis on sissetulekute ebavõrdsus endiselt suur ja mitme keskmise näitajaga riigi tulemused 2023. aastal halvenesid, mistõttu liigitati 11 riiki kategooriasse „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“. Veidi tõusis liiga suurte eluasemekulude määr ja näitaja „rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul“, kusjuures erinevused olid märkimisväärsed, ning viis liikmesriiki said mõlema näitaja puhul hinnangu „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“.

Esimese etapi riigipõhise analüüsi käigus tehti kindlaks kümme liikmesriiki, mida on vaja põhjalikumalt teises etapis analüüsida, võttes arvesse probleeme, millele osutavad sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajad, mis annavad märku ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavatest võimalikest riskidest. Neid riske, mis on välja toodud käesoleva aruande 3. peatükis, hinnatakse sotsiaalse lähenemise raamistiku metoodika abil, mida on kirjeldatud tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee vastavates põhisõnumites ja nende aluseks olevas töörühma aruandes (vt tekstikast käesoleva punkti lõpus). Kõnealused liikmesriigid on Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Itaalia, Leedu, Ungari, Rumeenia, Kreeka, Horvaatia ja Luksemburg. Neist seitset esimest liikmesriiki analüüsiti teises etapis ka eelmisel aastal, kuid viimased kolm vajavad teise etapi analüüsi sel aastal esimest korda[64] (vt

[64] Kreeka puhul on põhjuseks mõningane halvenemine või üldine paigalseis tasemel, mis on ikka veel kaugel ELi sotsiaalvaldkonna keskmisest (liiga suurte eluasemekulude määr, rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul, vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimesed – üldine elanikkond ja lapsed, sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele, sissetulekute ebavõrdsus), püsivad on tööturuprobleemid naiste ja noorte puhul ning täiskasvanute õppes osalemise tase on madal ja olukord halveneb. Horvaatia puhul on teise etapi analüüsi tegemise põhjuseks oskuste valdkond (väike ja vähenev täiskasvanuhariduses osalemine; vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaalu märkimisväärne vähenemine), üldine tööhõive määr, mis on hoolimata olukorra paranemisest endiselt ELi keskmisest madalam, ning puuetega inimeste jätkuvalt

alusanalüüsi 3. peatükis). Kõigi nende riikide puhul tehti kindlaks ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavad võimalikud riskid seoses probleemse olukorraga paljudes poliitikavaldkondades ning Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Leedu ja Luksemburgi puhul mängis olulist rolli ka aja jooksul toimunud olukorra halvenemine mõnes poliitikavaldkonnas. Näitajate hulgas, mis osutavad ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavatele võimalikele riskidele enamikus nimetatud riikides, on mittetöötavate ja mitteõppivate noorte osakaal, sissetulekukvintiilide suhte kordaja, vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr kogu elanikkonna ja laste puhul ning puudega inimeste tööhõivelõhe, samuti täiskasvanuhariduses osalemine, vähemalt põhiliste digioskustega elanike osakaal ning sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele. Nimetatud kümne liikmesriigi olukorda analüüsivad komisjoni talitused põhjalikumalt teises etapis.

raske tööhõiveolukord, samuti mõned sotsiaalvaldkonna probleemid (sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele, sissetulekute ebavõrdsus). Luksemburgi puhul on teise etapi analüüsi tegemise põhjuseks mõne sotsiaalvaldkonna näitaja märkimisväärne halvenemine viimasel ajal (vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimesed – kogu elanikkond ja lapsed, sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele), liiga suurte eluasemekulude püsivalt kõrge määr, viimasel ajal halvenenud tööturusuundumused (töötuse ja pikaajalise töötuse määr, puudega inimeste tööhõivelõhe) ning vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaalu vähenemine, vaatamata sellele, et statistilised näitajad on ELi keskmisest tunduvalt paremad. Üksikasjalikum analüüs on esitatud käesoleva aruande 3. peatükis kõigi 27 liikmesriigi kohta.

Tabel 1.4.1. Sotsiaalvaldkonna tulemustabel: ülevaade probleemidest liikmesriikide lõikes põhinäitajate kaupa

			Väga tubli	Keskmisest parem	Hea, kuid vajab jälgimist	Keskmine	Kehv, kuid paranemas	Tähelepanu vajav	Kriitiline olukord
Võrdsed võimalused	Täiskasvanute osalemine õppes (viimase 12 kuu jooksul, välja arvatud töökohal pakutav juhendatud koolitus, % elanikest vanuses 25–64 aastat)	2022	DE, HU, NL, SE	DK, EE, IE, FR, LU, MT, AT, SK, FI		BE, ES, LV, PT	RO	HR, IT, CY, LT, SI	BG, CZ, EL, PL
	Madala haridustasemega noored (% elanikest vanuses 18–24 aastat)	2023	EL, HR, IE, PL	BE, BG, CZ, EE, LU, NL, SE, SK	LT, SI	AT, FR, LV	IT	CY, DK, FI, MT, PT	DE, ES, HU, RO
	Algtaseme või sellest kõrgema tasemega üldiste digioskustega inimeste osakaal (% elanikest vanuses 16–74 aastat)	2023	FI, IE, NL	AT, BE, CZ, DK, EE, ES, HU, SE		DE, EL, FR, LT, MT, PT		CY, HR, IT, LU, LV, SI, SK	BG, PL, RO
	NEET-noorte osakaal (% kõigist elanikest vanuses 15-29 aastat)	2023	NL, SE	DE, DK, IE, MT, PL, PT, SI	LU	AT, BE, CZ, EE, FI, HR, HU, LV, SK	IT	BG, ES, FR, LT	CY, EL, RO
	Sooline tööhõivelõhe (protsendipunktides)	2023	EE, FI, LV	CY, DK, FR, HR, IE, PT, SE	LT	AT, BE, BG, DE, ES, HU, LU, NL, SI, SK		PL	CZ, EL, IT, MT, RO
	Sissetulekukvintiilide suhte kordaja (S80/S20)	2023	BE, CZ, FI, SI	DK, IE, NL, PL	SK	AT, CY, DE, FR, LU	BG, IT	EE, EL, ES, HR, HU, MT, PT, SE	LT, LV, RO
Õiglased töötingimused	Tööhõive määr (% elanikest vanuses 20–64 aastat)	2023	CZ, EE, NL, SE	CY, DE, HU, MT, PL	DK	BG, IE, LU, LV, PT, SK	EL, ES, IT	AT, FI, FR, LT, SI	BE, HR, RO
	Töötuse määr (% tööjõust vanuses 15–74 aastat)	2023	CZ, DE, MT, PL	BG, CY, HR, HU, IE, NL, SI		AT, BE, LV, PT, RO, SK	EL, ES	DK, EE, FI, FR, IT, LT, LU, SE	
	Pikaajalise töötuse määr (% tööjõust vanuses 15–74 aastat)	2023	DK, NL	AT, DE, EE, IE, MT, PL	CZ	BE, BG, CY, FI, FR, HR, LT, LV, PT, RO, SE, SI	EL, ES	HU, LU	IT, SK
	Leibkonna kasutada oleva kogutulu (inimese kohta) kasv (2008=100)	2023	HU, LT, MT, PL, RO	HR		CY, DE, DK, IE, LU, LV, PT, SI	EL, ES	BE, CZ, EE, FI, FR, NL, SE, SK	AT, IT
Sotsiaalkaitse ja kaasamine	Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr (% kogu elanikkonnast)	2023	CZ, FI, NL, SI	AT, CY, DK, IT, PL	SK	BE, DE, FR, HR, IE, MT, PT, SE	BG, RO	EE, HU, LT, LU	EL, ES, LV
	Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr laste puhul (% elanikest vanuses 0–17 aastat)	2023	CZ, DK, FI, NL, SI	BE, CY, EE, HR, PL		AT, DE, IE, LT, LV, MT, PT, SE, SK	IT, RO	EL, FR, HU, LU	BG, ES
	Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele (suhtelise vaesuse määra vähenemise %)	2023	BE, DK, FI, IE	AT, CZ, DE, FR, IT, NL, SK		CY, HU, LT, PL, SE, SI	BG	EE, LU, LV, MT	EL, ES, HR, PT, RO
	Puudega inimeste tööhõivelõhe (protsendipunktides)	2023	ES, IT, PT, SI	EE, FI, FR, LV, MT		AT, CY, CZ, DE, EL, NL, SE, SK		HU, LU, RO	BE, BG, HR, IE, LT, PL
	Liiga suurte eluasemekulude määr (% kogu elanikkonnast)	2023	CY	AT, BG, FI, HR, IE, IT, LT, PL, PT, SI	SK	BE, CZ, EE, ES, FR, HU, LV, NL, RO, SE		DE, MT	DK, EL, LU
	Ametlikke lapsehoiuteenuseid kasutavad kuni kolmeaastased lapsed (% alla kolmeaastastest elanikest)	2023	FR, LU, NL, SE	BE, CY, ES, MT, PT, SI	DK	EE, EL, FI, HR, IT, LV	HU	AT, BG, DE, IE, LT	CZ, PL, RO, SK
	Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul (% elanikest vanuses 16 aastat ja üle selle)	2023		AT, BE, BG, CY, CZ, DE, HR, HU, LU, MT, NL		DK, ES, FR, IE, IT, LT, PL, PT, SE, SI, SK		RO	EE, EL, FI, LV

Märkus: ajakohastatud 2024. aasta novembris. Täiskasvanuhariduses osalemise näitaja eelviimane väärtus on 2016. aasta kohta ja liigitus põhineb selle väärtuse muutumisel kuni 2022. aastani. Kuna vähemalt põhiliste üldiste digioskustega inimeste osakaalu näitaja jaoks kogutakse andmeid üle aasta, põhineb liigitus selle muutumisel aastatel 2021–2023. Bulgaaria kohta ei ole kättesaadavad leibkonna kasutada oleva kogutulu kasvu andmed inimese kohta. Katkestused aegridades ja muud märked on esitatud 3. ja 4. lisas.

Joonis 1.4.1. Ülevaade tööhõive-, oskuste ja sotsiaalvaldkonna suundumustest ja probleemidest sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate kaupa

ELi keskmised näitajad, suundumused ja ühise tööhõivearuande konkreetse liigitusega liikmesriikide jaotus kõikide hulgas iga põhinäitaja puhul, samuti koondatuna sotsiaalõiguste samba kolme peatüki kaupa

Põhinäitaja	Aasta	ELi keskmine väärtus	ELi keskmine suundumus
VÕRDSED VÕIMALUSED			
Täiskasvanute osalemine õppes	2022	39,5	
Madala haridustasemega noored	2023	9,5	
Algtaseme või sellest kõrgema tasemega üldiste digioskustega inimeste osakaal	2023	55,6	
NEET-noorte osakaal	2023	11,2	
Sooline tööhõivelõhe	2023	10,2	
Sissetulekukvintiilide suhte kordaja (S80/S20)	2023	4,72	
ÕIGLASED TÖÖTINGIMUSED			
Tööhõive määr	2023	75,3	
Töötuse määr	2023	6,1	
Pikaajalise töötuse määr	2023	2,1	
Leibkonna kasutada oleva kogutulu (inimese kohta) kasv	2023	111,1	
SOTSIAALKAITSE JA KAASAMINE			
Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr	2023	21,3	
Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr laste puhul	2023	24,8	
Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele	2023	34,7	
Puudega inimeste tööhõivelõhe	2023	21,5	
Liiga suurte eluasemekulude määr	2023	8,8	
Ametlikke lapsehoiuteenuseid kasutavad kuni kolmeaastased lapsed	2023	37,5	
Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul	2023	2,4	

Märkus: mõne riigi puhul puuduvad teatavate näitajate andmed - vt märkus tabeli 1.4.1 juures.

Sotsiaalset lähenemist käsitleva esimese etapi riigipõhises analüüsis ülespoole suunatud lähenemist ohustavate võimalike riskide kindlakstegemisel kasutatud metoodika

Analüüsis tuginetakse olemasolevatele vahenditele, mis on koostöös liikmesriikidega viimastel aastatel välja töötatud ning mis põhinevad eeskätt sotsiaalvaldkonna tulemustabelil ja ühise tööhõivearuande nn (valgusfoori)metoodikal[65]. Esimese etapi riigipõhine analüüs tugineb sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate terviklikule kogumile. Iga näitajat vaadeldakse ühise tööhõivearuande metoodika alusel, mis määrab kindlaks liikmesriigi suhtelise olukorra; seda olukorda väljendatakse standardhälbena nii näitaja väärtuse absoluutse taseme kui ka eelmise aastaga võrreldes toimunud muutuse keskmisest (tehnilised üksikasjad on esitatud 4. lisas). Tulemused esitatakse kokkuvõtlikult ühes seitsmest iga näitaja võimalikust kategooriast asjaomase riigi puhul („väga tubli“, „keskmisest parem“, „hea, kuid vajab jälgimist“, „keskmine“, „kehv, kuid paranemas“, „tähelepanu vajav“ ja „kriitiline olukord“). See on vastavuses värviskaalaga rohelisest punaseni.

Kõiki sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajaid hinnatakse, et teha kindlaks, kas need võivad põhjustada võimalikke riske ülespoole suunatud sotsiaalsele lähenemisele ja kas on vaja täiendavat teise etapi analüüsi[79].Liigitus „kriitiline olukord“ osutab liikmesriikidele, kelle konkreetse näitaja tulemus on ELi keskmisest palju kehvem ja kus olukord on eelmise aastaga võrreldes halvenenud või ei ole piisavalt paranenud. Olukord märgitakse „tähelepanu vajavaks“ kahel juhul: a) kui liikmesriigi konkreetse näitaja tulemus on ELi keskmisest halvem ja kui olukord riigis halveneb või ei parane piisavalt kiiresti või b) kui taseme poolest vastab tulemus ELi keskmisele, kuid olukord halveneb ELi keskmisest palju kiiremini. Täiendavat analüüsi teises etapis peetakse põhjendatuks liikmesriikide puhul, kelle olukord seoses kuue või enama sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajaga on viimases ühises tööhõivearuandes märgitud punaseks („kriitiline olukord“) või oranžiks („tähelepanu vajav“). Veel üks põhjus järeldada, et olukord nõuab täiendavat analüüsimist, on see, kui punase või oranžina märgitud näitaja (mida on selgitatud eespool) ühise tööhõivearuande kohane liigitus halveneb kahel korral *järjest*. Selle näiteks on olukord, kus ühise tööhõivearuande 2024. aasta väljaandes on liigitus „keskmine“ muutunud liigituseks „kehv, kuid paranemas“, millele järgneb täiendav halvenemine „kriitiliseks olukorraks“ 2025. aasta väljaandes. See loetakse täiendavaks märkeks, mida minimaalse kuue märke künnise arvutamisel arvesse võetakse. Näiteks kui 2025. aasta ühises tööhõivearuandes on riigi kohta sotsiaalvaldkonna tulemustabelis punaseks või oranžiks märgitud viis põhinäitajat ja üks neist on halvenenud kaks korda järjest – 2024. ja 2025. aasta ühises tööhõivearuandes, siis arvestatakse, et riigil on 2025. aasta aruandes kokku kuus märget (viis punast/oranži märguannet 2025. aasta aruandes +1 neist näitajatest, mis on halvenenud kaks korda järjest). Seetõttu tuleb seda riiki ka teises etapis täiendavalt analüüsida. Künnise puhul arvestatavate märgete koguarvu hindamisel võetakse arvesse võimalikke katkestusi aegridades ning andmete kvaliteedi ja tõlgendamisega seotud probleeme.

Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajad on saadud ja nende hindamine on tehtud viimaste tähtajaks esitatud andmete põhjal[66]. Kui teatava riigi kohta puuduvad asjaomased andmed ühise tööhõivearuande kohase liigituse hindamiseks, kasutatakse puuduva teabe asendamiseks ühise tööhõivearuande eelmise väljaande vastavat liigitust (kui see on

[65] Vt tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee põhisõnumid, mis tuginevad tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee töörühma aruandele Euroopa poolaasta raames sotsiaalse lähenemise raamistiku kehtestamise kohta.

[66] 2025. aasta ühise tööhõivearuande andmete esitamise tähtaeg on 4. november 2024.

kättesaadav). Kui näitaja väärtused puuduvad ühise tööhõivearuande viimases *ja* eelmises väljaandes, siis ühise tööhõivearuande kohast liigitust teise etapi analüüsi tingivas indikatiivses kuue märke künnises arvesse ei võeta.

2. PEATÜKK. TÖÖHÕIVE- JA SOTSIAALREFORMID – LIIKMESRIIKIDE TULEMUSED JA MEETMED

2.1 Suunis 5. Tööjõunõudluse suurendamine

Selles punktis vaadeldakse, kuidas on rakendatud tööhõivesuunist nr 5, milles soovitatakse liikmesriikidel luua tingimused tööjõunõudluse suurendamiseks ja töökohtade loomiseks kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 4 (tööhõive aktiivne toetamine) ja 6 (palgad). Punktis 2.1.1 keskendutakse peamistele tööturu muutustele ning kajastatakse ka kõrge inflatsiooni ja elukalliduse mõju. Punktis 2.1.2 tutvustatakse meetmeid, mida liikmesriigid on nendes valdkondades võtnud, ning eeskätt vaadeldakse meetmeid, mille eesmärk on suurendada tööhõivet ja toetada töökohtade loomist tööjõupuuduse ja oskuste nappuse tingimustes.

2.1.1 Põhinäitajad

ELi tööturg oli 2023. aastal jätkuvalt tugev; tööhõive kasvas tagasihoidlikumalt, kuid siiski jõudsalt vaatamata majanduskasvu aeglustumisele viimasel ajal. Võrreldes 2022. aastaga võeti tööle rohkem kui kaks ja pool miljonit täiendavat töötajat, mis viis töötajate koguarvu 217,5 miljonini. Tööhõive määr (20–64aastaste vanuserühm) jõudis 2023. aastal 75,3 %ni (0,7 protsendipunkti rohkem kui 2022. aastal) ja 2024. aasta teises kvartalis rekordiliselt kõrge 76,0 %ni, mis tähendab, et ELi peamine eesmärk jõuda 2030. aastaks vähemalt 78,0 % tööhõiveni on saavutatav[67]. Üldiselt tööhõive kasv aeglustus (2,0 %lt 2022. aastal 1,2 %le 2023. aastal), kuid oli vaatamata loiule majandustegevusele jätkuvalt jõuline. Tööhõive määr tõusis enamikus liikmesriikides ning eriti jõudsalt Küprosel, Maltal, Itaalias, Hispaanias, Poolas ja Kreekas (vt joonis 2.1.1). Seevastu Austrias, Soomes, Taanis, Sloveenias ja Leedus see langes. Rumeenia, Belgia ja Horvaatia liigituvad kategooriasse „kriitiline olukord“, sest tööhõive määr on seal endiselt suhteliselt madal (alla 72,5 %) ja kahe esimese puhul on kasv võrreldes eelmise aastaga olnud eriti väike. Prantsusmaa, Austria, Soome, Sloveenia ja Leedu on kategoorias „tähelepanu vajav“, sest seal on suhteliselt kehvad näitajad paranenud keskmisest vähem (Prantsusmaa) või on keskmisest paremad näitajad halvenenud (ülejäänud neli riiki). Seevastu Madalmaad, Rootsi, Eesti ja Tšehhi said hinnangu „väga tubli“, sest tööhõive määr oli seal üle 80 %. Üldiselt võib täheldada tööhõive määra ühtlustumist liikmesriikide lõikes. Paljudes liikmesriikides aga püsivad märkimisväärsed piirkondlikud erinevused, sealhulgas äärepoolseimates piirkondades (vt 5. lisa joonis 5).

Tööhõive kasv toetus töötajate arvu suurenemisele ja oli märgatavam sektorites, kus oli suhteliselt suur tööjõupuudus. Pärast COVID-19 pandeemiat on tööhõive alates 2020. aastast kasvanud üheksa miljoni inimese võrra tänu sellele, et samaaegselt suurenes töötajate arv 6,9 miljoni inimese võrra ja töötute arv vähenes 2,1 miljoni võrra. 2023. aastal loodi enim töökohti kaubandus-, transpordi-, majutus- ja toitlustussektoris[68]. Tööhõive kasv oli üldiselt kiirem sektorites, kus valitseb märkimisväärne tööjõupuudus. Seda võib seostada nii kasvava tööjõupakkumisega kui ka sellega, et neis suure nõudlusega sektorites tekkis töökohti juurde. Tugeva tööhõive kasvuga sektorites püsiv tööjõupuudus näitab ka seda, et seal on jätkuvalt töökohtade loomise potentsiaali. Majanduse aeglustumine ei mõjutanud tööjõunõudlust ja

[67] Vt Euroopa Komisjon, Porto deklaratsioon ja eesmärgid, 2021.
[68] Vt Euroopa Komisjon, Employment and Social Developments in Europe 2024, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

seetõttu püsis tööturg pingelisena. Vabade ametikohtade määr vähenes 2,9 %lt 2023. aasta esimeses kvartalis 2,4 %le 2024. aasta teises kvartalis (sesoonselt korrigeeritud andmed), mis on endiselt palju kõrgem kui 2013.–2019. aastal registreeritud pandeemiaeelne keskmine 1,7 %[69].

Joonis 2.1.1. Tööhõive määr tõusis 2023. aastal enamikus liikmesriikides, kuid aeglasemas tempos

Tööhõive määr (20–64aastased), 2023. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

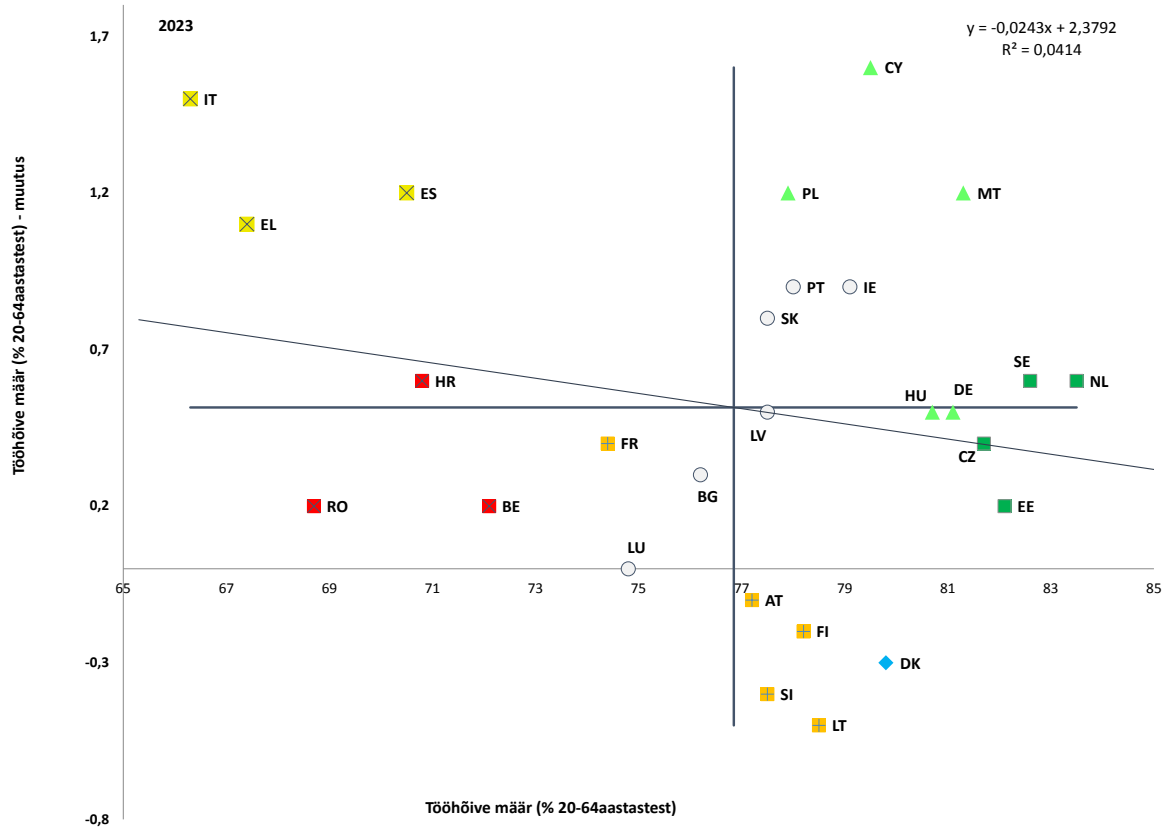

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Hispaania ja Prantsusmaa puhul on määratlus erinev. Aegrea katkemine Küprose ja Taani puhul.
Allikas: Eurostat [lfsi_emp_a], ELi tööjõu-uuring.

Enamikus liikmesriikides kasvasid nii tööhõive kui ka töötundide koguarv, mis näitab, et ELi tööturg on tugev. Tööhõive ületab praegu COVID-19-eelset taset kõigis liikmesriikides, välja arvatud Lätis, Rumeenias ja Slovakkias. Töötundide koguarv kasvas 2023. aastal 0,9 % ja 2024. aasta teises kvartalis oli see üle pandeemiaeelse taseme enamikus liikmesriikides, välja arvatud Bulgaaria, Tšehhi, Saksamaa, Läti, Austria ja Slovakkia. 2023. aastal ületas tööhõive kasv töötundide koguarvu kasvu, mille tulemusel vähenes keskmine töötundide arv töötaja kohta 0,2 %. Keskmine töötundide arv töötaja kohta ELis jääb allapoole COVID-19-eelset taset. Töötundide koguarvu aeglasem kasv võrreldes tööhõive kasvuga kajastab pikaajalist langustrendi, kus keskmine töötundide arv töötaja kohta väheneb. See võib osaliselt olla tingitud tööhõive tugevamast kasvust teenustesektoris ja

[69] Eurostat [jvs_q_nace2]. Vabade ametikohtade määr on vabade ametikohtade (see tähendab tasustatud ametikohad, mis on hiljuti loodud, vabad või varsti vabanevad) koguarvu protsendimäär täidetud ja vabade ametikohtade arvust.

muudes sektorites, kus töötajad töötavad tavaliselt vähem tunde,[70] aga ka töötajate muutunud eelistustest.

Lühendatud tööaja kavad on osutunud tõhusaks poliitikavahendiks ajutiste majandussõkkide leevendamisel. COVID-19 kriisi ajal kaitsesid hästi kavandatud lühendatud tööaja kavad ja sarnased töökohtade säilitamise kavad ELis edukalt töökohti ja sissetulekuid. Neid kavasid sai laialdaselt kasutada tänu rahalistele vahenditele, mis olid kättesaadavad eriolukorras töötuseriski leevendamiseks pakutava ajutise toetuse Euroopa rahastu (TERA) kaudu. Eurofoundi empiirilise analüüsi kohaselt hoiti tänu töökohtade säilitamise kavadele 2020. aastal alles 24,8 miljonit töökohta ja 2021. aastal 2,1 miljonit töökohta, mis on samaväärne vastavalt 13,3 % ja 1,1 %ga kogutööhõivest[71]. Säilitatud töökohtade arv oli eriti suur Prantsusmaal, Itaalias ja Saksamaal, kus tänu töökohtade säilitamise kavade kasutamisele pandeemia esimesel aastal hoiti hinnanguliselt alles vastavalt 6,6 miljonit töökohta (25,0 % kogu tööhõivest), 4,7 miljonit töökohta (21,8 %) ja 4,7 miljonit töökohta (12,2 %). Suhtelises arvestuses aitasid töökohtade säilitamise kavad säilitada suurt hulka töökohti ka paljudes väiksema tööturuga riikides (näiteks 2020. aastal üle 14,5 % töökohtadest Horvaatias, Küprosel, Luksemburgis, Maltal ja Madalmaades).

Iseenda tööandjana tegutsemine on ELis vähenemas, kuid riikide ja sektorite vahel esineb teatavaid erinevusi. Iseenda tööandjate osakaal kogu tööhõives vähenes 14,8 %lt 2010. aastal 13,3 %le 2023. aastal. Sel ajavahemikul vähenes see osakaal kõige rohkem põllumajanduses ja kaubanduses, suurim kasv aga toimus avalikus sektoris ja sellele lähedastes sektorites (sh avalik haldus, haridus ja tervishoid) ning IKT-sektoris. Muutus ka iseenda tööandjate oskuste profiil – 39 %l neist oli 2023. aastal kolmanda taseme haridus võrreldes vaid 28,0 %ga 2010. aastal. Iseenda tööandjate (18–64aastased) suhtelise vaesuse määr on kõrgem kui palgatöötajatel (22,1 % *vs*. 9,6 %). 2023. aastal oli iseenda tööandjate osakaal liikmesriikide lõikes väga erinev, ulatudes ligi 20 %ni või üle selle Itaalias ja Kreekas ning jäädes alla 8 % Saksamaal ja Taanis (vt ka punkt 2.3.1). Suurima osa iseenda tööandjatest ELis (ligikaudu 70 %) ja enamikus liikmesriikides moodustasid üksikettevõtjad. Aastatel 2013–2023 vähenes üksikettevõtjate osakaal kogutööhõives 10,3 %lt 9,0 %le, sest füüsilisest isikust ettevõtjaks hakanud noori oli vähem kui tööturult lahkunud vanemaealisi FIEsid.

ELis püsivad keskpikas perspektiivis tootlikkuse aeglase kasvuga seotud probleemid. Kui enne 2007. aastat kasvas tootlikkus keskmiselt ligikaudu 1,4 % aastas, siis 2010.–2019. aastal langes see näitaja 0,8 %le ja 2023. aastal veel 0,7 %le[72]. Hoolimata prognoosidest, mis ennustavad mõningast paranemist, on tootlikkuse kasv struktuurselt väike, kahjustades ELi konkurentsivõimet maailmas. Enamikus liikmesriikides, välja arvatud Taanis, Poolas, Portugalis, Rumeenias ja Slovakkias, tõukab SKP kasvu tagant pigem tööhõive kasv kui tootlikkus. Püsivalt väike tööviljakus ning olukorda veelgi halvendav elanikkonna vananemine ohustavad konkurentsivõimet, majanduskasvu, töökohtade loomist ja elatustaset. Euroopa konkurentsivõime tuleviku aruandes tõstetakse esile märkimisväärseid puudujääke ELi kõrgtehnoloogiaalases spetsialiseerumises, innovatsioonis ja investeeringutes, eriti võrreldes Ameerika Ühendriikidega[73]. Tööviljakuse ebarahuldavalt väikse kasvu peamine

[70] Vt Euroopa Komisjon, Labour market and wage developments in Europe 2023, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.
[71] Eurofound, Weathering the crisis: How job retention schemes preserved employment and incomes during the pandemic, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.
[72] Euroopa Komisjon, „Labour market and wage developments in Europe 2024“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.
[73] Draghi, M. (2024a), Draghi, M. (2024b).

põhjus on olnud tootmistegurite kogutootlikkuse vähene kasv, mis on eelkõige seotud tehnoloogia innovatsiooni ja kasutuselevõtu vähenemisega, kapitali ja tööjõu ebapiisava ümberpaigutamisega ettevõtete vahel, vananeva tööjõuga, mis vähendab riskide võtmist, ning inimkapitali väiksema kogunemisega. Tööjõupuudus ja oskuste nappus aeglustab tehnoloogia kasutuselevõttu, suurendab kulusid ja vähendab edasist tööjõunõudlust. Lühiajalises perspektiivis võivad tööjõupuudus ja oskuste nappus sundida ettevõtteid töötajaid tööl hoidma, takistades tööjõu ümberpaigutamist, ja töötajaid tegema rohkem töötunde, mis võib vähendada tootlikkust ja süvendada töökohtade mittesobivust, tuues kaasa suurema struktuurse tööpuuduse. Nagu Euroopa konkurentsivõime tuleviku aruandes rõhutati, on konkurentsivõime suurendamiseks väga oluline kohandada haridus- ja koolitussüsteeme vastavalt muutuvatele oskuste vajadustele, eelkõige seoses rohe- ja digipöördega; selleks tuleb seada esikohale täiskasvanuharidus ning kutseharidus ja -õpe. Tootlikkuse kasvu tagamisel ning palgakasvu ja konkurentsivõime säilitamisel võib olla abi haldustõkete vähendamisest, innovatsiooni edendamisest ja tõhusate kollektiivläbirääkimiste toetamisest.

Tööjõupuudus ja oskuste nappus on ELis endiselt märkimisväärsed ja laialt levinud, kuid võrreldes nende tipptasemega vähenemas. Viimase kümne aasta jooksul on tööjõupuudus ja oskuste nappus kõigis liikmesriikides kasvanud. Hiljutise majanduslanguse tõttu vähenes veidi nende juhtide osakaal, kes märkisid, et tööjõupuudus on tootmist piirav tegur (2024. aasta oktoobris 18,0 %, võrreldes 22,4 %ga 2023. aasta oktoobris ja 25,9 %ga 2022. aasta oktoobris), kuid see osakaal on ikka veel suhteliselt suur[74]. Tööjõupuudus valitses eelkõige STEM-sektorites (eriti IKT), ehituses, tervishoius ja pikaajalise hoolduse sektoris, samuti transpordi-, turismi- ning muudes rohe- ja digipöörde seisukohast olulistes sektorites. EURESe 2023. aasta aruande[75] kohaselt oli tööjõupuudus kõige tuntavam sellistel kutsealadel nagu raskeveokijuhid, õendustöötajad (sealhulgas spetsialistid), arstid, elektrikud, katusepanijad, ettekandjad ja kelnerid ning ehitustöötajad. Sotsiaalõiguste sammast käsitlevas tekstikastis nr 1 on esitatud sellega seotud oluliste probleemide üksikasjalikum analüüs.

Sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 1. Tööjõupuuduse ja oskuste nappusega tegelemine ELis

Tööjõupuuduse ja oskuste nappusega tegelemine on äärmiselt oluline, et suurendada ELi konkurentsivõimet ja innovatsioonisuutlikkust ning tagada kaasav ja kestlik majanduskasv. Tööjõupuudus ja oskuste nappus on kõigis liikmesriikides peaaegu kümne aasta jooksul kasvanud ning eeldatavasti kasvab digi- ja rohepöörde kontekstis veelgi. Tööjõupuudus ei vähenenud märkimisväärselt isegi hiljutise majanduskasvu aeglustumise juures. Tööjõupuudus ja oskuste nappus on tingitud demograafilistest muutustest, nõudlusest uute, tehnoloogia arengu ja kaksiküleminekuga seotud oskuste järele ning teatavates sektorites valitsevatest halbadest töötingimustest. Tööjõupuudusest ja oskuste nappusest on teada andnud kõigi sektorite igas suuruses ettevõtted ning probleem on eriti püsiv tervishoiusektoris, STEM-valdkonnas (eelkõige IKTs), ehituses, transpordis ja teatavatel teenusepõhistel kutsealadel (nt kokad, ettekandjad ja kelnerid)[76]. Kuigi tööjõupuudus võib olla märk tugevast majandusest, mis annab töötajatele võimaluse pidada läbirääkimisi paremate palkade ja töötingimuste üle, võib see samal ajal pärssida tootlikkust ja

[74] Euroopa Komisjon, Business and consumer survey.

[75] Euroopa Tööjõuamet, Labour shortages and surpluses in Europe 2023, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.

[76] Eurofound, European Company Survey 2019, ja Euroopa Komisjon, Employment and Social Developments in Europe 2023: Addressing labour shortages and skills gaps in the EU, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.

innovatsioonisuutlikkust, nõrgendada ELi konkurentsivõimet, tekitada majanduskasvu kitsaskohti ning takistada rohe- ja digipöörde edenemist. Tööjõupuudust ja oskuste nappust aitab vähendada Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamine, eelkõige hariduse, koolituse ja elukestva õppe (1. põhimõte), tööhõive aktiivse toetamise (4. põhimõte) ning kindla ja paindliku tööhõive (5. põhimõte) valdkonnas.

Tööjõupuudus on liikmesriigiti väga erinev ning sektorite ja kutsealade lõikes ebavõrdselt jaotunud. 2024. aasta teises kvartalis oli vabade ametikohtade määr (sesoonselt korrigeeritud) kõrgeim Belgias (4,4 %), Madalmaades (4,3 %), Austrias (4,0 %), Tšehhis (3,4 %), Saksamaal (3,2 %) ja Maltal (3,0 %). Seevastu Bulgaarias, Rumeenias, Hispaanias ja Poolas oli see määr madalaimal tasemel (kõigil alla 1 %) – vt joonis allpool. Tööjõupuudus on eriti suur töötlevas tööstuses ja kasvas 2022. ja 2023. aastal jätkuvalt Horvaatias, Sloveenias ja Bulgaarias. Ehitussektoris on kõige rohkem probleeme töötajate värbamisega Sloveenias, Kreekas ja Horvaatias, teenustesektoris on tööjõupuudus kõige teravam Maltal, Madalmaades ja Saksamaal. Komisjon tegi hiljuti kindlaks 42 ametit, mida loetakse kutsealadeks, kus valitseb tööjõupuudus kogu ELis[77]. Sektoripõhiselt valitseb tööjõupuudus muu hulgas haldus- ja tugiteenuste, majutus- ja toitlustusteenuste, IKT ja ehituse valdkonnas. Lisaks teatavad ettevõtted uuringutes üha enam, et nad ei leia vabade töökohtade täitmiseks vajalike erioskustega inimesi[78] [79].

Tööjõupuudus on enamikus liikmesriikides endiselt suurem kui 2019. aastal

Vabade ametikohtade määr, 2019. aasta IV kvartal *vs*. 2024. aasta II kvartal

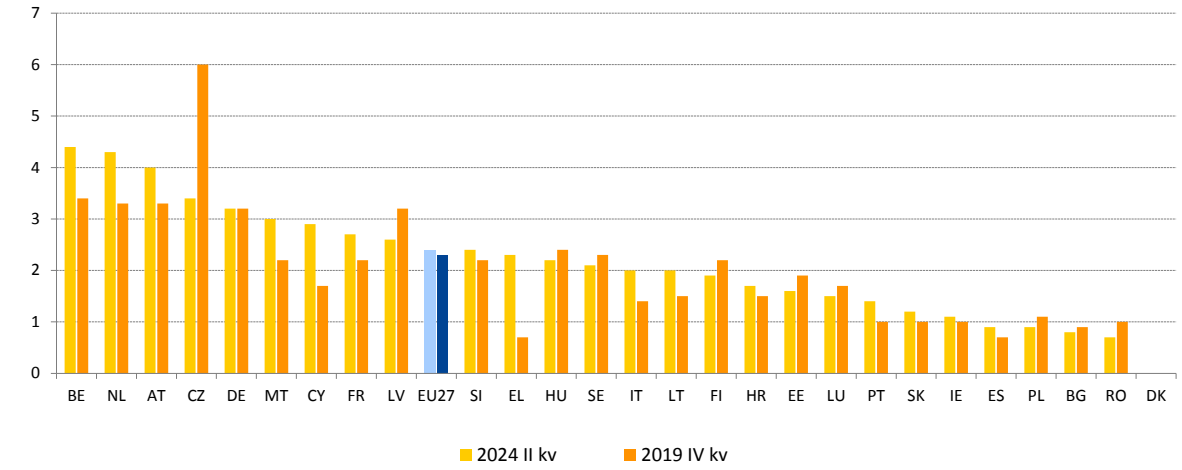

Märkus: NACE Rev. 2 tegevusalad, B–S (tööstus, ehitus ja teenused).
Allikas: Eurostat [ei_lmjv_q_r2], sesoonselt korrigeeritud, kalendaarselt korrigeerimata andmed.

Tööjõupuuduse ja oskuste nappusega tegelemisel on keskse tähtsusega kooskõlastatud ja tugevamad meetmed ELi, liikmesriikide ja piirkondlikul tasandil ning ka sotsiaalpartnerite ja muude asjakohaste sidusrühmade kaasamine. Komisjon esitas 2024. aasta märtsis tihedas koostöös sotsiaalpartneritega koostatud tegevuskava tööjõupuuduse ja oskuste nappuse vähendamiseks[80]. See tugineb arvukatele juba tehtud algatustele ning selles esitatakse 87 uut meedet, mida EL, liikmesriigid ja sotsiaalpartnerid võtavad või peaksid

[77] Teatis tööjõupuudust ja oskuste nappust käsitleva ELi tegevuskava kohta (2024) – tööhõive, sotsiaalküsimused ja sotsiaalne kaasatus – Euroopa Komisjon.
[78] Euroopa Komisjon, Eurobaromeetri kiiruuring nr 529: European Year of Skills - Skills shortages, recruitment and retention strategies in small and medium-sized enterprises, 2023.
[79] Euroopa Investeerimispank, EIB Investment Survey (EIBIS), 2023.
[80] Teatis tööjõupuudust ja oskuste nappust käsitleva ELi tegevuskava kohta (2024) – tööhõive, sotsiaalküsimused ja sotsiaalne kaasatus – Euroopa Komisjon.

võtma tööjõupuuduse ja oskuste nappuse leevendamiseks. Need meetmed kuuluvad viide poliitikavaldkonda: i) tööturul alaesindatud inimeste aktiveerimine, ii) oskuste, koolituse ja hariduse toetamine, iii) töötingimuste parandamine, iv) õiglase ELi-sisese liikuvuse edendamine ja v) väljastpoolt ELi pärit talentide ligimeelitamine. Komisjon teeb võetud kohustuste täitmisel suuri edusamme. Ajakohastatud teabe põhjal on komisjon tegevuskavas võetud 30 uuest kohustusest täielikult täitnud kuus (20 %) ja 22 (73 %) on täitmisel. Samamoodi on sotsiaalpartnerid kohustunud võtma kokku 34 meedet ja komisjoni kogutud teabe põhjal rakendavad nad neist praegu ellu ühte kolmandikku (11 meedet, 32 % kõigist kohustustest). Komisjon jälgib Euroopa poolaasta raames jätkuvalt tähelepanelikult kõnealuse tegevuskava rakendamisel tehtud edusamme. Lisaks kutsub komisjon liikmesriike pidama tööhõivekomitees ja sotsiaalkaitsekomitees sel teemal koos Euroopa ja riiklike sotsiaalpartneritega korrapäraseid kolmepoolseid arutelusid. Tegevuskava rakendamine aitab oluliselt kaasa ka tööhõive- ja oskustealaste ELi peamiste eesmärkide ja riiklike eesmärkide saavutamisele 2030. aastaks[81].

Mitu liikmesriiki on võtnud meetmeid tööjõupuuduse ja oskuste nappuse vähendamiseks, sealhulgas meelitades ligi kolmandate riikide kodanikke. Saksamaal jõustus 2024. aasta märtsis oskustööliste sisserände seadus, millega muudeti ja täiendati kolmanda taseme haridusega oskustöölisi käsitlevaid eeskirju ning mille aluseks võeti täiendatud loetelu kutsealadest, kus esineb tööjõupuudus (vt punkt 2.2.2). **Prantsusmaa** reformis 2023. aasta detsembris oma avalikku tööturuasutust (praeguse nimega *France Travail*), et suurendada toetust tööotsijatele ja tegeleda paremini tööjõupuudusega (vt punkt 2.3.2). **Austria** rakendas 2023. aastal oskustööliste puudust käsitlevat tegevuskava, eraldades 2024. ja 2025. aastaks 75 miljonit eurot aktiivsele tööturupoliitikale. Kava sisaldab ka meetmeid, millega toetatakse varjupaigataotlejate ja täiendava kaitse saajate lõimimist tööturule. **Sloveenia** võttis 2024. aasta veebruaris vastu sätted, millega määratakse kindlaks lisamaksed/lisatasud täiendava töökoormuse eest teatavatel tööjõupuudusega kutsealadel tervishoiusektoris (st peremeditsiinis). **Malta** pikendas 2023. aasta detsembris oskuste arendamise kava rakendamist, et edendada oskuste omandamist töötajate poolt. **Itaalia** ajakohastas 2023. aasta oktoobris oma õigusakte ning suurendas investeeringuid täiend- ja ümberõppe programmidesse, et hõlbustada kõrge kvalifikatsiooniga spetsialistide juurdepääsu sealsele tööturule ning paremini reageerida tööjõupuuduse ja oskuste nappuse probleemile, sealhulgas riikliku taaste- ja vastupidavuskava raames. **Luksemburg** muutis 2023. aasta augustis oma õigusakte, et lihtsustada kolmandate riikide kodanike värbamisprotsessi ning luua talentide tulekuks ja tööl hoidmiseks atraktiivsemad tingimused.

Hoolimata majanduskasvu aeglustumisest oli töötuse määr ELis 2023. aastal ja 2024. aasta alguses rekordiliselt madal. Keskmine töötuse määr ELis (15–74aastaste vanuserühmas) langes 6,1 %le (6,2 %lt 2022. aastal), mis on seni madalaim tase (joonis 2.1.2). Suurim oli langus Kreekas, Küprosel ja Hispaanias, vastavalt 1,4 pp, 1,0 pp ja 0,8 pp. Seevastu Leedus, Eestis, Taanis, Luksemburgis ja Ungaris töötuse määr kasvas 0,5 protsendipunkti või rohkem. Itaalias, Prantsusmaal, Rootsis, Soomes, Leedus, Taanis, Eestis ja Luksemburgis on olukord liigitatud kategooriasse „tähelepanu vajav“ kas suhteliselt suure tööpuuduse või olukorra keskmisest väiksema paranemise tõttu. Kuigi Hispaania ja Kreeka töötuse määrad on ülekaalukalt kõrgeimad, vastavalt 12,2 % ja 11,1 %, on nende olukord „kehv, kuid paranemas“, sest mõlema riigi töötuse määr langes tunduvalt rohkem kui ELis keskmiselt. Kategoorias „väga tubli“ on Tšehhi, Poola, Saksamaa ja Malta, kus töötuse määr jääb vahemikku 2,6–3,1 %. 2024. aasta septembriks vähenes ELi keskmine töötuse määr

[81] Vt Euroopa Komisjon, Porto deklaratsioon ja eesmärgid, 2021.

veelgi, jõudes 5,9 %ni. Töötuse määra on aidanud madalal hoida see, et suure, kuigi väheneva[82] tööjõupuuduse tingimustes hoiavad ettevõtted töötajaid alles hoolimata väiksemast nõudlusest oma toodete ja teenuste järele[83]. Lisaks võis tööjõupuudus ja oskuste nappus aidata kaasa sellele, et tööhõivelt töötusele ülemineku määr oli madal. Töötuse määra erinevused ELi riikide vahel on pärast 2013. aastat, mil need olid suurimad, pidevalt vähenenud ja on peaaegu sama väikesed kui enne 2008.–2009. aasta finantskriisi. Paljudes riikides aga püsivad märkimisväärsed piirkondlikud erinevused, sealhulgas äärepoolseimates piirkondades (vt 5. lisa joonis 6).

Joonis 2.1.2. Töötuse määr langes 2023. aastal peaaegu pooltes liikmesriikides

Töötuse määr (15–74aastased), 2023. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

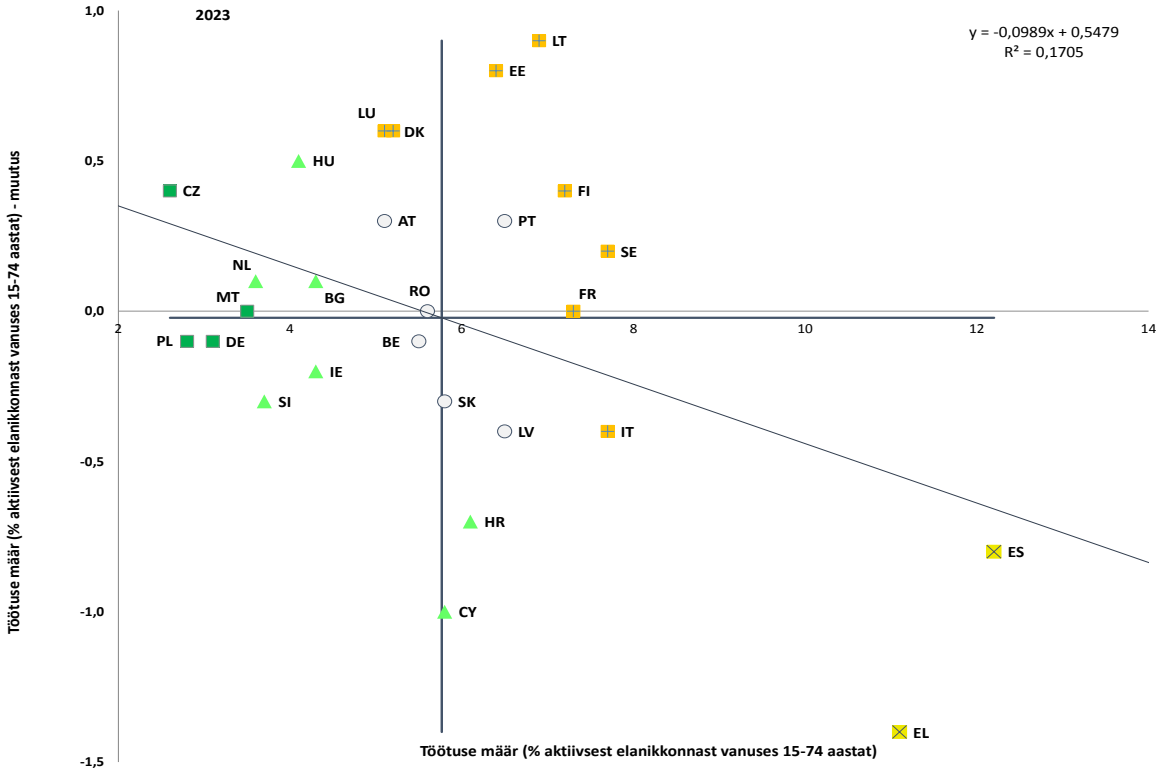

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Hispaania ja Prantsusmaa puhul on määratlus erinev. Aegrea katkemine Küprose ja Taani puhul.
Allikas: Eurostat [une_rt_a], ELi tööjõu-uuring.

Rohepööre kujundab majandust ümber, tuues kaasa nõudluse uute ülesannete ja oskuste järele olemasolevates sektorites, tööjõu ümberpaigutamise sektorite vahel ja uued rohemajanduse töökohad, mille tulemusena võidakse töökohti juurde luua, kui seda toetab asjakohane poliitika. Üleminek ringmajandusele ja vähese CO_2 heitega majandusele toob kaasa töötajate liikumise sektorite vahel, eelkõige energeetika, kaevandamise, ehituse, tootmise, transpordi ja jäätmekäitluse valdkonnas. Hiljutisest analüüsist selgub, et ühest sektorist teise liigub igal aastal keskmiselt 1,8–3,9 % ELi

[82] Vt Euroopa Komisjon, 2024. aasta sügisene majandusprognoos: järkjärguline taastumine keerukas keskkonnas.
[83] Vt Euroopa Komisjon, Labour market and wage developments in Europe 2024, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

töötajatest. See näitaja on aja jooksul püsinud muutumatuna enam-vähem 2016. aasta tasemel, mõnes riigis on see veidi suurenenud[84]. Samal ajal kasvas ELis töötajate osakaal rohemajanduses 2,2 %lt 2015. aastal 2,5 %le 2021. aastal, kuid liikmesriigiti väga erinevalt (2021. aastal ulatus see osakaal 0,9 %st Ungaris ja 1,4 %st Maltal 4,9 %ni Eestis ja 5,4 %ni Luksemburgis)[85]. Alternatiivsed mõõtmisandmed näitavad, et rohemajanduse tööjõu osakaal võiks olla suurem ja moodustada kuni 11,3 % ELi tööjõust (2015. aastal 10,8 %)[86]. Praegu aga töötab märkimisväärne osa töötajatest jätkuvalt heitemahukates sektorites[87] (2023. aastal ELis 3,5 %), kuid see osakaal on erinev, ulatudes 0,8 %st Küprosel ja 0,9 %st Iirimaal 7,4 %ni Tšehhis. Tõendid näitavad, et lisaks sellele, et tegeletakse tööjõupuudusega kliimaneutraalse majanduse jaoks olulistel kutsealadel ja tagatakse õiglane üleminek, saab liidus töökohti juurde luua hästi kavandatud poliitika abil, millega aidatakse eelkõige neil töötajail, keda kliimaneutraalsusele üleminek kõige rohkem mõjutab, kohaneda töö olemuslike muudatustega või liikuda uutesse sektoritesse või uutele töökohtadele[88].

Digipööre toetab töökohtade loomist teatavates sektorites. IKT-spetsialistide arv on ELis alates 2013. aastast pidevalt kasvanud (59,3 %) ja 2023. aastal oli neid üle 9,5 miljoni. 2030. aastaks jõuab IKT-spetsialistide arv praeguse kasvutempo juures vaid 12 miljonini, mis on tunduvalt vähem kui eesmärgiks seatud 20 miljonit spetsialisti, ja seda olukorras, kus konkurents digioskustega talentidele kasvab[89]. Naised on IKT-spetsialistide hulgas siiski tunduvalt alaesindatud – 2023. aastal oli selles sektoris naisi vaid 19 %. Lisaks kujundab majandust ja tööturge veelgi rohkem ümber tehnoloogia areng sellistes valdkondades nagu tehisintellekt, andmeanalüüs, virtuaalmaailm, küberturvalisus, kvant- ja pilvandmetöötlus ning servtöötlus. See muudab digioskused üha hädavajalikumaks, samas kui praegu puuduvad neljal täiskasvanul kümnest ja kolmandikul Euroopa töötajatest isegi põhilised digioskused (vt punkt 2.2.1). Suurimast oskuste nappusest on teatatud sellistes valdkondades nagu digisisu loomine ja programmeerimine, eelkõige Lätis, Taanis, Poolas ja Hispaanias[90].

[84] Fulvimari, A. jt, *Estimating labour market transition costs and social investment needs of the green transition – a new approach*, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024 (ilmumas).
[85] Eurostati andmete põhjal, [env_ac_egss1] ja [nama_10_a10_e].
[86] Tuginedes Teadusuuringute Ühiskeskuse arvutustele, mis tehti projekti „GreenJobs“ raames pärast seda, kui võeti kasutusele Gili, Verdolini ja Vona (2020) väljapakutud ONETi ülesandepõhine lähenemisviis rohemajanduse töökohtade kindlakstegemiseks ELis.
[87] Heitemahukad tööstusharud hõlmavad mäetööstust, kemikaalide ja keemiatoodete tootmist, muude mittemetalliliste mineraaltoodete tootmist, põhimetallide tootmist ning mootorsõidukite, haagiste ja poolhaagiste tootmist.
[88] Euroopa Komisjon, SWD(2020) 176 final. E-QUESTil põhinevad prognoosid, milles on lähtutud madalama maksumääraga madala kvalifikatsiooniga tööjõu stsenaariumist, 2020.
[89] Euroopa Komisjon, Euroopa digikümnend: 2030. aasta digieesmärgid, 2023
[90] OECD, Skills for Job 2022, 2022.

Joonis 2.1.3. 2023. aastal jätkus palgakasv kõrge inflatsiooni ja pingsa tööturu tingimustes

Nominaalne töötasu töötaja kohta, aastane muutus protsentides

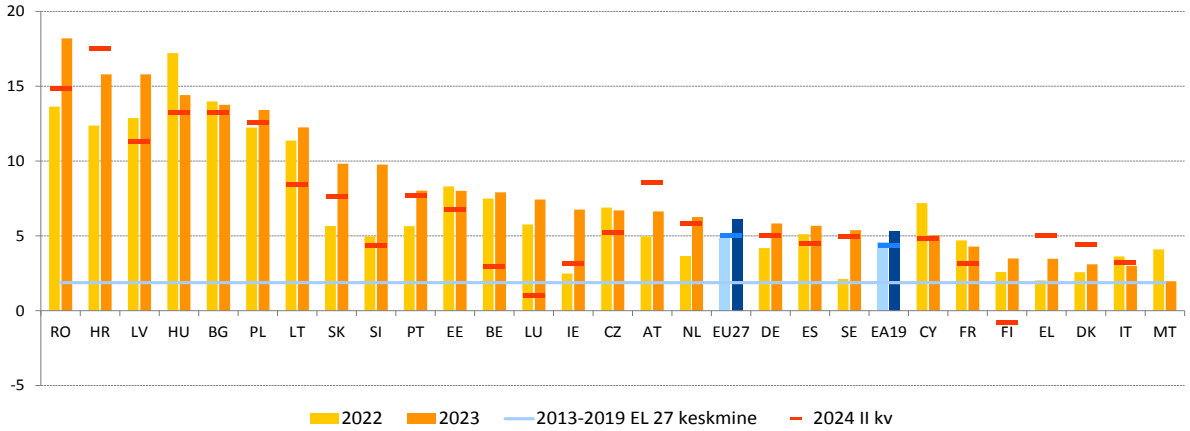

Märkus: EA 20 tähendab 20 riiki, kus on kasutusel euro. Nominaalne töötasu töötaja kohta arvutatakse, jagades töötajate summaarse töötasu töötajate koguarvuga. Nominaalne töötasu hõlmab lisaks brutopalgale ka tööandja tehtavaid sotsiaalmakseid.
Allikas: AMECO andmebaas ja Eurostat, rahvamajanduse arvepidamine, [namq_10_gdp], [namq_10_a10_e].

Palgad kasvasid ELis 2023. aastal jõudsalt, kuid liikmesriigiti väga erinevalt. Nominaalne töötasu töötaja kohta kasvas jätkuvalt kõrge inflatsiooni[91] ja pingelise tööturu tingimustes aastaga rekordilised 6,1 %, võrreldes 4,9 %ga 2022. aastal. Inflatsiooni aeglustudes vähenes see kasv 2024. aasta teises kvartalis 5,0 %le. Palgakasv oli liikmesriigiti väga erinev (joonis 2.1.3). 2024. aasta teises kvartalis kasvas nominaalpalk Bulgaarias, Horvaatias, Ungaris, Lätis, Poolas ja Rumeenias üle 11 % ning Eestis, Leedus, Slovakkias, Austrias ja Portugalis 6–10 %. Belgias, Soomes, Prantsusmaal, Iirimaal, Itaalias, Luksemburgis ja Maltal kasvas see alla 3,2 %.

Läbiräägitud palgad kasvasid samuti jõudsalt, sest nõudlus kompenseerida ostujõu vähenemist järjest kasvas. Läbiräägitud palgad tõusid euroalal 2024. aasta teises kvartalis 3,6 % (aastases võrdluses), mis näitab alates 2023. aasta esimesest kvartalist täheldatud 4,4 % kuni 4,7 % suuruse kasvumäära aeglustumist[92]. Siiski on viimane kasv endiselt märkimisväärselt suurem kui 2022. aastal registreeritud kasv, mis jäi vahemikku 2,6–3,1 %. 2023. aastal toimus mitu töövaidlust, mille põhjustas mure, et palgad ei pea elukalliduse tõusuga sammu[93].

[91] Inflatsioon püsis 2023. aasta septembris eelmise aastaga võrreldes endiselt 4,9 % juures, neljandas kvartalis aga langes märkimisväärselt, olles detsembris 3,1 %.
[92] Läbiräägitud palkade kasv on sotsiaalpartnerite vaheliste palgaläbirääkimiste otsene tulemus. See hõlmab nii äsja läbiräägitud kui ka varem kokkulepitud palku. Üldreeglina ei hõlma see lisatasusid, ületunnitöötasu ega muid individuaalseid tasusid, mis ei ole seotud kollektiivläbirääkimistega. Erinevalt väljamakstavast töötasust ei mõjuta läbiräägitud palku töötundide arv (sest need on kehtestatud täistööaja kohta) ja mõnes sektoris on läbiräägitud palk ühtlasi miinimumpalk.
[93] Eurofound, Labour disputes across Europe in 2023: Ongoing struggle for higher wages as cost of living rises, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

Joonis 2.1.4. Reaalpalk kasvab, kuid pole varasemate aastate langusest veel taastunud

Reaalne brutopalk töötaja kohta, aastane muutus protsentides

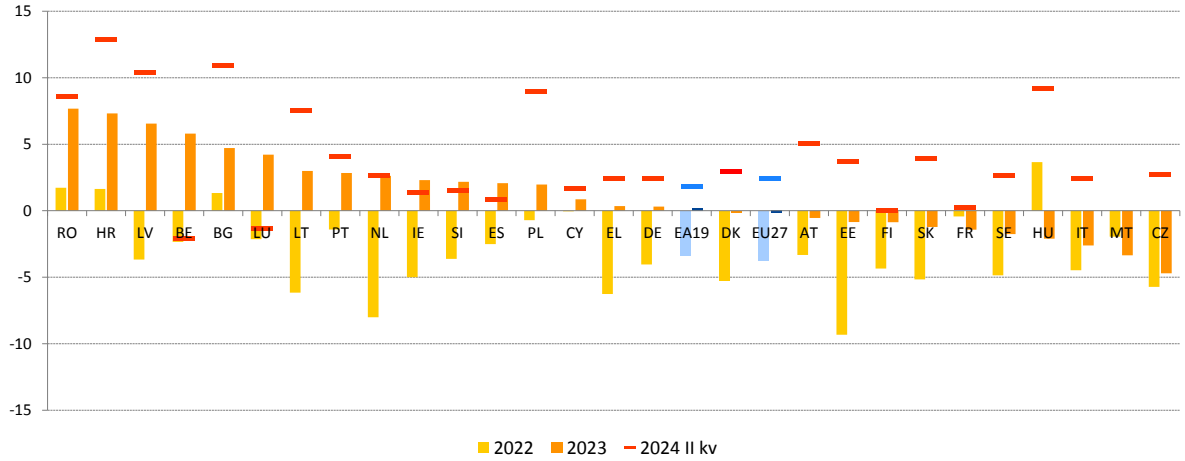

Märkus: EA 20 tähendab 20 riiki, kus on kasutusel euro. Reaalpalga arvutamisel kasutati deflaatorina ühtlustatud tarbijahinnaindeksit.
Allikas: AMECO [5000 HWWDW, 5000 ZCPIH] ja Eurostat [namq_10_gdp, namq_10_a10_e, prc_hicp_midx].

Reaalpalgad hakkasid pärast märkimisväärset langust 2022. aastal alates 2023. aasta kolmandast kvartalist kasvama, peamiselt tingituna inflatsiooni aeglustumisest. Reaalpalgad vähenesid ELis 2022. aastal 3,7 % ja 2023. aasta alguses vähenemine jätkus, aastane langus oli 0,2 %[94]. Alates 2023. aasta teisest poolest hakkas reaalpalk taas kasvama ja 2024. aasta teises kvartalis oli see aastases võrdluses kasvanud 2,4 % (vt joonis 2.1.4). Kasv taastus tänu inflatsiooni vähenemisele ja jätkuvalt tugevale nominaalpalga kasvule. 2024. aasta teises kvartalis kasvas reaalpalk Austrias, Bulgaarias, Horvaatias, Lätis, Leedus, Poolas, Portugalis, Ungaris ja Rumeenias üle 4,0 %. Seevastu Soomes, Prantsusmaal ja Hispaanias oli kasv alla 1,0 % ning Luksemburgis ja Belgias vähenes reaalpalk pärast 2023. aasta suurt tõusu vastavalt 1,4 % ja 2,1 %. Hoolimata hiljutisest tõusust jäävad reaalpalgad ELis ja enamikus liikmesriikides allapoole pandeemiaeelset taset. Reaalpalgad peaksid 2019. aasta tasemele jõudma ELis 2025. aastal ja euroalal 2026. aastal[95].

Seadusjärgse miinimumpalga tõus kompenseerib suures osas miinimumpalga saajate ostujõu vähenemist enamikus liikmesriikides. 2022. aasta jaanuarist kuni 2024. aasta jaanuarini tõusis nominaalne seadusjärgne miinimumpalk üle 7 % kõikides liikmesriikides, kus see on kehtestatud[96]. Poolas, Bulgaarias ja Lätis tõusis see üle 40 % ning Horvaatias, Belgias, Saksamaal, Eestis, Iirimaal, Leedus, Ungaris, Madalmaades ja Rumeenias üle 20 %[97]. Tõus tulenes peamiselt 2023. ja 2024. aasta jaanuaris toimunud korrapärasest iga-aastasest ajakohastamisest ning olulisest kohandamisest 2022. ja 2023. aastal. Reaalväärtuses kasvas seadusjärgne miinimumpalk Belgias, Bulgaarias, Horvaatias, Saksamaal, Lätis ja

[94] Reaalpalga arvutamisel kasutatakse deflaatorina ühtlustatud tarbijahinnaindeksit.
[95] Euroopa Komisjon, 2024. aasta sügisene majandusprognoos: järkjärguline taastumine keerukas keskkonnas, november 2024.
[96] Seadusjärgne miinimumpalk on kehtestatud 22 liikmesriigis: Belgias, Bulgaarias, Eestis, Hispaanias, Horvaatias, Iirimaal, Kreekas, Küprosel, Leedus, Luksemburgis, Lätis, Madalmaades, Maltal, Poolas, Portugalis, Prantsusmaal, Rumeenias, Saksamaal, Slovakkias, Sloveenias, Tšehhis ja Ungaris. Seadusjärgset miinimumpalka ei ole viies liikmesriigis – Austrias, Itaalias, Rootsis, Soomes ja Taanis.
[97] Miinimumpalka ajakohastatakse sageli igal aastal, aasta alguses. 2022. aasta jaanuarist 2024. aasta jaanuarini registreeriti suurim kasv Poolas (49 %), Bulgaarias (44 %), Lätis (40 %) ja Horvaatias (34 %). Belgias, Saksamaal, Eestis, Iirimaal, Leedus, Ungaris, Madalmaades ja Rumeenias tõusis miinimumpalk 20–30 %.

Poolas rohkem kui 10 % ning Kreekas, Iirimaal, Leedus, Maltal, Madalmaades ja Rumeenias 5–10 % (joonis 2.1.6). Eestis, Prantsusmaal, Ungaris, Luksemburgis, Portugalis ja Hispaanias kasvas seadusjärgne reaalne miinimumpalk 2022. aasta jaanuarist 2024. aasta jaanuarini alla 5 %. Seevastu Tšehhis, Slovakkias ja Sloveenias reaalpalk vähenes rohkem kui 3 %.

Joonis 2.1.5. Seadusjärgse miinimumpalga kasv aitas kompenseerida miinimumpalga saajate ostujõu vähenemist

Miinimumpalga muutumine liikmesriikides, kus on seadusjärgne miinimumpalk (muutus protsentides)

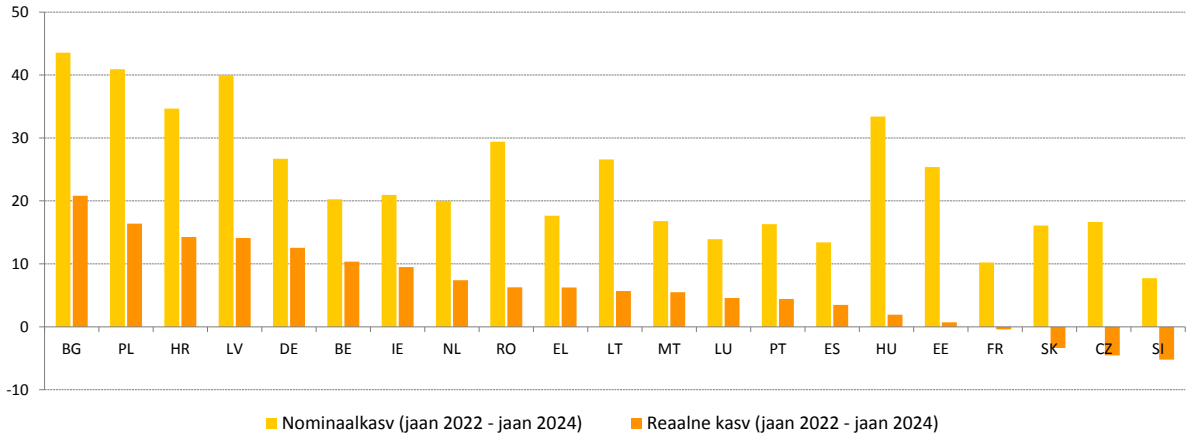

Märkus: puudub Küpros, kus seadusjärgne miinimumpalk kehtestati 2023. aastal.
Allikas: Eurofound ja Eurostat [earn_mw_cur, prc_hicp_midx].

Palgavaesus vähenes ELis 2023. aastal veidi, kuid mõjutas siiski iga kaheteistkümnendat töötajat. Vaesusriskiga 18aastaste ja vanemate töötajate osakaal vähenes 2023. aastal 8,3 %le, mis on vähem kui 8,5 % 2022. aastal (vastavalt 2022. ja 2021. aasta sissetulekute põhjal)[98]. See osakaal oli ka väiksem kui kümme aastat tagasi ja vahetult enne COVID-19 pandeemiat (2013. aastal 9,1 % ja 2019. aastal 9 %, vastavalt 2012. ja 2018. aasta sissetulekute põhjal). 2023. aastal vähenes palgavaesus kaheteistkümnes liikmesriigis, vaatamata sellele, et paljud neist seisid 2022. aastal silmitsi kõrge inflatsiooni ja reaalpalga märkimisväärse vähenemisega. See näitab, et nendes riikides vähenes mediaansissetulek järsemalt kui palgavaeste sissetulek, mida toetas miinimumpalga ja sotsiaalsiirete ajakohastamine[99]. Kõige rohkem vähenes palgavaeste osakaal Itaalias ja Kreekas (vastavalt –1,6 ja –0,7 protsendipunkti, tasemele 9,9 %), kuid mõlemas riigis oli see endiselt üle ELi keskmise (8,3 %). Seevastu Luksemburgis, Bulgaarias, Horvaatias ja Slovakkias kasvas palgavaesus ühe protsendipunkti võrra või rohkem. Suurim oli palgavaeste osakaal Rumeenias, Luksemburgis ja Bulgaarias (vastavalt 15,3 %, 14,8 % ja 11,4 %) ning Hispaanias, Eestis ja Portugalis oli see 10 % või üle selle. Eurostati esialgsete hinnangute kohaselt jääb palgavaesuse tase 2024. aastal muutumatuks (2023. aasta sissetulekute põhjal)[100]. Nagu varasematelgi aastatel, oli palgavaesus kogu ELis suurem kolmandate riikide kodanike (22,5 %) ja väljaspool ELi sündinud inimeste seas (18,5 %), madala haridustasemega töötajate (18,4 %), osaajaga töötajate (12,6 %) ja ajutiste töötajate seas (12,6 %) ning ülalpeetavate lastega leibkondades (10,0 %).

[98] Eurostat [ilc_iw01], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika, aegrea katkemine Horvaatia puhul.
[99] Vt Euroopa Komisjon, Labour market and wage developments in Europe 2024, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.
[100] Latest developments in income dynamics and poverty – Statistics Explained, juuni 2024.

Joonis 2.1.6. 2023. aastal oli keskmist palka teeniva vallalise isiku maksukiil enamikus liikmesriikides väiksem kui kümme aastat varem

Keskmist palka teeniva vallalise inimese maksukiil, 2023

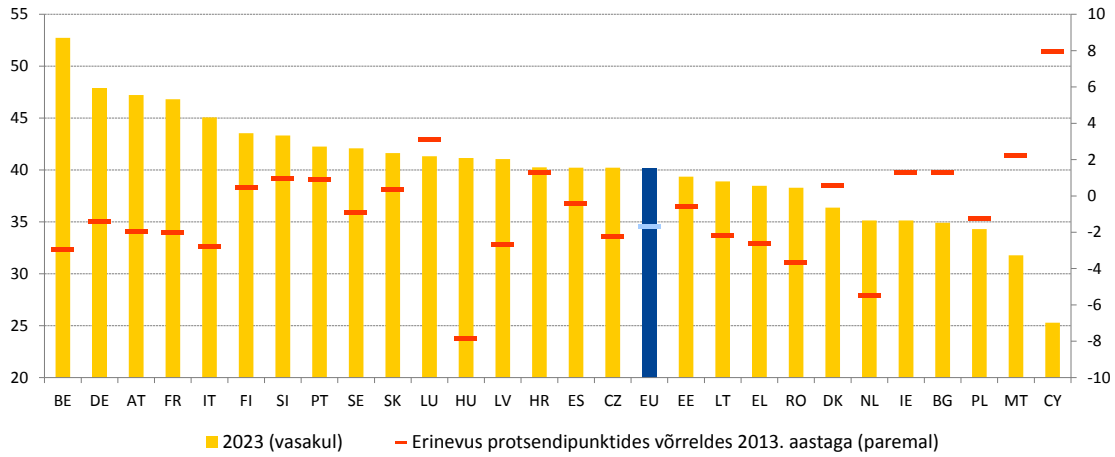

Märkus: Küprose 2013. aasta andmed on asendatud 2014. aasta andmetega, sest 2013. aasta andmed ei ole kättesaadavad.

Allikas: Euroopa Komisjon, majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat, maksude ja hüvitiste andmebaas, OECD maksude ja hüvitiste mudeli põhjal (ajakohastatud aprillis 2024).

Tööjõumaksud mõjutavad märkimisväärselt töötamise ja töölevõtmise stiimuleid. Maksukiiluga mõõdetakse tööandja tööjõukulude ja töötajate netopalga vahet, mida väljendatakse protsendina kõigist tööjõukuludest. Tööjõu suur maksukiil võib vähendada töötamise ja töölevõtmise stiimuleid, eelkõige konkreetsete rühmade jaoks, nagu leibkonna teised palgasaajad, kelle puhul on tööturule jõudmine selliste stiimulite suhtes tundlikum. Keskmist palka saava vallalise isiku maksukiil on ELis alates 2013. aastast vähenenud 2,2 protsendipunkti, ulatudes 2023. aastal 40,2 %ni (joonis 2.1.6). See on siiski veel üle OECD keskmise, mis on 34,8 %. Samal ajavahemikul vähenes keskmist palka saavate inimeste maksukiil märkimisväärselt (üle 1 protsendipunkti) 13 liikmesriigis, kusjuures suurim vähenemine toimus Ungaris (–7,9 pp), Madalmaades (–5,5 pp), Rumeenias (–3,7 pp) ja Belgias (–2,9 pp). Seevastu märkimisväärne kasv (üle 1 protsendipunkti) toimus kuues riigis, kusjuures suurim oli see Küprosel (8,0 pp), Luksemburgis (3,1 pp) ja Maltal (2,2 pp). Väiksema sissetulekuga (50 % keskmisest sissetulekust) töötajate puhul oli vallalise inimese maksukiil 2023. aastal 31,7 %, mis on 3,1 protsendipunkti vähem kui 2013. aastal ja 0,1 protsendipunkti vähem kui 2022. aastal.

Joonis 2.1.7. Madalapalgaliste töötajate maksukiil on väiksem

Vallalise madalapalgalise (50 % ja 67 % keskmisest palgast) töötaja maksukiil võrreldes keskmise palga saajatega 2023. aastal

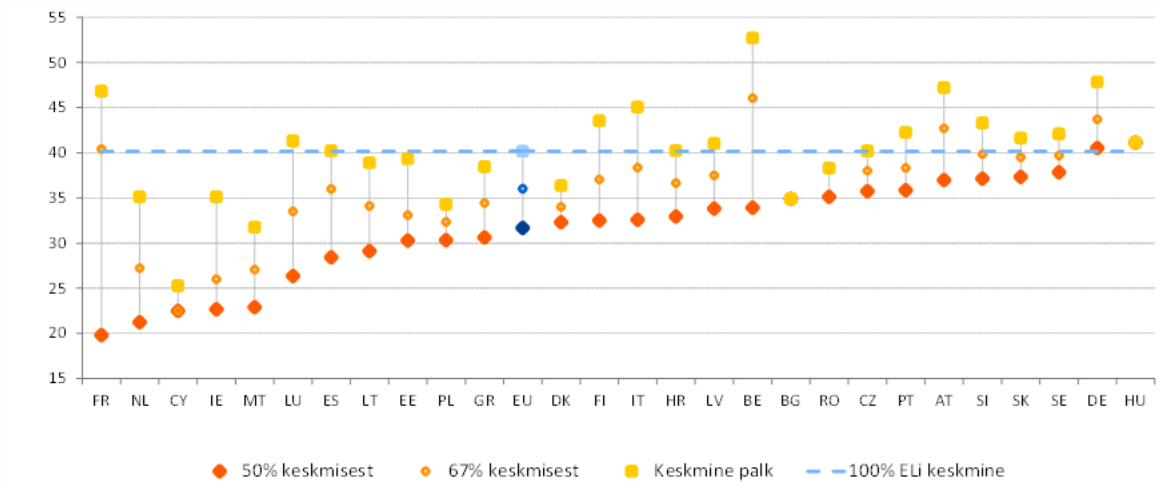

Märkus: liikmesriigid on järjestatud astmelisuse taseme järgi kahanevas järjekorras (maksukiil keskmise palga puhul – maksukiil keskmisest palgast 50 % moodustava palga puhul).
Allikas: Euroopa Komisjon, majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat, maksude ja hüvitiste andmebaas, OECD maksude ja hüvitiste mudeli põhjal (ajakohastatud aprillis 2024).

Üksikisiku tulumaksu süsteemid on üldjuhul astmelised ja väiksema sissetulekuga töötajate maksukiil on väiksem. Eriti selgelt astmeline süsteem on näiteks Prantsusmaal, Belgias ja Luksemburgis, kindla maksumääraga süsteeme kasutatakse aga Bulgaarias ja Ungaris (joonis 2.1.7). Väikse sissetulekuga inimeste väiksem maksukoormus vähendab nii tööjõu nõudluse kui ka pakkumise moonutusi ning lihtsustab madala kvalifikatsiooniga töötajate palkamist. Kuigi väikse sissetulekuga inimeste väiksem maksukoormus on kasulik töölevõtmise takistuste vähendamisel, tuleks see kavandada nii, et see ei pärsiks üleminekut kõrgemapalgalistele töökohtadele.

Inflatsioon võib maksusüsteeme moonutada, mõjutades nii maksude astmelisust kui ka õiglust. Maksusüsteemi moonutused tulenevad sageli nominaalselt määratletud künnistest, nagu maksuastmed, maksuvähendused, maksude mahaarvamised või maksuvabastused. Astmelistes maksusüsteemides toob inflatsioon tavaliselt kaasa kõrgemale maksuastmele liikumise, kus nominaalselt kindlaksmääratud maksukünnised suruvad rohkem maksumaksjaid kõrgemale maksuastmele, mis suurendab nende maksukoormust. See asjaolu koos maksuvähenduste ja -soodustuste vähenemisega võib suurendada vaesusriski, kui ei tehta inflatsiooniga kohandamisi või ei võeta muid poliitikameetmeid. Kui maksuastmeid (ja muid maksusüsteemi kindlaksmääratud parameetreid) kohandatakse vastavalt inflatsioonile, kas automaatselt indekseerimise abil või vabalt valitud meetmetega, on võimalik kõrgemale maksuastmele liikumist ja muid inflatsioonist tingitud moonutusi ohjata. 2023. aastal ja 2024. aasta alguses kohandasid paljud liikmesriigid oma üksikisiku tulumaksu süsteeme selliste moonutuste kõrvaldamiseks (vt punkt 2.1.2).

Maksukoormuse nihutamine tööjõumaksudelt muudele maksubaasidele kooskõlas keskkonnaeesmärkidega võib suurendada tööturustiimuleid ja õiglust ning samal ajal toetada kliimaneutraalsust. Nende eesmärkidega on kooskõlas energia maksustamise direktiivi[101] kavandatud muudatused, mille üle kaasseadusandjad praegu läbirääkimisi

[101] COM(2021) 563 – Energia maksustamise direktiivi läbivaatamine.

peavad; muudatustega kehtestatakse hinnad, mis vähendavad fossiilkütuste tarbimist, ning soodustatakse investeeringuid kestlikku ja puhtasse energiasse. Ka nõukogu soovitusega õiglase kliimaneutraalsusele ülemineku kohta[102] toetatakse tööjõu, eelkõige väikese ja keskmise sissetulekuga rühmade maksukoormuse vähendamist ning üleminekut keskkonnakestlikkust edendavatele tuluallikatele. Kuigi CO_2-maksudel võib olla pärssiv mõju, saab seda leevendada hoolikalt kavandatud kompensatsioonimeetmetega. Kõnealuste kliima- ja õigluse-eesmärkidega on kooskõlas toetusmeetmed, millega tagatakse haavatavatele rühmadele taskukohane energia, ning maksumeetmed, mis soodustavad energiasäästu ja vähendavad fossiilkütuste tarbimist, eelkõige ikka veel kõrgete energiahindade juures.

2.1.2. Liikmesriikide võetud meetmed

Mitu liikmesriiki on kehtestanud töölevõtustiimulid ja töökohtade loomise toetused, keskendudes tööhõive edendamisele peamistes sektorites ja ebasoodsas olukorras olevate rühmade toetamisele. Kreeka kasutab taaste- ja vastupidavusrahastu toel värbamistoetusi, mis võimaldavad võtta täistööajaga tööle 67 000 töötut ja mis on suunatud kõige haavatavamatele rühmadele (pikaajalised töötud, puuetega inimesed, pagulased, romad). **Maltal** viiakse ESF+ ja Malta valitsuse kaasrahastamisel ellu kava A2E, mis kestab kuni 2029. aastani. Selle kava raames pakutakse tööandjatele rahalist toetust ebasoodsas olukorras olevate isikute töölevõtmiseks ning seeläbi mitmekesise ja kaasava tööjõu edendamiseks. **Soome** algatas 2023. aastal palgatoetuste reformi tööandjatele, kes võtavad tööle töötuid tööotsijaid. Tööandjad võivad saada rahalist toetust, mis katab 50 % palgakuludest või väiksema töövõimega töötajate värbamise korral 70 % palgakuludest. **Tšehhi** jätkas 2024. aastal katseprojekti, milles ühendati ebasoodsas olukorras olevate rühmade töölevõtmiseks antavad palgatoetused ning integratsioonitegevus, nagu koolitus, sotsiaaltöö ja tööalane abi, põhjaliku juhendamise ja nõustamisega, et toetada inimeste isiklikku arengut subsideeritud töökohtadel. **Itaalia** kehtestas 7. mai 2024. aasta dekreetseadusega nr 60 stiimulid iseenda tööandjana tegutsemiseks uute tehnoloogiate arendamise ja kaksikülemineku seisukohalt strateegilistes sektorites. Stiimulite hulgas on neis sektorites ettevõtlusega alustavate alla 35aastaste töötute sotsiaalmaksetest vabastamine kuni 800 euro ulatuses kuus, kui nad võtavad ajavahemikul 1. juulist 2024 kuni 31. detsembrini 2025 tööle alalisi töötajaid Lisaks võivad toetusesaajad taotleda riiklikult sotsiaalkindlustusametilt (INPS) kuni kolmeks aastaks igakuist maksuvabastust 500 euro ulatuses töötaja kohta. **Portugal** lõi taaste- ja vastupidavusrahastu toel kestliku tööhõive kohustuste programmi, millega pakutakse tööandjatele rahalisi toetusi ja sotsiaalmaksete vähendamist, et toetada 30 000 alalise töökoha loomist, vähendada tööturu killustatust ja edendada soolist võrdõiguslikkust ning lihtsustada noorte integreerimist tööturule.

Mitu riiki on kehtestanud lühendatud tööaja kavad või neid kohandanud, tuginedes ka COVID-19 kriisist saadud kogemustele. Eesti võttis 2024. aasta mais vastu töövõimetuse ennetamist käsitlevad õigusaktid, et tagada pärast pikaajalist haiguspuhkust tööle naasvatele töötajatele paindlikud töötingimused ja toetada kroonilisi haigusi põdevate inimeste integreerimist tööturule. Selle süsteemi kohaselt katavad tööandjad vähemalt 50 % kogupalgast ja ülejäänud osa katab riiklik tervisekassa. **Hispaania** võttis 2023. aasta juulis vastu sätted, millega arendati edasi tööhõive paindlikkuse ja stabiliseerimise (RED) mehhanismi õiguskorda, et suurendada tööhõive paindlikkust ja stabiilsust; nendes sätetes täpsustati ületunnitöö piiranguid, töölevõtmise ja tööl hoidmise eeskirju ning alltöövõtu

[102] Nõukogu soovitus õiglasele kliimaneutraalsusele ülemineku tagamise kohta (2022/C 243/04).

tingimusi. **Itaalia** täiendas 2023. aasta detsembris oma lühendatud tööaja kava (*Cassa Integrazione Guadagni*) nii, et see hõlmaks lühendatud tööaega äärmuslike ilmastikutingimuste korral. Täiendatud kava, mida kohaldatakse 2023. aasta juulist detsembrini, on konkreetselt suunatud sellistele sektoritele nagu põllumajandus, ehitus ja kaevandamine.

Mitu liikmesriiki on muutnud või kavatsevad muuta miinimumpalga raamistikke. Küpros kehtestas 2023. aasta jaanuaris üldise seadusjärgse miinimumpalga, mille eesmärk on tagada madalapalgaliste inimeste ostujõud. Alates 2024. aasta jaanuarist kohandatakse miinimumpalka iga kahe aasta järel, võttes aluseks konkreetsed kriteeriumid, sealhulgas miinimumpalga saajate ostujõud võrreldes elukallidusega. Miinimumpalga esimene muudatus jõustus juba 2024. aasta jaanuaris, mil miinimumpalk tõusis 940 eurolt 1 000 eurole kuus. **Lätis** ja **Kreekas** arutasid valitsus ja sotsiaalpartnerid 2024. aastal reforme miinimumpalga kujundamise mehhanismi muutmiseks, võttes aluseks piisava miinimumpalga direktiivis esitatud väärtused[103]. **Lätis** on miinimumpalk alates 2025. aastast 740 eurot ja sellega on määratud kindlaks miinimumpalga tase mediaanpalga suhtes. **Bulgaaria** ja **Leedu** on muutnud miinimumpalga kujundamise protsessi, lisades soovitusliku kontrollväärtuse, mis on seotud eelkõige tegelike palkadega, ning **Madalmaad** on muutnud miinimumpalga määratlust, asendades kuupalga tunnitasuga. **Rumeenias** võeti 2024. aasta novembris taaste- ja vastupidavuskava raames vastu uus seadus; sellega kehtestati uus mehhanism ja valem, mille alusel määratakse sotsiaalpartneritega konsulteerides kindlaks miinimumpalga tase ja ajakohastatakse seda süstemaatiliselt ning viiakse see kooskõlla piisavat miinimumpalka käsitleva direktiiviga. Need muudatused on tehtud seoses direktiivi üldise ülevõtmisega liikmesriikides (direktiivi ülevõtmise tähtaeg oli 15. november 2024). **Horvaatias** muudeti taaste- ja vastupidavuskava alusel miinimumpalga seadust, millega nähakse ette suurem miinimumpalk ületunnitöö, öötöö ning pühapäeval ja riigipühadel töötamise korral ning keelatakse miinimumpalgast loobumine. Lisaks kavatseb Horvaatia tõsta miinimumpalga 50 %le eelmise aasta keskmisest palgast.

Vastu on võetud või kaalutakse mitmesuguseid avaliku sektori palkadega seotud meetmeid. Horvaatias jõustus 2024. aastal taaste- ja vastupidavuskava raames palgaseadus, mille eesmärk on sotsiaalpartneritega konsulteerides standardida palgakujunduskriteeriumid ning ühtlustada riigihalduse ja avalike teenuste valdkonna palgad. **Itaalias** eraldati eelarveseadusega 2024. aastaks 3 miljardit eurot ja alates 2025. aastast eraldatakse igal aastal 5 miljardit eurot riigitöötajate riikliku kollektiivlepingu uuendamiseks. **Kreeka** kavatseb pärast uue ühtse palgafondi vastuvõtmist tõsta 2025. aastal avaliku sektori palku. **Sloveenias** võeti 2024. aasta oktoobris taaste- ja vastupidavuskava osana vastu avaliku sektori palgasüsteemi ühiseid aluseid käsitlev seadus, mis jõustub 2025. aasta jaanuaris. Reformiga kaotati miinimumpalgast madalamad astmed ning suurendati kõigi Sloveenia avaliku sektori ametnike ja riigiteenistujate töötasusid.

Tehtud on ka muid muudatusi palgakujundussüsteemides, eelkõige seoses kollektiivläbirääkimistega. Poolas esitati seaduseelnõu, mille eesmärk on ajakohastada eeskirju, milles käsitletakse kollektiivlepingute sõlmimist ja registreerimist, läbirääkimisteemade laiendamist, riiklikku kollektiivlepingute registrisse kandmise protsessi ja lepingute pikendamise lihtsustamist ning ettevõtjatele pakutavat võimalust mitme äriühingu vahel sõlmitud lepingutest ärilistel põhjustel taganeda. **Prantsusmaal** anti välja uus dekreet, et kiirendada kollektiivlepingute laiendamist kõigile ühe filiaali töötajatele ja

[103] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. oktoobri 2022. aasta direktiiv (EL) 2022/2041, mis käsitleb piisavat miinimumpalka Euroopa Liidus (ELT L 275, 25.10.2022, lk 33).

ettevõtetele ning tagada, et eri sektorites makstav miinimumpalk ei oleks väiksem kui seadusjärgne miinimumpalk (SMIC)[104]. Lisaks loodi 2024. aasta märtsis uus tasustamise, tööhõive ja tootlikkuse kõrgem nõukogu, et paremini ühtlustada tootlikkust, väärtuse loomist ja palku ning samas jälgida palku mõjutavaid tegureid. **Portugalis** ajakohastati tööseadustikus hiljuti kollektiivlepingute lõpetamise menetlusi, millega muudeti lepingute lõpetamine raskemaks ja võeti kasutusele uus vahekohtumenetlus[105]. **Belgias** ei jõudnud sotsiaalpartnerid palkade osas kokkuleppele, mistõttu föderaalvalitsus otsustas 2023. ja 2024. aastal palganormi mitte suurendada ning palgatõus piirdus tavapärase inflatsioonipõhise indekseerimisega. Sotsiaalpartnerid võivad siiski pidada läbirääkimisi ühekordse lisatasu üle töötaja kohta summas kuni 500 eurot või 750 eurot juhul, kui ettevõtted teenivad erakordselt suurt kasumit.

Liikmesriigid astuvad samme sotsiaalmajanduse tugevdamiseks, saades inspiratsiooni ELi sotsiaalmajanduse tegevuskavast[106] ja sotsiaalmajanduse raamtingimuste väljatöötamist käsitlevast nõukogu soovitusest[107]. 2024. aasta veebruaris allkirjastasid 19 liikmesriiki Euroopa Liidu sotsiaalmajandust käsitleva Liège'i tegevuskava,[108] milles on esitatud Euroopa järgmise sotsiaalmeetmete kava sotsiaalmajanduse prioriteedid ja suunaviidad. Liikmesriigid töötavad praegu välja või ajakohastavad oma sotsiaalmajanduse strateegiaid, mis on oluline samm soodsate raamtingimuste loomiseks. **Iirimaa** käivitas 2024. aasta juulis riikliku sotsiaalse ettevõtluse poliitika aastateks 2024–2027. **Slovakkia** võttis 2023. aasta augustis vastu tegevuskava sotsiaalmajanduse ja sotsiaalse ettevõtluse toetamiseks kuni 2030. aastani. **Sloveenia** koostas sotsiaalmajanduse arengustrateegia, mis ootab praegu valitsuse heakskiitu. **Belgias** võttis saksakeelne kogukond 2024. aasta jaanuaris vastu esimese dekreedi sotsiaalsete ettevõtete tunnustamise ja edendamise kohta ning sellele järgnes 2024. aasta aprillis Flandria dekreet, millega edendatakse sotsiaalmajandust ja ettevõtjate sotsiaalset vastutust. **Küprosel** kiideti 2023. aasta detsembris heaks 2020. aasta sotsiaalsete ettevõtete seaduse muudatused ja määrus, millega loodi sotsiaalsete ettevõtete register, kus saab juba registreerimistaotlusi esitada. **Tšehhis** esitatakse 2024. aastal parlamendile sotsiaalmajanduse seaduse eelnõu. Selle õigusakti eesmärk on toetada sotsiaalmajanduse üksusi sellise raamistiku loomisega, mis suurendab nende rolli majanduses; muu hulgas lihtsustab raamistik juurdepääsu rahastamisele, parandab regulatiivseid tingimusi ja edendab kestlikke sotsiaalseid ärimudeleid. **Portugal** lõi algatuse „Portugali sotsiaalne innovatsioon 2030", et edendada riigis ettevõtlust, sotsiaalset innovatsiooni ning sotsiaalse ja ökoloogilise mõjuga investeeringuid. Peamised toetusesaajad on avaliku ja erasektori üksused, sealhulgas sotsiaalmajanduse üksused, kes arendavad, edendavad või toetavad sotsiaalse innovatsiooni projekte või pakuvad sellealast koolitust. **Saksamaal** investeeritakse ESF+ist kaasrahastatava uue toetusprogrammi raames 2028. aastaks 110 miljardit eurot, et tugevdada avaliku huvi ettevõtteid; selleks toetatakse koostöökeskkondi, ülikoole ja ettevõtlusinkubaatoreid, kes omakorda pakuvad sotsiaalsetele ettevõtetele nõu ja oskustealast koolitust.

---

[104] Eurofound, France: Development in working life 2023, töödokument, WPEF24045, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[105] Eurofound (2024), Portugal: Development in working life 2023, töödokument, WPEF24057, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[106] Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Inimeste hüvanguks toimiva majanduse kujundamine: sotsiaalmajanduse tegevuskava" (COM(2021) 778 final).

[107] Nõukogu 27. novembri 2023. aasta soovitus, mis käsitleb sotsiaalmajanduse raamtingimuste väljatöötamist (C/2023/1344).

[108] Vt deklaratsioon veebis.

Mitu liikmesriiki on rakendanud meetmeid õiglase maksustamise edendamiseks ja tööturul osalemise suurendamiseks. Itaalias kinnitati ka 2024. aastaks töötajate maksukiilu vähendamine, mis algselt kehtestati 2022. aastal ja mida pikendati 2023. aastal[109]. Lisaks on ettevõtjatel ja spetsialistidel, kes palkavad lisatöötajaid tähtajatute lepingute alusel, 2024. aasta maksustamisperioodil õigus 120 %le mahaarvamisele tööjõukuludelt. **Läti** viib alates 2025. aastast ellu tööjõumaksude reformi, vähendades väiksema ja keskmise sissetulekuga töötajate maksukoormust. **Portugal** lisas 2025. aasta riigieelarve ettepanekusse noorte maksustamiskorra muudatuse, mida kohaldatakse alates 2025. aastast. Sellega laiendatakse maksuvabastusi kuni 35aastastele isikutele, olenemata nende haridustasemest, ning pikendatakse vabastuste kehtivusaega kuni kümne aastani (varem viis aastat). Teise näitena on **Soome** valitsus vähendanud töötulu maksustamist, kahekordistades üle 65aastaste töötajate töötasu hõlmavat maksuvähendust, kuid jättes selle ära 60–64aastaste puhul. Ümberkorralduse eesmärk on luua üle 65aastastele inimestele paremaid tööstiimuleid.

Kohandatud on ka üksikisiku tulumaksu süsteeme, et leevendada inflatsiooni mõju töötajatele[110]. Kui maksukava künniseid ei muudeta, võib inflatsioon suruda leibkonnad kõrgematele maksuastmetele. Kuigi enamik riike kohandab maksuastmeid oma äranägemise järgi, on **Belgias, Taanis, Leedus, Madalmaades, Slovakkias, Sloveenias, Rootsis** ja hiljuti ka **Austrias** kehtestatud automaatsed kohandamismehhanismid[111]. **Saksamaa, Leedu, Luksemburg, Iirimaa** ja **Portugal** kohandasid oma maksuastmeid 2023. ja/või 2024. aastal omal äranägemisel, kusjuures **Portugal** vähendas ka teise maksuastme piirmaksumäära. **Itaalia** ühendas 2024. aastal kaks madalaimat maksuastet (neljast), kohaldades keskmise sissetulekuga inimeste maksukoormuse vähendamiseks 23 % maksumäära. **Hispaania** indekseeris nii 2023. kui ka 2024. aastal sotsiaalmaksete aluseid ja määrasid. Lisaks üksikisiku tulumaksu kohandamisele on liikmesriigid võtnud ka muid maksumeetmeid inflatsiooni mõju leevendamiseks.

2.2. Suunis 6. Tööjõupakkumise edendamine ning parema juurdepääsu loomine tööhõivele ning elukestvale oskuste ja pädevuste omandamisele

Käesolevas punktis vaadeldakse, kuidas on rakendatud tööhõive 6. suunist, millega soovitatakse liikmesriikidel luua tingimused tööjõupakkumise suurendamiseks, oskuste ja pädevuste omandamise edendamiseks kogu elu jooksul, kõigile võrdsete võimaluste loomiseks, tööturul osalemise takistuste kõrvaldamiseks ja tööturul osalemise stiimulite loomiseks kooskõlas Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtetega nr 1 (haridus, koolitus ja elukestev õpe), 2 (sooline võrdõiguslikkus), 3 (võrdsed võimalused), 4 (tööhõive aktiivne toetamine), 9 (töö- ja eraelu tasakaal), 11 (lapsehoid ja laste toetamine) ning 17 (puuetega inimeste kaasamine). Punktis 2.2.1 antakse ülevaade peamistest muutustest hariduse, koolituse ja oskuste valdkonnas, samuti haavatavate ja alaesindatud rühmade olukorrast tööturul. Punktis 2.2.2 antakse ülevaade liikmesriikides neis poliitikavaldkondades võetud meetmetest.

[109] Vabastuse määr on 6 % kuni 2 692 euro suuruste maksustatavate kuupalkade puhul ja 7 % kuni 1 923 euro suuruste palkade puhul. 2024. aasta esimeseks kuueks kuuks kinnitati ka juba kehtestatud vähendatud maksukiil, mis võrdub 15 %ga brutotöötasust, mida makstakse riigipühadel tehtava öötöö ja ületunnitöö eest.

[110] Vt Euroopa Komisjon, Annual Report on Taxation 2024 (2024. aasta maksustamisaruanne), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[111] Indekseerimise eri lähenemisviise ELis on üksikasjalikult kirjeldatud 2023. aasta maksustamisaruande tabelis 3 (2022. aastal kehtestatud meetmete kohta).

2.2.1. Põhinäitajad

Alushariduses ja lapsehoius osalemine ELi tasandil on viimasel kümnendil aeglaselt edenenud, kusjuures liikmesriikide olukord on selles valdkonnas väga erinev. 2022. aastal oli alusharidus- ja lapsehoiuasutustes registreeritud 93,1 % lastest vanuses kolm aastat kuni kohustusliku põhihariduse alustamise vanuseni, mis tähendab, et see näitaja kasvas võrreldes 2021. aastaga 0,6 protsendipunkti ja võrreldes 2014. aastaga 1,9 protsendipunkti. Kuid selle ELi keskmise näitaja taga aga peituvad suured riikidevahelised erinevused. Seitse liikmesriiki (Belgia, Taani, Prantsusmaa, Hispaania, Leedu, Portugal, Rootsi) on juba saavutanud ELi tasandi eesmärgi, milleks on 96 %ne osalemise määr aastaks 2030, samas kui viies riigis (Bulgaaria, Horvaatia, Küpros, Rumeenia ja Slovakkia) on see määr alla 85 %, kusjuures kahes viimati nimetatus alla 80 %. Mõni liikmesriik on viimastel aastatel teinud märkimisväärseid edusamme: 2021.–2022. aastal suurenes see näitaja enim Portugalis (5,8 protsendipunkti), Leedus (4,6 protsendipunkti), Horvaatias (2,8 protsendipunkti) ja Poolas (2 protsendipunkti). Seevastu kuues liikmesriigis, eelkõige Küprosel (–1,4 protsendipunkti), Soomes (–1,6 protsendipunkti) ja Iirimaal (–3,2 protsendipunkti), täheldati alushariduses ja lapsehoius osalemise langust. Piisavat lastehoiuvõimaluste pakkumist, seda eelkõige nooremate laste ja ebasoodsa sotsiaal-majandusliku taustaga laste jaoks, takistab endiselt see, et lastehoid ei ole taskukohane ja lastehoiukohti on vähe, samuti on probleemiks töötajate nappus. Endiselt on märkimisväärne probleem roma laste osalemine alushariduses ja lapsehoius, moodustades ligikaudu poole ELi keskmisest (2021. aastal 42–44 %), ning see näitaja on romade puhul tunduvalt väiksem kui 2030. aastaks romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevas uues strateegilises raamistikus[112] seatud eesmärk (vähemalt 70 %).

Joonis 2.2.1. Alushariduses ja lapsehoius osalemine ELi tasandil on aeglaselt edenenud, kuid olukord on riigiti väga erinev

Alushariduses ja lapsehoius osalemine laste puhul kolmandast eluaastast kuni kohustusliku põhihariduse alustamise eani (%)

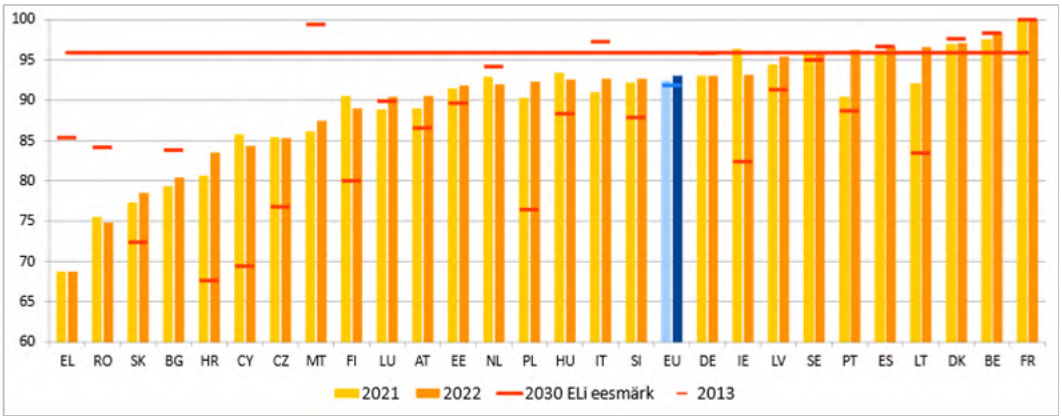

Märkus: 2013: Kreeka ja Portugali puhul on määratlus erinev. 2021: ELi ja Portugali puhul on määratlus erinev. Prantsusmaa kohta on esitatud esialgsed andmed. 2022: ELi ja Portugali puhul on määratlus erinev. Prantsusmaa, Malta, Poola ja Portugali kohta on esitatud esialgsed andmed. Kreeka andmed on aastast 2019.
Allikas: Eurostat [educ_uoe_enra21].

Haridus- ja koolitussüsteemist varakult lahkumine (madala haridustasemega noorte osakaal) väheneb kogu ELis, kuid on siiani probleem, eriti noormeeste hulgas. 2023.

[112] Põhineb viimasel Põhiõiguste Ameti (FRA) romade uuringul (2021), avaldatud 2022. aastal. Lisateavet on esitatud romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevas ELi strateegilises raamistikus aastateks 2020–2030.

aastal jättis kooli pooleli 9,5 % 18–24aastastest, 2022. aastaga võrreldes on see näitaja paranenud 0,2 protsendipunkti. See on 2,3 protsendipunkti vähem kui kümme aastat varem, kusjuures viis riiki (Kreeka, Hispaania, Itaalia, Malta ja Portugal) saavutasid sellel perioodil enam kui 5 protsendipunkti suuruse vähenemise. Siiski oli 2023. aastal ELis haridus- või koolitussüsteemist varakult lahkunud noori, kellel oli kõige enam põhiharidus, ligikaudu 3,1 miljonit. 16 liikmesriiki on juba saavutanud Euroopa haridusruumi eesmärgi vähendada madala haridustasemega noorte osakaalu 2030. aastaks alla 9 %ni. Rumeenias, Hispaanias, Saksamaal ja Ungaris on see määr siiski endiselt 12 % ringis või üle selle, mistõttu paigutub näitaja kategooriasse „kriitiline olukord“ ning eelmise aastaga võrreldes on see vaid vähesel määral paranenud või isegi suurenenud (vt joonis 2.2.2). 2023. aastal registreeriti selle näitaja puhul suurim kasv Küprosel (2,3 protsendipunkti), kellele järgnesid Soome, Sloveenia, Portugal ja Leedu, kus madala haridustasemega noorte osakaal kasvas rohkem kui 1 protsendipunkti. Samal ajal olid Horvaatia (2,0 %), Kreeka (3,7 %), Poola (3,7 %) ja Iirimaa (4,0 %) kategoorias „väga tubli“. Hoolimata mõningasest paranemisest ei ole siiski märke liikmesriikidevahelisest ülespoole suunatud lähenemisest. Lisaks on sooline ebavõrdsus hariduses endiselt märkimisväärne ning noorte naiste puhul on haridussüsteemist varakult lahkumise tõenäosus (7,7 %) palju väiksem kui noortel meestel (11,3 %). Väljaspool ELi sündinud noortel on endiselt peaaegu kolm korda suurem tõenäosus (21,6 %) haridustee katkestamiseks kui mõnes ELi liikmesriigis sündinutel (8,2 %). Olukord on eriti murettekitav noorte romade (18–24aastased) puhul, kusjuures aastatel 2020–2021 lahkus haridussüsteemist enne keskhariduse omandamist rohkem kui kaks kolmandikku romadest (71 %)[113]. Lisaks valmistab muret samasse vanuserühma kuuluvate puuetega noorte olukord – 2022. aastal oli madala haridustasemega noorte osakaal nende hulgas 22,2 %[114]. Ka esineb märkimisväärseid piirkondlikke erinevusi, näiteks sellistes liikmesriikides nagu Bulgaaria, Prantsusmaa, Ungari, Portugal ja Hispaania (vt 5. lisa joonis 1), sealhulgas nende äärepoolseimates piirkondades.

[113] Vt Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, „Roma in 10 European Countries – Main results“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.

[114] Vt Euroopa puuetega inimeste ekspertide võrgustik, „European comparative data on persons with disabilities“ (Euroopa võrdlevad andmed puuetega inimeste kohta), 2022. Puudega inimeste haridussüsteemist varakult lahkumise kõrgem määr võib muu hulgas olla tingitud juurdepääsetavusega seotud probleemidest (näiteks füüsilised ja arhitektuurilised tõkked) ja kohandatud programmide puudumisest.

Joonis 2.2.2. Madala haridustasemega noorte osakaal jätkab aeglast vähenemist, kusjuures liikmesriikide lõikes esineb suuri erinevusi

Madala haridustasemega noored (18–24aastased), 2023. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

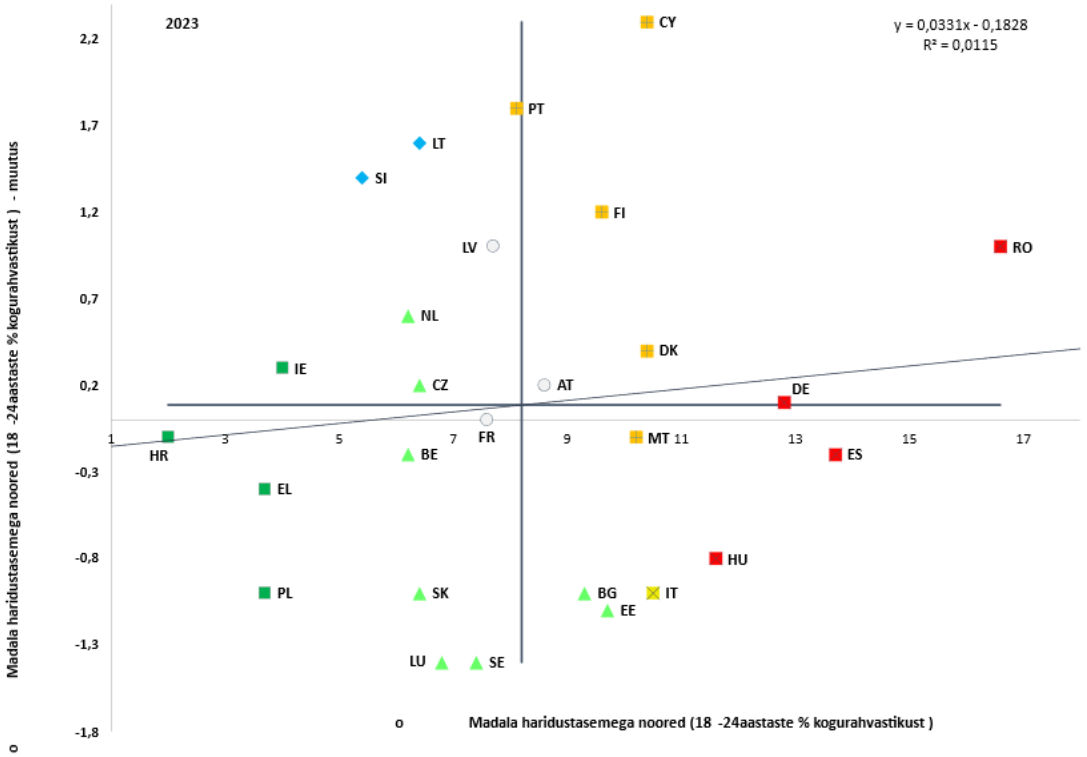

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Aegrea katkemine Slovakkia ja Küprose puhul. Horvaatia ja Luksemburgi andmete usaldusväärsus on väike.
Allikas: Eurostat [edat_lfse_14], ELi tööjõu-uuring.

Tekstikast nr 2. Põhioskuste parandamine

Põhioskused on noorte isikliku ja kutsealase arengu ning ELi tulevase konkurentsivõime ja sotsiaalse ühtekuuluvuse alus. Põhioskused on vundament, mis võimaldab inimestel orienteeruda elu keerukuses, osaleda kogukondlikus elus, jätkata õppimist hilisemas elus ning anda oma sisuline panus ühiskonda ja majandusse. Need oskused toetavad tööjõu tootlikkust ning digiüleminekuks vajaliku innovatsiooni soodustamist ja järjest teadmuspõhisemaks muutuvat majandust[115]. Paremate oskustega noortel on paremad tööalased väljavaated, neil on väiksem oht lahkuda haridussüsteemist madala kvalifikatsiooniga ja nad osalevad täiskasvanuhariduses suurema tõenäolisusega[116]. Euroopa haridusruumi loomisega seadis EL põhioskustega (mida mõõdetakse OECD rahvusvahelises õpilaste hindamise programmis PISA) seotud eesmärgid, mille kohaselt peaks 2030. aastaks jääma kehvade tulemuste määr lugemisoskuses, matemaatikas ja loodusteadustes alla 15 %. Hiljutised suundumused näitavad selgelt, et ELi tasandil tuleb teha

[115] Vt OECD (2014), „A New Macroeconomic Measure of Human Capital Exploiting PISA and PIAAC:Linking Education Policies to Productivity“, OECD majandusosakonna töödokumendid, nr 1709, 2022; Euroopa Komisjon, *Investing in People's Competences – A Cornerstone for Growth and Wellbeing in the EU*, *European Economy Discussion Papers,* 139, 2021; Woessmann, L., *The Economic Case for Education*, *EENEE Analytical Report No 20,* 2014.

[116] Euroopa Komisjon, „Investing in education in a post-Covid EU“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022.

uusi ja tõhustatud jõupingutusi. Need jõupingutused peaksid tuginema olemasolevatele algatustele ja veelgi hoogustama seda, et rakendatakse 2022. aasta novembris õpiedu saavutamise teede kohta vastu võetud soovitus, milles esitatakse poliitikaraamistik süsteemse ja mitmetahulise lähenemisviisi jaoks haridustulemuste parandamisel[117]. Lisaks on komisjoni uuel koosseisul kavas esitada põhioskuste tegevuskava. Täiendavalt käsitletakse loodusteaduste, tehnoloogia, inseneriteaduste ja matemaatika valdkonna hariduse konkreetseid ja püsivaid probleeme STEM-hariduse strateegilises kavas.

Hiljutised andmed kinnitavad põhioskuste taseme pikemaajalist langustendentsi, mis kujutab endast suurt ohtu ELi tulevasele tööviljakusele ja konkurentsivõimele ning seab kahtluse alla ELi haridussüsteemide pakutavad võrdsed võimalused ja tipptaseme mõõtmed. Alates 2012. aastast on kehvade õpitulemuste määr kõigis kolmes PISA mõõdetavas valdkonnas ELi tasandil pidevalt suurenenud, kusjuures PISA 2022. aasta tulemused näitavad, et põhioskuste tase on sel perioodil kõige järsemalt langenud. Kõige värskemad tulemused näitavad, et kehvade tulemuste määr on oluliselt suurenenud matemaatikas (6,6 protsendipunkti) ja lugemises (3,7 protsendipunkti) ning vähemal määral loodusteadustes (1,9 protsendipunkti) – see suundumus kajastub ka enamiku liikmesriikide individuaalsetes tulemustes[118]. ELi tasandil on kehvade tulemuste määr matemaatikas nüüd aga 29,5 %, lugemises 26,2 % ja loodusteadustes 24,2 % (2018. aastal vastavalt 22,9 %, 22,5 % ja 22,3 %), kusjuures 18 liikmesriigis oli kehvade tulemuste määr matemaatikas üle 25 % ja 14 liikmesriigis oli kehva lugemisoskuse määr sama kõrge. Selle tulemusena on EL eemaldunud Euroopa haridusruumis seatud eesmärgist vähendada kehvade õpitulemuste määra 15 %ni, kusjuures praegune erinevus eesmärgiks seatud määrast on suurem kui kümme aastat varem. Samal ajal näitavad hiljutised PISA andmed ka seda, et väga heade õpitulemuste määr, st väga heade oskustega õpilaste osakaal on vähenenud kõigis sotsiaal-majanduslikes rühmades[119]. See määr on enamikus liikmesriikides märkimisväärselt vähenenud matemaatikas ja lugemises, samas kui loodusteadustes on see enamikus riikides püsinud üldjoontes stabiilsena. 2022. aastal oli väga hea oskuste tase matemaatikas vaid 7,9 % ELi õpilastest, lugemises 6,5 %l ja loodusteadustes 6,9 %l (2018. aastal vastavalt 11 %, 8,1 % ja 6,3 %). Kuigi võib eeldada, et õpitulemuste halvenemises mängis rolli COVID-19 kriis, oli mitmes riigis õpitulemuste langustrendi täheldatud juba enne pandeemiat.

[117] Nõukogu 28. novembri 2022. aasta soovitus, mis käsitleb õpiedu saavutamise teid ning millega asendatakse nõukogu 28. juuni 2011. aasta soovitus varakult haridussüsteemist lahkumise vähendamise poliitika kohta (EMPs kohaldatav tekst) (2022/C 469/01).

[118] Euroopa Komisjon, „The twin challenge of equity and excellence in the EU“ (Võrdsuse ja tipptaseme kaksikprobleem põhioskuste valdkonnas ELis), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[119] PISA uuringus kajastab seda majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise staatuse indeks (ESCS). Soodsa sotsiaal-majandusliku tausta kategooriasse kuulub 25 % kõigist asjaomase riigi kõrgeimate majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise staatuse indeksiga õpilastest, samas kui ebasoodsa sotsiaal-majandusliku tausta kategooriasse kuulub 25 % kõigist õpilastest, kellel on majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise staatuse indeksi punktisumma kõige madalam.

Kehvade tulemustega õpilaste osakaal on oluliselt kasvanud matemaatikas ja lugemises ning mõõdukamal määral loodusteadustes

Nende õpilaste osakaal, kes ei ole võimelised saavutama PISA 2. taseme miinimumpädevuse sihttaset (%)

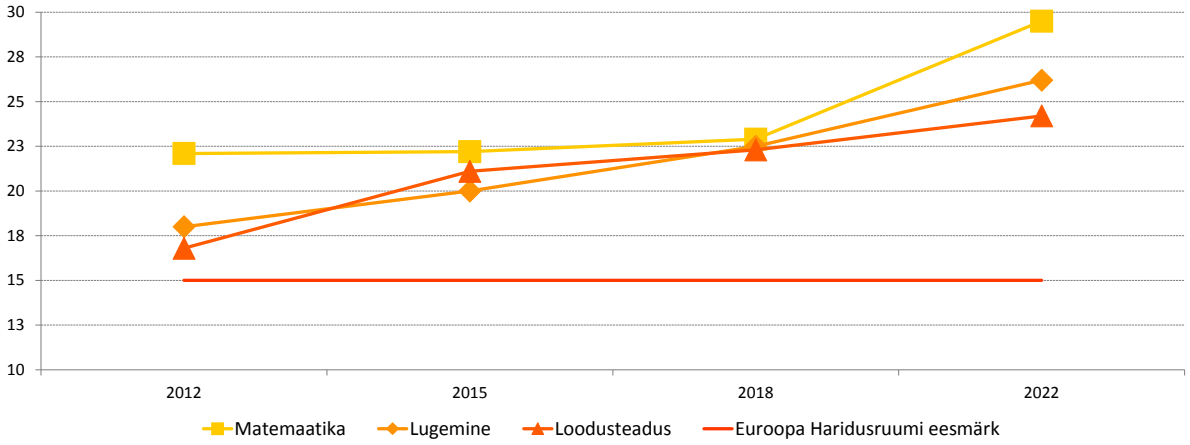

Märkus: 2022. aasta ELi näitaja tõlgendamisel tuleb olla ettevaatlik: Taani, Iirimaa, Läti ja Madalmaad ei täitnud ühte või mitut PISA valimi moodustamise standardit (vt OECD, PISA 2022 Results (Volume 1), A2 ja A4). 2012. aasta kohta puuduvad Malta andmed.
Allikas: OECD, PISA 2012, 2015, 2018, 2022, hariduse, noorte, spordi ja kultuuri peadirektoraadi arvutused.

Mitu riiki on juba võtnud või kaalumas uusi meetmeid vastuseks PISA uuringu murettekitavatele tulemustele. Poolas on rakendatud mõned kohesed parandusmeetmed ning 2026. aastaks on kavandatud pädevuspõhine õppekavareform, mille puhul kasutatakse Euroopa haridusruumi strateegilise raamistiku kohast vastastikust nõustamist koolieelse ja algkooli taseme hariduses. **Soome** suurendab kohustuslike lugemis-, kirjutamis- ja arvutamistundide miinimumarvu algkoolis. Reformiga alustatakse 2025. aasta augustist ja põhihariduse rahastamist suurendatakse 200 miljoni euro võrra. ELi tehnilise toe instrumendist rahastatava mitut riiki hõlmava projektiga toetatakse **Bulgaariat** ja **Rumeeniat**, et suurendada nende suutlikkust kavandada ja viia ellu õppekava reforme, vaadates läbi prioriteetsed vajadused ja sõnastades soovitused õppekava kavandamise, rakendamise, järelevalve ja hindamise parandamiseks. **Malta** võttis 2024. aasta mais vastu uue riikliku haridusstrateegia (2024–2030), milles tehakse ettepanek minna teadmiste edastamiselt järk-järgult üle pädevuspõhisele süsteemile. Selles strateegias on kavandatud ka matemaatilise kirjaoskuse põhimõtted ja seatud tähtsale kohale kirjaoskuse parandamine. **Madalmaades** edendatakse põhioskuste kavaga tõenduspõhist haridust, mille raames saavad osalevad koolid põhioskuste taseme tõstmiseks 500 eurot õpilase kohta tingimusel, et kasutatakse meetodeid, mis on osutunud tõhusaks, näiteks väiksema õpilastearvuga klassid, ning selle meetme laiemaks kasutuselevõtuks suurendati eelarvet ligikaudu 50 %. **Rootsis**, kus peetakse oluliseks üleminekut digitaalsetelt õpetamis- ja õppimismeetoditelt analoogmeetoditele, keskendutakse õpikute tasuta jagamisele ning raamatukogude ja analoogõppevahendite kasutamise hoogustamisele, et parandada põhioskuste taset. **Rumeenia** loob ESF+ toetusel riikliku programmi funktsionaalse kirjaoskamatuse ennetamiseks ja vähendamiseks.

Põhioskuste puudulikkus on enamikus liikmesriikides märkimisväärselt suurenenud, mis kujutab endast suurt ohtu ELi tulevasele tööviljakusele ja konkurentsivõimele. OECD rahvusvahelise õpilaste hindamise programmi (PISA) 2022. aasta tulemused näitasid, et peaaegu kolmandikul 15aastasest on puudulikud põhioskused matemaatikas ja neljandikul lugemises ja loodusteaduste valdkonnas. EL on eemaldunud Euroopa haridusruumis seatud eesmärgist vähendada kehvade õpitulemuste määra 15 %ni, kusjuures praegune erinevus

eesmärgiks seatud määrast on suurem kui kümme aastat varem. Pärast viimaseid kättesaadavaid andmeid 2018. aastal on olukord kõige järsemalt halvenenud matemaatikas (+ 6,6 pp) – vt joonis 2.2.3. Selle eesmärgi on kõigis kolmes valdkonnas täitnud vaid Eesti ja Iirimaa on selle saavutanud lugemises. Eriti murettekitav on see, et 18 riigis on kehvade tulemuste määr matemaatikas üle 25 % ja 14 riigis on kehva lugemisoskuse määr sama kõrge. Matemaatikas on olukord eriti murettekitav Bulgaarias, Küprosel, Rumeenias ja Kreekas, kus kehvade tulemuste määr ületab 45 %. Lisaks on kõigi sotsiaal-majanduslike rühmade hulgas vähenenud väga heade õpitulemustega õpilaste osakaal, mis näitab probleemi laia ulatust. Need arengud osutavad märkimisväärsetele takistustele põhioskuste arendamisel kogu ELis, ohustades keskpikas perspektiivis tööviljakust ja konkurentsivõimet.

Joonis 2.2.3. Kehvade õpitulemuste määr matemaatikas on oluliselt suurenenud

Nende õpilaste osakaal, kes ei ole võimelised saavutama PISA 2. taseme miinimumpädevuse sihttaset (%)

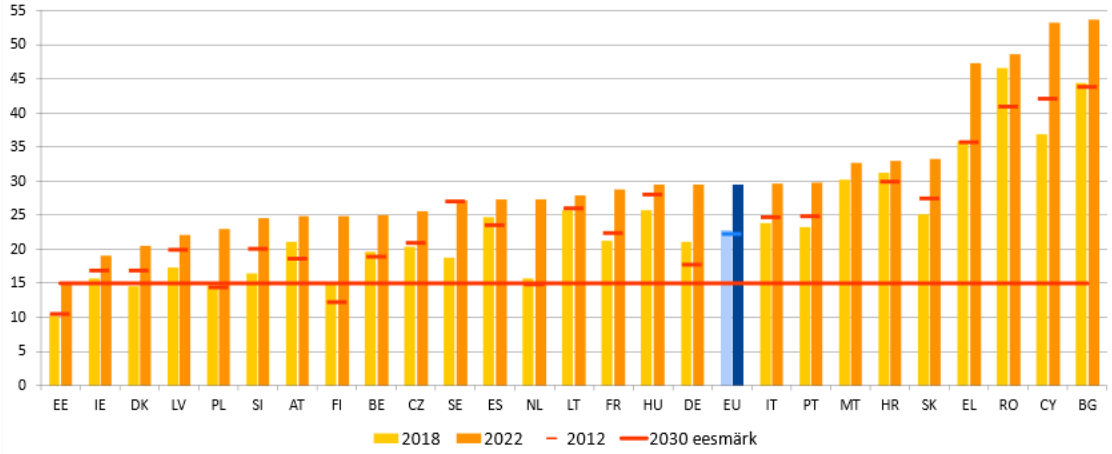

Märkus: Taani, Iirimaa, Läti ja Madalmaade 2022. aasta andmete tõlgendamisel tuleb olla ettevaatlik, sest üks või mitu PISA uuringus kasutatavat valimi moodustamise standardit ei olnud täidetud. 2012. aasta kohta puuduvad Malta andmed.
Allikas: OECD, PISA 2012, 2018, 2022, hariduse, noorte, spordi ja kultuuri peadirektoraadi arvutused.

Hariduslik ebavõrdsus on suurenenud, süvendades veelgi ebasoodsas olukorras olevate ja rändetaustaga õpilaste haavatavust. Peaaegu pooltel ebasoodsas olukorras olevatel õpilastel (48 %) olid 2022. aastal kehvad õpitulemused matemaatikas, mis on 2018. aasta näitajaga (38,2 %) võrreldes märkimisväärne kasv. Kehvi tulemusi oli rohkem ka soodsamas olukorras olevate õpilaste seas, ehkki palju mõõdukamalt (näitaja suurenes 8,6 %lt 10,9 %le), mis suurendas veelgi juba olemasolevat sotsiaal-majanduslikku lõhet. Kõigis liikmesriikides, välja arvatud Maltal, see lõhe suurenes (kuigi see suurenemine ei ole alati statistiliselt oluline). Ebasoodsas olukorras olevate õpilaste seas suurenes ebaproportsionaalselt ka eriti kehvade tulemustega, st kõigis kolmes valdkonnas kehvade tulemustega õpilaste osakaal (23,3 %lt 28,8 %le). Kõige järsem kasv registreeriti Küprosel (16,2 protsendipunkti), Madalmaades (13,8 protsendipunkti), Slovakkias (11,5 protsendipunkti) ja Bulgaarias (10 protsendipunkti). Seevastu soodsamas olukorras olevate õpilaste tulemused halvenesid 2018.–2022. aastal vaid 0,5 protsendipunkti võrra. Soodsa ja ebasoodsa sotsiaal-majandusliku taustaga õpilaste eriti kehvade tulemuste erinevus on kõige suurem Rumeenias, Slovakkias, Bulgaarias ja Ungaris. Välismaal sündinud õpilastel on võrreldes oma kohalike eakaaslastega (kelle vanematel rändetausta ei ole) samuti märkimisväärselt kehvemad tulemused enamikus riikides, samas kui välismaal sündinud vanematega kohalikud õpilased jõuavad osaliselt oma eakaaslastele järele. Vaid mõnes liikmesriigis (Horvaatia, Malta, Iirimaa ja Küpros) on erinevused kõigi õpilasrühmade vahel väikesed. Need järeldused on kooskõlas hiljutiste uuringutega COVID-19 mõju kohta õpitulemustele, mis näitavad, et sotsiaal-majanduslikult

ebasoodsas olukorras olevate õpilaste õpitulemused halvenesid pandeemia ajal keskmiselt rohkem kui nende soodsama taustaolukorraga eakaaslaste omad.

Kvaliteetse digiõppe ja -koolituse pakkumine, sealhulgas selle tagamine, et haridussüsteemid peavad sammu tehnoloogia arenguga, nagu tehisintellekt, on õiglase digipöörde toetamisel keskse tähtsusega. Sellega seoses võttis nõukogu 2023. aasta novembris vastu kaks soovitust, et suunata ja toetada liikmesriike kvaliteetse, kaasava ja kättesaadava digiõppe ja -koolituse pakkumisel ning kõigi inimeste digioskuste arendamisel. Need soovitused, mis võeti vastu ELi digiõppe tegevuskava (2021–2027) rakendamise osana, on samm Euroopa haridusruumi ja Euroopa digikümnendi eesmärkide saavutamise suunas. Esiteks kutsutakse peamisi edukat digiõpet ja -koolitust soodustavaid tegureid käsitlevas soovituses ELi riike üles tagama kaasava ja kvaliteetse digiõppe ja -koolituse üldine kättesaadavus[120]. Teiseks kutsutakse soovituses digioskuste ja -pädevuste õpetamise täiustamise kohta hariduses ja koolituses ELi riike üles pakkuma võimalust digioskuste omandamiseks sidusal viisil kõigis haridus- ja koolitussektorites[121]. Need mõlemad soovitused kinnitavad, et haridus peab olema valmis digipöördeks ja pidama sammu tehnoloogia arenguga, sealhulgas tehisintellekti kasutamisega. Neis soovitustes määratleb nõukogu tehisintellekti strateegiliselt olulise teemana, mis nõuab ELi tasandil koordineeritud lähenemisviisi. See täiendab digiõppe tegevuskava raames tehtud komisjoni algatusi, mille eesmärk on toetada liikmesriikide haridus- ja koolitussüsteeme tehisintellekti probleemidega tegelemisel (näiteks võib tuua haridustöötajate eetilised suunised tehisintellekti ja andmete kasutamise kohta õpetamisel ja õppimisel, kodanike digipädevuse ajakohastatud raamistiku (DigComp 2.2) ning programmi „Erasmus+“ panuse tehisintellekti kasutamisega seotud uuenduslike pedagoogiliste tavade ja oskuste arendamisse). Lisaks täiendab see programmi „Digitaalne Euroopa“ raames antavat toetust, millega edendatakse kõrgtehnoloogiate kasutamist haridussektoris ning töötatakse välja kõrgharidusprogramme ja lühiajalisi koolituskursusi, mis hõlmavad paljusid peamisi digivaldkondi. Kõigis liikmesriikides toetatakse taaste- ja vastupidavusrahastust investeeringuid taristusse, koolitusse ja õppekavade reformidesse, et suurendada digipädevust, tagada kaasavus, innovatsioon ning kooskõla digiõppe tegevuskava ja Euroopa digikümnendi eesmärkidega. Hiljuti algatas komisjon uuringu seitsme digivaldkonna *acquis*' mõjude kohta, sealhulgas tehisintellekti käsitleva määruse mõju kohta haridus- ja koolitustavadele, eesmärgiga veelgi suurendada valmisolekut avaliku ja erasektori haridus- ja koolitusvaldkonnas tegutsejate seas. Lisaks on komisjoni uuel koosseisul kavas vaadata läbi digiõppe tegevuskava ja võtta vastu digiõppe ja -koolituse tulevikku käsitlev tegevuskava.

Hiljuti kutsehariduse omandanute tööhõivetulemused paranevad jätkuvalt kogu ELis. Kutsehariduse ja -õppe eesmärk on varustada noori ja täiskasvanuid konkreetses ametis ja üldse tööturul vajaminevate teadmiste, oskuste ja pädevusega. 2022. aastal osales kutseõppeprogrammides üle poole (52,8 %) keskharidusega või keskharidusjärgse haridusega õpilastest (keskastme kvalifikatsioon)[122]. 2023. aastal töötas ELis 81,0 % hiljuti kutsehariduse ja -õppe lõpetanutest (20–34aastased), mis tähendab 1,2 protsendipunkti

[120] Vt nõukogu 23. novembri 2023. aasta soovitus peamiste edukat digiõpet ja -koolitust soodustavate tegurite kohta (C/2024/1115).

[121] Vt nõukogu 23. novembri 2023. aasta soovitus digioskuste ja -pädevuste õpetamise täiustamise kohta hariduses ja koolituses (C/2024/1030).

[122] Eurostat UNESCO, OECD ja Eurostati kogutud andmete põhjal [educ_uoe_enra16]. Keskastme kvalifikatsioon tähendab keskharidust (ISCEDi 3. tase) või keskharidusejärgset haridust, mida ei tunnustata kõrgharidusena (ISCEDi 4. tase).

suurust kasvu võrreldes eelmise aastaga[123]. See positiivne suundumus viitab sellele, et EL võib saavutada 2025. aastaks oma eesmärgi, et vähemalt 82 % hiljuti kutsehariduse ja -õppe lõpetanutest oleks tööl,[124] kusjuures EL on juba ületanud eesmärgi, mille kohaselt osaleks 60 % kutsehariduse ja -õppe lõpetanutest töökohapõhises õppes,[125] sest 2023. aastal omandas 64,5 % neist töökohal kogemusi[126] kutsehariduse ja -õppe õppekava raames[127]. Töökohal toimuvas õppes osalenud inimeste tööhõive määr on kõrgem (2023. aastal 84,8 %) kui neil, kes seda ei teinud (71,5 %). Samal ajal püsivad liikmesriikide vahel märkimisväärsed erinevused: kutsehariduse ja -õppe lõpetanute tööhõive määr ulatub vähem kui 70 %st Itaalias, Hispaanias, Rumeenias ja Kreekas rohkem kui 90 %ni Madalmaades, Saksamaal ja Maltal[128]. Kokkupuude töökohal toimuva õppega on samuti väga erinev, ulatudes alla 20 %st Rumeenias ja Tšehhis kuni üle 90 %ni Austrias, Saksamaal, Madalmaades ja Hispaanias. Komisjon töötab uuel ametiajal välja Euroopa kutsehariduse ja -õppe strateegia, mis muu hulgas aitab suurendada nende inimeste arvu, kes omandavad teise taseme kutsehariduse ja läbivad õpipoisiõpe.

EL on kolmanda taseme hariduse omandamise eesmärgi saavutamisel graafikus, kuid sooline hariduslõhe on endiselt märkimisväärne ja lähenemise märke on vähe. 2023. aastal oli ELis kolmanda taseme haridus 43,1 %l noortest (25–34aastased). Kõigis liikmesriikides peale kolme (Soome, Ungari, Rumeenia) on viimase viie aasta jooksul kõrgharidusega inimeste arv suurenenud, kuid liikmesriikide vahel on endiselt märkimisväärseid erinevusi. Rumeenias oli kõrghariduse omandanute osakaal ELis väikseim (22,5 %) ning Iirimaal oli see kõige suurem (62,7 %). 13 liikmesriiki on juba ületanud Euroopa haridusruumi 2030. aasta eesmärgi (45 %), kusjuures kaheksa liikmesriigi kõrghariduse omandanute määr ületab 50 %,[129] samas on kaheksa riigi määr endiselt alla 40 %. Samal ajal on noortel naistel kolmanda taseme haridus palju tõenäolisemalt (48,8 %) kui meestel (37,6 %) (vt joonis 2.2.4). Sooline erinevus on märkimisväärne kõigis riikides, kusjuures erinevus on üle 20 protsendipunkti viies liikmesriigis (Horvaatia, Leedu, Sloveenia, Läti ja Eesti). Lisaks püsivad soolised erinevused ainevaldkondades, kuna hariduse ja tervishoiu valdkonnas domineerivad naised ning mehed on enamuses IKTs ja inseneriteaduses. Kuna ebasoodsatest oludest pärit noorte jaoks on juurdepääs kõrgharidusele endiselt raskendatud, on oht, et juba olemasolevad sotsiaal-majanduslikud erinevused hariduses veelgi suurenevad. Kolmanda taseme hariduse omandanute määrad on samuti madalamad (38 %) välisriigis sündinud inimeste puhul. Üldiselt on kolmanda taseme hariduse omandamise määra erinevused riikide vahel endiselt suured ja märke ülespoole suunatud lähenemisest napib[130]. Lisaks püsivad suured piirkondlikud erinevused, mis alates 2015. aastast on pidevalt suurenenud, kusjuures mõnel piirkonnal on oht jääda maha

123 Eurostat [edat_lfse_24].

124 Vt nõukogu 24. novembri 2020. aasta soovitus jätkusuutlikku konkurentsivõimet, sotsiaalset õiglust ja toimetulekut toetava kutsehariduse kohta.

125 Vt nõukogu 24. novembri 2020. aasta soovitus jätkusuutlikku konkurentsivõimet, sotsiaalset õiglust ja vastupanuvõimet toetava kutsehariduse ja -õppe kohta (2020/C 417/01) ning nõukogu resolutsioon, mis käsitleb strateegilist raamistikku üleeuroopaliseks koostööks hariduse ja koolituse alal, et liikuda Euroopa haridusruumi loomise suunas ja kaugemale (2021–2030) (2021/C 66/01).

126 Lisaks koolisisesele õppele praktilised harjutused koolituskeskuses.

127 Eurostat, tööjõu-uuring [tps00215].

128 Euroopa Komisjoni enda arvutused, vt Euroopa Komisjon, hariduse ja koolituse valdkonna 2024. aasta ülevaade, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

129 Üksikasjalikud andmed on esitatud Euroopa Komisjoni teatises „Talentide rakendamine Euroopa piirkondades“ (COM(2023) 32 final).

130 Eurofound, „The role of human capital for Cohesion and convergence“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

dünaamilisematest piirkondadest, kuna talente jääb vähemaks ja majanduslikud lõhed suurenevad,[131] nagu on rõhutatud ka komisjoni teatises, milles käsitletakse talentide rakendamist Euroopa piirkondades[132].

Joonis 2.2.4. Kolmanda taseme hariduse omandanute arv on suurem naiste hulgas

Kolmanda taseme hariduse omandanud inimeste (25–34aastased) osakaal (ISCEDi 5.–8. tase, %, 2023)

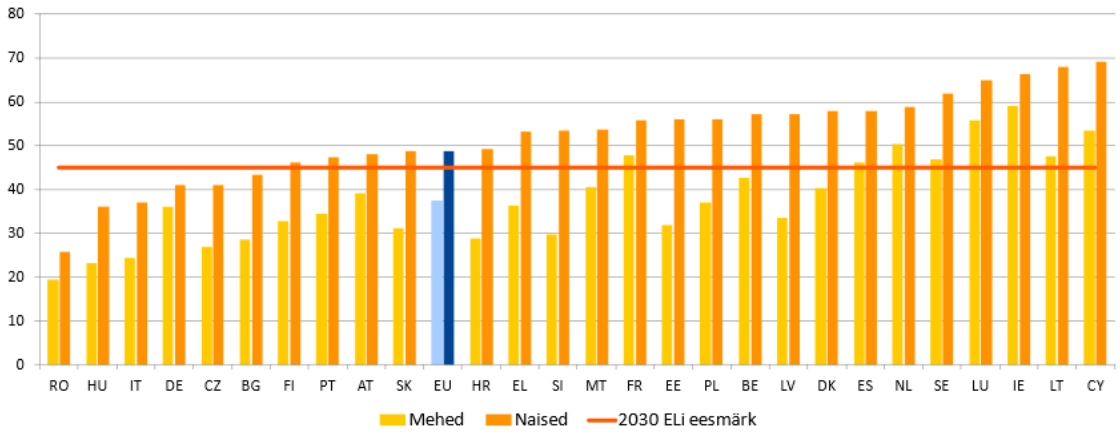

Allikas: Eurostat [edat_lfse_03].

Õpirände edendamine kõrghariduses on jätkuvalt prioriteet, sest välismaal õppimine aitab kaasa üliõpilaste oskuste paranemisele ja silmaringi laienemisele. 2022. aastal omandas vaid 4,3 % ELi kolmanda taseme hariduse omandanutest kraadi riigis, mis ei ole riik, kus nad omandasid keskkoolidiplomi (kraadi omandamisega seotud õpiränne), samas kui 6,7 %l oli ajutine õpikogemus välismaal (ainepunktidega seotud õpiränne). Kokkuvõttes oli kolmanda taseme hariduse omandanute hulgas nende üliõpilaste osakaal ELis, kes osalesid mingis vormis õpirändes välismaal, 11,0 %, mis on 12 protsendipunkti võrra väiksem kui 2030. aastaks seatud 23 % eesmärk[133]. Enamikku lühiajalistest õpingutest välismaal rahastati sellistest ELi programmidest nagu Erasmus+ (54,6 %). Samal ajal oli välisriikide kolmanda taseme hariduse omandanute osakaal riigiti väga erinev, sealhulgas päritolukontinendi poolest, sõltudes muu hulgas ajaloolistest sidemetest, geograafilisest lähedusest ja keelelistest teguritest. 2022. aastal pärines peaaegu kolmandik (30 %) ELi liikmesriikide suunalisest õpirändest teistest ELi liikmesriikidest, kusjuures ELi-sisene kraadi omandamisega seotud õpiränne moodustas üle poole kolmandikus liikmesriikides.

Tõhusad meetmed tööjõu oskuste edendamiseks on olulised, et toetada konkurentsivõimet, edendada kvaliteetset tööhõivet ja säilitada ELi sotsiaalmudelit, pidades silmas ka rohe- ja digipööret ning demograafilisi muutusi. 2023. aasta mai Eurobaromeetri uuring väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate (VKEde) kohta[134] näitas, et 95 % vastanutest peab kvalifitseeritud töötajaid mõõdukalt oluliseks või väga oluliseks. Seda arvesse võttes ning teades kui levinud on tööjõupuudus ja oskuste nappus, mainis üle poole

[131] Vt Euroopa Komisjon, „Employment and Social Developments in Europe 2024“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[132] Euroopa Komisjon, „Talentide rakendamine Euroopas:uus hoog ELi piirkondadele“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.

[133] See osakaal viitab nii kraadi omandamisele kui ka ainepunktidega seotud õpirändele. ELi keskmist ja riikide tulemusi on mitme õpirände andmeid mõjutava piirangu tõttu tõenäoliselt alahinnatud. Lisateabe saamiseks vt Euroopa Komisjon, „Hariduse ja koolituse valdkonna ülevaade 2024 – Võrdlev aruanne“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg, 2024.

[134] Vt Euroopa Komisjon, Eurobaromeetri kiiruuring nr 529 Skills shortages, recruitment and retention strategies in small and medium-sized enterprises, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.

VKEdest (52 %) raskusi õigete oskustega töötajate leidmisel ning peaaegu kaks kolmandikku (63 %) väitis, et oskuste nappus pidurdab nende tavapärast äritegevust. Sellega seoses on hästi toimivad ja tõhusad haridus- ja koolitussüsteemid seega üliolulised, et noored ja täiskasvanud saaksid omandada tööturul nõutavad oskused ning leida kvaliteetsed töökohad, pidades silmas ka ELi ees seisvaid pöördelisi muutusi. Liikmesriikide jõupingutusi toetatakse ELi ühtekuuluvuspoliitika vahenditest[135] ning oskuste arendamiseks eraldati 2021.–2027. aasta programmitöö perioodil 44 miljardit eurot[136]. Mitmes liikmesriigis töötatakse taaste- ja vastupidavusrahastu vahendite toel välja kättesaadavaid, tööturu jaoks olulisi koolitusprogramme, mille eesmärk on muu hulgas parandada digioskusi ja rohepädevusi, mis aitavad lahendada kriitilise tööjõupuuduse probleemi. Kokku eraldatakse 17,8 miljardit eurot täiskasvanuharidusega seotud meetmetele, sealhulgas jätkukutseõppele ning oskuste tunnustamisele ja valideerimisele. 2020. aasta Euroopa oskuste tegevuskavas esitati üleskutse suurendada oluliselt täiend- ja ümberõppe pakkumist ning seda üleskutset korratakse oskuste liidu põhimõtetes, mis on juba välja kuulutatud uutes poliitilistes suunistes. Lisaks on nõukogu 2022. aasta juuni soovituses isiklike õppekontode kohta kirjeldatud, kuidas liikmesriigid saavad tõhusalt ühendada rahalise ja mitterahalise toetuse, et võimestada kõiki täiskasvanuid kogu tööelu vältel oma oskusi arendama[137]. Nõukogu 2022. aasta juuni soovitus, milles käsitletakse Euroopa lähenemisviisi mikrokvalifikatsioonitunnistuste kohta, rõhutab nende tunnistuste olulist rolli paindlike, kvaliteetsete ning sihipäraste täiend- ja ümberõppevõimaluste pakkumises töötajatele ja tööotsijatele[138].

---

135 Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+), Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF), õiglase ülemineku fond (JTF).

136 Lisateabe saamiseks oskuste toetamiseks eraldatud ELi vahendite kohta vt Euroopa Komisjon, An in-depth overview of the EU cohesion funds' investments in skills in the context of the European Year of Skills, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

137 Üksikasjalikud andmed on esitatud NÕUKOGU 16. juuni 2022. aasta SOOVITUSES, mis käsitleb isiklikke õppekontosid (2022/C 243/03).

138 Üksikasjalikud andmed on esitatud NÕUKOGU 16. juuni 2022. aasta SOOVITUSES, milles käsitletakse Euroopa lähenemisviisi elukestvat õpet ja tööalast konkurentsivõimet toetavatele mikrokvalifikatsioonitunnistustele (2022/C 243/02).

Joonis 2.2.5. Oskuste nõudlusele mittevastavus makromajanduslikul tasandil on ELis viimase kümne aasta jooksul vähenenud

Erineva haridustasemega töötajate tööhõivemäärade suhteline erinevus kaalutuna iga rühma osakaaluga tööealises elanikkonnas (20–64aastased)

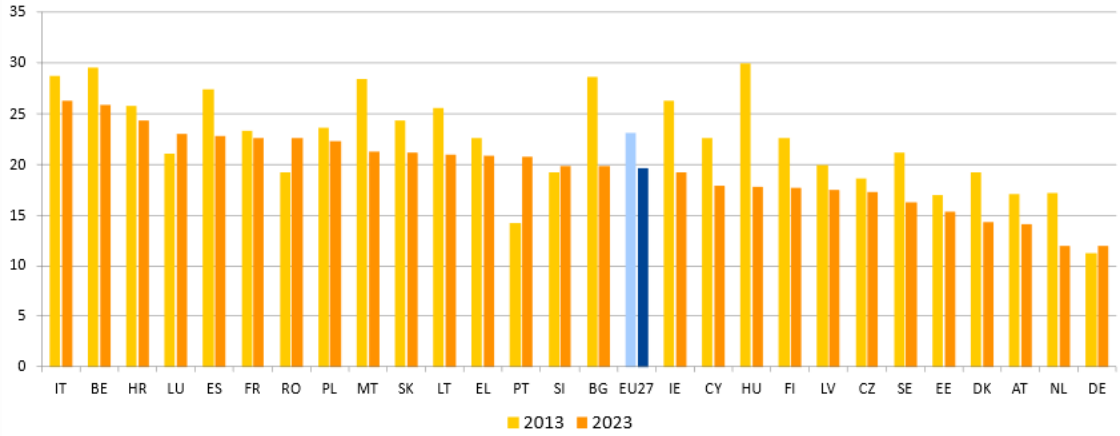

Märkus: see näitaja toob esile, et madala ja keskmise kvalifikatsiooniga inimeste tööturule sisenemine on kõrge kvalifikatsiooniga inimestega võrreldes suhteliselt raskem.

Allikas: tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutused, mis põhinevad Eurostati andmetel [lfsg_egaed; lfsq_pgaed; lfsq_agaed], ELi tööjõu-uuring.

Oskuste nõudlusele mittevastavus makromajanduslikul tasandil on ELis viimase kümne aasta jooksul vähenenud. Makromajanduslik oskuste nõudlusele mittevastavuse näitaja (millega mõõdetakse tööhõivemäärade suhtelist erinevust 20–64aastaste töötajate vahel, kellel on erinev haridustase – madal, keskmine või kõrge) kajastab oskuste nõudluse ja pakkumise lahknevust tööjõu lõikes (vt joonis 2.2.5). See näitaja toob esile, et madala ja keskmise kvalifikatsiooniga inimeste tööturule sisenemine on kõrge kvalifikatsiooniga inimestega võrreldes palju keerulisem. Alates 2013. aastast on makromajanduslik oskuste mittevastavus vähenenud enamikus ELi riikides, välja arvatud Portugalis, Rumeenias, Luksemburgis ja Sloveenias, kus see mittevastavus on suurenenud, ning Saksamaal, kus see on püsinud stabiilsena. Üldine langus on peamiselt tingitud haridustaseme paranemisest ja vähemalt keskharidust nõudvate töökohtade arvu suurenemisest. Vähemal määral kajastab paranemine ka tööhõivelõhe vähenemist erineva haridustasemega elanikkonnarühmade vahel. Siiski on sellistes riikides nagu Itaalia, Belgia ja Horvaatia oskuste mittevastavus tööturu nõudlusele jätkuvalt suur. Nendes riikides aitaks tööjõu oskusi tööturu vajadustega paremini vastavusse viia haridustulemuste parandamine ja oskuste alane täiendõpe täiskasvanuhariduses.

Joonis 2.2.6. Täiskasvanute osalemine õppes on alates 2016. aastast vaid veidi suurenenud ning see näitaja on liikmesriigiti väga erinev.

Viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr EL 27s (25–64aastased), 2022. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2016. aastaga (%, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

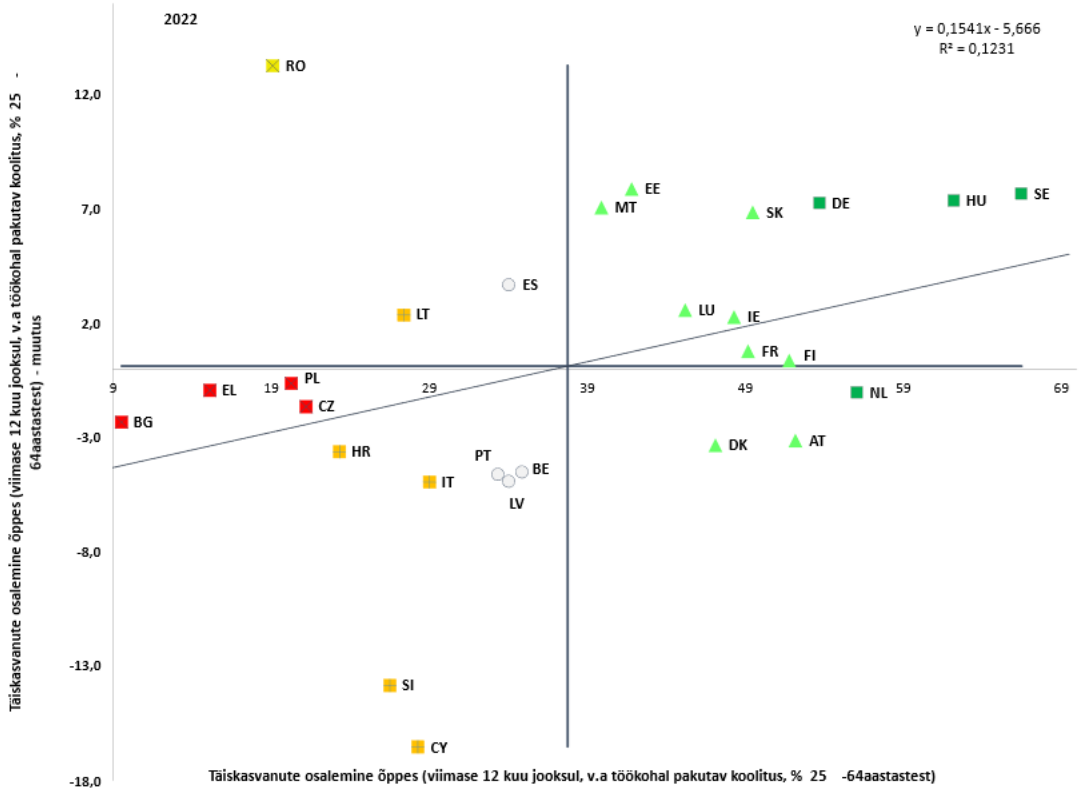

Märkus: 2024. aasta septembris jõudis tööhõivekomitee näitajatega tegelev töörühm oskuste eesmärgi seireraamistiku suhtes esialgsele kokkuleppele, kasutades raamistiku väljatöötamiseks täiskasvanuhariduse uuringu andmeid, jättes nende hulgast välja juhendatud töökohasisese täiendkoolituse. Vt ka 2024. aasta tööhõive olukorra aruanne. 2022. aastani toimunud muutus arvutatakse 2016. aasta väärtuse alusel, mis oli viimane kättesaadav näitaja enne 2022. aastat. Aegrea katkemine 2022. aastal Prantsusmaa, Itaalia ja Rumeenia puhul.

Allikas: Eurostati eraldi väljavõte täiskasvanuhariduse uuringust, näitaja „viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr, v.a juhendatud töökohasisene täiendkoolitus“.

Hoolimata väikesest kasvust on täiskasvanuhariduses osalemine endiselt tublisti allpool ELi 2030. aasta peamist eesmärki, milleks on 60 %, ning liikmesriigiti esineb endiselt suuri erinevusi, mis rõhutab otsustavate poliitikameetmete tähtsust. Täiskasvanuhariduse uuringu hiljutised andmed näitavad, et täiskasvanuhariduses osalemise määr (v.a juhendatud töökohasisene täiendkoolitus) on ELis veidi tõusnud – 37,4 %lt 2016. aastal 39,5 %le 2022. aastal, kusjuures liikmesriikide vahel on suured erinevused[139]. Kõige kõrgemad täiskasvanuhariduses osalemise määrad olid Rootsis (66,5 %), Ungaris (62,2 %), Madalmaades (56,1 %) ja Saksamaal (53,7 %), mis tähendab, et need riigid on kategoorias „väga tubli“ – vt joonis 2.2.6. Kõigis neis riikides registreeriti alates 2016. aastast kasv üle 7 protsendipunkti, välja arvatud Madalmaades, kus osalus vähenes 1 protsendipunkti võrra. Seevastu eriti madal ja halvenev osalemismäär, mis näitab mõnevõrra erinevat suundumust

[139] 2024. aasta septembris jõudis tööhõivekomitee näitajatega tegelev töörühm oskuste eesmärgi seireraamistiku suhtes esialgsele kokkuleppele, kasutades raamistiku väljatöötamiseks täiskasvanuhariduse uuringu andmeid, jättes nende hulgast välja juhendatud töökohasisese täiendkoolituse. Vt ka 2024. aasta tööhõive olukorra aruanne.

ELi lõikes, registreeriti Bulgaarias (9,5 %), Kreekas (15,1 %), Poolas (20,3 %) ja Tšehhis (21,2 %) ning need riigid on kategoorias „kriitiline olukord“. Nendes riikides on täiskasvanuhariduses osalemine alates 2016. aastast vähenenud, kusjuures Bulgaarias (–2,3 protsendipunkti) ja Tšehhis (–1,6 pp) on langus olnud kõige suurem. Kuigi Rumeenia üldine täiskasvanuhariduses osalemise määr on endiselt väike, suurenes see ELis kõige rohkem (13,3 protsendipunkti, kuigi see võib olla tingitud ka aegridade katkemisest) ja on liigitatud kategooriasse „kehv, kuid paranemas“. Kuigi 2030. aasta peamise eesmärgi kohaselt peaks igal aastal õppes osalema vähemalt 60 % täiskasvanutest, ei täitnud 2022. aastal koguni 24 riiki oma riiklikke eesmärke ning vaid 13 riiki teatasid osalemise suurenemisest (vt punkt 1.3). Vaja on kooskõlastatud poliitilisi jõupingutusi ja uusi ambitsioone, mille alusel aidata tööjõul kohaneda muutuvate oskuste vajadustega, tegeleda oskuste nappusega ning säilitada kaksikülemineku ja demograafiliste muutuste kontekstis konkurentsivõimelisus, uuenduslikkus ja kaasavus[140].

Madala kvalifikatsiooniga inimesed, mittetöötavad inimesed ja vanemaealised osalevad koolitusel harvemini, mistõttu on nende puhul vaja sihipäraseid poliitikameetmeid. Kuigi elukestev oskuste arendamine on tänapäeva kiiresti areneval tööturul ja ühiskonnas vajalik kõigi jaoks, on see eriti oluline teatavate rühmade, eelkõige madala kvalifikatsiooniga (st parimal juhul põhiharidusega), mittetöötavate inimeste ning vanemaealiste jaoks. Neil rühmadel on eriti suur oht jääda hätta töökohtadel, kus nõudlus oskuste järele on muutunud. Viimased täiskasvanuhariduse uuringu andmed (2022) näitavad märkimisväärseid erinevusi haridustasemete, tööalase staatuse ja vanuse lõikes – vt joonis 2.2.7. Kõrge kvalifikatsiooniga täiskasvanud õpivad jätkuvalt üle kolme korra suurema tõenäosusega (ehk 58,9 %) (võrreldes 58,1 %ga 2016. aastal) kui madala kvalifikatsiooniga töötajad, kelle puhul see näitaja on 18,4 % (2016. aastal 17,9 %), mistõttu on esialgsele haridusele järgnevate tasemete puhul oskuste lõhe veelgi suurem. Kuigi töötajate ja mittetöötavate inimeste osalemine õppes suurenes vastavalt 44,7 %le ja 23,7 %le (kasv võrreldes 2016. aastaga 1,4 protsendipunkti ja 2,4 protsendipunkti), jäi töötute osalemine õppes suures osas samaks (26,8 %) (2016. aastal 26,0 %). Ka vanusega seotud erinevused on püsinud: noortest täiskasvanutest (25–34aastased) osales 2022. aastal õppes peaaegu iga teine (49,5 %), kuid 55–64aastastest vähem kui kolmandik (29,9 %). Mõlemas vanuserühmas on õppes osalemine alates 2016. aastast märkimisväärselt suurenenud, kuid noorte täiskasvanute puhul on see kasv kiirem kui vanemate inimeste puhul (vastavalt 3,7 ja 2,5 protsendipunkti). Nagu rõhutati oskuste täiendamise meetmete algatuse hindamisel,[141] on vaja teha täiendavaid jõupingutusi, et suurendada nende rühmade osalemist õppes. Sellised algatused nagu isiklikud õppekontod võivad muuta õppimisvõimalused kõigile kättesaadavamaks, sealhulgas vähem õppes osalevate rühmade jaoks, keda saab täiendavalt toetada lisatoetuste, sobiva karjäärinõustamise ning sihipärase teavitustegevuse ja teadlikkuse suurendamise meetmetega. Kõigis liikmesriikides toetatakse taaste- ja vastupidavusrahastust ning ESF+ist sihipäraseid meetmeid, mille eesmärk on tagada kaasav juurdepääs ümberõppe võimalustele, valmistada haavatavaid rühmi ette rohe- ja digipöördega kohanemiseks ning parandada nende tööalast konkurentsivõimet.

---

[140] Vt Euroopa Komisjon, „Employment and Social Developments in Europe 2024“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[141] Euroopa Komisjon, SWD(2023) 460 final, „Hinnang nõukogu 19. detsembri 2016. aasta soovituse „Oskuste täiendamise meetmed:uued võimalused täiskasvanutele“ kohta, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

Joonis 2.2.7. Täiskasvanuhariduses osalemist iseloomustavad suured erinevused elanikkonnarühmade lõikes

Viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr alarühmade kaupa (25–64aastased, %), 2022

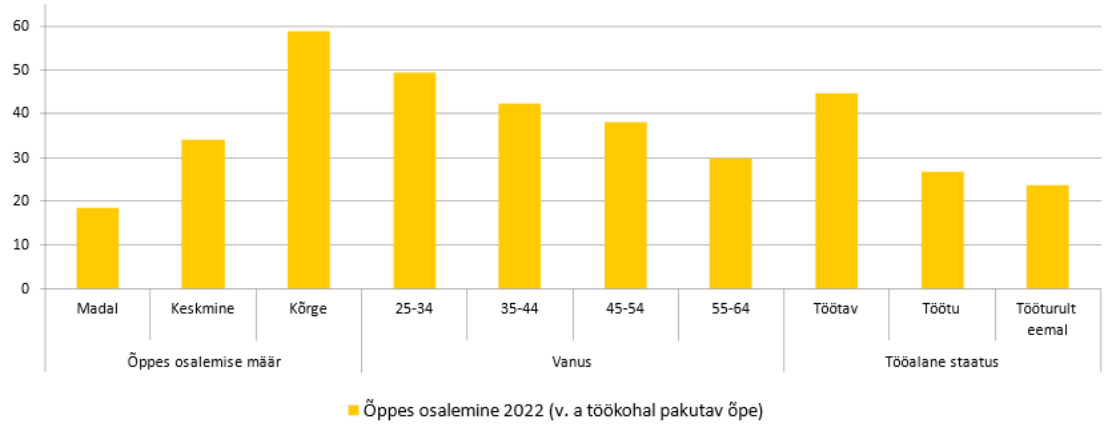

Märkus: 2024. aasta septembris jõudis tööhõivekomitee näitajatega tegelev töörühm oskuste eesmärgi seireraamistiku suhtes esialgsele kokkuleppele, kasutades raamistiku väljatöötamiseks täiskasvanuhariduse uuringu andmeid, jättes nende hulgast välja juhendatud töökohasisese täiendkoolituse. Vt ka 2024. aasta tööhõive olukorra aruanne.

Allikas: Eurostati eraldi väljavõte täiskasvanuhariduse uuringust, näitaja „viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määr, v.a juhendatud töökohasisene täiendkoolitus“.

Edusammud digioskuste valdkonnas on samuti olnud üldiselt aeglased ja riigiti väga erinevad. Euroopas, kus on käimas digipööre, on põhilised digioskused tööhõive ja sotsiaalse kaasatuse eeltingimuseks, mida kajastab ELi tasandil seatud eesmärk, mille kohaselt 2030. aastaks on vähemalt 80 %l täiskasvanutest (16–74aastased) vähemalt põhilised digioskused[142]. Kuigi 2023. aastal kasutas internetti ELis vähemalt korra nädalas rohkem kui 90 % inimestest,[143] olid vähemalt põhilised digioskused vaid 55,6 %l inimestest, mis on võrreldes 2021. aastaga (53,9 %) tagasihoidlik kasv. Praeguse kasvutempo juures on vähemalt põhilised digioskused kümnendi lõpuks vaid 59,8 %l täiskasvanutest[144]. Erinevused liikmesriikide tulemustes on olnud suured ja on veelgi suurenenud. Rumeenias, kus vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaal on väikseim (2023. aastal 27,7 %), ei tehtud aastatel 2021–2023 mingeid edusamme. Bulgaarias (35,5 %) ja Poolas (44,3 %), kus digioskuste omandamise määr täiskasvanute seas on samuti madal, on olukord mõnevõrra paranenud (vastavalt 4,3 ja 1,4 protsendipunkti). Sellegipoolest on see näitaja sotsiaalvaldkonna tulemustabeli metoodika põhjal liigitatud kõigi kolme riigi puhul kategooriasse „kriitiline olukord“. Seevastu Madalmaad (82,7 %) ja Soome (82,0 %) on ületanud ELi 2030. aasta eesmärgi ning need riigid koos Iirimaaga (72,9 %), kus kõnealune määr samuti kasvas, on liigitatud kategooriasse „väga tubli“. ELi keskmisel tasemel olevate riikide suundumused on erinevad, mõnes riigis on olukord paranenud ja teistes halvenenud (vt joonis 2.2.8). Üldiselt tegi enamik liikmesriike (17) digioskuste parandamisel edusamme. Viimased andmed näitavad siiski, et 16–24aastaste noorte põhilised digioskused on veidi vähenenud (71,2 %lt 2021. aastal 70,0 %le 2023. aastal), kummutades idee, et kõik noored tunnevad end digitaalmaailmas koduselt. Üldisemalt on digioskuste tase eriti madal nende inimeste seas, kellel puudub ametlik kvalifikatsioonitunnistus või kellel on madal

[142] Eesmärk, mis on kindlaks määratud Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskavas ja digikümnendi digikompassis.

[143] Vt Euroopa Komisjon, Digitalisation in Europe – 2024 edition, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[144] 2030. aasta eesmärgi saavutamise kohta vt lähemalt: Euroopa Komisjon, State of the Digital Decade 2024 report, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

kvalifikatsioon (2023. aastal 33,6 %), vanemaealiste inimeste seas (55–74aastastel 37,1 %), maapiirkondades elavate inimeste seas (47,5 %) ja töötute seas (47,7 %). Samal ajal on IKT-spetsialistide arv tunduvalt väiksem kui prognoositud vajadus nende järele. 2023. aastal töötas IKT-spetsialistina ligikaudu 9,8 miljonit inimest, mis moodustab 4,8 % kõigist töötavatest inimestest, kusjuures sooline ebavõrdsus oli märkimisväärne ja püsiv (ainult 19,4 % IKT-spetsialistidest olid naised). Praeguses tempos ning arvestades, et konkurents digioskustega talentide pärast aina kasvab, jõuab IKT-spetsialistide arv 2030. aastaks vaid 12 miljonini, mis on tunduvalt väiksem kui ELi digikümnendi eesmärk ehk 20 miljonit ning millel võib olla negatiivne mõju ELi tulevasele konkurentsivõimele ja innovatsioonile.

Joonis 2.2.8. Täiskasvanute digioskuste valdkonnas esineb liikmesriikide vahel suuri erinevusi

Algtasemel või sellest kõrgemal tasemel üldiste digioskustega (põhilised digioskused) elanikkonna osakaal (16–74aastased), 2023. aasta tase ja muutus võrreldes 2021. aastaga (%, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

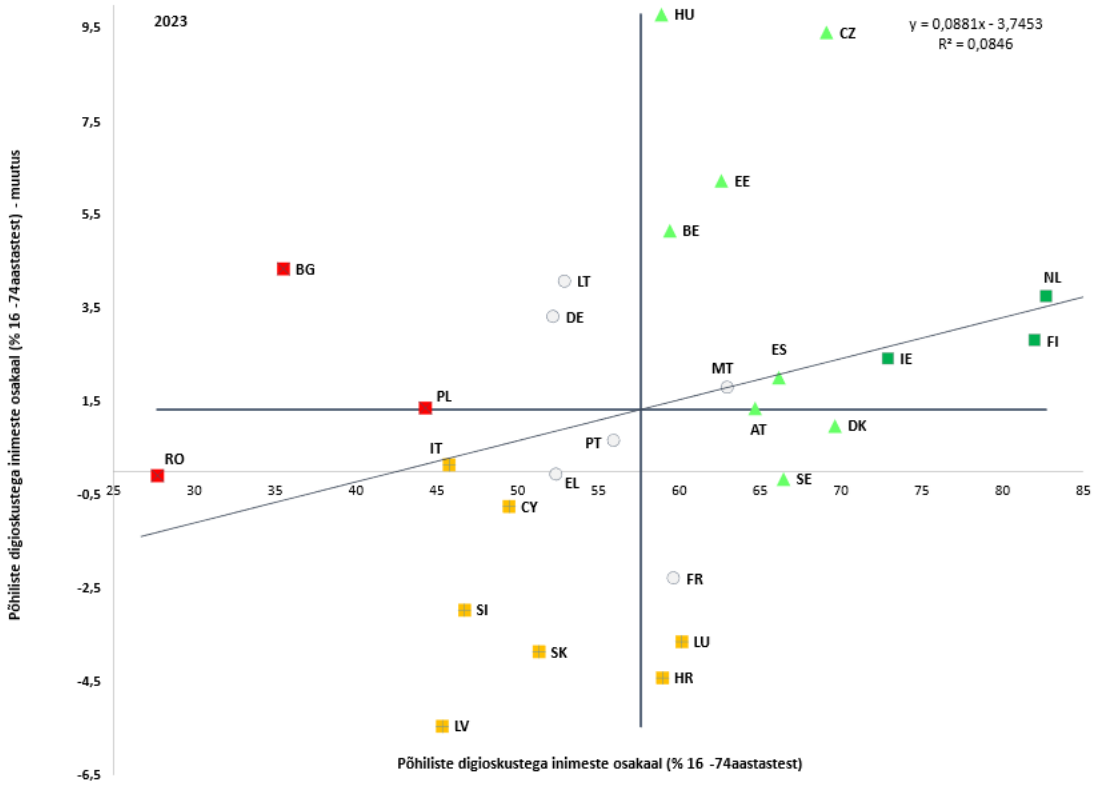

Märkus: üldised digioskused osutavad oskustele viies valdkonnas: info- ja andmepädevuse oskused, kommunikatsiooni- ja koostööoskused, digitaalse infosisu loomise oskused ning turvalisuse ja probleemilahendusega seotud oskused. Selleks et omada vähemalt põhilisi üldisi digioskusi, peavad inimesed teadma, kuidas teha vähemalt ühte iga valdkonnaga seotud tegevust. Lisateabe saamiseks vt Eurostat.
Allikas: Eurostat [tepsr_sp410].

Kuigi ELi tasandil noorte töötus jätkuvalt väheneb, on töötuse määr enamikus liikmesriikides taas tõusuteel. Pärast COVID-19 kriisi haripunkti (noorte töötuse määr oli ELis 2020. aastal 16,8 %) noorte (15–24aastased) töötuse määr vähenes stabiilselt ning jõudis 2023. aastal 14,5 %ni, mis on madalam kui 2019. aasta näitaja 15,1 %. 2023. aastal see määr stabiliseerus, kuid aeglasema majanduskasvu tingimustes enam ei paranenud, ning 15 liikmesriigis pöördus vähenemissuundumus ümber. Kasv jäi seitsmes liikmesriigis alla 1 protsendipunkti, kuues riigis jäi see vahemikku 1–2 protsendipunkti ning oli Soomes isegi 2 protsendipunkti ja Ungaris 2,2 protsendipunkti. Samal ajal vähenes noorte töötuse määr jätkuvalt väga kõrge noorte töötuse määraga riikides, näiteks Kreekas (–4,7 protsendipunkti)

ning Hispaanias, Itaalias ja Rumeenias (kõigis –1,0 protsendipunkti), mis kinnitab viimase viie aasta lähenemissuundumust kogu ELis (vt joonis 2.2.9). Sellest hoolimata on noorte töötuse määr endiselt üle kahe korra kõrgem kui 15–74aastaste inimeste töötuse määr (6,1 %). Töötus on eriti levinud madala kvalifikatsiooniga noorte (19,3 %) ja väljaspool ELi sündinud noorte seas (20,5 %). Need arengud rõhutavad vajadust jätkuvate meetmete järele, et lahendada struktuurseid probleeme, mis takistavad noorte integreerimist tööturule, pidades eelkõige silmas ulatuslikku tööjõupuudust ja oskuste nappust ning pikemaajalisi riske noorte karjääriväljavaadetele.

Joonis 2.2.9. Noorte töötuse määr suurenes enamikus liikmesriikides

Noorte (15–24aastased) töötuse määr (% tööjõust) 2019. aastal (enne kriisi), 2020. aastal (kriisi haripunktis), 2022. aastal ja 2023. aastal

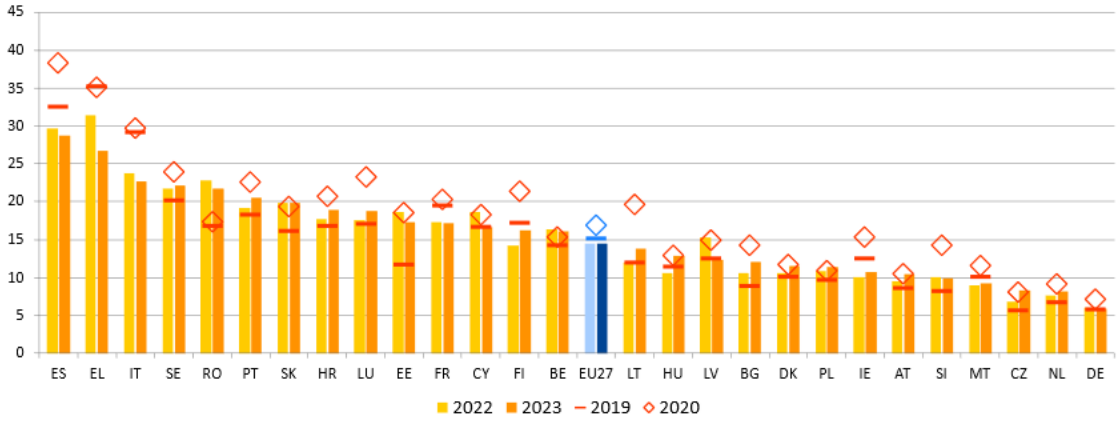

Märkus: aegrea katkemine 2019. aastal: Bulgaaria, Horvaatia, Madalmaad ja Poola. Aegrea katkemine kõikide liikmesriikide puhul 2021. aasta esimeses kvartalis. Prantsusmaa puhul on 2021. aasta kohta kasutatud erinevat määratlust. Hispaania ja Prantsusmaa puhul on 2022. aasta kohta kasutatud erinevat määratlust. Aegrea katkemine 2023. aastal: Taani, Sloveenia ja Küpros. Hispaania ja Prantsusmaa puhul on 2023. aasta kohta kasutatud erinevat määratlust.
Allikas: Eurostat [lfsa_ergaed], ELi tööjõu-uuring.

Positiivne on see, et mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored) osakaal väheneb jätkuvalt ning ELi lõikes on märke lähenemisest. Pärast seda, kui NEET-noorte (15–29aastased) osakaal 2020. aastal haripunkti (13,9 %) jõudis, vähenes see ELis järjepidevalt, jõudes 2023. aastal 11,2 %ni. See suundumus on kooskõlas noorte tööturul osalemise kasvuga, mis aitab märkimisväärselt kaasa tööjõu pakkumise kasvule[145]. Siiski täheldati liikmesriikides märkimisväärset heterogeensust, kusjuures 2023. aastal oli NEET-noorte osakaal suurim Rumeenias (19,3 %), Itaalias (16,1 %), Kreekas (15,9 %) ja Küprosel (13,9 %) (vt joonis 2.2.10). See osakaal vähenes vaid veidi Rumeenias ja Küprosel (mõlemas –0,5 protsendipunkti) ning isegi suurenes Kreekas (0,6 protsendipunkti), kusjuures nendel juhtudel liigitati riik kategooriasse „kriitiline olukord“. Leedu ja Prantsusmaa, kus NEET-noorte osakaal on kasvanud, ning Küpros, Bulgaaria ja Hispaania, kus see näitaja mõnevõrra vähenes, on kategoorias „tähelepanu vajav“. Kõige rohkem paranes olukord Itaalias (–2,9 protsendipunkti), kus näitaja on kategoorias „kehv, kuid paranemas“. Madalmaad (4,7 %) ja Rootsi (5,7 %) olid kategooras „väga tubli“. Need, kes otsivad aktiivselt tööd ja on valmis töötama, st töötute NEET-noorte osakaal, püsis 2023. aastal stabiilselt 4,3 % tasemel[146]. See osakaal oli kõrgeim Kreekas (8,6 %) ja Hispaanias (6,8 %), kuigi mõlema puhul täheldati paranemist võrreldes 2022. aasta tasemega (vastavalt 9,2 % ja 7,1 %). Nende mittetöötavate

[145] Vt Euroopa Komisjon, Labour market and wage developments in Europe 2024, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.
[146] Eurostat [edat_lfse_20], ELi tööjõu-uuring.

ja mitteõppivate noorte osakaal, kes ei osale tööturul, veidi vähenes (7,0 % 2023. aastal võrreldes 7,4 %ga 2022. aastal), kuid püsis suur Rumeenias (14,3 %) ja Bulgaarias (10,8 %). Kui vaadelda selliste mittetöötavate ja mitteõppivate noorte osakaalu, kes tunnevad end kõrvale jäetuna, siis täheldatakse ELi tasandil langustrendi (4,9 %lt pandeemia haripunktis 2020. aastal 4,2 %le 2023. aastal). Piirkondlikud erinevused NEET-noorte osakaalus püsivad (vt 5. lisa joonis 2), sealhulgas äärepoolseimates piirkondades, kuid üldiselt on riikide- ja piirkondadevahelised erinevused vähenenud, mis osutab suuremale lähenemisele kogu ELi lõikes[147]. Seda arvesse võttes toetatakse mittetöötavaid ja mitteõppivaid noori tugevdatud noortegarantiiga, pakkudes neile nelja kuu jooksul pärast töötuks jäämist või formaalharidussüsteemist lahkumist kvaliteetset tööd, jätkuharidust, õpipoisiõpet või praktikat,[148] ning algatusega „ALMA“ (Aim, Learn, Master, Achieve) aidatakse ebasoodsas olukorras olevatel NEET-noortel omandada töökogemusi välismaal[149].

[147] Vt Euroopa Komisjon, „Employment and Social Developments in Europe 2024“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[148] Vt nõukogu 30. oktoobri 2020. aasta soovitus, mis käsitleb algatust „Töösild – noorte tööhõive tugevdamine“ ja millega asendatakse nõukogu 22. aprilli 2013. aasta soovitus noortegarantii loomise kohta (2020/C 372/01, ELT C 372, 4.11.2020, lk 1).

[149] Lisateave on kättesaadav aadressil ALMA (Aim, Learn, Master, Achieve – eesmärk, õpingud, oskused, edu) – Tööhõive, sotsiaalküsimused ja sotsiaalne kaasatus – Euroopa Komisjon (europa.eu).

Joonis 2.2.10. Erinevused NEET-noorte osakaalus on vähenemas, kuid on endiselt märkimisväärsed

NEET-noorte (15–29aastased) osakaal, 2023. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

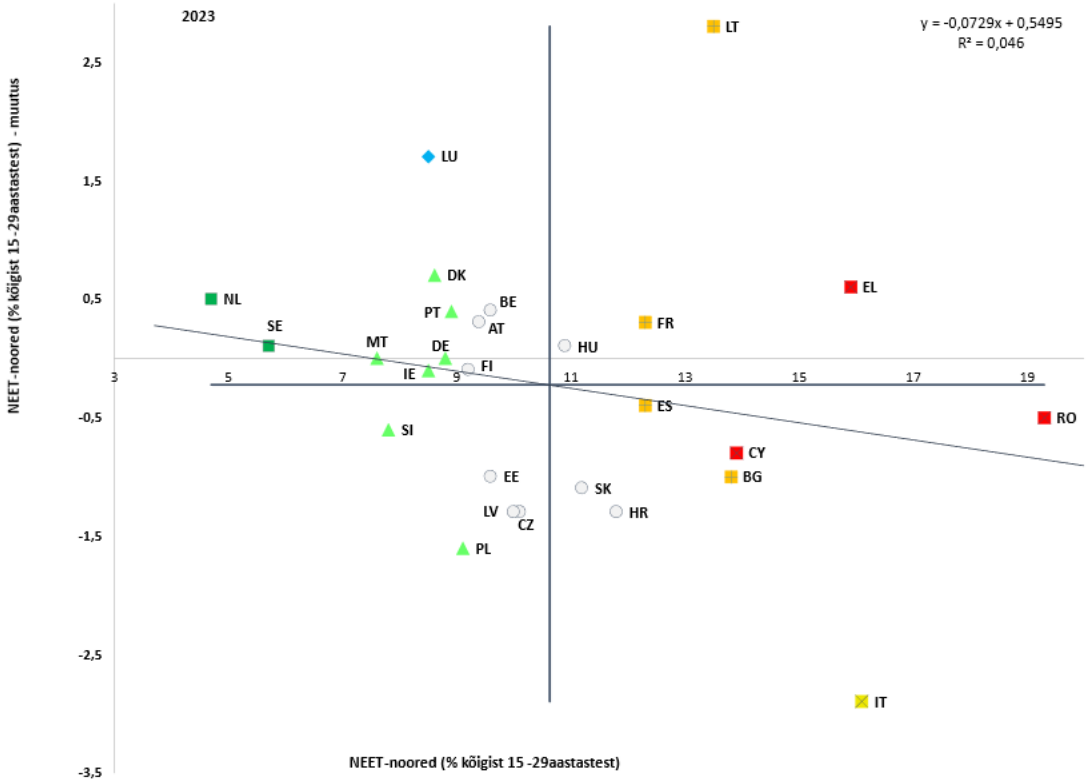

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Hispaania ja Prantsusmaa puhul on määratlus erinev. Aegrea katkemine Taani ja Küprose puhul.
Allikas: Eurostat [lfsi_neet_a], ELi tööjõu-uuring.

NEET-noorte osakaal on jätkuvalt kõrgem naiste ja rändetaustaga inimeste seas. 2023. aastal vähenes NEET-noorte osakaal naiste hulgas (12,5 %) jätkuvalt (2022. aastal oli see 13,0 % ja 2020. aastal 15,4 %). See näitaja oli siiski 2,4 protsendipunkti suurem kui meestel (10,1 %) (vt joonis 2.2.11). Kuigi mõnes liikmesriigis (Belgia, Taani, Eesti, Soome, Prantsusmaa, Läti, Iirimaa, Portugal, Hispaania ja Rootsi) oli erinevus alla 1 protsendipunkti, ületas see mõnes liikmesriigis (Tšehhi ja Rumeenia) 10 protsendipunkti, mis osutab märkimisväärsetele takistustele noorte naiste jaoks nendes riikides. Sellest hoolimata on alates 2007. aastast täheldatud NEET-noorte osakaal märkimisväärset ühtlustumist meeste ja naiste vahel. Mittetöötavate ja mitteõppivate noorte naiste hulgas on tööturult eemale jäämine kaks korda sagedasem kui töötuna olek (8,7 % ja 3,8 % 2023. aastal *vs*. 5,4 % ja 4,7 % noorte meeste puhul). Väljaspool ELi sündinud NEET-noorte osakaal on samuti märkimisväärselt kõrgem kui ELis sündinud noorte puhul (19,6 % *vs*. 10,3 %) ning selle näitaja erinevused on suured ka sugupoolte lõikes: väljaspool ELi sündinud NEET- noorte osakaal naiste hulgas (25,2 %) on üle 14 protsendipunkti kõrgem kui ELis sündinud naistel (11,1 %) ja peaaegu 11 protsendipunkti kõrgem kui väljaspool ELi sündinud noortel meestel. Lisaks on erinevusi Mandri-Euroopa ja äärepoolseimate piirkondade vahel ning ka linna- ja maapiirkondade

vahel, kusjuures maapiirkondadest pärit noorte puhul on tõenäolisem, et nad ei tööta ega õpi[150].

Joonis 2.2.11. Peaaegu kõikides liikmesriikides on NEET-noorte osakaal naiste hulgas suurem

Mittetöötavate ja mitteõppivate noorte osakaal meeste ja naiste puhul (15–29aastased, %, 2023)

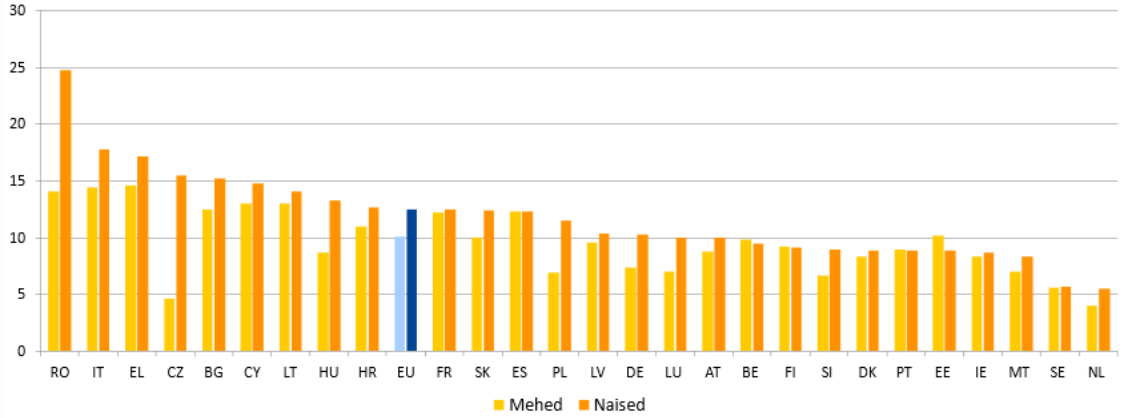

Märkus: Hispaania ja Prantsusmaa puhul on määratlus erinev.
Allikas: Eurostat [lfsi_neet_a], ELi tööjõu-uuring.

Kuigi vanemaealiste tööhõive määr on alates 2009. aastast märkimisväärselt tõusnud, on liikmesriikide vahel endiselt suured erinevused,[151] mis viitab sellele, et olukorda saab paremaks muuta 2023. aastal oli vanemaealiste (55–64aastased) tööhõive määr 63,9 %, mis on peaaegu 20 protsendipunkti kõrgem kui 2009. aastal, kusjuures vanemaealiste naiste puhul suurenes tööhõive määr 4,9 protsendipunkti rohkem kui meestel. Hoolimata üldisest paranemisest on ELis endiselt olulisi erinevusi: kui Rootsis, Soomes, Eestis, Madalmaades, Saksamaal, Tšehhis ja Lätis oli vanemaealiste tööhõive määr üle 70 %, siis Luksemburgis, Rumeenias, Horvaatias, Kreekas ja Sloveenias oli see määr alla 55 %. Kuigi vanemaealiste tööhõive kasvas üle nelja korra rohkem kui parimas tööeas inimestel (25–54aastased), oli nende tööhõive määr jätkuvalt 18 protsendipunkti madalam (63,9 % *vs*. 82,2 %). Kasvu peamiseks põhjuseks loetakse pigem vanemaealiste töökohtade säilitamist, mitte uute töötajate töölevõtmist, mis oli sel perioodil püsivalt madalal tasemel. Eelkõige jäävad tööturule tavapäraselt kauemaks kõrgharidusega vanemaealised, madalama haridustasemega vanemaealised lahkuvad sealt suurema tõenäosusega varakult. Peamised tegurid, mis põhjustavad paljude vanemaealiste varajast pensionile jäämist ja takistavad ka tööturule naasmist, on halvad füüsilised ja psühholoogilised töötingimused[152].

[150] Vt Eurofound, „Täiskasvanuks saamine:noored pandeemiajärgses maailmas“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[151] Vanemaealiste töötajate tööturuolukorra üksikasjalik analüüs on kättesaadav aadressil Euroopa Komisjon, „Labour market and wage developments in Europe 2024“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[152] Vt Eurofound, „Keeping older workers engaged:Policies, practices and mechanisms“, Eurofoundi töödokument, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

Joonis 2.2.12. Sooline tööhõivelõhe on enamikus riikides vähenenud, kuid on endiselt märkimisväärne ja märke ülespoole suunatud lähenemisest liikmesriikide vahel ei ole

Sooline tööhõivelõhe (20–64aastased), 2023. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (protsendipunktid, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

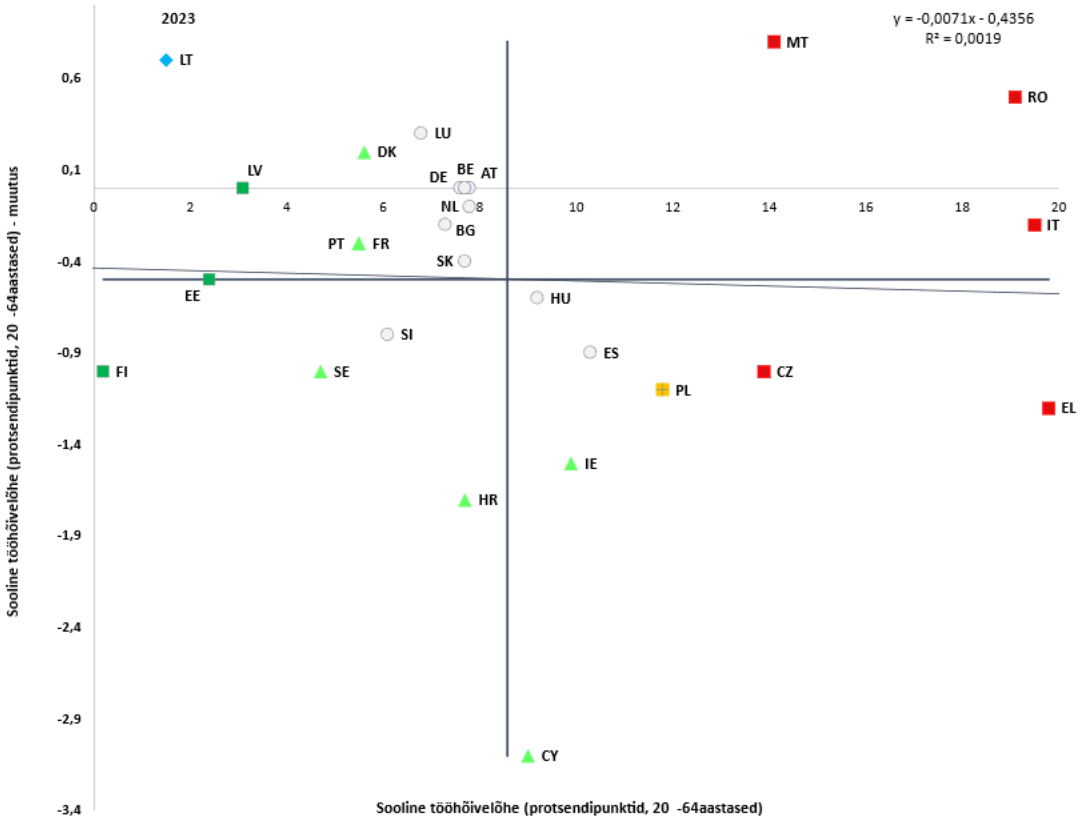

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Hispaania ja Prantsusmaa puhul on määratlus erinev. Aegrea katkemine Taani ja Küprose puhul.
Allikas: Eurostat [tesem060], ELi tööjõu-uuring.

Sooline ebavõrdsus tööturul püsib ning meeste ja naiste tööhõivelõhe näitab vaid tagasihoidlikke lähenemismärke[153]**.** 2023. aastal oli meeste tööhõive määr ELis 80,4 % ja naiste oma 70,2 %, mis tähendab, et sooline tööhõivelõhe oli 10,2 protsendipunkti. See lõhe on viimastel aastatel veidi vähenenud (10,9 protsendipunktilt 2021. aastal ja 10,7 protsendipunktilt 2022. aastal), mis kajastab naiste tööhõive määra suuremat kasvu (1 protsendipunkti) võrreldes meestega (0,5 protsendipunkti) ka 2023. aastal. Siiski püsivad märkimisväärsed erinevused, eriti Kreekas ja Itaalias (vastavalt 19,8 ja 19,5 protsendipunkti), kus töötas vaid veidi üle poole naistest (57,6 % ja 56,5 %) (vt joonis 2.2.12). Rumeenias, kus lõhe oli samuti suur (19,1 protsendipunkti), see isegi suurenes. Ka Maltal ja Tšehhis on sooline tööhõivelõhe märkimisväärne (14,1 protsendipunkti ja 13,9 protsendipunkti). Kõik need viis riiki paigutuvad soolise tööhõivelõhe näitaja poolest kategooriasse „kriitiline olukord“. Skaala teises otsas aga olid Balti riigid, kus seelõhe oli suhteliselt väike (1,5 protsendipunkti Leedus, 2,4 protsendipunkti Eestis ja 3,1 protsendipunkti Lätis), ja Soome, kus see näitaja oli nulli lähedal (0,2 protsendipunkti). Need riigid, välja arvatud Leedu, kus sooline tööhõivelõhe on viimasel ajal suurenenud, jäid kategooriasse „väga tubli“, kuna

[153] Vt pikemaajalist prognoosi Euroopa Komisjoni dokumendis „Employment and Social Developments in Europe 2024“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

nende näitaja oli kas väike ja stabiilne või vähenes. Lisaks täheldati mõnes liikmesriigis soolise tööhõivelõhe puhul märkimisväärseid piirkondlikke erinevusi, sealhulgas Austrias, Belgias, Taanis, Saksamaal ja Hispaanias (vt 5. lisa joonis 3), sealhulgas nende äärepoolseimates piirkondades. Takistusi naiste tööturul osalemise eest võivad aidata kõrvaldada jätkusuutlikud poliitikameetmed, mis on kooskõlas ELi soolise võrdõiguslikkuse strateegias 2020–2025[154] sätestatud eesmärkidega. Need meetmed võivad aidata saavutada ka Euroopa sotsiaalõiguste samba tegevuskavas sätestatud eesmärki vähendada 2030. aastaks soolist tööhõivelõhet poole võrra.

Naised töötavad osalise tööajaga sagedamini kui mehed, mille tulemuseks on suurem sooline tööhõivelõhe, kui arvestada täistööajale taandatud töötajate arvu. 2023. aastal töötas ELis osalise tööajaga 27,9 % naistest (20–64aastased), mis on üle kolme korra suurem kui osalise tööajaga meeste osakaal (7,7 %) ja mis tähendab, et sooline tööhõivelõhe osalise tööajaga töötamisel oli 20,2 protsendipunkti, mis võrreldes 2022. aasta näitajaga ei ole muutunud. Suurimad erinevused osalise tööajaga töötamisel registreeriti Madalmaades (41,8 protsendipunkti), Austrias (38,6 protsendipunkti), Saksamaal (36,9 protsendipunkti) ja Belgias (27,4 protsendipunkti), samas kui selle näitaja väikseim erinevus registreeriti Bulgaarias (0,2 protsendipunkti) ja Horvaatias (1,5 protsendipunkti). Rumeenia oli ainus riik, kus mehed töötasid osalise tööajaga veidi sagedamini kui naised (–0,7 protsendipunkti). Võttes arvesse osalise tööajaga töötamise suuremat esinemissagedust naiste hulgas, oli sooline tööhõivelõhe täistööajale taandatud töötajate arvu alusel[155] 2023. aastal 15,7 protsendipunkti, mis on üle 50 % (5,5 protsendipunkti) suurem kui osalise tööajaga töötamise erinevuste välistamisel. Suurim sooline lõhe täistööajale taandatud töötajate arvu alusel oli Itaalias (24,1 protsendipunkti), Kreekas (21,5 protsendipunkti) ja Austrias (19 pp), mis näitab palju suuremaid erinevusi kui siis, kui osaajatööd ei võetud arvesse, samas kui väikseim erinevus meeste ja naiste vahel selle näitaja puhul oli Leedus ja Soomes (2,5 protsendipunkti).

Sooline tööhõivelõhe on veelgi suurem lapsevanemate puhul, kusjuures lapsevanemaks olemine mõjutab naiste karjääri rohkem kui meeste oma. 2023. aastal oli lastega 25–54aastaste naiste tööhõive määr 74,9 % ja meestel 91,9 %, mis tähendab, et lapsevanemate hulgas oli sooline tööhõivelõhe 17 protsendipunkti, samas kui lasteta inimeste hulgas oli see näitaja 4 protsendipunkti. Töötavatest naistest, kellel olid lapsed, oli osaajaga tööl 31,8 %, kuid meeste puhul oli see näitaja vaid 5,0 %. Enamikus riikides, sealhulgas Saksamaal, Austrias ja Itaalias, on lapsevanemaks olemise mõju näha nii naiste madalama tööhõive määra kui ka naiste suurema osalise tööajaga töötamise pealt. Soolist tööhõivelõhet suurendavad ka mitteametliku pikaajalise hooldusega seotud kohustused: mitteametliku hooldusega tegeleb 19,1 % ELi naistest ja 14,8 % meestest. Naised pühendavad palju aega hooldamisele suurema tõenäosusega,[156] sest meessoost hooldajad (73 %) saavad ametlike pikaajalise hoolduse teenuste näol rohkem toetust kui naissoost hooldajad (61 %)[157].

---

154 Vt lisateavet: Euroopa Komisjon „2023 report on gender equality in the EU“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.

155 Täistööaja ekvivalentides mõõdetud tööhõive määra puhul võrreldakse rühmadevahelisi erinevusi töötundide keskmises arvus. Täistööaja ekvivalentides mõõdetud tööhõive määra arvutamiseks jagatakse majanduses kokku töötatud tunnid (esimene töökoht, teine töökoht jne) keskmise töötundide arvuga täistööajaga töögraafiku puhul (ligikaudu 40) ja 20–64aastaste inimeste arvuga. Allikas: ühine hindamisraamistik, Eurostati andmetel põhinevad arvutused.

156 Vt European Health Interview Survey (EHIS wave 3) (Euroopa terviseküsitlusuuring, EHISe 3. laine), 2019.

157 EIGE: 2022. aasta uuring soolise ebavõrdsuse kohta tasustamata hoolduses, individuaalses ja sotsiaalses tegevuses (CARE).

Nõukogu soovituses, mis käsitleb taskukohasele kvaliteetsele pikaajalisele hooldusele juurdepääsu, on rõhutatud, et mitteametlike hooldajate toetamiseks on vaja pakkuda koolitust, nõustamist ja psühholoogilist tuge ja võimaldada ajutist hooldust, samuti töö- ja eraelu tasakaalustamise meetmeid, sotsiaalkaitsele juurdepääsu ja/või piisavaid rahalisi hüvitisi. Samal ajal peaksid liikmesriigid püüdlema ka selle poole, et pikaajalise hoolduse teenuste pakkumine oleks kooskõlas hooldusvajadustega[158].

Sooline palgalõhe on viimase kümne aasta jooksul vähenenud, kuid enamikus liikmesriikides on see endiselt märkimisväärne. 2021. ja 2022. aastal oli sooline palgalõhe ELis 12,7 %, ületades 15 % Eestis, Austrias, Tšehhis, Slovakkias, Saksamaal, Ungaris, Lätis ja Soomes[159]. Palgalõhe põhjuseks on muu hulgas soolised erinevused majandustegevuses ja kutsealadel, naiste alaesindatus juhtivatel ametikohtadel, üleesindatus osaajatöös ja ajutistes tööhõivevormides, raskused töö ühitamisel hoolduskohustustega ning diskrimineerimine ja läbipaistmatud palgastruktuurid[160]. Sooline palgalõhe mõjutab märkimisväärselt perekonna otsuste tegemist, eelkõige mõjutab see emasid, kelle jaoks ebasoodsad asjaolud kumuleeruvad, vähendades veelgi nende töövõimalusi. Aja jooksul toovad kõik need palgaerinevused (ja laste hooldamisega seotud karjäärikatkestused) kaasa märkimisväärse soolise pensionilõhe. Kuigi see näitaja on paranemas, said 65–79aastased naised 2023. aastal brutopensioni keskmiselt 25,4 % väiksemas summas kui sama vanuserühma mehed. Pensionilõhe on riigiti väga erinev, ulatudes 43,9 %st Maltal, 39,9 %st Madalmaades ja 36,4 %st Luksemburgis vaid 4 %ni Sloveenias, 4,6 %ni Taanis ja 5,8 %ni Eestis.

Kvaliteetse ja taskukohase alushariduse ja lapsehoiu pakkumise ning kättesaadavuse parandamine võib toetada töö- ja eraelu tasakaalu, soolist võrdõiguslikkust ja laste arengut, kuid osalemise määr on endiselt madal. 2023. aastal oli ametlikes lapsehoiuasutustes olevate alla kolmeaastaste laste osakaal ELis 37,5 %, mis tähendab 1,7 protsendipunkti suurust kasvu võrreldes 2022. aastaga, kuid jääb siiski allapoole 2021. aasta taset (37,9 %) ning kaugele maha läbivaadatud Barcelona eesmärgist (45 %)[161]. Ainult kümme liikmesriiki on ületanud 50 % taseme ja suured erinevused liikmesriikide vahel püsivad – vt joonis 2.2.13. Madalaimast osalusmäärast teatasid Slovakkia ja Tšehhi (vastavalt 1 % ja 4,4 %) ja eelmise aastaga võrreldes täheldati neis riikides ka märkimisväärset langust (vastavalt –1,3 ja –2,4 protsendipunkti). Madal ja halvenev tase mõlemas riigis, samuti Rumeenias (12,3 %) ja Poolas (12,6 %) paigutavad näitaja kategooriasse „kriitiline olukord“ ja nõuavad erilist tähelepanu. Kuigi üldjuhul mõnevõrra kõrgem, oli alushariduses ja lapsehoius osalemise määr madal ka Bulgaarias (17,4 %), Iirimaal (22,1 %) ja Austrias (24,1 %). Kõigis neis riikides püsisid määrad stabiilsena või tõusid – vastupidiselt Leedule (19,9 %) ja Saksamaale (23,3 %), kus osalemine alushariduses ja lapsehoius 2023. aastal vähenes. Kõigis viies riigis liigitub olukord kategooriasse „tähelepanu vajav“. Seevastu

---

158 Üksikasjalikud andmed on esitatud nõukogu 8. detsembri 2022. aasta soovituses, mis käsitleb taskukohasele kvaliteetsele pikaajalisele hooldusele juurdepääsu (2022/C 476/01).

159 Siin viidatakse korrigeerimata soolisele palgalõhele. Korrigeerimata sooline palgalõhe on meeste ja naiste keskmise brutotunnitasu vahe, väljendatuna protsendina meeste keskmisest brutotunnitasust.

160 Vt Euroopa Komisjon, „Employment and Social Developments in Europe 2024“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

161 Vt nõukogu 8. detsembri 2022. aasta soovitus, mis käsitleb alusharidust ja lapsehoidu:Barcelona eesmärgid 2030. aastaks (2022/C 484/01). Soovituses sätestati uued alushariduse ja lapsehoiu eesmärgid, mis kajastavad Euroopa haridusruumi algatuses seatud eesmärke. 2030. aastaks peaks alushariduses ja lapsehoius osalema vähemalt 45 % alla kolmeaastastest lastest ja vähemalt 96 % kolmeaastastest ja vanematest lastest, kes ei ole veel jõudnud kohustuslikku kooliikka. Nendes liikmesriikides, kus keskmine osalusmäär ajavahemikul 2017–2021 oli alla 20 %, tuleb seda suurendada 90 %, kuid neis liikmesriikides, kus keskmine osalusmäär oli 20–33 %, peab kasv olema 45 % (kuni 45 %ni).

Rootsi (56,9 %), Prantsusmaa (57,4 %), Luksemburg (60 %) ja Madalmaad (71,5 %) on kategoorias „väga tubli“ ning neis riikides on osalemise määr kõrge ja kasvamas. Alushariduses ja lapsehoius osalemist võivad takistada mitmed tegurid, sealhulgas rahalised, kultuurilised ja keelelised barjäärid, samuti piirkondliku ja riikliku poliitika erinevused vanemapuhkuses, hüvitistes või seadusega ettenähtud õigustes lapsehoiule. Taaste- ja vastupidavusrahastust rahastatakse sihipäraseid reforme ja investeeringuid, millega toetatakse alushariduse ja lapsehoiu teenuste laiendamist, taristu arendamist ja tööjõu koolitamist. Kuna aga olukord paraneb aeglaselt, on vaja tugevamaid meetmeid kooskõlas Euroopa lastegarantii, Euroopa hooldusstrateegia ning alusharidust ja lapsehoidu käsitleva nõukogu soovitusega.

Joonis 2.2.13. Alushariduses ja lapsehoius osalemise määr on enamikus liikmesriikides madal

Ametlikke lapsehoiuteenuseid kasutavad alla kolmeaastased lapsed ja aastane muutus, 2023. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

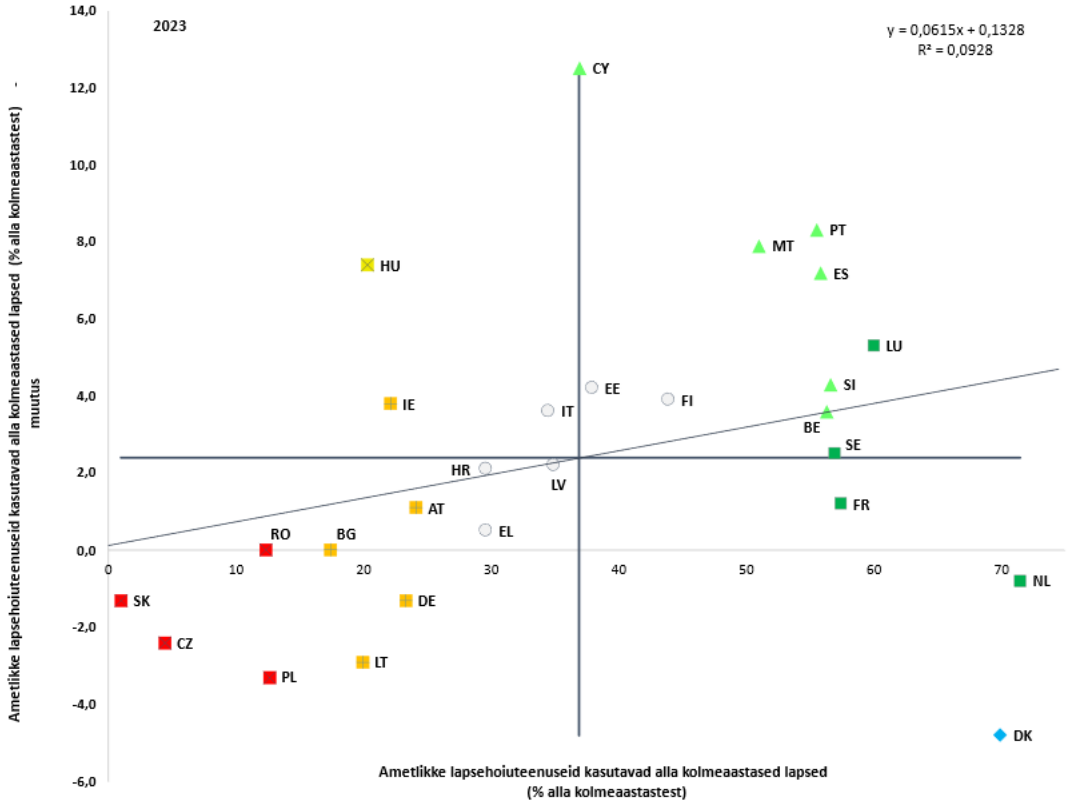

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Aegrea katkemine Taani puhul.
Allikas: Eurostat [tepsr_sp210], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Enamiku liikmesriikide maksustruktuurid takistavad leibkonna teist palgasaajat, kelleks on enamasti naised, tööturul täiel määral osalemast, suurendades seega soolist ebavõrdsust tööhõives. Ühised maksusüsteemid, mis võimaldavad potentsiaalselt madalamate maksude maksmise huvides perekonnal oma tulusid ühiselt esitada, suurendavad leibkonna teise palgasaaja, tavaliselt naiste (2022. aastal moodustasid 78 % leibkonna teistest palgasaajatest naised[162]) maksustamise piirmäära, seega seisavad naised suurema

[162] Vt Euroopa Komisjon „2023 report on gender equality in the EU“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.

tõenäosusega silmitsi olukorraga, kus töötamiseks või tööaja pikendamiseks stiimuleid napib[163]. Lisaks pärsivad naiste osalemist tööturul veelgi maksusoodustused, mis sõltuvad ühisest tuludeklaratsioonist või mis on suunatud ainult ühele abikaasale[164]. 2023. aastal täheldati suurimaid mitteaktiivsuse lõkse (kus maksusoodustuste ja hüvitiste kaotamine pärsib märkimisväärselt leibkonna teise palgasaaja tööturule sisenemist) Leedus, Sloveenias, Taanis, Luksemburgis, Belgias ja Saksamaal (vt joonis 2.2.14). Neis riikides võivad leibkonna teise palgasaajana tööturule sisenejad kaotada maksudena või hüvitiste saamatajäämise tõttu umbes 50 % või üle 50 % sissetulekust. Seevastu on Austria, Itaalia, Eestit ja Küpros väiksema mitteaktiivsuse lõksuga riigid, kus kadu jääb alla 20 %. Nende struktuursete pärssivate teguritega tegelemine võib vähendada soolist tööhõivelõhet ja suurendada SKPd, kusjuures Maailmapanga hinnangul võib soolise tööhõivelõhe kaotamise korral olla Euroopa majanduslik kasu 10 %[165].

Joonis 2.2.14. Maksustamine suurendab märkimisväärselt leibkonna teise palgasaaja mitteaktiivsuse lõksu tekke võimalusi

Leibkonna teise palgasaaja mitteaktiivsuse lõksu määr (%, 2023)

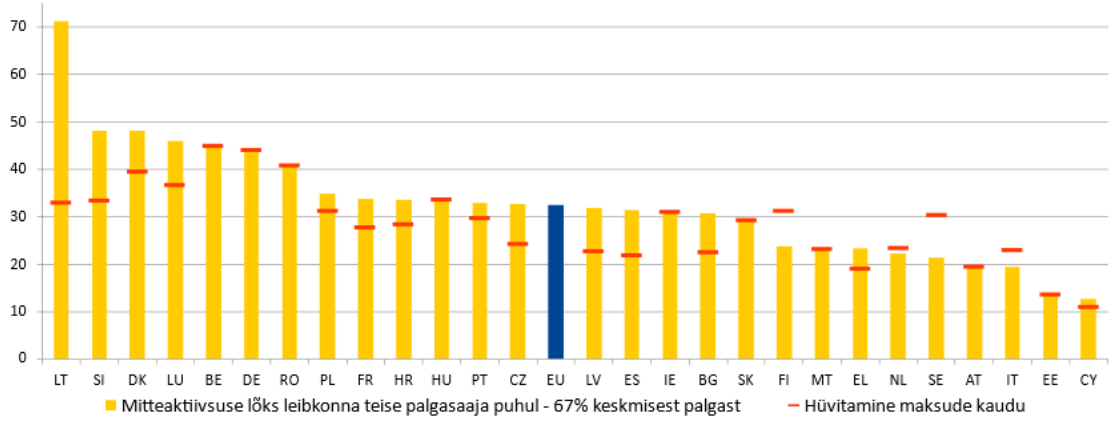

Märkus: Andmed käsitlevad kahe lapse ja kahe palgasaajaga perekonna teist palgasaajat, kes teenib 67 % keskmisest palgast; leibkonna peamine palgasaaja teenib keskmist palka. „Maksustamise mõju“ osutab protsendimäärale täiendavast brutosissetulekust, mis maksustamise ja sotsiaalmaksete tõttu tuleb maksudena tasuda (muud madala palga lõksu mõjutavad elemendid on kaotatud töötushüvitised, sotsiaalabi ja eluasemetoetused).

Allikas: Euroopa Komisjon, majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat, maksude ja hüvitiste andmebaas, OECD maksude ja hüvitiste mudeli põhjal (ajakohastatud aprillis 2024).

Naisi mõjutab nn madala palga lõks suuremal määral, kuna järsk maksutõus ja hüvitiste vähendamine muudavad sissetulekute suurenemisel nende lisasissetuleku minimaalseks. Enamikus liikmesriikides, nagu ka mitteaktiivsuse lõksu puhul, sõltub madala palga lõksu tase leibkonna teise palgasaaja puhul, kellest valdav enamus on naised, peaasjalikult maksustamisest[166]. See olukord erineb aga sellisest mitteaktiivsuse lõksust, kus inimesed on tööturult eemal. Nagu on näidatud joonisel 2.2.15, võib see osa lisasissetulekust,

---

163 Vt Coelho, M. jt, „*Gendered Taxes: The Interaction of Tax Policy with Gender Equality*“, Rahvusvaheline Valuutafond (IMF), 2022.

164 Põhjalikum arutelu tööjõu maksustamise kohta on esitaud Euroopa Komisjoni 2024. aasta maksustamisaruande peatükkides 3.2 ja 4.2.3, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

165 Pennings, S. M., „*A Gender Employment Gap Index (GEGI): A Simple Measure of the Economic Gains from Closing Gender Employment Gaps, with an Application to the Pacific Islands*“, World Bank Group, Development Economics Research Group, Washington: World Bank 2022.

166 Vt Euroopa Komisjon „2023 report on gender equality in the EU“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.

mis tegelikult „maksudega ära võetakse“, juhul kui leibkonna teise palgasaaja sissetulek tööaja pikendamise tõttu kasvab ühelt kolmandikult kahele kolmandikule keskmisest palgast, olla märkimisväärne – ELis keskmiselt umbes kolmandik (36,6 %) nende lisatöötasust, kusjuures Leedus ületab see eluasemetoetuse kaotamise tõttu 105 %. Mõju võib olla märkimisväärne ka Belgias (60,3 %) ja Luksemburgis (53 %), samas kui Küprosel on see väikseim (14,6 %). Taskukohaste ja kvaliteetsete hooldusteenuste olemasolu ja kättesaadavus ning hästi kavandatud töö- ja eraelu tasakaalustamise poliitika on väga olulised julgustamaks inimesi oma tööaega pikendama.

Joonis 2.2.15. Paljudes liikmesriikides vähendab maksustamine madalapalgaliste töötajate stiimulit töötada rohkem tunde

Leibkonna teise palgasaaja madala palga lõks (%, 2023)

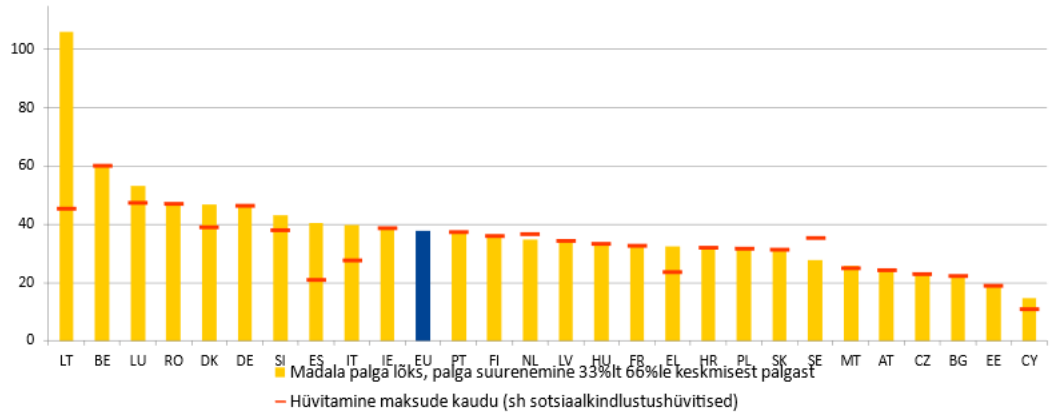

Märkus: Madala palga lõks juhul, kui leibkonna teise palgasaaja palk kasvab 33 %lt 66 %le keskmisest palgast ja peamise palgasaaja palk vastab 100 %le keskmisest palgast ning kui peres kasvab kaks last

Allikas: Euroopa Komisjon, majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraat, maksude ja hüvitiste andmebaas, OECD maksude ja hüvitiste mudeli põhjal (ajakohastatud aprillis 2024).

Puudega inimeste tööturule kaasamine püsis muutumatuna, kusjuures suundumused olid liikmesriigiti erinevad. Puudega inimeste tööhõivelõhe (st puudega ja puudeta inimeste tööhõivemäärade erinevus) püsis 2023. aastal peaaegu muutumatuna 21,5 protsendipunkti tasemel (2022. aastal 21,4 protsendipunkti), peatades eelneva kahe aasta kahaneva suundumuse. Kuigi see lõhe vähenes 15 liikmesriigis, sealhulgas märgatavalt Eestis (–6,0 protsendipunkti) ja Maltal (–4,3 protsendipunkti), suurenes see märkimisväärselt teistes liikmesriikides, näiteks Luksemburgis (15,2 protsendipunkti) ja Bulgaarias (10,0 protsendipunkti). Väikseim oli see lõhe Hispaanias (13,8 protsendipunkti), Portugalis (14,0 protsendipunkti) ja Itaalias (15,9 protsendipunkti), mis on osaliselt seletatav suhteliselt madalama üldise tööhõivemääraga, samuti Sloveenias (17,3 pp), need riigid olid kõik kategoorias „väga tubli“. Seevastu Leedus, Belgias, Poolas ja Iirimaal jäi puudega inimeste tööhõivelõhe näitaja kategooriasse „kriitiline olukord“, ületades 30 protsendipunkti, sama olukord oli Horvaatias ja Bulgaarias, kus lõhe oli peaaegu 40 protsendipunkti. Ka puudega inimeste mitteaktiivsuse osakaal on suur: 2022. aastal jäi 20 liikmesriigis üle 40 % tööealisest elanikkonnast (15–64aastased), kellel oli mõni puue, tööturult kõrvale, kusjuures see määr ületas 60 % Bulgaarias, Kreekas, Rumeenias, Ungaris, Horvaatias ja Poolas[167]. Nende kõrgete mitteosalemise määrade põhjuseks on tõenäoliselt ikka veel see, et puuetega inimeste tööturule kaasamise ja tööturul hoidmise meetmed ei ole piisavad, puuduvad vajalikud oskused ning teadlikkus õiguslikest kohustustest ja poliitilistest toetusmeetmetest tööandjate seas on üldjuhul madal.

[167] Eurostat, [lfsa_argaeddl].

Joonis 2.2.16. Puudega inimeste tööhõivelõhe on endiselt suur ja liikmesriikidevahelised erinevused on märkimisväärsed

Puudega inimeste ja puudeta inimeste tööhõivelõhe (20–64aastased), 2023. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

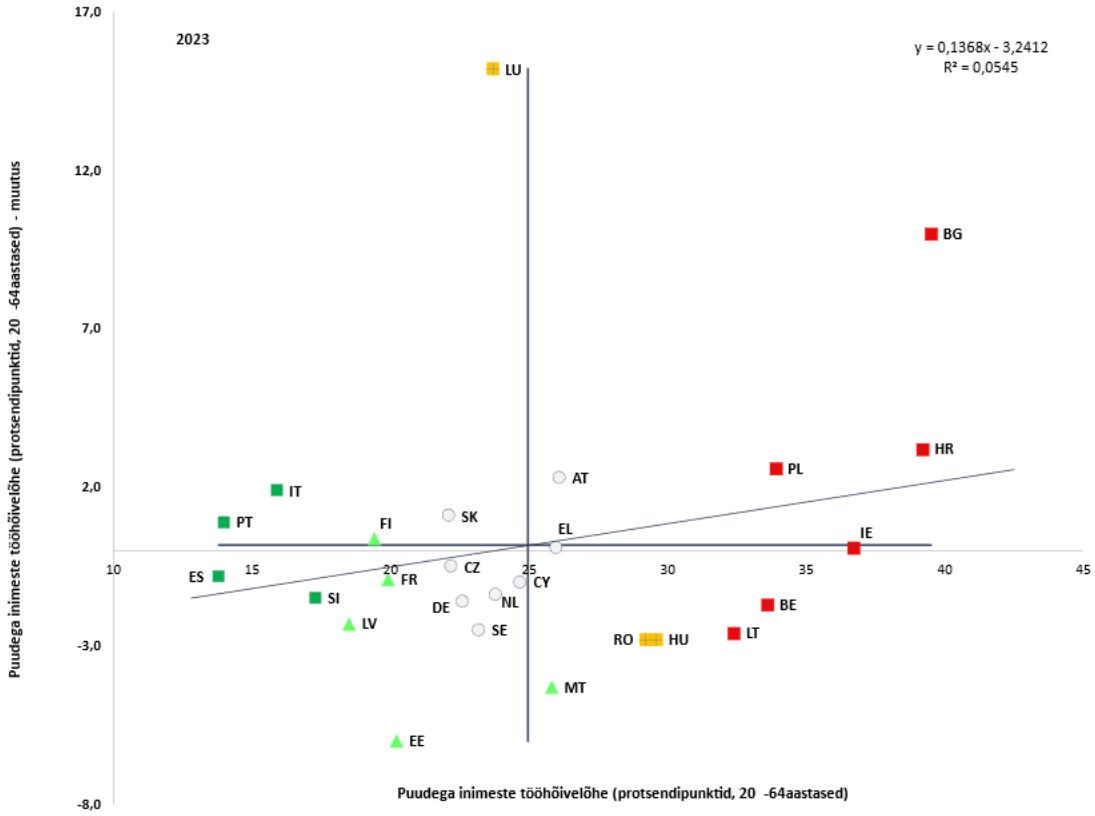

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Aegrea katkemine Horvaatia puhul. Hinnanguline näitaja Saksamaa puhul. Poola andmete usaldusväärsus on väike. Taani andmetes vastavad kategooriad puuduvad.
Allikas: Eurostat [tepsr_sp200], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Kolmandate riikide kodanike integreerimine tööturule paranes veelgi, kuid nende kvalifikatsioonitaseme ja tööalase staatuse vahel on endiselt märkimisväärne ebakõla. Kolmandate riikide kodanike tööhõive määr oli 2023. aastal 63 %, mis on tunduvalt madalam kui ELis sündinute määr, ning erinevuse kadumist ei olnud märgata. Pärast COVID-19 pandeemiat 2022. aastal oli kolmandate riikide kodanike arvel rohkem kui kaks kolmandikku (70 %) ELi tööjõu kasvust,[168] kuigi töötuse määr nende hulgas oli endiselt kõrge (2023. aastal 12,2 % võrreldes 5,4 %ga ELi kodanike puhul) ja ülekvalifitseeritus suur (39,4 % *vs.* 20,8 %)[169]. Väljaspool ELi sündinud naised olid eriti haavatavas olukorras, kusjuures sooline tööhõivelõhe oli 24 protsendipunkti ja 44 % neist oli ülekvalifitseeritud[170]. Kõigi rühmade puhul võib täheldada üldist suundumust stabiilsema tööhõive suunas, kuid kolmandate riikide kodanikud töötasid tähtajalise töölepingu alusel sagedamini kui ELis sündinud inimesed (sealhulgas kodanikud ja ELi liikuvad isikud). 2024. aastal jätkas EL oma integratsiooni ja

[168] Vt Euroopa Komisjon, Labour market and wage developments in Europe 2024, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.
[169] Euroopa Komisjon, EMN study 2023: Annual Report on Migration and Asylum, 2023.
[170] OECD / Euroopa Komisjon, Indicators of Immigrant Integration 2023:Settlement In, OECD Publishing, Pariis, 2023.

kaasamise tegevuskava (2021–2027) rakendamist, millega nähakse ette ühine poliitikaraamistik, et toetada liikmesriike rändajate integreerimise riikliku poliitika väljatöötamisel[171].

Ukrainast pärit ajutise kaitse saajate tööhõive määr on enamikus liikmesriikides tõusnud, võrreldes teiste pagulasrühmadega osutab see nende kiiremale tööturule integreerimisele[172]. 2024. aasta maiks oli ELis ajutise kaitse staatus ligikaudu 4,3 miljonil inimesel, kellest 2,5 miljonit on vanuses 18–64 aastat. Ukrainlastel on kõrged integratsiooniväljavaated, arvestades nende suhteliselt kõrget haridustaset, väljakujunenud sotsiaalvõrgustikke ja kohest juurdepääsu tööhõivele. 2023. aasta kolmanda kvartali seisuga töötas üle 40 % ajutise kaitse saanud tööealistest inimestest (18–64aastased), kuid riigiti on suured erinevused, ulatudes ligikaudu kahest kolmandikust (66 %) Leedus kuni vähem kui 20 %ni Belgias ja Horvaatias. Ajutise kaitse all olevad ukrainlased, kes ei osale tööturul, viitavad sageli hoolduskohustustele, samas kui end töötuna registreerunud ukrainlased peavad peamiseks takistuseks keeleoskuse puudumist. Sellest hoolimata on Ukraina põgenikel märkimisväärne roll ELi tööjõu kasvus, nagu näitavad erinevad hinnangud[173]. Kuigi paljud neist on noored ja kõrgelt haritud, on nende kvalifikatsioonile vastavad töövõimalused endiselt piiratud[174].

Tekstikast nr 3. Tööturul osalemise takistuste kõrvaldamine ELis

Tööjõupuuduse püsimise ja elanikkonna vananemise kontekstis on mittetöötavate inimeste aktiveerimine peamine väljakutse, mille lahendamiseks tuleb võtta poliitikameetmeid. Tööturult eemale jäänud inimeste suur osakaal võib piirata majanduskasvu, kuna see süvendab olemasolevat tööjõu ja oskuste nappust ning takistab seega tootlikkust ja konkurentsivõimet. Samuti seab see elanikkonna vananedes ohtu riikide rahanduse jätkusuutlikkuse ja sotsiaalkaitsesüsteemide vahendite piisavuse. Hoolimata ELi tööhõive määra paranemisest moodustavad tööturult eemale jäänud inimesed (mittetöötavad või töötud) endiselt 20 % praegusest ELi elanikkonnast vanuserühmas 20–64, kusjuures liikmesriigiti on erinevused märkimisväärsed. Samal ajal peaks tööealine elanikkond ELis järgmistel aastakümnetel vähenema. Prognooside kohaselt on 2045. aastaks kümne mittetöötava üle 65aastase inimese kohta 16 töötajat ja 2070. aastaks ainult 14 töötajat, võrreldes 22 töötajaga 2022. aastal[175]. See tasakaalustamatuse prognoositud suurenemine nõuab poliitilisi lahendusi. Et saavutada 2030. aastaks tööhõive määr 78 %, on hinnangute kohaselt tööturul osalemise suurendamine ELis keskse tähtsusega. Intensiivsem aktiveerimine ja tööturule integreerimine on olulised, et saavutada edu Euroopa sotsiaalõiguste samba 4. põhimõtte (tööhõive aktiivne toetamine) täitmisel. Et tegeleda tööturult eemale jäänud inimeste suure osakaaluga, on komisjon kooskõlas samba põhimõttega käivitanud mitmeid algatusi, nagu näiteks tugevdatud noortegarantii, töö- ja eraelu tasakaalustamise direktiiv ning viimati tööjõu ja oskuste nappust käsitlev tegevuskava (vt ka sotsiaalõiguste samba tekstikasti punktis 2.1), milles sätestatakse uued meetmed ELi,

171 Vt Euroopa Komisjoni integratsiooni ja kaasamise tegevuskava aastateks 2021–2027.

172 Euroopa rändevõrgustik (EMN), „Labour market integration of beneficiaries of temporary protection from Ukraine: Joint EMN-OECD inform“, 2024.

173 Üksikasjalikuma analüüsi saamiseks Ukrainas toimuva sõja eest ELi põgenevate inimeste tööturutulemuste kohta vt Euroopa Komisjon, „Labour market and wage developments in Europe 2024“ (Tööturg ja palgasuundumused Euroopas, 2024), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

174 Riiklike tööturuasutuste võrgustiku 2023. aasta aruanne Euroopa avalike tööturuasutuste võrgustiku kohta.

175 Euroopa Komisjon, 2024. aasta aruanne rahvastiku vananemise kohta, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

liikmesriikide ja sotsiaalpartnerite jaoks, et muu hulgas toetada alaesindatud rühmade aktiveerimist[176].

Kui pakutakse sihipärast ja kohandatud toetust suurimatele alaesindatud rühmadele, võib ELi tööturule siseneda märkimisväärsel hulgal inimesi

Eri elanikkonnarühmade võimalik panus ELi kogutööjõudu 2030. aastaks

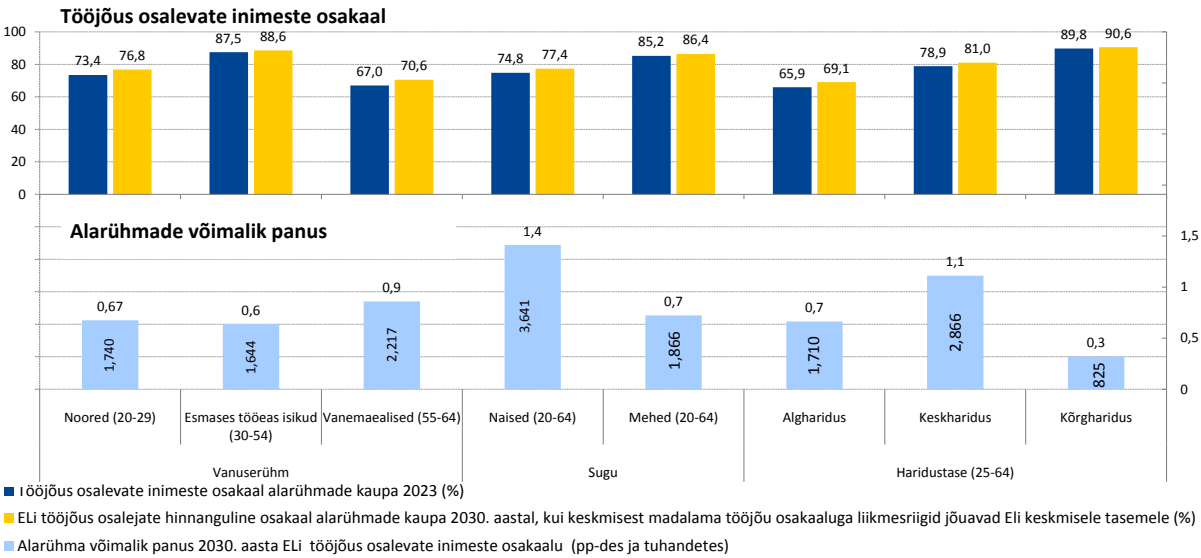

Märkus: simulatsioon inimeste osakaalu kohta ELi tööjõus 2030. aastal, eeldusel et liikmesriikides, kus teatavate alarühmade osakaal tööjõus on alla keskmise, jõutakse vastava alarühma ELi keskmisele tasemele, samas kui teiste alarühmade puhul jääb tööjõu osakaal eeldatavasti samaks. Selles arvutuses ei ole võetud arvesse kattuvusi ega võimalikku topeltarvestust rühmade vahel ning seda ei tohiks segi ajada prognoosiga.
Allikas: tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraadi arvutused, mis põhinevad Eurostati andmetel ja EUROPOP2023 prognoosidel.

Olukorra paranemisest hoolimata on mitmed elanikkonnarühmad ELi tööturul endiselt märkimisväärselt alaesindatud. Sõltuvalt konkreetsest riigist kuuluvad nende hulka naised, vanemaealised, madala ja keskmise kvalifikatsiooniga inimesed, puuetega inimesed ning sisserändaja või vähemuse taustaga inimesed. Neist naised, keskharidusega ja vanemad inimesed moodustavad üldiselt suurimad väljaspoolt ELi pärit tööjõu rühmad, keda oleks võimalik sobivate aktiveerimismeetmete kaudu tööle võtta[177]. Komisjoni hinnangud näitavad, et kui liikmesriigid, kelle tööjõu osakaal igas eespool nimetatud allrühmas on keskmisest väiksem, suurendaksid 2030. aastaks vastavate alarühmade tööturul osalemist ELi keskmiseni, oleks tööturul vastavalt 3,6 miljonit naist, 2,9 miljonit keskharidusega inimest ja 2,2 miljonit vanemaealist töötajat rohkem (võimalik on mõningane kattumine ja topeltarvestus rühmade vahel) – vt joonis[178]. Takistusi, mis segavad naiste tööturul osalemist, saab vähendada tasustamata majapidamistööde ja hoolduskohustuste võrdsema jaotuse ning alushariduse ja lapsehoiu kättesaadavuse, taskukohasuse ja kvaliteedi parandamise kaudu. Vanemaealiste jaoks on tööturult eemale jäämise olulisteks põhjusteks haigus või puue, samuti hoolduskohustused, töökohaga seotud tegurid ja institutsioonilised takistused, nagu sotsiaalkindlustus- ja pensionieeskirjad, millega tuleb tööturul osalemise suurendamise võimaldamiseks tegeleda. Kesk- või madalama haridustasemega inimestel on sageli raskusi

176 Euroopa Komisjon, Tööjõu ja oskuste nappus ELis:tegevuskava, COM(2024) 131 final.

177 2023. aastal ei osalenud ELi tööturul 32 miljonit naist (25,2 %), 20 miljonit vanemaealist inimest (33 %) ja 25 miljonit keskharidusega inimest (21,1 %).

178 Kuna need alarühmad kattuvad, ei ole uute tööjõuga liitunud inimeste arvu näitajad alarühmade lõikes liidetavad.

tööturule pääsemisel, mis nõuab asjakohast oskuste omandamise poliitikat ning sihipärast ja personaalset tuge. Sisserändajatel või vähemuse taustaga inimestel on märkimisväärselt kasu sihipärastest meetmetest, mille eesmärk on tegeleda oskuste nõudlusele mittevastavuse probleemiga, parandada keeleoskust, võidelda diskrimineerimise vastu ning saada kohandatud ja integreeritud tugiteenuseid. Kvaliteetsetele töövõimalustele juurdepääsu parandamine, tagades samal ajal puuetega seotud õigused, võib vähendada tegureid, mis võivad takistada puuetega inimesi tööturule sisenemast.

Viimastel aastatel on mitu liikmesriiki võtnud sihipäraseid meetmeid, et kõrvaldada takistused alaesindatud rühmade tööturul osalemiselt. 2023. aasta septembris võttis **Horvaatia** taaste- ja vastupidavuskava raames vastu mudeli väiksema finantssuutlikkusega omavalitsuste alusharidus- ja lapsehoiurajatiste tegevuskulude kaasrahastamiseks, et tagada olemasolevate alusharidus- ja lapsehoiurajatiste renoveerimisse või uute rajatiste ehitamisse tehtavate investeeringute kestlikkus. See võimaldab kohalikel ja piirkondlikel omavalitsustel suurendada alushariduse ja lapsehoiu kättesaadavust ning parandada selle kestlikkust ja taskukohasust. **Iirimaal** on hooldajatel alates 2024. aasta märtsist õigus taotleda paindlikku töötamist, sealhulgas lühendatud ja „kokkusurutud“ tööaega. **Eestis** saavad pensioniealised inimesed 2024.–2029. aasta tööhõiveprogrammi raames muu hulgas juurdepääsu koolitusele ja toetusele kvalifikatsiooni omandamiseks. **Malta** on elukestva õppe riiklikus strateegias aastateks 2023–2030 keskendunud eelkõige väheste oskustega ja madala kvalifikatsiooniga täiskasvanutele, et kaotada lüngad ja puudujäägid põhioskustes. **Austrias** on programmi „Intensivprogramm Arbeitsmarktintegration“ eesmärk edendada 2024. ja 2025. aastal rändetaustaga inimeste kiiret integreerimist saksa keele kursuste, kvalifikatsioonide tunnustamise ja karjäärinõustamise kaudu. 2023. aastal suurendas **Saksamaa** vähendatud töövõime tõttu makstavat pensioni saavate puuetega inimeste tööst saadava sissetuleku lage.

2.2.2. Liikmesriikide võetud meetmed

Liikmesriigid astuvad samme alushariduses ja lapsehoius osalemise suurendamiseks, keskendudes nende teenuste taskukohasusele ja lasteaiakohtade arvu suurendamisele. **Leedus** on alates 2024. aasta septembrist kõigil kolmeaastastel ja alates 2025. aasta septembrist ka kõigil kaheaastastel lastel õigus alusharidusele ja lapsehoiule. ELi vahendite toel jätkub alushariduse ja lapsehoiu võimaluste laiendamine kogu ELis. **Horvaatias** on taaste- ja vastupidavuskavas 343 projekti, mille kogueelarve on 214 miljonit eurot ja millega nähakse ette vähemalt 22 500 täiendavat lapsehoiukohta, et 2026. aastaks küündiks lapsehoiuteenustes osalemise näitaja 90 %ni. **Poolas** luuakse 2022.–2029. aasta programmi „Active Toddler“ raames ning ELi vahendite (ESF+ ning taaste- ja vastupidavusrahastu) toel üle 100 000 uue lapsehoiukoha, peamiselt alateenindatud piirkondades, ning seatakse seejuures eesmärgiks kestlik rahastamismudel. Taaste- ja vastupidavusrahastu toel võtab riik vastu ka uued kvaliteedistandardid teenuseosutajatele ning ESF+ vahendite toel on seatud eesmärgiks koolitada 9 000 lastehoiutöötajat, 2 500 juhtivtöötajat ja 1 400 kohalike omavalitsuste esindajat ning muuta lastehoiutöötajad riigiametnikeks. **Rumeenias** töötatakse taaste- ja vastupidavusrahastu toel välja alushariduse ja lapsehoiu töötajate ulatuslikku täiendkoolitusprogrammi, et toetada uue õppekava rakendamist ning kvaliteediseiret, lisaks ehitatakse ja renoveeritakse alushariduse ja lapsehoiu rajatisi, et tegeleda kohtade nappusega, seda eelkõige alateenindatud piirkondades. **Slovakkia** töötab praegu välja kaasava hariduse toetamise süsteemi, mis hõlmab õpetajatele ja spetsialistidele, sealhulgas alushariduse ja lapsehoiu valdkonna õpetajatele ja spetsialistidele mõeldud täiendõppeprogramme. **Itaalias** suurendati lapsehoiuhüvitisi (*bonus asilo nido*). Lasteaiakulude eest makstavat lisatasu on suurendatud kuni 3 600 euroni laste puhul, kes on sündinud 1. jaanuaril 2024 või hiljem ning kelle perekonna võrdväärse majandusliku olukorra näitaja (ISEE) on kuni 40 000 eurot ja

tingimusel, et perekonnas on juba alla 10aastane laps. **Bulgaaria** avaldas oma 2024. aasta väikelaste arengu edendamise tegevuskava, et töötada välja terviklik poliitiline lähenemisviis, pöörates muu hulgas suurt tähelepanu alushariduse ja lapsehoiule. **Küpros** vähendab kooskõlas taaste- ja vastupidavuskavas sisalduva reformiga järk-järgult alushariduses ja lapsehoius osalemise kohustuslikku vanust neljalt aastalt ja kaheksalt kuult neljale aastale; 2024.–2025. õppeaastal alandatakse seda vanust kahe kuu võrra ja 2025.–2026. õppeaastal veel ühe kuu võrra.

Põhioskuste omandamise edendamiseks on tehtud ulatuslikke reforme ja investeeringuid, sealhulgas on põhjalikult läbi vaadatud õppekavad, kuid kogu ELis on vaja teha täiendavaid jõupingutusi langustrendide ümberpööramiseks. Küprosel on viiakse ellu kümne aasta pikkust haridus- ja koolitusreformi, mis hõlmab õppekavade läbivaatamist (see on lisatud taaste- ja vastupidavuskavasse), üleminekut õpilaste kujundavale hindamisele, juhtimisraamistikku, mis on suunatud õpilaste eemale jäämise vastu ja milles pannakse rõhku koolieelsele õppele ning keskhariduse alumises astmes kogu päeva hõlmavale kooliharidusele. 2024. aasta septembris käivitas **Hispaania** matemaatika- ja lugemisoskuse tugevdamise kava, millest saavad kasu rohkem kui viis miljonit riiklikult rahastatavate koolide õpilast ja millega suurendatakse õpetajate toetust, täiendavaid kooliressursse ja õppekavavälist õpet. Lisaks on Hispaania programmi PROA+ (orientatsiooni, progressi ja haridusalase rikastamise programm) eesmärk parandada taaste- ja vastupidavuskava raames vähemalt 2 700 koolis haridustulemusi õpilastel, kellel on kõige suuremad raskused, kusjuures rahalised vahendid on ette nähtud 2024. aastani. Aastatel 2025–2028 aidatakse ESF+ raames võtta igal aastal kasutusele veel 105 miljoni euro suurune lisarahastus. **Leedus** rakendati 2023. ja 2024. aastal kahes etapis uut pädevuspõhist õppekava, kuid selle mõju ei ole veel näha. **Rumeenia** haridusministeerium hakkab 2025. aastal välja töötama sekkumismehhanismi, millega arendatakse funktsionaalset kirjaoskust kõrgkoolieelses hariduses, et tõsta Rumeenia põhi- ja keskkooliõpilaste murettekitavat põhioskuste taset.

Vastusena põhioskuste vähenemisele paneb mitu liikmesriiki rõhku ka õpetajaameti väärtustamisele. Poolas tõsteti 2024. aasta veebruaris vastu võetud uue õigusaktiga alates 2024. aasta jaanuarist õpetajate palku 30 % ja uute õpetajate palka 33 %. **Rumeenias** kehtestati uued seadusandlikud meetmed, et viia õpetajate palk kooskõlla riigi keskmise brutopalgaga, mis tähendas 2023. aastal keskmiselt 25 % suurust palgatõusu ja täiendavat tõusu 2024. aasta alguses. **Slovakkias** suurendati õpetajate palka 2023. aastal kaks korda: jaanuaris 10 % ja septembris veel 12 %. **Eestis** tõsteti 2023. aastal õpetajate palka 23,9 %, et tulla toime kõrge inflatsiooniga, ning valitsusel on kavas viia õpetajate palgad 2027. aastaks 120 %ni keskmisest palgast. **Ungaris** suurendati 2023. aasta detsembris oluliselt õpetajate palku, selleks kasutati ESF+ kaasrahastust ning see õpetajakutse atraktiivsuse suurendamise programm on ka osa taaste- ja vastupidavuskavast. Esimese sammuna kasvasid palgad 2024. aasta jaanuaris keskmiselt 32 %. Valitsus võttis kohustuse suurendada 2025. aastaks õpetajate palka 80 %ni muude kolmanda taseme haridusega spetsialistide palkadest ning säilitada see tase vähemalt 2030. aastani. **Tšehhi** on saavutanud olulise verstaposti õpetajate põhihariduse reformimisel, seal avaldati 2023. aastal uus ülikoolilõpetajate pädevusraamistik, mis lisati 2024. aastal õpetajakoolitusprogrammide akrediteerimisse. Samuti tugevdati riigis õpetajakoolituse praktilist suunitlust. 2023.–2024. õppeaastal algas pärast peaaegu kakskümmend aastat kestnud ettevalmistust õpetajate põhikoolituse uute programmide rakendamine **Belgia** prantsuskeelses kogukonnas. Reformiga pikendatakse koolitusperioodi kolmelt aastalt neljale aastale (nn meisterlikkus) ja võetakse kasutusele keeleoskuse taseme test, et tugevdada tulevaste õpetajate prantsuse keele oskust.

Käimas on haridussüsteemist varakult lahkumise ja haridusliku ebavõrdsuse vähendamise algatused, mida toetatakse olulisel määral ELi vahenditest. **Bulgaarias** on sihtotstarbeline ESF+ kaasrahastatud projekt „Success for You“ (2023–2027) rohkem kui 96 000 haavatavatest rühmadest pärit õpilasele, kes on kogenud haridusteel raskusi või kellel on õpilünki ning kellele pakutakse seega lisakoolitust bulgaaria keeles, matemaatikas ja muudes õppeainetes. Samuti koolitatakse selle projekti raames üle 4 500 haridustöötaja. **Rumeenias** on koolist väljalangemise vähendamise riikliku programmi rakendamine taaste- ja vastupidavusrahastu ning ESF+ toel hästi edenenud. Programmi raames määratakse varajase hoiatamise mehhanismi kaudu kõigepealt kindlaks vähemalt 2 500 kooli, kus kooli poolelijätmise oht on suurem, ning seejärel saavad toetuskõlblikud koolid toetusi, et rakendada kavasid, mis sisaldavad nende konkreetsetele vajadustele kohandatud meetmeid. **Saksamaal** algab 2024.–2025. õppeaastal uus kümneaastane föderaaltasandi programm „Startchancen“, mis on suunatud kuni 4000 koolile (umbes 10 % kõigist Saksamaa koolidest) ja millega pakutakse haridusalast tuge kõigile lastele ja noortele, olenemata nende vanemate sotsiaalsest olukorrast. Föderaalvalitsus investeerib igal aastal 1 miljard eurot (tihedas koostöös liidumaadega). Taaste- ja vastupidavusrahastu toetusel võeti **Belgia** prantsuskeelses kogukonnas 2024. aastal vastu põhjalik tegevuskava haridussüsteemist varakult lahkumise ja koolist puudumise vastu võitlemiseks, mis muu hulgas hõlmab peresid ja pedagoogilist rühma kaasavat individuaalset nõustamist õpilastele, kellel on suur arv põhjuseta puudumisi, lisaks nähakse tegevuskavaga ette puudumiste jälgimine IT-süsteemi kaudu.

Liikmesriigid astuvad esimesi samme tehisintellekti integreerimiseks haridusse ja koolitusse, käsitledes riiklikes poliitilistes aruteludes selle kasvavat tähtsust. Kuigi ükski riik ei ole veel vastu võtnud sellekohast riiklikku strateegiat, on mitu liikmesriiki käivitanud algatusi, mis keskenduvad tehisintellekti integreerimisele hariduse eri aspektidesse. **Rootsis** on tehisintellekt alates 2024.–2025. aastast uus õppeaine nii keksharidust omandavate õpilaste kui ka teaduse ja tehnoloogia üliõpilaste ja kohalikus omavalitsuse tasandil täiskasvanuhariduses osalejate jaoks, samuti on võimalik seda ainet õppida muude valdkondade üliõpilastel. **Belgia** Flaami kogukonnas on Digisprongi teadmuskeskus alates 2023. aastast andnud suuniseid ja lisakoolitusi, et toetada digiteerimist kohustuslikus hariduses. **Horvaatia**s on seatud digitaalse Horvaatia strateegias 2023. aastaks eesmärk tehisintellekti ja digipädevuste arendamine ning digipöörde suunamine kui haridus- ja teadussüsteemi arendamist toetav tegur. **Saksamaa** platvorm „Deutches Schulportal“ aitab kasutajatel tehisintellektiga tutvuda. **Luksemburgis** tegeleb Luksemburgi ülikooli andmetöötlusõiguse ja masinaeetika (CLAiM) uurimisrühm alates 2021. aastast talle pandud ülesandega uurida tehisintellekti eetilisi ja teaduslikke mõõtmeid ning tulevikus on kavas luua seal digieetika keskus. **Poolas** on mitu ülikooli kehtestanud ülikooli sisesed suunised ja standardid, et reguleerida tehisintellekti kasutamist üliõpilaste poolt. **Kreeka** kavandab seminare 800 õpetajale, millega kaasnevad suunised õpetajatele. **Austria** varustab 100 pilootkooli tehisintellekti tarkvaraga ja valmistab ette digitaalsed õppematerjalid. **Madalmaades** töötatakse koos koolide, ettevõtjate ja teadlastega välja projekte, et koguda teadmisi tehisintellekti kasutamise kohta hariduses, kusjuures osaliselt rahastatakse seda taaste- ja vastupidavusrahastust. **Rumeenias** eraldatakse taaste- ja vastupidavusrahastust vahendeid, et toetada üliõpilaste osalemist kõrgema taseme digioskuste koolitusprogrammides, investeerida arukatesse laboritesse, kus õpetatakse üliõpilastele tööturul vajalikku digi- ja tehnoloogilist kirjaoskust ja kus koolitatakse riigiteenistujaid kõrgema taseme digioskuste valdkonnas.

Kutsehariduse ja -õppe süsteemide ajakohastamine ja atraktiivsuse suurendamine on paljude liikmesriikide poliitilises tegevuskavas tähtsal kohal. Eesti on käivitanud reformi, et suurendada kutsehariduse ja -koolituse süsteemi atraktiivsust, sealhulgas töötada välja

uued õppekavad, milles seatakse esikohale pädevused ning kutsehariduse ja -õppe parem integreeritus muude haridusvõimalustega (et luua sild formaalhariduse ja mitteformaalse õppe vahel ning ühendada üld-, kutse- ja rakenduskõrgharidus). Sidusrühmade osalusel käivitati 2023. aastal uued teenused nagu karjäärinõustamine ja paindlik õppekorraldus, et hoida õpilasi ja vähendada koolist väljalangemise määra. 2024. aasta jaanuaris rakendusid **Kreekas** uued õigusaktid, millega laiendatakse koostööd kutsehariduse ja -õppe süsteemis ning luuakse riikliku kvalifikatsiooniraamistiku eri tasandite vaheline koostoime. Taaste- ja vastupidavusrahastu toel kehtestavad ametiasutused kutsehariduse ja -õppe kvaliteedikontrollisüsteemi, et hinnata väljundit ja parandada kutsehariduse ja -õppe vastavust tööturu vajadustele. **Hispaania** on mitme regulatiivse muudatusega alates 2023. aasta keskpaigast kuni 2024. aastani suurendanud paindlikkust kutsehariduse ja -õppe juhtimises, võtnud kasutusele digioskuste õpetamise, reguleerinud põhi-, kesk- ja kõrgtaseme koolitustsüklite õppekava korralduslikke aspekte ning kutseõppesüsteemi komponente, näiteks töötati välja kutsekvalifikatsioonide riiklik kataloog ja registrid, ajakohastati ja ühtlustati kutseõppe üldnõukogu tegevuseeskirju ning kehtestati kutsekõrghariduse kvalifikatsioonid ja nendega seotud õpetamise miinimumnõuded. Alates 2024. aasta juunist on **Küpros** taaste- ja vastupidavusrahastu toel ajakohastanud kutsehariduse ja -õppe õppekavasid, et vähendada oskuste mittevastavust tööturu vajadustele. **Saksamaa** muutis 2023. aasta juulis oma haridus- ja koolitusseadust, kehtestades subsideeritud karjäärisuunitlusega praktikakohad, õpirändetoetused, kaasavama kutsekvalifikatsiooni omandamise võimalused puuetega inimestele, laiendades samal ajal riiklikult rahastatud kutseõppevõimalusi, eelkõige piiratud võimalustega valdkondades.

Mõni riik investeerib märkimisväärselt ka oma kutseharidus- ja -koolitussüsteemidesse. Oma taaste- ja vastupidavuskava raames uuendab **Küpros** oma kutsehariduse ja -õppe taristut selliste algatuste kaudu nagu uue tehnikakooli ehitamine Limassoli (kool valmib 2026. aasta juuniks) ning 20 labori ajakohastamine, et tegeleda oskuste mittevastavusega tööturu vajadustele. **Rootsi** 2024. aasta eelarves eraldati 1,36 miljardit Rootsi krooni (15,2 miljardit eurot) piirkondliku täiskasvanute kutsehariduse ja -õppe jaoks, kusjuures täiskasvanute kutsehariduses tähendab see ligikaudu 16 500 lisakohta õppeaasta jooksul ja rakenduslikus kõrghariduses ligikaudu 3 000 kohta. Lisaks toetatakse Rootsi taaste- ja vastupidavuskavaga täiendavalt 16 900 aastase õppekoha loomist piirkondlikus täiskasvanute kutsehariduses ja 14 900 koha loomist rakenduslikus kõrghariduses. Oma taaste- ja vastupidavuskava raames on **Poola** teinud tööd, et luua valdkondlikke oskuste keskusi, mis toimivad kutsehariduse tipptaseme keskustena ja teenivad eri gruppide, nt täiskasvanute, üliõpilaste, noorte, kutsehariduse õpetajate ja töötajate vajadusi. Peamised partnerid selles tegevuses on muu hulgas kutsekoolid, kõrgharidusasutused, ettevõtted ja tööandjate organisatsioonid, kohalikud omavalitsused ning teadus- ja arenduskeskused. **Hispaania** võimendab ESF+ ja taaste- ja vastupidavuskava raames saadavat toetust investeerides kutseõppe digi- ja rohepöördesse, keskendudes õpetajakoolitusele, ajakohastatud klassiruumidele, mis simuleerivad tehnoloogilisi töökohti, ning 50 tippkeskusest koosnevale võrgustikule teadusuuringute ja innovatsiooni edendamiseks. **Portugal** soovib taaste- ja vastupidavuskava raames rakendada reformi, mille eesmärk on tugevdada hariduse ja koolituse poliitika üldist koordineerimist, ajakohastada riiklikku kvalifikatsioonikataloogi, et see hõlmaks uusi oskusi ja kutsealasid, edendada täiskasvanutele suunatud kirjaoskuse programme madala kvalifikatsiooniga inimestele ning vähendada kutsehariduse ja -õppe võrgustiku ümberkujundamise kaudu sotsiaal-majanduslikku ebavõrdsust. Reformile lisaks tehakse märkimisväärseid investeeringuid 365 spetsiaalse tehnoloogiakeskuse rajamisse ja uuendamisse koolides ja kutseõppeasutustes, samuti investeeritakse 111 riiklikku kutseõppekeskusesse uute keskuste ehitamise või olemasolevate renoveerimise näol ning ostetakse kõrgtehnoloogilisi seadmeid sellistes valdkondades nagu digiteerimine, taastuvenergia ja tööstus 4.0.

Mitmes liikmesriigis edendatakse töökohapõhist õpet ja õpipoisiõpet. 2024. aasta märtsis muutis **Bulgaaria** taaste- ja vastupidavuskava raames kutsehariduse ja -õppe õigusraamistikku, et laiendada koostööd tööandjatega, eelkõige töökohal toimuva õppe ning duaalse kutsehariduse ja -õppe kaudu. 2023. aasta juulis võttis **Prantsusmaa** vastu uue seaduse, et edendada praktikantide rahvusvahelist õpirännet Erasmuse praktikantide programmi kaudu. 2023. aasta mais tutvustas **Saksamaa** esmase ja täiendava hariduse ja koolituse liit oma prioriteete aastateks 2023–2026, sealhulgas peeti oluliseks föderaalvalitsuse, liidumaade, tööstuse ja ametiühingute duaalse koolituse tugevdamist. Selleks et viia kutseharidus ja -õpe kooskõlla ühiskonna vajadustega, pikendas **Eesti** 2023. aasta detsembris oma kutsehariduse ja -õppe ning kõrghariduse arendamise programmi PRÕM+ kuni 2027. aastani. Programmi raames tekitatakse uusi koolituskohti riiklikult prioriteetsetes ja majanduskasvu soodustavates sektorites, arvestades tööandjate vajadusi ja valmisolekut, kusjuures vähemalt 30 % kohtadest eraldatakse alla 26aastastele noortele, kellel puudub kutsekvalifikatsioon. ESF+ist kaasrahastuse abil ning taaste- ja vastupidavuskava raames kavatseb **Kreeka** taastada 2024. aasta lõpuks riikliku tööturuasutuse alla kuuluvad praktika-kutsekoolid (DYPA EPAS), tegemist on valitsuse kutsehariduse ja -õppe ning noorte tööhõive strateegia keskse osaga.

Liikmesriigid toetavad jätkuvalt kõrghariduse ajakohastamist juhtimisreformide ja rahvusvahelistumise hoogustamise meetmete kaudu. Rumeenia on oma taaste- ja vastupidavuskava raames eraldanud digiteerimistoetusi ligikaudu 70 %le oma kõrgkoolidest (61 asutust), et edendada digiökosüsteemi, ning vähemalt 100 000 õpetajale pakutakse koolitust digipedagoogika oskuste parandamiseks. ESF+ toetusega käivitas riik 2024. aasta septembris ka programmi „Esimene üliõpilane perekonnas“, et parandada ebasoodsas olukorras olevate ja alaesindatud rühmade juurdepääsu kõrgharidusele ning vähendada ülikoolist väljalangemist. Mitmes liikmesriigis viiakse läbi juhtimisreforme, mille eesmärk on edendada tipptaset, teadusuuringuid ja rahvusvahelistumist. **Bulgaarias** võeti 2024. aasta aprillis taaste- ja vastupidavuskava reformi raames vastu uus teadusuuringute ja innovatsiooni seadus, mille eesmärk on luua dünaamiline, tulemustele orienteeritud ning tõhus teadus- ja innovatsioonikeskkond. **Beneluxi** ja **Balti riigid** on alates 2024. aasta maist rakendanud diplomite tunnustamise lepingut, mis võimaldab kõrghariduskvalifikatsioonide vastastikust tunnustamist. Mõnes liikmesriigis on võetud meetmeid ka ebasoodsas olukorras olevate rühmade kõrghariduse juurdepääsu parandamiseks. **Leedus** on haavatava sotsiaal-majandusliku taustaga õpilastele ette nähtud ligikaudu 1300 õppekohta ehk ligikaudu 10 % kõigist riiklikult rahastatavatest kohtadest. Alates 2024. aasta septembrist saavad sellele kriteeriumile vastavad üliõpilaskandidaadid astuda samade akadeemiliste tulemuste korral kõrgkooli sisse eraldi vastuvõtujärjekorra alusel. Ka **Portugal** kehtestab kvoodid majanduslikult ebasoodsas olukorras olevatele üliõpilastele, laiendades juurdepääsu Portugali diasporaa kogukonnale ja suurendades kvoote vanemate kui 23aastaste üliõpilaste jaoks. Suuresti taaste- ja vastupidavuskava raames tehtavate investeeringute toel peaks üliõpilaste vastuvõtu võimekus aastatel 2021–2026 suurenema 78 %. **Hispaania** laiendab stipendiume haavatavatele üliõpilastele, eraldades 2023.–2024. aastal ühe miljardi eurot 300 000 üliõpilasele ehk ligikaudu 25 %le riiklikes ülikoolides õppivale bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilasele. Stipendiumide suurendamist toetatakse ka Hispaania taaste- ja vastupidavuskava raames läbiviidava kõrgharidussüsteemi laiema reformiga, mille eesmärk on muu hulgas edendada juurdepääsu kõrgharidusele. Samal ajal on keskmine stipendiumisumma viimase viie aasta jooksul suurenenud 29 %. Selleks et parandada puuetega üliõpilaste juurdepääsu, on **Prantsusmaa** eraldanud 2024. aastal kuuele ülikoolile 10 miljonit eurot, et töötada välja parimad tavad kaasava hariduse ja kättesaadava õpetamise valdkonnas ja neid jagada.

Tööturul vajaminevate oskuste prognoosimiseks võetakse kasutusele uusi prognoosimisvõtteid. 2023. aasta detsembris käivitas **Soome** nn hea töö programmi, et tegeleda tervishoiu-, sotsiaalhoolekande- ja päästeteenistuste personalivajadustega, suurendades teadmusbaasi ning suutlikkust prognoosida tulevasi personalivajadust ja koolitusnõudeid. **Hispaanias** ja **Rootsi**s määratakse taaste- ja vastupidavuskavade raames kindlaks vajalikud oskused, et koolitus- ja ümberõppealased jõupingutused oleksid kooskõlas tööturu nõudmistega, tuues sealhulgas välja digi- ja rohepöörde jaoks kriitilise tähtsusega oskused. Selleks viib Hispaania läbi uurimisprogramme, mis koosnevad eri sektorite uuringutest.

Liikmesriigid on käivitanud meetmed, et arendada edasi elanikkonna digioskusi nii, et need vastaksid digipöörde nõudmistele. Bulgaaria muutis 2024. aasta märtsis taaste- ja vastupidavuskava raames oma kutsehariduse ja -õppe õigusraamistikku, et võtta arvesse muutuvaid kutsealaseid vajadusi, sealhulgas rohe- ja digisektori vajadusi. 2024. aasta juunis töötati riigis välja IKT-moodul digioskuste testimiseks ja sertifitseerimiseks, kui isik ei ole osalenud ametlikul koolitusel. See vahend on kättesaadav riigi taaste- ja vastupidavuskava raames. **Portugal** käivitas 2024. aasta jaanuaris kutsehariduse programmi „Tööhõive + digioskused 2025“ teise etapi. **Ungari** alustas 2024. aastal digioskuste koolituse kavandamise ja rakendamise projekte osana rakenduskavast „Digital Renewal Plus 2021–2027“, mida kaasrahastatakse ESF+ist. **Hispaania** kehtestas 2023. aasta juulis digipädevuste õpetamise tunnustamise menetluse ning kavatseb oma taaste- ja vastupidavuskava raames varustada 2025. aasta lõpuks vähemalt 825 000 inimest digitaalse, ökoloogilise ja tootmise ümberkujundamise oskustega. **Läti** kehtestas 2023. aasta juulis taaste- ja vastupidavuskava raames ühise raamistiku, mis põhineb Euroopa kodanike digipädevuse raamistikul (DigComp), et hinnata ja kavandada digioskuste õpiväljundeid, sealhulgas mitteformaalses hariduses. **Luksemburg** esitles 2023. aasta oktoobris põhihariduse uut õppekava käsitlevat valget raamatut, mis ühena oma neljast peamisest temaatilisest sambast sisaldab küberturvalisuse ja meediapädevusega seotud digioskusi. Liikmesriigid on kehtestanud ka strateegiad digioskuste toetamiseks. **Rumeenias** rõhutatakse 2023. aasta detsembris vastu võetud täiskasvanuhariduse riiklikus strateegias (2023–2027) ja 2024. aasta mais vastu võetud täiskasvanute elukestva õppe riiklikus strateegias (2024–2030) rohe- ja digioskuste arendamist. **Läti** käivitas 2023. aasta augustis oma taaste- ja vastupidavuskava raames digitaalse tervishoiu strateegia, mis hõlmab erinevaid aspekte nagu piiriülene andmevahetus ja digioskused. **Iirimaal** avaldati 2023. aasta augustis digitaalse kaasamise tegevuskava, mis peab kõigi jaoks tagama digivõimalused, sealhulgas digioskused ja -kirjaoskuse. **Tšehhis** on loodud taaste- ja vastupidavuskava raames oskuste täiendamise ja ümberõppe kursuste avalik andmebaas ning 2025. aasta lõpuks peaks digioskuste täiend- või ümberõppes osalema vähemalt 65 000 inimest.

Et edendada rohepöördeks vajalikke oskusi ja pädevusi, on käima lükatud regulatiivseid ja investeeringutega seotud algatusi. Malta võttis 2023. aasta septembris kasutusele rahalised stiimulid, et toetada kohalikke tööandjaid ja töötajaid oskuste täiendamisel, sealhulgas rohepädevuste valdkonnas. **Küpros** on keskendunud kutsehariduse ja -õppe koolide rohelisse taristusse tehtavatele investeeringutele ning vaatab läbi Larnacas asuva rohelise suunitlusega kutsekooli ehitusprojekte, mida rahastatakse õiglase ülemineku fondist alates 2023. aasta juulist. **Portugalis** võtsid riiklik tööturuasutus ja taastuvenergia ühendus 2023. aasta juunis vastu protokolli, et luua energiasüsteemi ümberkujundamise koolituskeskus, mis pakub energiasüsteemi ümberkujundamise ja kliimameetmete alast koolitust, sealhulgas taastuvallikatest toodetud ja saastevaba vesinikuenergia valdkonnas, nii töötajatele kui ka töötutele. Taaste- ja vastupidavusrahastust toetatavate programmide raames pakutakse keskkonnahoidlike oskuste alast ligikaudu 25 000 inimesele. Mitu liikmesriiki,

sealhulgas **Hispaania** ja **Tšehhi**, investeerivad oma taaste- ja vastupidavuskavade raames ka rohepöördeks vajalikesse oskustesse. 2024. aasta septembris käivitas **Kreeka** riiklik tööturuasutus taaste- ja vastupidavusrahastu toel uue programmi 50 000 töötajale roheliste oskuste õpetamiseks ja ajakohastamiseks.

Täiskasvanute õppes osalemise suurendamine on jätkuvalt peamine poliitikaeesmärk kõigis liikmesriikides, kusjuures erilist tähelepanu pööratakse madala kvalifikatsiooniga inimestele, ning paljudes riikides on välja töötamisel isiklikud õppekontod ja mikrokvalifikatsioonitunnistused. Hispaania on oma taaste- ja vastupidavuskava raames ja ESF+ toel loonud võrdlusraamistiku, et hinnata ja sertifitseerida täiskasvanute töökogemuse, mitteformaalse koolituse ja informaalse õppe kaudu omandatud põhipädevusi, nii aidatakse madala põhioskuste tasemega täiskasvanutel koolitusel osaleda. 2023. aasta novembris alustati **Maltal** elukestva õppe riikliku strateegia (2023–2030) elluviimist – see strateegia on suunatud kõige haavatavamatele inimestele ja pakub neile mitmesuguseid kvaliteetsete elukestva õppe võimalusi. Mitu liikmesriiki töötavad välja ka isiklikke õppekontosid käsitlevaid kavasid, et võimaldada täiskasvanutel osaleda just neile sobivas õppes. **Belgia** taaste- ja vastupidavuskava sisaldab reformi, millega antakse alates 2023. aastast igale täistööajaga töötavale töötajale individuaalne õigus neljale koolituspäevale, kusjuures alates 2024. aastast suurendatakse koolituspäevi viie päevani, ning kogu seda protsessi hallatakse 2024. aasta aprillis käivitatud föderaalse õppekonto platvormi kaudu. **Slovakkia** kavatseb võtta kasutusele uue täiskasvanuhariduse rahastamiskava, mis põhineb isiklikel õppekontodel, ja tegeleda elukestva õppe koordineerimisega eri ministeeriumide vahel. Seda protsessi toetab individuaalsete õppekontode elektroonilise platvormi (EPIVU) arendamine ELi vahendite abil. **Läti, Leedu, Küpros** ja **Horvaatia** arendavad samuti taaste- ja vastupidavusrahastu+ ja/või ESF+ toel isiklike õppekontode kasutuselevõttu, laiendades täiskasvanuharidusele juurdepääsu personaalsete ja juurdepääsetavate platvormide kaudu. Lisaks edendavad liikmesriigid mikrokvalifikatsioonitunnistuste süsteeme, et edendada elukestvat õpet. **Eesti** muutis 2023. aastal täiskasvanuhariduse seadust, et mikrokvalifikatsioonide omandamine oleks võimalik ka kutsehariduses ja täiskasvanuõppes. Seadusesse lisati mikrokvalifikatsioonide määratlused, õppekava mahu nõuded, teenuse osutamise põhimõtted ja kvaliteedi tagamise mehhanism. **Hispaania** kavatseb oma taaste- ja vastupidavuskava raames avaldada mikrokvalifikatsioonitunnistuste raamistiku väljatöötamise tegevuskava, mille töötab välja kõrghariduse ministeerium pärast sidusrühmadega konsulteerimist. See hõlmab muu hulgas mikrokvalifikatsioonitunnistuste edendamist, et suurendada täiskasvanute ja tööandjate seas nõudlust mikrokvalifikatsioonide järgi, edendada nende kvaliteeti ja asjakohasust ning toetada võrdset juurdepääsu.

Tugevdatud noortegarantii koos muude algatustega edendab jätkuvalt struktuurireforme ja noorte tööalast konkurentsivõimet toetavaid meetmeid. Tugevdatud noortegarantii raames on liikmesriigid võtnud kohustuse tagada, et kõik alla 30aastased noored saavad nelja kuu jooksul pärast töötuks jäämist või formaalharidussüsteemist lahkumist kvaliteetse pakkumise tööle asumiseks, haridustee jätkamiseks või õpipoisiõppe või praktika läbimiseks. **Ungari** pakub aastatel 2024–2029 palgatoetusi ja koolitust 15–29aastastele mittetöötavatele ja mitteõppivatele noortele, kasutades selleks riikliku noortegarantii+ programmi, mida majandusarengu ja innovatsiooni rakenduskava+ raames kaasrahastatakse ESF+ vahenditest. **Portugalis** vaadatakse noortegarantii riikliku kava raames ja ILO toetatud uuringu kaasabil läbi mittetöötavate ja mitteõppivate noorte profiil, keskendudes registreerimata töötute ja mitteaktiivsete noorte kaardistamisele. **Hispaania** on taaste- ja vastupidavuskava raames kehtestanud riikliku noortegarantii kava+, mille eesmärk on parandada mittetöötavate ja mitteõppivate noorte

kvalifikatsiooni, aidates neil omandada oskused, mida on vaja mittetöötavate ja mitteõppivate noorte registreerimiseks tööturul. **Itaalias** on alates 2024. aasta septembrist nn noorte ühtekuuluvuse dekreediga (Bonus) vabastatud sotsiaalkindlustusmaksetest alla 35aastased isikud, kes võetakse tööle tähtajatu töölepinguga, seda tingimusel, et need inimesed ei ole varem tähtajatutut töölepingut omanud. **Belgias** laiendati 2024. aasta aprillis ESF+ ning taaste- ja vastupidavusrahastu toel projekti „Coup de Boost“, millega toetatakse tööturult eemale jäänud 18–29aastaseid noori kvalifikatsioonide omandamisel, õpingute alustamisel või töökoha leidmisel.

Mõnes liikmesriigis rakendatakse meetmeid demograafiliste muutustega toimetulekuks, toetades vanemaealiste töötajate tööturul osalemist. Soomes on 55aastastel isikutel, kes seisavad silmitsi töökohavahetusega, õigus saada alates 2023. aastast nn üleminekukindlustustoetust, mis annab etteteatamisaja jooksul juurdepääsu koolitusvõimalustele ja pikemale tasustatud puhkusele enne uuesti tööleasumist. **Eesti** tööhõiveprogrammiga aastateks 2024–2029 pakutakse tööd otsivatele pensionäridele tööturuteenuseid, sealhulgas koolitust ning toetust kvalifikatsiooni omandamiseks ja ettevõtluse alustamiseks. Neid hilisema pensionile jäämise edendamise algatusi tuleks vaadelda koos pensionimeetmetega (vt punkt 2.4.2). **Luksemburg** käivitas taaste- ja vastupidavuskava raames koolitusprogrammi *FutureSkills*, milles keskendutakse eelkõige 45aastastele ja vanematele tööotsijatele, et pakkuda pehmeid, digi- ja juhtimisoskusi, mis hõlbustavad nende lühiajalist tööturule naasmist.

On võetud meetmeid naiste tööhõive toetamiseks ja soolise palgalõhe vähendamiseks, sealhulgas tehakse jõupingutusi soolise segregatsiooni vähendamiseks tööhõives ja töötasude läbipaistvuse suurendamiseks. Alates 2025. aasta jaanuarist hakkab **Malta**l juriidiliselt kehtima võrdse töö eest võrdse tasu maksmise põhimõte, kohustades maksma kõigile töötajatele, sealhulgas renditöötajad ja allhanke korras töötavad töötajad võrdset tasu. Malta on käivitanud ka katseprojekti „Equal Pay Tool“, et hõlbustada võrdse tasustamise kohaldamist ning tuvastada ja kõrvaldada võimalik põhjendamatu palgaerinevus organisatsioonides, kus töötab vähemalt 50 töötajat ja kellele on sertifitseerimise käigus omistatud võrdõiguslikkuse märgis. **Iirimaal** laiendatakse soolise palgalõhe aruandluse nõudeid, et hõlmata 2024. aastal aruandlusega üle 150 töötajaga tööandjad ja 2025. aastal 50 või enama töötajaga tööandjad. Oma taaste- ja vastupidavuskava raames on Iirimaa investeerinud ümber- ja täiendõppe programmi, milles on eraldi välja toodud naissoost osalejate osakaalu eesmärgid. 2024. aasta aprillis käivitas **Eesti** taaste- ja vastupidavuskava raames uue digivahendi, mille nimi on palgapeegel, et toetada tööandjaid soolise palgalõhe analüüsimisel ja vähendamisel. **Itaalias** on 2024. aasta eelarveseaduse kohaselt on need erasektori tööandjad, kes värbavad vägivalla ohvriks langenud ja „reddito di libertà“ kaitse all olevaid töötuid naisi, vabastatud sotsiaalkindlustusmaksete tasumisest kuni 100 % ja 8 000 euro ulatuses. Lisaks suurendas riik „Fondo per il reddito di libertà“ rahastamist, et aidata vägivalla ohvriks langenud ja vaesuses elavatel naistel saavutada majanduslikku iseseisvust ja toetada emantsipatsiooni. Rahaeraldisi suurendatakse aastatel 2024–2026 igal aastal 10 miljoni euro võrra ja alates 2027. aastast 6 miljoni euro võrra aastas. 2025. aasta lõpuks loob **Hispaania** taaste- ja vastupidavuskava raames uue sotsiaal- ja tööhõivealase nõustamise teenistuse, et toetada vägivalla, sealhulgas inimkaubanduse ja seksuaalse ärakasutamise ohvriks langenud naisi tööle suunamise abi, õigusabi ning psühholoogilise ja emotsionaalse toe kaudu. Kvalifitseeritud töötajate nappuse vastu võitlemise strateegilise tegevuskava raames pakutakse **Austria** tööturu integratsiooni intensiivprogrammis (2024–2025) kohandatud tuge naissoost pagulastele, pakkudes saksa keele kursusi, kvalifikatsioonide tunnustamist ja karjäärinõustamist. **Prantsusmaa** võttis 2023. aasta juulis vastu õigusakti, millega nähakse alates 2024. aastast muu hulgas ette haigushüvitised

nurisünnituse läbi teinud naistele, samuti kümnenädalane kaitse vallandamise korral, psühholoogiline abi ja parem arstiabi.

Liikmesriigid on võtnud meetmeid töö- ja eraelu tasakaalu parandamiseks, eelkõige töö- ja eraelu tasakaalustamise direktiivi[179] **ülevõtmise kaudu**, sealhulgas perepuhkuse tõhustamise kaudu. Alates 2023. aasta juulist annab **Luksemburg** isapuhkust isikule, keda tunnustatakse siseriikliku õiguse kohaselt teise vanemana. Alates 2024. aasta märtsist tagatakse **Taani** muudetud rasedus- ja sünnituspuhkuse seadusega, et vanemapuhkus (48 nädalat) jagatakse mõlema vanema vahel võrdselt (kumbki 24 nädalat), kusjuures üksikvanemaga perekonnad võivad kanda mitu nädalat sellest puhkusest üle lähedasele pereliikmele. 2024. aasta eelarveseaduse kohaselt makstakse **Itaalias** vanemapuhkust järgmiselt: esimesel kuul 80 %, teisel kuul 60 % (ainult 2024. aastal 80 %) ja järgmistel kuudel 30 % töötaja palgast. Mis puudutab paindlikku töökorraldust, siis Iirimaa on lisanud kaugtöö taotlemise õiguse 2023. aasta töö- ja eraelu tasakaalustamise ja mitmesuguste sätete seadusesse, millega kehtestatakse alates 2024. aasta märtsist hooldajatele õigus taotleda kaugtööd ja paindlikku töötamist, sealhulgas kokkusurutud või lühendatud tööaega. See seadus võimaldab võtta viis päeva puhkust aastas raske haiguse ravi puhul ning pikendab rinnaga toitmise pauside õigust kuuelt kuult kahele aastale. **Prantsusmaal** 2024. aasta aprillis vastu võetud uus seadus võimaldab töötajatel võtta igal aastal vähemalt neli nädalat tasustatud puhkust, olenemata haiguspuhkusel veedetud perioodidest.

Tehakse jõupingutusi, et kaasata rohkem puuetega inimeste tööturule. Iirimaal antakse 2023. aasta septembris käivitatud palgatoetuse meetme kaudu rahalist toetust tööandjatele, kes võtavad tööle puuetega inimesi; alates 2024. aasta aprillist vähendati selle toetuskava raames rahastamiskõlblikku minimaalset iganädalast tundide arvu 21 tunnilt 15 tunnile. Lisaks võttis Iirimaa ESF+ toel 2024. aasta augustis kasutusele „WorkAbility“ programmi, millega muu hulgas toetatakse organisatsioone, kes saavad pakkuda osalejatele järkjärgulisi haridus-, koolitus- ja tööhõivevõimalusi (sealhulgas füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemist). **Austria** eraldas 2023. ja 2024. aastal veel 30 miljonit eurot, et parandada puuetega inimeste osalemist tööturul, sealhulgas leevendada kõrge inflatsiooni mõju. **Rootsis** nõutakse avaliku tööturuasutuse 2024. aasta määrusekirjas tööotsijate töövõimet mõjutavate puuete kiiremat tuvastamist, võimaldades nii asjakohasemaid sekkumisi ja suurendades palgatoetusi saavate osalejate arvu, eesmärgiga edendada puuetega inimeste seas suuremat tööhõivet.

Kolmandate riikide kodanike integratsiooni edendamiseks on tehtud mitmeid algatusi. 2024. aasta jaanuaris jõustus **Luksemburgis** uus kultuuridevahelist suhtlust käsitlev seadus, mis sillutab teed rändetaustaga isikute sujuvamale integreerimisele. **Kreeka** toetab ESF+ vahendite kaudu kolmandate riikide kodanikke, et hõlbustada nende integreerimist tööturule. Lisaks osaleb riigi taaste- ja vastupidavusrahastu toel 8 000 pagulast erasektori ettevõtete praktikaprogrammides, mis aitavad neil tööturule integreeruda. **Austria** annab ajutise kaitse saajatele ELi sinise kaardi, mis lihtsustab juurdepääsu mitmesugustele hüvitistele, hooldusele ja teenustele. Lisaks toetatakse sinise kaardi omanikke tööturule integreerimise vajaduspõhiste teenuste pakkumistega, näiteks võib tuua mitmekeelsed teabematerjalid, kvalifikatsioonid ning kvalifikatsioonide tunnustamise alase nõustamise, saksa keele kursused, pädevuste hindamise ja aktiivse tööle suunamise. Alates 2023. aasta novembrist on **Saksamaal** tunnustatud kvalifikatsiooniga inimestel juurdepääs kvalifitseeritud tööle

[179] Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/1158, milles käsitletakse lapsevanemate ja hooldajate töö- ja eraelu tasakaalu ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 2010/18/EL.

reguleerimata kutsealadel ning ELi sinise kaardi nõudeid on leevendatud palgakünniste alandamise ja IT-spetsialistide riiki sisenemise lihtsustamisega. Alates 2024. aasta märtsist võivad võõrtöötajad, kellel on vähemalt kaheaastane töökogemus ja tööpakkumine, töötada reguleerimata kutsealadel ilma ametlikku kvalifikatsiooni tunnistuseta.

2.3 Suunis 7. Tööturgude toimimise parandamine ja sotsiaaldialoogi tulemuslikumaks muutmine

Selles punktis vaadeldakse, kuidas on rakendatud tööhõivesuunist nr 7, mille kohaselt soovitatakse liikmesriikidel parandada tööturu toimimist ja muuta sotsiaaldialoog tulemuslikumaks. Suunis käsitleb muu hulgas paindlikkuse ja turvalisuse tasakaalustamist tööturupoliitikas, tööturu killustatuse vältimist, uute töömeetoditega kohanemist ning aktiivse tööturupoliitika tulemuslikkuse tagamist ja deklareerimata töö vastu võitlemist. Need eesmärgid on kooskõlas Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 4 (tööhõive aktiivne toetamine), 5 (kindel ja paindlik tööhõive), 7 (teave töötingimuse kohta ja kaitse töölepingu ülesütlemise korral), 8 (sotsiaaldialoog ja töötajate kaasamine), 10 (tervislik, ohutu ja hästi kohandatud töökeskkond) ja 13 (töötushüvitised). Olemasolevatele riiklikele tavadele tuginedes käsitletakse ka sotsiaaldialoogi edendamist ja koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega. Punktis 2.3.2 antakse ülevaade liikmesriikide poliitikameetmetest nendes valdkondades.

2.3.1 Põhinäitajad

Kuigi on töötajaid, kes hindavad kõrgelt paindlikkust, võib pikka aega püsiv tööturu killustatus avaldada negatiivset mõju sotsiaalsele õiglusele. Ajutised töökohad ja osaajatöö võivad soodustada teatavate rühmade, eelkõige noorte ja kõrge kvalifikatsiooniga töötajate sisenemist tööturule ja oskuste arendamist, samuti võimaldavad need suuremat paindlikkust ning töö- ja eraelu tasakaalu. Püsivad erinevused töötajate töökohakindluses ja töötingimustes (millel on sageli mõju sotsiaalkaitse kättesaadavusele) tekitavad siiski lõhesid, mida tajutakse sotsiaalse ebaõiglusena ja mis kipuvad ebavõrdsust suurendama[180]. Eriti suur on töökoha ebakindlus ajutise töö korral juhul, kui tähtajaline leping ei ole hüppelauaks tähtajatu lepingu suunas. Sellest tulenev ebakindlus toob kaasa ka ebasoodsamad töötingimused teatavates sektorites ja teatavatel kutsealadel, millele on iseloomulik suur ja püsiv tööjõupuudus[181]. Tööturu killustatust saab muu hulgas vähendada kohandatud aktiivse tööturupoliitikaga, mis soodustab liikumist parematele töökohtadele, ning samuti tööandjatele suunatud stiimulitega töötajate palkamiseks ja tööl hoidmiseks.

ELi kõrge tööhõivemäära juures jätkus ajutiste töötajate osakaalu mõõdukas vähenemine[182]**.** Kõigi 20–64aastaste töötajate seas vähenes see osakaal 12,9 %lt 2022. aastal 12,3 %le 2023. aastal, mis on kaks protsendipunkti alla pandeemiaeelse taseme. Liikmesriikide näitajad on siiski väga erinevad – suurima ja väikseima osakaalu erinevus on 21,7 protsendipunkti. Kui Madalmaades, Portugalis, Hispaanias ja Itaalias oli ajutiste

[180] Eurofound, Labour market segmentation, European Industrial Relations Dictionary, 2019.

[181] Vt Euroopa Komisjon, Employment and Social Developments in Europe 2024, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[182] Tähtajalise lepinguga töötajad on piiratud kestusega lepinguga töötajad, kelle põhitöö lõpeb kas eelnevalt kindlaksmääratud ajavahemiku järel või pärast ajavahemikku, mis ei ole ette teada, kuid on siiski määratletud objektiivsete kriteeriumidega, nagu tööülesande täitmine või ajutiselt asendatava töötaja puudumise ajavahemik (Eurostati näitaja [lfsi_pt_a]).

töötajate osakaal 2023. aastal üle 15 %, siis Bulgaarias, Eestis, Lätis, Rumeenias ja Leedus oli see alla 3 % (vt joonis 2.3.1).

Joonis 2.3.1. Ajutiste töötajate osakaal on vähenemas, kuid liikmesriigiti endiselt väga erinev

Ajutiste töötajate osakaal kõigi töötajate hulgas (20–64aastased, %, aastapõhised andmed)

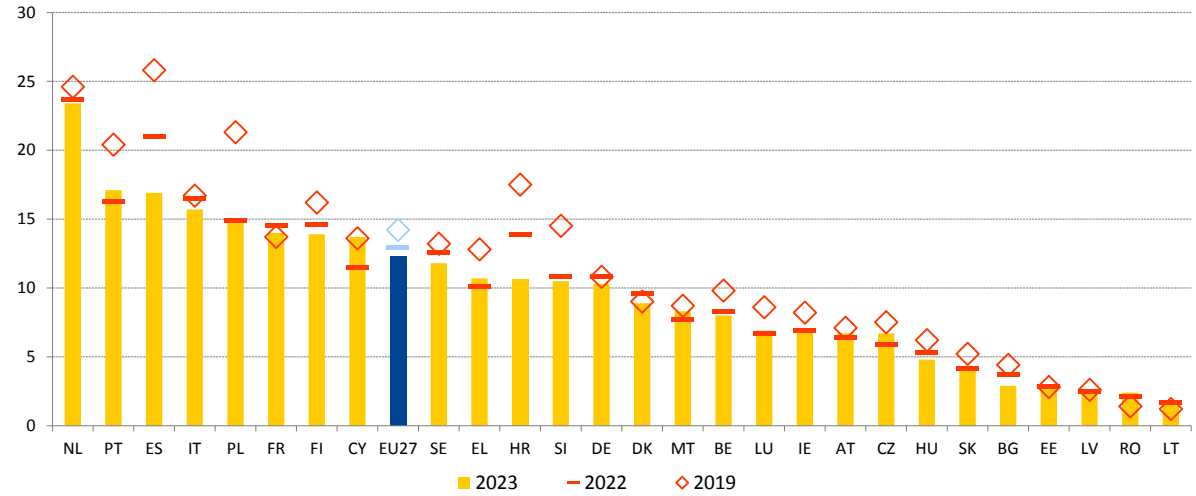

Märkus: Hispaania ja Prantsusmaa puhul on 2022. ja 2023. aasta kohta kasutatud erinevat määratlust (vt metaandmed). Aegrea katkemine Küprose ja Taani puhul.
Allikas: Eurostat, [lfsi_pt_a], ELi tööjõu-uuring.

Mõnes liikmesriigis on endiselt suur tähtajaliste lepingute osakaal, samal ajal kui alalistele töökohtadele ülemineku määr on madal. 2023. aastal oli suur (üle 15 %) tähtajaliste lepingute osakaal Itaalias ja Hispaanias, kus oli ka madal üleminekumäär (vastavalt alla 30 % ja selle lähedal, vt joonis 2.3.2). Soomes, Poolas, Madalmaades, Portugalis ja Küprosel oli ajutiste töötajate osakaal üle ELi keskmise, kuid tähtajatutele lepingutele ülemineku määr suhteliselt kõrge (40–51 %), mis osutab paindlikele ja samas suhteliselt dünaamilistele tööturgudele. Seevastu Lätis, Rumeenias ja Leedus oli tähtajaliste lepingute osakaal väike (alla 3 %) ja üleminekumäär kõrge (50–64 %), mis näitab töökohtade suurt stabiilsust.

Joonis 2.3.2. Tähtajaliste lepingutega töötajate osakaal ja nende alalistele töökohtadele ülemineku määr on liikmesriigiti erinevad

Ajutiste töötajate osakaal kõigi töötajate seas (20–64aastased) 2023. aastal ja tähtajatule töölepingule ülemineku määr (15–64aastased) (aastate 2021, 2022 ja 2023 keskmine väärtus)

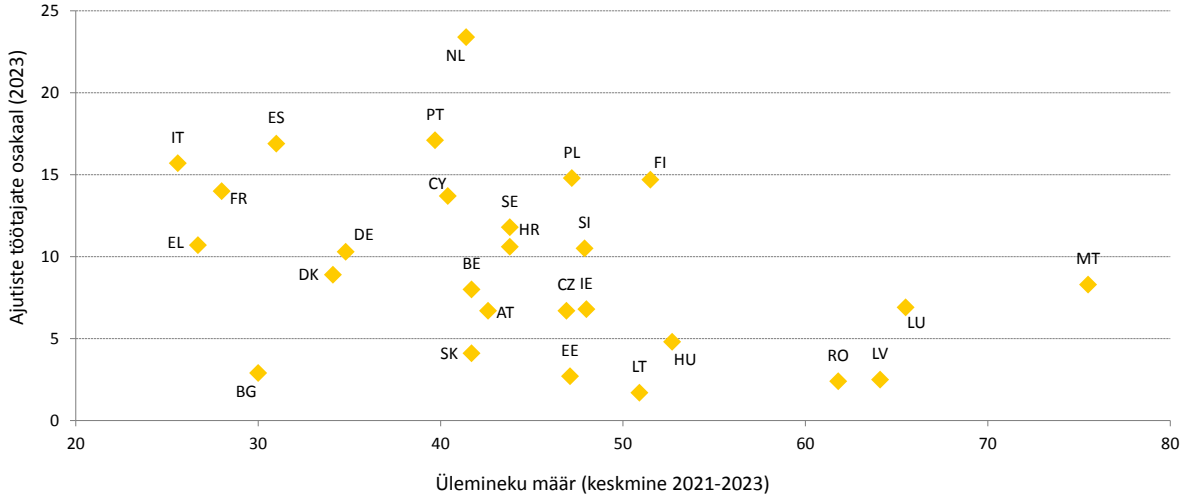

Märkus: ajutistelt lepingutelt tähtajatutele lepingutele ülemineku määra puhul on vaadeldud laiemas vanusevahemikus (15–64aastaste) töötajate kohorti. Saksamaa, Prantsusmaa ja Läti töötajate ülemineku määr on 2023. aasta kohta ning Luksemburgi näitaja on 2022. aasta kohta. Ajutise tööhõive näitaja puhul on vaadeldud 20–64aastaste kohorti kooskõlas sotsiaalvaldkonna tulemustabeli tööhõive põhinäitajaga ja seotud analüüsiga selles punktis. Hispaania ja Prantsusmaa puhul on määratlus erinev. Aegrea katkemine Küprose, Taani ja Prantsusmaa puhul.
Allikas: Eurostat, [lfsi_pt_a], ELi tööjõu-uuring ning [ilc_lvhl32], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

Joonis 2.3.3. Mittevabatahtlik ajutine töö on levinum naiste seas

Mittevabatahtliku tähtajalise lepinguga töötajate osakaal kõigi töötajate hulgas (20–64aastased) 2023. aastal

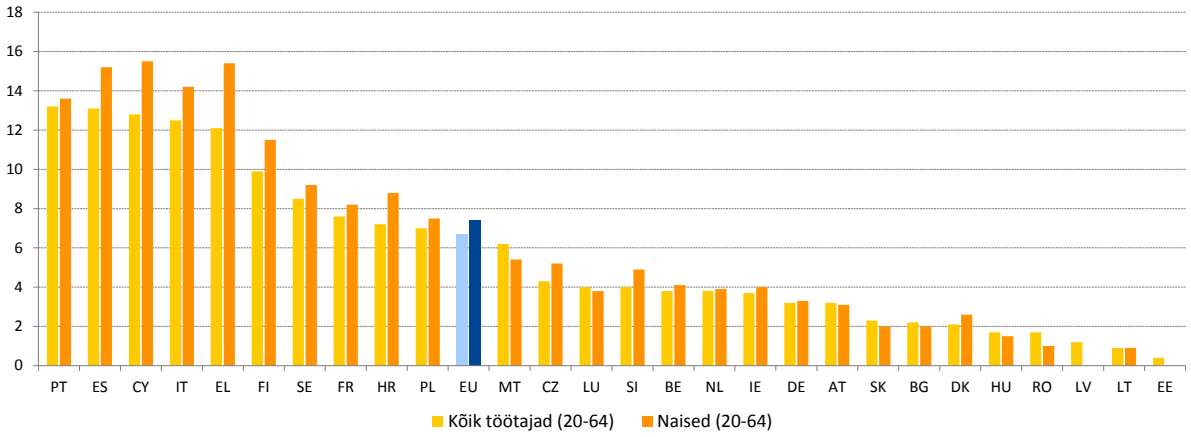

Märkus: Hispaania ja Prantsusmaa puhul on määratlus erinev Bulgaaria, Eesti, Horvaatia, Läti, Leedu, Luksemburgi, Malta, Austria, Sloveenia ja Slovakkia andmete usaldusväärsus on väike. Eesti ja Läti puhul on andmed kategoorias „Töökoht saadaval ainult tähtajalise lepingu alusel“ olemas üksnes kõigi töötajate kohta. Luksemburgi ja Austria puhul on andmed kategoorias „Töökoht saadaval ainult tähtajalise lepingu alusel“ olemas üksnes naiste ja meeste kohta eraldi. Slovakkia puhul on andmed kategoorias „Ei ole alalist töökohta leidnud“ üksnes naiste ja meeste kohta eraldi. Rumeenia puhul on andmed kategoorias „Ei ole alalist töökohta leidnud“ ainult naiste kohta. Malta puhul on andmed kategoorias „Töökoht saadaval ainult tähtajalise lepingu alusel“ üksnes naiste ja meeste kohta eraldi.
Allikas: [lfsa_etgar] ja [lfsa_etgar]

Ka mittevabatahtliku ajutise töö osakaal on ELi liikmesriikide lõikes väga erinev ja puudutab tavaliselt suhteliselt rohkem naisi. Mittevabatahtlikult tähtajalise töölepinguga töötavate ajutiste töötajate osakaal kõigi ajutiste töötajate seas on oluline indikaator, mis näitab, kas töötajatel on raske leida alalist töökohta[183]. Kõnealuste töötajate (20–64aastased) osakaal oli ELis 2023. aastal 6,7 %, mida on 0,7 protsendipunkti vähem kui aasta varem. Liikmesriikide vahel on siiski endiselt märkimisväärseid erinevusi – see näitaja ulatub rohkem kui 10 %st Portugalis, Hispaanias, Küprosel, Itaalias ja Kreekas kuni alla 2 %ni Ungaris, Rumeenias, Lätis, Leedus ja Eestis. Mittevabatahtlikult ajutist tööd tegevate töötajate osakaal on üldiselt suurem naistöötajate hulgas (mõne erandiga, nagu Rumeenia, Malta, Bulgaaria ja Ungari) (vt joonis 2.3.3), ent see lõhe on jätkuvalt suhteliselt väike (1,2 protsendipunkti), kui arvata välja Kreeka, Küpros, Hispaania, Soome ja Horvaatia (kus see on suurem kui 3 protsendipunkti).

Tähtajalised lepingud on jätkuvalt levinumad noorte ja naiste seas. Ajutise töö osakaal noorte (15–24aastased) seas vähenes ELis 2022. aastaga võrreldes 1,5 protsendipunkti ja oli 2023. aastal 48,1 %. See näitaja on siiski 37,1 protsendipunkti suurem kui 25–54aastaste töötajate seas. 2023. aastal oli tähtajalise lepinguga töötajate osakaal noorte seas suurim Madalmaades, Poolas, Itaalias, Portugalis ja Sloveenias (55–60 %) ning väikseim Rumeenias, Bulgaarias, Leedus ja Lätis (alla 10 %, vt joonis 2.3.4). Tähtajaliste lepingutega naistöötajate (20–64aastased) osakaal ELis pisut vähenes – 13,9 %lt 2022. aastal 13,2 %le 2023. aastal. Suurim osakaal registreeriti Madalmaades, Hispaanias, Portugalis ja Itaalias (üle 17 %) ning väikseim Rumeenias, Leedus, Lätis, Eestis ja Bulgaarias (alla 3 %). Üldiselt püsis sooline erinevus ajutise töö puhul ELis muutumatuna kahe protsendipunkti lähedal. 2023. aastal (2022. aasta sissetulekute põhjal) oli ajutist tööd tegevatel töötajatel oluliselt suurem palgavaesuse oht (12,6 %) kui tähtajatu töölepinguga töötajatel (5,2 %)[184].

[183] Mittevabatahtlik ajutine töö on kahes järgmises olukorras tehtav töö: ei ole leitud alalist töökohta [lfsa_etgar] või töökoht oli saadaval ainult tähtajalise lepingu alusel [lfsa_etgar].
[184] Eurostat [ilc_iw05], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

Joonis 2.3.4. Tähtajalise töölepinguga noorte ja naiste osakaal on liikmesriigiti väga erinev

Ajutiste töötajate osakaal kõigi noorte (15–24aastased) töötajate seas (%, 2023) ja ajutiste töötajate osakaal kõigi naistöötajate seas (%, 2023).

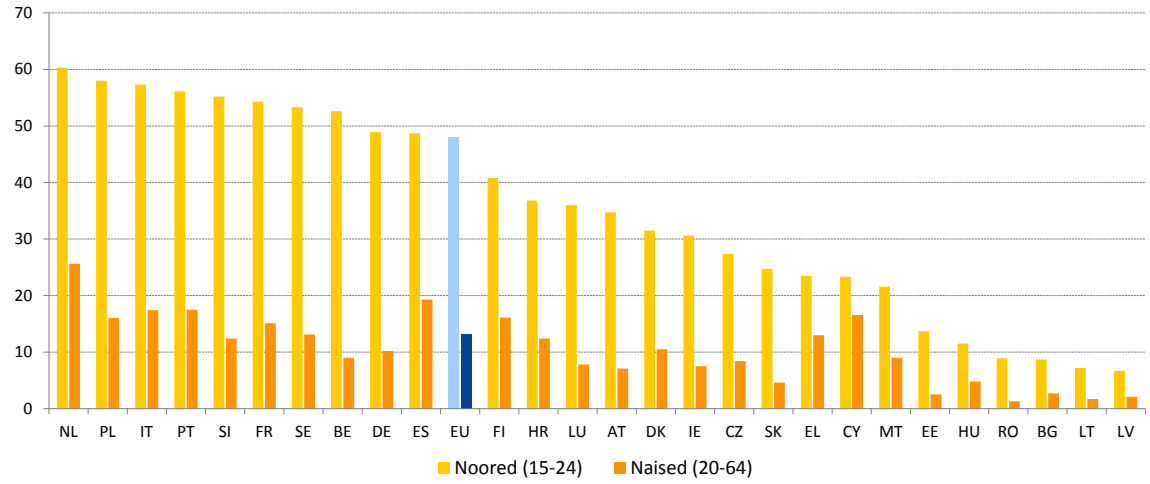

Märkus: Hispaania ja Prantsusmaa puhul on kasutatud erinevat määratlust (vt metaandmed).
Allikas: Eurostat [lfsi_pt_a] – noored, [lfsi_pt_a] – naised, ELi tööjõu-uuring.

Osaajatöö osakaal on pärast viimase kaheksa aasta aeglast, kuid stabiilset vähenemist veidi kasvanud ning mitmes liikmesriigis tehakse osaajatööd suures osas jätkuvalt mittevabatahtlikult. Rekordiliselt kõrge tööhõivemäära taustal kasvas osaajaga töötavate inimeste (20–64aastased) osakaal ELis 16,9 %lt 2022. aastal 17,1 %le 2023. aastal. Viies liikmesriigis (Madalmaad, Austria, Saksamaa, Belgia ja Taani) oli näitaja jätkuvalt üle 20 %, samal ajal kui viie liikmesriigi (Bulgaaria, Slovakkia, Rumeenia, Horvaatia ja Ungari) näitaja jäi alla 5 % (vt joonis 2.3.5). Mittevabatahtliku osaajatöö osakaal kogu osaajatööst vähenes ELis 2023. aastal 1,6 protsendipunkti võrra 20 %le, kuid on endiselt suhteliselt suur. Suurim – üle 50 % – oli see osakaal Rumeenias, Itaalias ja Hispaanias, ent Madalmaades, Maltal ja Saksamaal ligikaudu 5 % või alla selle.

Joonis 2.3.5. Osaajatöö osakaal on veidi kasvanud, kuid mittevabatahtliku osaajatöö puhul on see liikmesriigiti endiselt väga erinev

Osaajatööd tegevate töötajate osakaal kõigi (20–64aastaste) töötajate seas ja mittevabatahtlikult osaajatööd tegevate töötajate osakaal kõigi osaajatöö tegijate (20–64aastaste) seas (%, aastapõhised andmed)

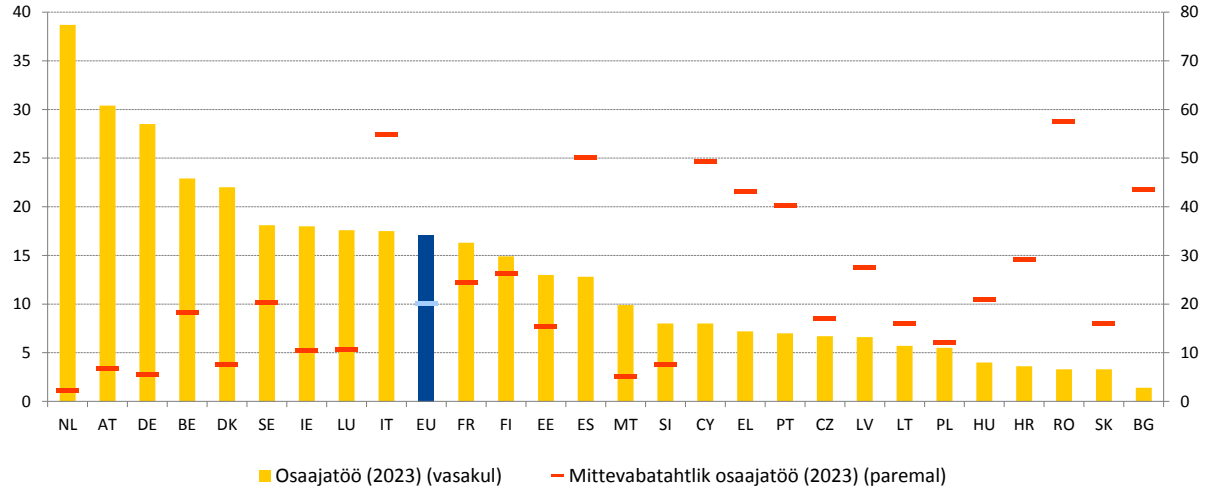

Märkus: Hispaania ja Prantsusmaa puhul on kasutatud erinevat määratlust (vt metaandmed). Malta ja Sloveenia puhul on mittevabatahtliku osaajatöö aegridade usaldusväärsus väike.
Allikas: Eurostat, [lfsi_pt_a] and [lfsa_eppgai], ELi tööjõu-uuring.

Töötajateta iseenda tööandjate osakaal püsis ELis suhteliselt muutumatuna, kuid liikmesriigiti oli see väga erinev. 2023. aastal oli töötajateta iseenda tööandjaid liidus ligikaudu 17,8 miljonit, mis moodustab 20–64aastaste kogutööhõivest 9,1 %[185]. Kuigi üksi tegutsemine iseenda tööandjana võib olla märk ettevõtlusinitsiatiivist, võidakse seda kasutada ka sõltuvate töösuhete varjamiseks fiktiivsete füüsilisest isikust ettevõtjate puhul[186]. 2023. aastal oli töötajateta iseenda tööandjate osakaal suurim (üle 13 %) Kreekas, Poolas, Tšehhis ja Itaalias ning väikseim (alla 6 %) Saksamaal, Luksemburgis, Taanis ja Rootsis.

Digitaalsed tööplatvormid moodustavad ELi majandusest üha olulisema osa, pakkudes töövõimalusi, kuid tekitades ka konkreetseid probleeme, eelkõige seoses töötajate tööalase staatusega. Aastatel 2016–2020 kasvas ELi platvormimajanduse tulu peaaegu viis korda – umbes 3 miljardilt eurolt ligikaudu 14 miljardi euroni. 2021. aastal tehti kindlaks üle 500 ELis tegutseva digitaalse tööplatvormi. Komisjoni uuringu[187] kohaselt töötas 2020. aastal ELis digitaalsete tööplatvormide kaudu hinnanguliselt üle 28 miljoni inimese ja see arv kasvab pidevalt. Kuigi enamik neist inimestest on tegelikud iseenda tööandjad, on hinnanguliselt 5,5 miljonit selleks valesti liigitatud. Rohkem kui pooled platvormitööd tegevatest inimestest teenivad miinimumpalgast vähem[188]. Seda arvesse võttes püütakse platvormitöö tingimuste parandamist käsitleva ELi direktiiviga[189] muu hulgas lahendada

[185] Eurostat, [lfsa_egaps] ja [lfsi_emp_a], ELi tööjõu-uuring. Hispaania ja Prantsusmaa puhul on kasutatud erinevat määratlust (vt metaandmed).
[186] Vt Euroopa Komisjon, Employment and Social developments in Europe 2023, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.
[187] Euroopa Komisjon, komisjoni talituste töödokument – mõju hindamise aruande kommenteeritud kokkuvõte, mis on lisatud ettepanekule võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv platvormitöö tingimuste parandamise kohta, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2021.
[188] Euroopa Komisjon, Study to gather evidence on the working conditions of platform workers, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2020.
[189] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2024. aasta direktiiv (EL) 2024/2831 platvormitöö tingimuste parandamise kohta (ELT L, 2024/2831, 11.11.2024).

fiktiivsete füüsilisest isikust ettevõtjate probleemi digitaalsetel tööplatvormidel ja hõlbustada tööalase staatuse õiget kindlaksmääramist töösuhte õigusliku eelduse kaudu. Lisaks antakse direktiiviga nii töötaja staatuses olevatele kui ka iseenda tööandjana tegutsevatele platvormitöötajatele uued õigused ning tagatakse algoritmilise juhtimise suurem läbipaistvus, õiglus ja vastutus. Samuti luuakse sellega riiklike ametiasutuste ja töötajate esindajate jaoks raamistik, et neil oleks parem juurdepääs digitaalsetelt tööplatvormidelt saadavale teabele, ning tugevdatakse sotsiaaldialoogi ja kollektiivläbirääkimisi.

Üldiselt võib eeldada, et tehisintellekti ja muu digitehnoloogia kiire areng toob tööturul kaasa põhjalikke muutusi. Eeldatavalt mõjutab see töökohtade arvu ja kvaliteeti ning töötajate elukvaliteeti. IMFi hinnangul võib tehisintellekti rakenduste kasutuselevõtt mõjutada kuni 60 % arenenud majandusega riikide töötajatest, kellest poolte puhul võib see mõju olla negatiivne[190]. Aastatel 2023–2027 kavatseb tehisintellektil põhinevad rakendused kasutusele võtta rohkem kui 75 % maailma ettevõtetest ning ligikaudu 70 % neist on seisukohal, et tehnoloogiline kirjaoskus muutub selles ajavahemikus üha olulisemaks[191]. Siiski on tööandjatel raskusi vajalike oskustega inimeste värbamisel. Digitaalmajanduse ja -ühiskonna indeksi põhjal on kolm neljandikku ELi ettevõtetest (eelkõige VKEd) teatanud, et neil on keeruline leida vajalike oskustega töötajaid[192]. Kuigi hiljutised uuringud[193] kinnitavad, et lühivaates võib tehisintellekti kasutuselevõtu peamine netomõju tööhõivele olla positiivne, suurendades nõudlust selle arendamiseks ja kasutuselevõtuks vajalike oskuste järele, tuleks hoolikalt jälgida tasakaalu tööhõive kasvust saadava kasu ja tehisintellekti potentsiaali vahel asendada rutiinset tööd tegevaid töötajaid[194]. Lisaks võib generatiivne tehisintellekt erinevalt varasematest automatiseerimislainetest oluliselt mõjutada kõrge kvalifikatsiooniga töötajaid. Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni andmetel võib generatiivse tehisintellekti kasutamisega kaasnev automatiseerimine mõjutada rohkem kui 5 % suure sissetulekuga riikide tööhõivest[195]. Ka võib tehisintellektil põhineva kõrgtehnoloogilise robootika abil toimuv automatiseerimine avaldada suurt mõju tootmisprotsessidele ja teenuste osutamisele ning muuta ametiprofiile ja suurendada vajadust digitaalsete, analüütiliste ja pehmete oskuste järele[196]. Sellega seoses soovitakse ELi tehisintellektimäärusega (jõustus 2024. aasta augustis) tagada tehisintellekti usaldusväärsus, ohutus ja kooskõla ELi põhiõigustega. Kuigi määruses on sätestatud üldine õigusraamistik, sisaldab see ka mõningaid viiteid tehisintellekti kasutamisele töökohal (näiteks keeld lasta turule või võtta kasutusele tehisintellektisüsteeme, mille abil tuletada inimeste emotsioone töökohal)[197].

---

[190] Rahvusvaheline Valuutafond (2024), *World Economic Outlook*.

[191] Maailma Majandusfoorum, Future of Jobs Report 2023, 2023.

[192] Euroopa Komisjoni digitaalmajanduse ja -ühiskonna indeks (DESI) on kättesaadav siin.

[193] Vt Albanesi, S., Da Silva, A., Jimeno, J., Lamo, A. ja Wabitsch, A. (2023), *New technologies and jobs in Europe*, Euroopa Keskpanga töödokument nr 2023/2831, ning Hayton, J., Rohenkohl, B., Christopher, P., Liu, H.Y. (2024), *What drives UK firms to adopt AI and robotics, and what are the consequences for jobs?*, Sussexi ülikooli aruanne.

[194] Euroopa Komisjon, Artificial Intelligence: Economic Impact, Opportunities, Challenges, Implications for Policy (aruteludokument 210), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[195] Rahvusvaheline Tööorganisatsioon, Generative AI and jobs: A global analysis of potential effects on job quantity and quality, 2023.

[196] Eurofound, Human–robot interaction: What changes in the workplace?, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[197] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuni 2024. aasta määrus (EL) 2024/1689, millega nähakse ette tehisintellekti käsitlevad ühtlustatud õigusnormid ning muudetakse määruseid (EÜ) nr 300/2008, (EL) nr

Sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 4. Uued töömeetodid ja õigus mitte olla kättesaadav

Kaugtöö pakub töömaailmas palju võimalusi. COVID-19 pandeemial on olnud töökorraldusele oluline mõju. Suurema digitaliseerimise toel kasvas kodust töötamise osakaal ELis 11,1 %lt 2019. aastal 19,8 %le 2023. aastal[198]. Eurofoundi uuringu tulemused näitavad, et kaugtöö on Euroopas nüüdseks töökorralduse püsiv osa – üle 60 % töötajatest märkis, et nad eelistavad kodust töötada vähemalt mitu korda kuus. Kaugtöö pakub nii töötajatele kui ka tööandjatele autonoomia-, paindlikkus- ja kaasamisvõimalusi ning võimalikku kulude kokkuhoidu. Need, kes saavad, töötavad ka kontoris. Selle tulemusena on valdavaks töökorralduse mudeliks kujunenud hübriidtöö, mis hõlmab erineval määral nii tööandja ruumides töötamist kui ka kaugtööd[199]. Võimalus igal ajal töötada võib siiski kaasa tuua ka töötajate suurema kättesaadavuse ja edendada seeläbi töökultuuri, kus töötaja on pidevalt kättesaadav.

Töökultuur, kus töötaja on alati kättesaadav ja mille tulemuseks võib sageli olla ettearvamatu lisatööaeg, võib kahjustada töötajate töö- ja eraelu tasakaalu, tervist ja heaolu. Eurofoundi poolt neljas riigis (Belgia, Prantsusmaa, Itaalia ja Hispaania) 2022. aastal läbi viidud ettevõtete tasandi uuringu kohaselt märkis üle 80 % vastanutest, et nendega võeti tööga seotud eesmärkidel ühendust väljaspool lepingulist tööaega, kusjuures üheksa kümnest ka vastas sellisele kontaktiotsimisele. Selle peamiste põhjustena nimetati järgmist: vastutustunne oma ülesannete täitmise eest (82 %), soov asju kontrolli all hoida (75 %), tööandja ootus töötaja suhtes (75 %), hirm negatiivsete tagajärgede ees vastamata jätmise korral (61 %) ja lootus karjääriredelil tõusta (50 %)[200]. Töötajad tajuvad sageli, et töömaailma digitaliseerimisest tulenev liigne ühendatus mõjutab negatiivselt nende töö- ja eraelu tasakaalu, tervist ja heaolu (vt joonis allpool). Tõendid näitavad, et kuigi stressitegurid, nagu töö intensiivsus, töö- ja eraelu segunemine ning vabal ajal töötamine (st töötamine väljaspool tavalist tööaega), mõjutavad kõiki töötajaid, on nende mõju kaugtööd tegevatele töötajatele tugevam kui tööandja ruumides töötavatele töötajatele. Kaugtöötajad on kõige sagedamini nimetanud vaimse tervise probleemidena ärevust, emotsionaalset väsimust, kurnatust osalemise tõttu pikkadel virtuaalsetel koosolekutel ja isoleeritust[201]. Sellise töökultuuriga seotud riske ja stressitegureid, kus töötaja on pidevalt kättesaadav, võib maandada õigus mitte olla kättesaadav, mis aitab töö- ja eraelu vahel selgemaid piire tõmmata ning toetab seeläbi töötajate tervist, kindlustunnet ning töö- ja eraelu tasakaalu. Andmed näitavad, et ettevõtte tasandil mõjutab mittekättesaadavuse õiguse rakendamine positiivselt töötajate töö- ja eraelu tasakaalu, tervist, heaolu ja üldist töörahulolu[202].

167/2013, (EL) nr 168/2013, (EL) 2018/858, (EL) 2018/1139 ja (EL) 2019/2144 ning direktiive 2014/90/EL, (EL) 2016/797 ja (EL) 2020/1828 (tehisintellekti käsitlev määrus) (ELT L, 2024/1689, 12.7.2024).

[198] Eurostat [lfsa_ehomp], selliste 15–74aastaste töötajate osakaal, kes töötavad mõnikord või tavaliselt kodust.

[199] Eurofound, Fifth round of the Living, working and COVID-19 e-survey: Living in a new era of uncertainty, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022.

[200] Eurofound, Right to disconnect:Implementation and impact at company level, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.

[201] Euroopa Komisjon, Study exploring the social, economic and legal context and trend of telework and the right to disconnect, in the context of digitalisation and the future of work, during and beyond the COVID-19 pandemic, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[202] Eurofound, Right to disconnect: Implementation and impact at company level, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.

Liigset ühendatust tajutakse sageli tegurina, mis avaldab negatiivset mõju töö- ja eraelu tasakaalule, tervisele ja heaolule

Liigse ühendatuse tajutav mõju tervisele ja heaolule (%)

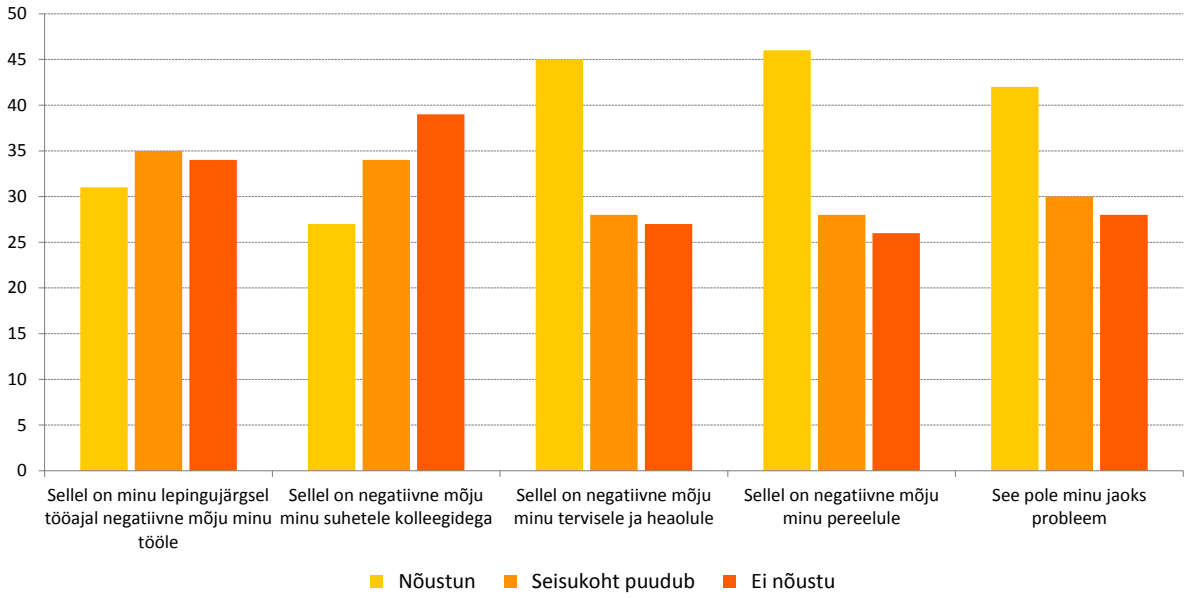

Allikas: Eurofoundi arvutused, mis põhinevad 2022. aasta uuringul õiguse kohta mitte olla kättesaadav.

Sellest tulenevalt võttis Euroopa Parlament 2021. aastal vastu resolutsiooni, milles paluti komisjonil esitada seadusandlik ettepanek õiguse kohta mitte olla kättesaadav ja kaugtööd käsitlev ELi õigusraamistik[203]. Komisjon avaldas resolutsiooni järelmeetmena uuringu, milles uuriti kaugtöö sotsiaalset, majanduslikku ja õiguslikku konteksti ning suundumusi seoses kaugtööga ja õigusega mitte olla kättesaadav[204]. Kui sotsiaalpartnerid ei jõudnud kaugtööd käsitleva raamkokkuleppe muutmise suhtes kokkuleppele, algatas komisjon ametliku kaheetapilise konsultatsiooni võimaliku ELi algatuse üle, milles käsitletakse kaugtööd ja õigust mitte olla kättesaadav. Konsultatsiooni esimene etapp[205] kestis 30. aprillist kuni 25. juulini 2024. Lisaks algatas komisjon 2024. aasta juulis uuringu, et koguda tõendeid kaugtööd ja õigust mitte olla kättesaadav käsitlevate võimalike poliitikavariantide lisaväärtuse ja mõju kohta ning neid analüüsida. Mittekättesaadavuse õiguse kehtestamist on nimetatud ka sotsiaalõiguste, oskuste, kvaliteetsete töökohtade ja valmisoleku eest vastutava juhtiva asepresidendi Roxana Mînzatu missioonikirjas[206].

Mitu liikmesriiki on juba rakendanud meetmeid, milles käsitletakse kaugtööd ja õigust mitte olla kättesaadav. COVID-19 pandeemia puhkemise järel võtsid mõned liikmesriigid vastu kaugtöö seadusjärgset määratlust käsitlevad õigusaktid või muutsid neid. Asjakohased õigusaktid õiguse kohta mitte olla kättesaadav on praegu olemas 13 liikmesriigis, kuid nende

[203] P9_TA(2021)0021, Euroopa Parlamendi 21. jaanuari 2021. aasta resolutsioon soovitustega komisjonile õiguse kohta mitte olla kättesaadav (2019/2181(INL)).

[204] Euroopa Komisjon, Study exploring the social, economic and legal context and trend of telework and the right to disconnect, in the context of digitalisation and the future of work, during and beyond the COVID-19 pandemic, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[205] Euroopa Komisjon, konsultatsioonidokument: First-phase consultation of social partners under Article 154 TFEU on possible EU action in the area of telework and workers' right to disconnect, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[206] Sotsiaalõiguste, oskuste, kvaliteetsete töökohtade ja valmisoleku eest vastutava juhtiva asepresidendi Roxana Mînzatu missioonikiri.

kohaldamisala, määratlus, rakendamine ja jõustamine on erinevad. Esimesed neli riiki, kus sellised riiklikud õigusaktid olemas olid, on **Prantsusmaa**, **Hispaania**, **Belgia** ja **Itaalia** ning veel üheksas riigis – **Bulgaarias**, **Küprosel**, **Kreekas**, **Horvaatias**, **Iirimaal**, **Luksemburgis**, **Portugalis**, **Sloveenias** ja **Slovakkias** – võeti kõnealuse õiguse kehtestamiseks vastu uued õigusaktid, muudeti olemasolevaid siseriiklikke õigusakte või koostati riigipõhised suunised.

Tööinspektsioonidel on oluline roll halbade töötingimuste tuvastamisel ja ennetamisel ning võitluses deklareerimata töö vastu. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) laialdasem kasutamine ja platvormimajanduse areng on esitanud tööinspektsioonidele uusi väljakutseid nende ülesannete täitmisel. Tehisintellektil põhinevad vahendid võivad märkimisväärselt parandada pettuste avastamist ja riskihindamist, kuid samas on endiselt oluline tagada läbipaistvus ning vahendite väljatöötamine kõigi vajalike tagatistega ettevõtjatele ja kodanikele. Sellega seoses on äärmiselt oluline, et järgitaks ELi andmekaitse- ja läbipaistvuseeskirju. Samal ajal tuleb tööinspektsioonidele anda nende ülesannete täitmiseks vajalikud ressursid[207]. Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) tööinspektsioonide näitajad osutavad sellele, et ELi riikide suutlikkus ja ressursid on väga erinevad. ILO andmetel ulatus inspektorite arv 10 000 töötaja kohta 2021. aastal 0,18st Maltal 1,8ni Rumeenias. Aastatel 2009–2021 kasvas inspektorite arv märkimisväärselt Tšehhis (+58,1 %) ja Portugalis (+ 36,8 %), kuid vähenes Leedus (-38 %), Rumeenias (-28,8 %), Iirimaal (-25,4 %) ja Horvaatias (-22,6 %). Üldise suundumusena on tööinspektsioonide arv vähenenud[208]. Deklareerimata töö vastu võitlemise Euroopa platvorm, mida koordineerib Euroopa Tööjõuamet, toetab jätkuvalt liikmesriikide jõupingutusi töötada probleemi lahendamiseks välja terviklikud lähenemisviisid.

Pikaajaline töötus vähenes ELis jätkuvalt, eelkõige liikmesriikides, kus selle tase oli kõrgeim. Pikaajalise töötuse määr oli ELis 2023. aastal 2,1 %, mis on 0,3 protsendipunkti madalam kui 2022. aastal. Veelgi vähenes erinevus liikmesriikide kõrgeimate ja madalaimate määrade vahel – 7,2 protsendipunktilt 2022. aastal 5,7 protsendipunktile 2023. aastal (joonis 2.3.6). Märkimisväärset langust täheldati Kreekas (-1,5 protsendipunkti, 6,2 % tasemele) ja Hispaanias (-0,8 protsendipunkti, 4,3 % tasemele). Itaalia, kus see määr on ELis suuruselt kolmas (4,2 %), ja Slovakkia on kategoorias „kriitiline olukord“. Ungari ja Luksemburg, kus see määr kasvab, liigituvad nüüd kategooriasse „tähelepanu vajav“, Tšehhi aga kategooriasse „hea, kuid vajab jälgimist“. Seevastu Taani ja Madalmaad, kus kõnealune määr oli 2023. aastal üldiselt väga madal, on kategoorias „väga tubli“. Pikaajalise töötuse määrade puhul oli sooline lõhe 2023. aastal väike (alla 0,5 protsendipunkti) kõigis liikmesriikides peale Kreeka, Hispaania ja Itaalia (kus see oli vastavalt 4,5 pp, 1,5 pp ja 1 pp). Mitmes liikmesriigis, sealhulgas Rumeenias, Bulgaarias, Ungaris, Slovakkias ja Prantsusmaal võib täheldada suuri piirkondlikke erinevusi (vt 5. lisa joonis 7), sealhulgas äärepoolseimates piirkondades.

[207] Üksikasjalikku teavet leiab Euroopa Tööjõuameti veebisaidilt www.ela.europa.eu; Euroopa Tööjõuamet, The rise of teleworking: improvements in legislation and challenges for tackling undeclared work, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023; Euroopa Tööjõuamet, Methods and instruments to gather evidence of undeclared work, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.

[208] Eurofound, Minimum wages: Non-compliance and enforcement across EU Member States – Comparative report, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.

Joonis 2.3.6. Pikaajalise töötuse määr langes jätkuvalt valdavas osas liikmesriikidest

Pikaajalise töötuse määr, 2023. aasta tase ja muutus võrreldes 2022. aastaga (%, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

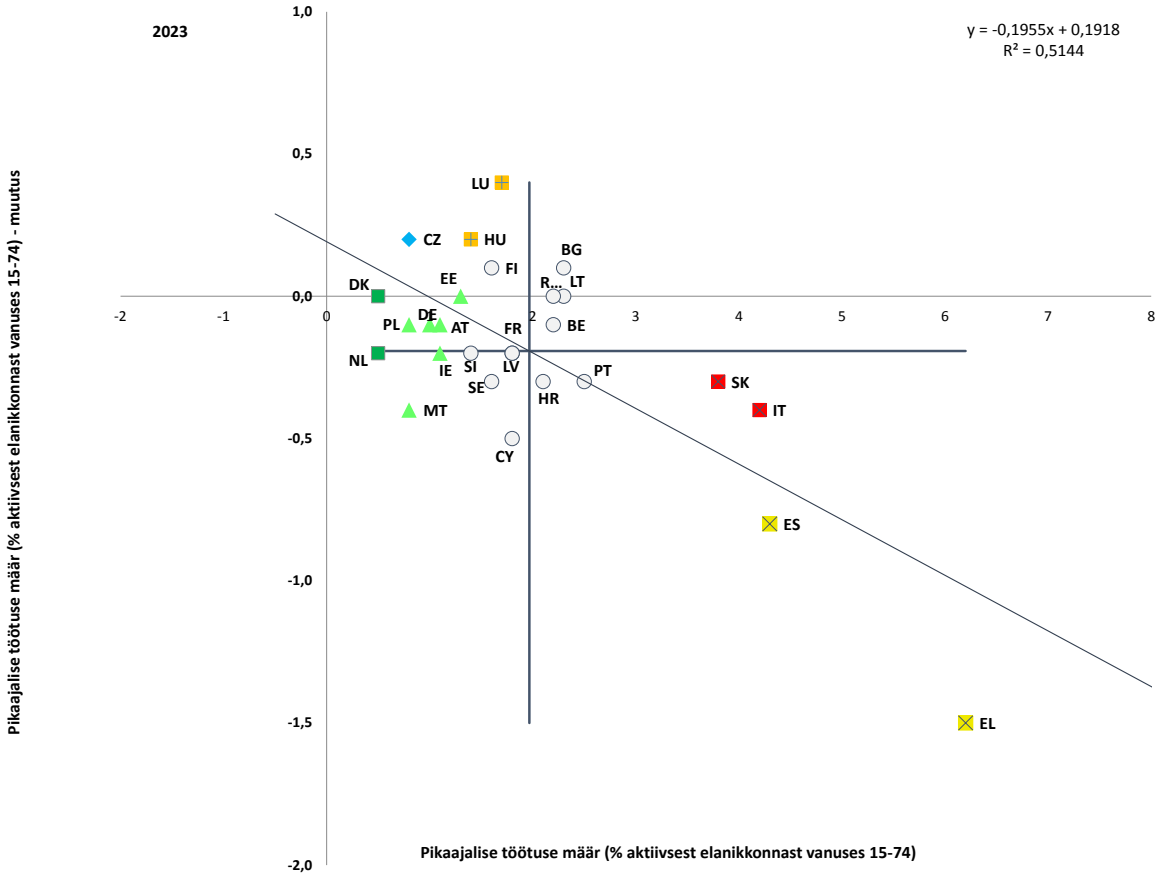

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Hispaania ja Prantsusmaa puhul on määratlus erinev. Aegrea katkemine Küprose ja Taani puhul.
Allikas: Eurostat [tesem130], ELi tööjõu-uuring.

Pingelise tööturu tingimustes on aktiivsetes tööturumeetmetes osalemise määr liikmesriigiti jätkuvalt väga erinev. 2022. aastal püsis aktiivsetes tööturumeetmetes osalenud selliste töötute osakaal, kes soovivad töötada, enamikus liikmesriikides võrreldes 2021. aastaga suhteliselt muutumatuna, kuid mõnel juhul täheldati selle osakaalu järsku vähenemist (joonis 2.3.7). 2022. aastal oli osalemismäär madalaim (alla 10 %) Rumeenias, Lätis, Kreekas, Horvaatias ja Küprosel. Seevastu Taanis, Madalmaades, Hispaanias ja Iirimaal oli see määr üle 70 %. Võrreldes 2021. aastaga vähenes tööturumeetmetes osalemise määr peaaegu poole võrra Ungaris (72,5 %lt 37,3 %le) ja Bulgaarias (51,9 %lt 27,3 %le) ning ka Portugali määr langes märkimisväärselt, 62,0 %lt 42,5 %le. Itaalias registreeriti märkimisväärne 16,7 protsendipunkti suurune kasv. Pikemas vaates on aktiivsetes tööturumeetmetes osalevate töötute osakaal ELis alates 2013. aastast järjepidevalt kasvanud, st üle 50 %.

Joonis 2.3.7. Aktiivsetes tööturumeetmetes osalemise määr püsis enamikus liikmesriikides muutumatuna või vähenes

Korrapärastes tööturupoliitika meetmetes (kategooriad 2–7) osalejad 100 töötada sooviva töötu kohta, kõik tööealised

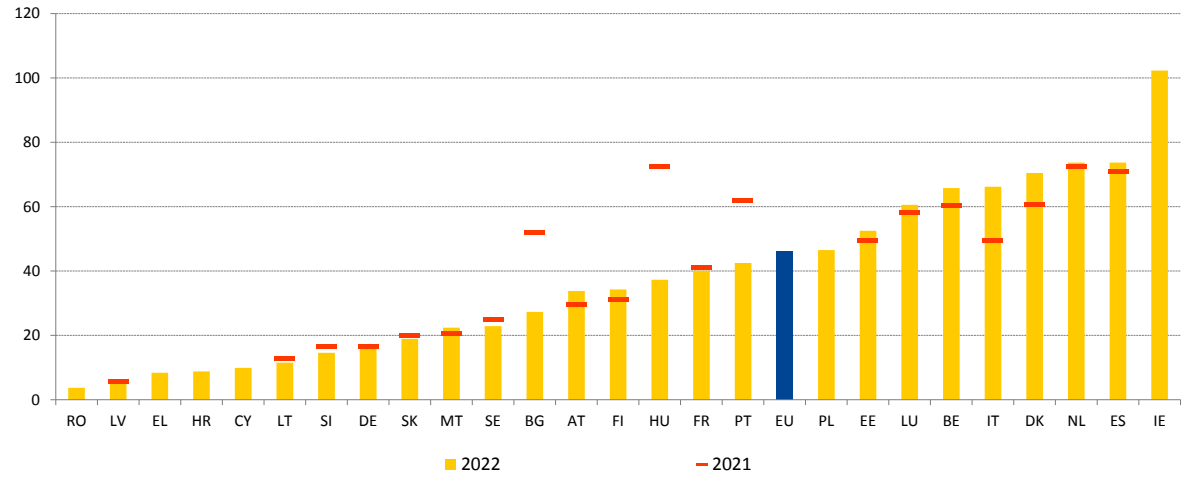

Märkus: Tšehhi kohta ei ole andmete aegread kättesaadavad. Viimased kättesaadavad andmed ELi ja Rumeenia kohta 2020. aastast ning Küprose, Kreeka, Horvaatia ja Iirimaa kohta 2021. aastast. Hinnangulised aegread Taani, Madalmaade ja Rootsi puhul. Kreeka ja Leedu andmete usaldusväärsus on väike. Poola 2021. aasta andmed puuduvad. Kui näitaja on suurem kui 100 %, tähendab see seda, et inimesed on registreeritud aktiivse tööturupoliitika andmekogumis mitu korda, kuna nad osalevad eri liiki meetmetes, või seda, et osalejad on tööotsijana registreerimata.
Allikas: Eurostat [lmp_ind_actsup].

Pikaajalisi töötuid toetavate meetmete rakendamine on liikmesriigiti endiselt ebaühtlane. Pikaajalist töötust käsitleva nõukogu soovituse[209] rakendamise jälgimise raames 2022. aastal kogutud andmed näitavad, et veidi üle poole liikmesriikidest (15) on tööturule integreerimise lepingu sõlminud vähemalt 90 %ga kõigist vähemalt 18 kuud registreerituna arvel olnud pikaajalistest töötutest. Kuues liikmesriigis ei olnud sellist lepingut sõlmitud vähemalt kolmandikuga neist. 13 liikmesriigis aga sõlmiti tööturule integreerimise leping või samaväärne leping rohkem kui 95 %ga kõigist pikaajalistest töötutest, kusjuures üldine määr on võrreldes 2021. aastaga tõusnud. Tööturule integreerimise lepingu kasutajate väljavaated tööd leida halvenesid 2022. aastal veidi. 23 liikmesriigi kohta kättesaadavad andmed näitavad, et töötusperiood lõppes veidi alla 3,7 miljonil tööturule integreerimise lepingu kasutajal, kellest 1,7 miljonit (ehk 47,6 %) olid teadaolevalt tööle asunud (võrreldes 49,1 %ga 2021. aastal). Mis veelgi olulisem – arvud näitavad järjepidevalt, et pikaajaliste töötute tööturule integreerimisel on märkimisväärselt paremaid tulemusi saavutanud need liikmesriigid, kus pakutakse individuaalseid tegevuskavasid koos põhjaliku hindamisega[210].

Heade tööturutulemuste saavutamiseks on oluline, et aktiivsed tööturumeetmed oleksid tulemuslikud ja tõhusad. Liikmesriikide kulutused aktiivsetele tööturumeetmetele on väga erinevad. 2022. aastal oli pikaajalise töötuse määr Kreekas, Itaalias, Slovakkias ja Portugalis üle ELi keskmise (2,4 %), kuid kulutused aktiivsetele tööturumeetmetele alla ELi keskmise – 0,6 % SKPst (joonis 2.3.8). Seevastu Iirimaa, Taani, Soome, Rootsi ja Austria, kus pikaajalise töötuse määr on alla 2 %, eraldasid aktiivsete tööturumeetmete jaoks suurima osa oma SKPst (vahemikus ligikaudu 0,5–1,2 %). Ka Hispaania, kus pikaajalise töötuse määr on

[209] Nõukogu 15. veebruar 2016. aasta soovitus, mis käsitleb pikaajaliste töötute integreerimist tööturule.
[210] Euroopa Komisjon, Data collection for monitoring of the LTU Recommendation: 2022 results, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

kõrge (kuigi see vähenes 6,2 %lt 5,1 %le), kulutas aktiivsetele tööturumeetmetele suhtena SKPsse jätkuvalt rohkem. Horvaatia, Belgia ja Prantsusmaa näitajad olid nii aktiivse tööturupoliitika kulutuste kui ka pikaajalise töötuse puhul suhteliselt lähedal ELi keskmisele.

Joonis 2.3.8. Kulutused aktiivse tööturupoliitika meetmetele on liikmesriigiti väga erinevad

Aktiivse tööturupoliitika meetmetele tehtud kulutused (kategooriad 2–7, protsent SKPst, 2022) ja pikaajalise töötuse määr (15–74aastased) (%, 2022)

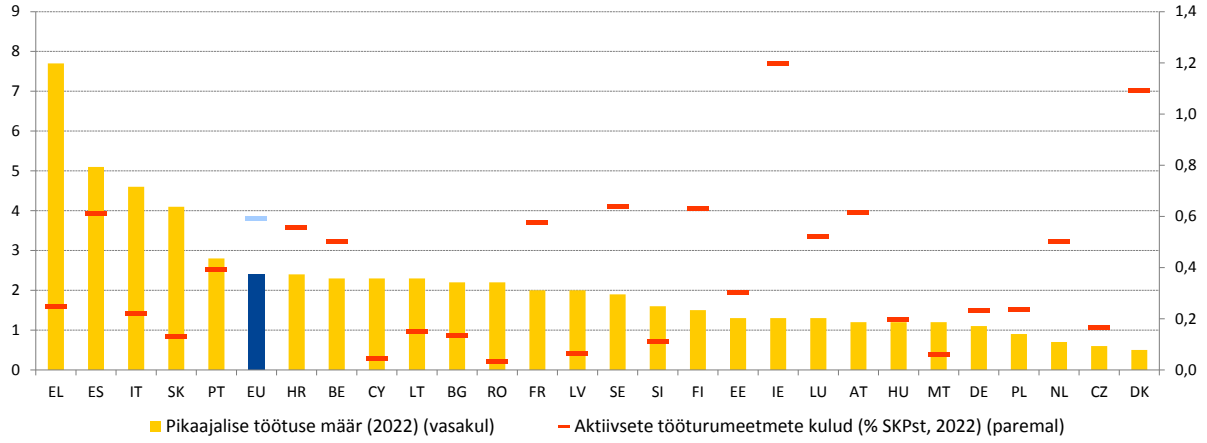

Märkus: viimased kättesaadavad andmed tööturupoliitika kulude kohta ELi, Itaalia, Küprose ja Rumeenia puhul 2020. aastast ning Horvaatia ja Iirimaa puhul 2021. aastast. Andmed tööturupoliitika kulude kohta on Saksamaa, Madalmaade ja Rootsi puhul hinnangulised. Prantsusmaa pikaajalise töötuse andmed on esialgsed. Pikaajalise töötuse määratlus on Hispaania ja Prantsusmaa puhul erinev.
Allikas: Eurostat [lmp_expsumm], tööturupoliitika andmebaas ja [tesem130], ELi tööjõu-uuring.

2023. aastal tegutsesid avalikud tööturuasutused keskkonnas, kus esines tööjõupuudus ja samas oli töötuse tase madal, mistõttu registreeritud töötute arv enamikus liikmesriikides vähenes. Tööjõupuudusele reageerimiseks on avalike tööturuasutuste võrgustik[211] kohandanud avalike tööturuasutuste institutsionaalse pädevuse võrdlusraamistikku, pannes suuremat rõhku töötute aktiveerimisele ja mitme osalejaga partnerlustele[212]. 26 liikmesriigi avalikud tööturuasutused on kehtestanud strateegiad ja eesmärgid, et lihtsustada kõige haavatavamate rühmade pääsu tööturule. 2023. aastal tegelesid avalikud tööturuasutused ka õiglase rohe- ja digipöörde edendamisega, pöörates suurt tähelepanu oskustele ja nende töötajate toetamisele, kes seisavad silmitsi töökohavahetusega. Täpsemalt tegid 18 liikmesriigi avalikud tööturuasutused koostööd tööandjatega, et selgitada välja keskkonnahoidlike töökohtade jaoks vajalikud oskused, toetada tööstuse ümberkorraldamist ja aidata rakendada värbamistoetusi keskkonnahoidlike töökohtade jaoks. 17 liikmesriigi avalikud tööturuasutused pakkusid töötajatele täiend- ja ümberõpet. Selleks et aidata VKEdel leida õigete oskustega töötajaid, on avalikud tööturuasutused astunud samme, et minna kutsekirjeldustes ja töövahenduses kutsepõhiselt lähenemisviisilt üle oskustepõhisele lähenemisviisile. Viimastel aastatel on arenenud ka avaliku ja erasektori tööturuasutuste koostöö ning mitmed avalikud tööturuasutused on laiendanud ja tugevdanud oma koostööd erasektori tööportaalidega ja eratööhõivebüroodega või kavatsevad seda teha[213].

[211] Vt Euroopa avalike tööturuasutuste võrgustik.
[212] Euroopa Komisjon, PES Network Benchlearning manual, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.
[213] Euroopa Komisjon, Trends in PES: Assessment report on PES capacity, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023, andmeid on kohandatud üksnes ELile vastavaks.

2023. aastal suurenes ELis veidi töötushüvitisi saavate lühiajaliste töötute osakaal, kuid liikmesriigiti erinevalt. See osakaal suurenes 35,8 %lt 2022. aastal 36,6 %le 2023. aastal (joonis 2.3.9)[214]. Osakaal vähenes enim Sloveenias (–5,9 protsendipunkti), Iirimaal (–5 pp) ja Belgias (–4 pp) ning kasvas oluliselt Eestis (5,9 pp) ja Bulgaarias (5,3 pp). 2023. aastal registreeriti kõrgeim katvuse määr Saksamaal, Soomes ja Austrias (üle 50 %), neile järgnesid Eesti, Prantsusmaa ja Leedu (üle 40 %). Samas täheldati kõige väiksemat katvust Rumeenias ja Poolas (alla 15 %). Hüvitisi või abi saavate alla aasta töötuna arvel olnute osakaal püsis ELis 2023. aastal võrreldes 2022. aastaga suhteliselt muutumatuna (ligikaudu 35 %). Töötushüvitisi saavate lühiajaliste töötute osakaal on positiivses seoses suurema üleminekuga lühiajaliselt töötuselt tööle ja pikaajalise töötuse vähenemisega. Üldiselt jäid õiguste omandamise perioodi käsitlevad eeskirjad peaaegu kõigis liikmesriikides samaks, kuid neis on suuri erinevusi – vajalikke sotsiaalmakseid tuleb Itaalias teha 13 nädalat, Ungaris, Portugalis ja Hispaanias 51 nädalat ning Slovakkias 104 nädalat[215]. Samuti jäi enamikus liikmesriikides samaks töötushüvitiste maksmise maksimaalne kestus inimeste puhul, kelle tööstaaž on üks aasta. Üheaastase tööstaažiga töötutel on 16 liikmesriigis õigus saada hüvitisi maksimaalselt kuue kuu jooksul. Töötusperioodi pikkus on tihedalt seotud ka asendussissetuleku suurusega. Lühikese tööstaažiga madalapalgaliste töötajate netoasendusmäärad on liikmesriigiti väga erinevad. Töötuse teise kuu netoasendusmäär jäi vahemikku 6,9 % varasemast (neto)sissetulekust Ungaris kuni 90 %ni Belgias (joonis 2.3.10). Luksemburgis, Taanis, Prantsusmaal ja Soomes on asendusmäär (mis on kõigis neis riikides üle 60 % ja mõnel juhul oluliselt kõrgem) sama nii töötusperioodi 2. kui ka 12. kuul.

Joonis 2.3.9. Lühiajalistest töötutest tööotsijate töötushüvitistega kaetuses oli vähe muutusi, kuid liikmesriikide vahel esines püsivaid erinevusi

Töötushüvitistega kaetuse määr lühiajaliste töötute hulgas (inimesed, kes on olnud töötud vähem kui 12 kuud, 15–64aastaste vanuserühm, %)

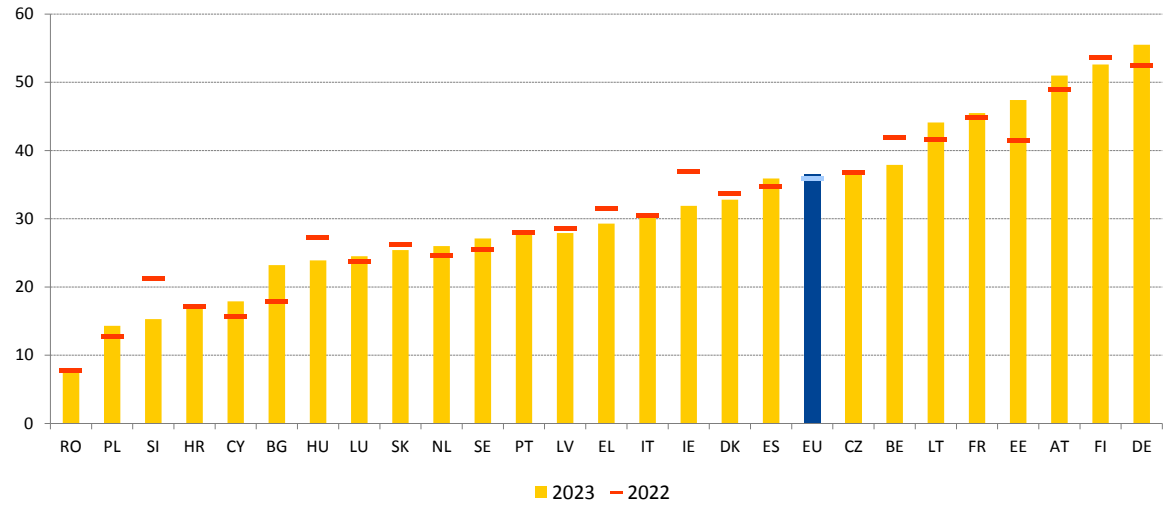

Märkus: Malta kohta andmed puuduvad. Hispaania ja Prantsusmaa puhul on määratlus erinev (vt metaandmed). Aegrea katkemine Taani ja Küprose puhul. Luksemburgi ja Sloveenia andmete usaldusväärsus on väike.
Allikas: Eurostat, [lfsa_ugadra], ELi tööjõu-uuring.

[214] Lühiajalised töötud on need, kes on olnud töötud vähem kui 12 kuud.
[215] Analüüsis käsitletakse töötushüvitisi, mida üldiselt makstakse inimestele, kes on end töötuna arvele võtnud pärast töötuks jäämist neist mitteolenevatel põhjustel; arvesse ei ole võetud ajutiste kavade hüvitisi.

Joonis 2.3.10. Nii lühiajalise kui ka pikaajalise töötuse puhul on asendusmäärad liikmesriigiti väga erinevad

Töötushüvitiste netoasendusmäär töötusperioodi 2. ja 12. kuul juhul, kui palk moodustab 67 % keskmisest palgast (2023 ja 2022)

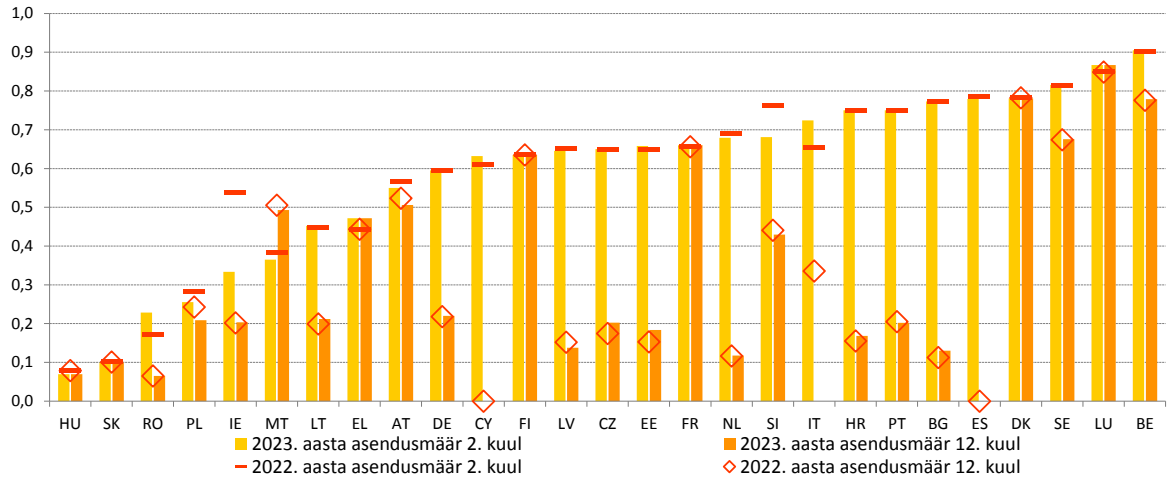

Märkus: näitaja on arvutatud lühikese tööstaažiga (üks aasta) lasteta vallalise 20aastase isiku kohta. Hõlmatud on erinevad sissetulekukomponendid, töötushüvitised ja muud hüvitised (näiteks sotsiaalabi ja eluasemetoetused). Kõik andmed on 2023. aasta kohta, välja arvatud Belgia, Küprose, Taani, Soome ja Portugali puhul, mille kohta on esitatud 2022. aasta andmed.
Allikas: Euroopa Komisjoni arvutused, mis tuginevad OECD maksude ja hüvitiste mudelile.

Jätkuvalt paranevad ELi-siseste ümberasujate[216] võimalused tööturul. Tööealiste ELi-siseste ümberasujate koguarv ja tööhõive määr oli 2023. aastal jätkuvalt tõusuteel, ulatudes vastavalt 10,1 miljoni inimeseni ja 78 %ni (kodanike tööhõive määr oli 76 %). Samal aastal oli piiriüleste töötajate koguarv ELis 1,8 miljonit (3 % rohkem kui 2022. aastal) ja 1,5 miljonit ELi kodanikku läks tööle teise riiki. Enamik liikuvaid töötajaid pöördub tagasi oma päritoluriiki, kusjuures 2023. aastal suurenes nende arv ELis 6 % ja liikmesriikide vahel esineb märkimisväärseid erinevusi[217]. 2024. aastal avaldas komisjon ülevaate ELi lähetatud töötajatega seotud koostöötavadest ja probleemidest, keskendudes nende õigustele, eelkõige seoses majutuse ja töötingimusi käsitleva teabe kättesaadavusega[218].

Hästi toimivad sotsiaaldialoog ja kollektiivläbirääkimised on väga olulised töötingimuste parandamiseks ja tööjõupuuduse leevendamiseks, kuid sotsiaalpartnerite kaasamine on poliitikavaldkondade lõikes erinev. 2020. aasta aprillist kuni 2024. aasta juulini kaasati sotsiaalpartnereid kõige enam seoses COVID-19 meetmetega – sotsiaalpartneritega lepiti kokku või nendega konsulteeriti peaaegu 37 % meetmete puhul. Veel kaasati sotsiaalpartnereid seoses suurema elukalliduse mõju leevendavate meetmetega (31 %), rohepöördemeetmetega (27 %), restruktureerimise toetusvahenditega (26 %) ja Ukraina sõjaga seotud meetmetega (25 %). Kõige vähem kaasati sotsiaalpartnereid poliitikameetmete puhul, mis olid seotud digiüleminekuga (22 %) ja äärmuslike ilmastikunähtustega (13 %). See näitab, et sotsiaalpartnerid on enamasti kaasatud töökohti käsitlevatesse poliitikavaldkondadesse (mis mõjutavad ettevõtteid ja töötajaid) (joonis 2.3.11). Tööhõivekomitee 2023. aasta novembri iga-aastases mitmepoolse järelevalve ülevaates sotsiaaldialoogi kohta rõhutati, et tõhusama sotsiaaldialoogi saavutamisel ja

[216] ELi- ja EFTA-sisesed ümberasujad on ELi või EFTA riikide kodanikud, kes elavad mõnes muus ELi või EFTA riigis kui nende kodakondsusjärgne riik (vt aastaaruandeid ELi-sisese tööjõu liikuvuse kohta).
[217] Euroopa Komisjoni *2024. aasta aruanne ELi-sisese tööjõu liikuvuse kohta* (ilmumas).
[218] Vt komisjoni talituste töödokument.

sotsiaalpartnerite tulemuslikumal kaasamisel poliitikakujundamisse on tehtud vähe edusamme. Ka andsid riikide sotsiaalpartnerid 2023. aastal väga erinevaid hinnanguid nende kaasamise kohta taaste- ja vastupidavusrahastu rakendamisse. Iga liikmesriik on oma riikliku taaste- ja vastupidavuskava rakendamiseks valinud juhtimisstruktuuri, mis on kohandatud nende riiklikele sotsiaaldialoogi raamistikele. Seetõttu on sotsiaalpartnerite kaasamise institutsioonilised raamistikud erinevad, kuna mõnes liikmesriigis on kehtestatud konkreetsed raamistikud ja menetlused, teistes aga kasutatud olemasolevaid sotsiaaldialoogi kanaleid. Mõni riik on sotsiaalpartnereid kaasanud uute organite või spetsiaalsete töörühmade kaudu, mis on loodud Euroopa poolaasta raames või selleks, et jälgida taaste- ja vastupidavuskavade rakendamist[219].

Joonis 2.3.11. Sotsiaalpartnerite kaasamise määr on poliitikavaldkondade lõikes erinev

Sotsiaalpartnerite kaasamine riikliku poliitika kujundamisse poliitikavaldkondade kaupa

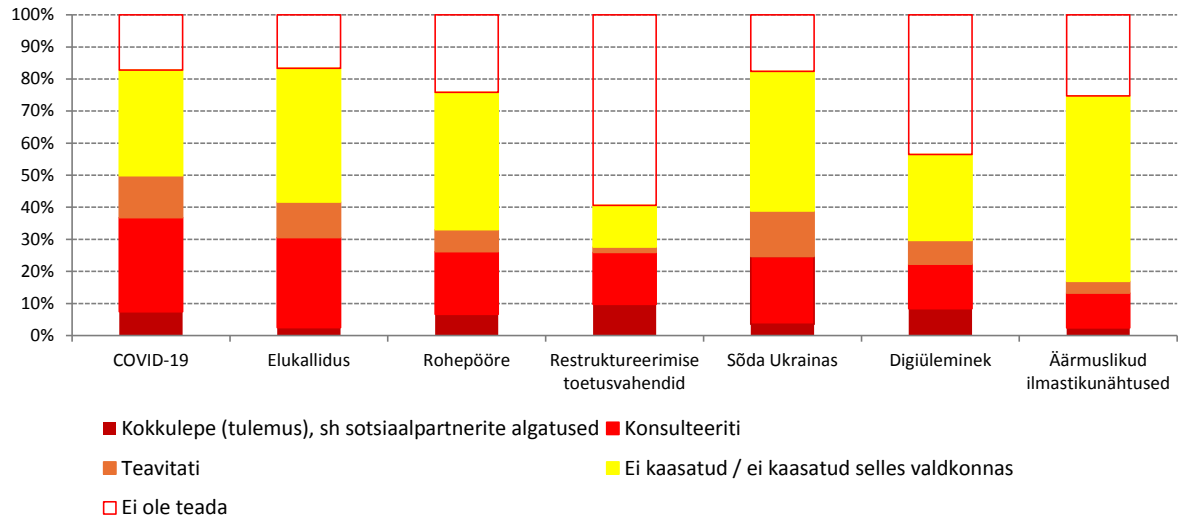

Märkus: joonis hõlmab 2 290 asjaomase valdkonnaga seotud poliitikameedet (mõnda on arvesse võetud kaks korda, kuna üks poliitikameede võib olla seotud rohkem kui ühe valdkonnaga). Andmed on kogutud 2020. aasta aprillist 2024. aasta juulini. Meetmed hõlmavad ainult õigusakte või muid õigusnorme ja kolmepoolseid kokkuleppeid. Sotsiaalpartnerite kaasamine on esitatud tööandjate ja ametiühingute keskmise kaasatusena igas kategoorias valdkondade kaupa. Erinevused tööandjate ja ametiühingute kaasatuse määras on väikesed.
Allikas: Eurofoundi andmebaas EU PolicyWatch.

31. jaanuaril 2024 toimunud Val Duchesse'i sotsiaalpartnerite tippkohtumisel allkirjastasid komisjon, eesistujariik Belgia ja sektoriülesed sotsiaalpartnerid kolmepoolse deklaratsiooni tulemusliku Euroopa sotsiaaldialoogi pidamise kohta. Deklaratsioon väljendab veelgi suuremat pühendumust sotsiaaldialoogi tugevdamisele ELi tasandil ning üheskoos majanduse ja tööturu põhiprobleemide lahendamisele[220]. Deklaratsioonis teatati, et komisjon nimetab ametisse uue Euroopa sotsiaaldialoogi saadiku ja käivitab sotsiaaldialoogi pakti vastuvõtmise protsessi, mis viiakse lõpule 2025. aasta alguses. Saadik toetab ja koordineerib 2023. aasta teatise „Sotsiaaldialoogi tugevdamine Euroopa Liidus" rakendamist ning juhib ELi tasandil komisjoni tegevust vastusena Euroopa sotsiaalpartnerite ühisaruannetele sotsiaaldialoogi kohta. Euroopa sotsiaaldialoogi paktiga seoses korraldatakse kolme- ja kahepoolseid kohtumisi Euroopa sotsiaalpartneritega, et saada uusi ettepanekuid Euroopa sotsiaaldialoogi tugevdamiseks. Nendel kohtumistel käsitletakse

[219] Eurofound, *Social governance of the Recovery and Resilience Facility: Involvement of the national social partners,* Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.
[220] Kolmepoolne deklaratsioon tulemusliku Euroopa sotsiaaldialoogi pidamise kohta.

muu hulgas ELi institutsioonilist ja rahalist toetust Euroopa sotsiaaldialoogile kõigil tasanditel, sotsiaalpartnerite suutlikkuse suurendamist (sealhulgas ESF+ kaudu) ning kokkulepitud kahepoolset lähenemisviisi, mis käsitleb sotsiaalpartnerite kokkulepete üle peetavaid läbirääkimisi ning nende kokkulepete edendamist ja rakendamist.

Mõjuka ja kaasava poliitika elluviimiseks on oluline regulaarne dialoog ja konsulteerimine kodanikuühiskonna organisatsioonidega. Nagu on tunnistatud 2024. aasta La Hulpe'i deklaratsioonis Euroopa sotsiaalõiguste samba tuleviku kohta, on kodanikuühiskonnal keskne roll sotsiaalse tõrjutuse ja ebavõrdsuse vähendamisel ning poliitikas, mis puudutab alaesindatud ja haavatavaid elanikkonnarühmi. ELi tasandil osalevad kodanikuühiskonna organisatsioonid aktiivselt Euroopa poolaastas, vahetades korrapäraselt arvamusi ja pidades temaatilisi arutelusid eriti olulistes valdkondades. Eurofoundi hiljutises uuringus käsitleti kodanikuühiskonna organisatsioonide osalemist õiglase ülemineku territoriaalsete kavade esialgses rakendamises mõnes liikmesriigis. Esimesed empiirilised uuringud näitavad, et selleks, et kodanikuühiskonnaga saaks pidada mõtestatud dialoogi poliitikameetmete ning haavatavate töötajate, kogukondade ja tööstusharude toetamise üle, on veelgi vaja vähendada osalemise takistusi, luua võimalusi vajaduste ühiseks hindamiseks, toetada suutlikkuse suurendamist ja lihtsustada teadmiste jagamist[221].

2.3.2. Liikmesriikide võetud meetmed

Mõnes liikmesriigis jätkatakse jõupingutusi tööturu killustatuse põhjustega tegelemiseks. Madalmaad valmistavad pärast 2023. aasta juulis korraldatud avalikku konsultatsiooni ette seaduseelnõud, mille eesmärk on suurendada paindlike töölepingutega töötajate kindlustunnet. Sellega kaotatakse nulltunnilepingud, asendatakse nõudetöölepingud uut tüüpi lepingutega, mis tagavad töötajatele suurema sissetulekukindluse, ning parandatakse renditöötajate töökohakindlust. Lisaks algatasid **Madalmaad** 2023. aasta oktoobris avaliku konsultatsiooni seaduseelnõu üle, millega muudetakse selgemaks töösuhte mõiste ja kehtestatakse üksikettevõtjate puhul (kes töötavad alla 36 euro suuruse tariifiga) töösuhte õiguslik eeldus. **Tšehhis** jõustus 2024. aasta jaanuaris tööhõiveseaduse muudatus, mille eesmärk on selgitada ja ühtlustada tööhõivebüroode teenuste osutamise tingimusi. Karmistatud on ebaseaduslikku tööhõivet ja fiktiivseid füüsilisest isikust ettevõtjaid käsitlevaid õigusakte, millega on nüüd ette nähtud trahvid. **Soome** teatas oma 2023. aasta valitsusprogrammis tähtajaliste töölepingute reformist. Kuigi töölepinguid võib ilma erilise põhjenduseta sõlmida tähtajaliselt üheks aastaks, tagatakse õigusaktidega, et need ei too kaasa järjestikuste tähtajaliste töölepingute põhjendamatut kasutamist. **Hispaania** valmistab ette koolituslepinguid käsitlevat regulatiivset muudatust, millega töötatakse välja menetlus õppijate ja ettevõtete kokkuviimiseks. Muudatusettepanekus keskendutakse kihtkursuse lepingute koolitusaspektidele ja selle eesmärk on ühildada tasustatud töö koolitusprotsessidega, mis sisalduvad riikliku tööhõivesüsteemi koolitusvaldkondade kataloogis. **Sloveenia** valmistab oma taaste- ja vastupidavuskava raames ette õigusakti, millega luuakse alaline lühendatud tööaja kava, sealhulgas ka tõsiste majandussurutiste puhuks, tuginedes COVID-19 kriisi ajal saadud kogemustele. Õigusaktiga nähakse ette haridus- ja koolituskohustused osaajaga töötamise ajal, et tõsta asjaomaste töötajate pädevust ja suurendada nende tööalast konkurentsivõimet, pidades silmas äriprotsesside üha kasvavat digitaliseerimist ja automatiseerimist.

[221] Eurofound, Creating a new social contract for the just transition: Is partnership working?, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

Mitu liikmesriiki on võtnud meetmeid, et tugevdada oma tööhõivekaitse raamistikke. **Sloveenia** kehtestas 2024. aasta aprillis reguleerivad meetmed, millega tugevdatakse töötajate õigust olla informeeritud ja ära kuulatud ning kaasotsustamist äriühingu juht- või järelevalveorganites äriühingu piiriülese ühinemise, jagunemise või ümberkujundamise korral. **Eestis** jõustusid 2024. aasta mais töövõimetuse ennetamist käsitlevad õigusaktid, mis võimaldavad pikaajalisel haiguspuhkusel oleval isikul pärast kahte kuud haiguspuhkusel olemist töötada tingimustes, mis on kohandatud tema tervislikule seisundile. Reformiga soovitakse toetada kroonilist haigust põdevate töötajate paranemist pikaajalise haiguspuhkuse ajal ning samal ajal vähendada nende sõltuvust ja töökoha kaotuse ja/või püsiva töövõimetuse riski. **Hispaanias** jõustusid 2024. aasta juulis kollektiivseid koondamisi käsitlevate õigusaktidega seotud muudatused. Ettevõtjad, kes kavatsevad sulgeda ühe või mitu töökohta, mille tulemuseks on tegevuse täielik lõpetamine ja 50 või enama töötaja vallandamine, peavad sellest kuus kuud ette teatama. **Kreekas** hakati 2024. aasta septembris toitlustus- ja turismisektoris katsetama digitaalse töökaardi kasutamist, mille eesmärk on võidelda deklareerimata ületunnitöö ja liiga pika tööaja vastu. Kaarti katsetatakse juba pankade, suurte supermarketite, kindlustusseltside, turvafirmade ja avaliku sektori ettevõtete töötajate puhul.

Mõni liikmesriik on astunud täiendavaid samme oma töötervishoiu ja tööohutuse raamistike parandamiseks. Itaalias jõustus 2023. aasta juunis seadus, mis käsitleb kiireloomulisi meetmeid töötajate kaitsmiseks erakorralistes kliimaoludes. Ühes selle sättes on viidatud tööministeeriumi rollile sotsiaaldialoogi edendamisel, et jõuda valdkondlike kokkulepeteni, mis tagavad tööohutuse ja töötervishoiu erakorraliste kliimaolude, sealhulgas kuumalainete korral. Lisaks ratifitseeris **Itaalia** 2023. aasta oktoobris Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni põhikonventsioonid C155 (tööohutuse ja töötervishoiu konventsioon) ja C187 (tööohutuse ja töötervishoiu edendamise raamistikku käsitlev konventsioon). **Rootsi** valitsus tegi 2023. aasta detsembris töökeskkonnaametile ülesandeks esitada ettepanekud algatuste kohta, mis viiksid selleni, et rohkem töötajaid väljendaks huvi ohutusvoliniku rolli täitmise vastu. Amet esitas 2024. aasta aprillis tööministeeriumile aruande. **Taani** muutis 2023. aasta detsembris töötajate hüvitiste seadust, et tugevdada tööhüvitiste süsteemi (nt võeti kasutusele uus koolitustoetus, vaadati läbi juhtumite menetlemise aeg, suurendati hüvitisi, kehtestati tööõnnetuskindlustuse skeem hooldajatele vägivallajuhtumite puhuks). Lisaks kehtestati seadusega lastele ja noortele mõeldud hüvitis ülalpidaja kaotuse puhuks. **Hispaania** võttis 2024. aasta septembris vastu määruse, milles käsitletakse ohutust ja tervisekaitset majapidamistööde kontekstis. Määruses määratakse kindlaks koduabiliste õigused ja tööandjate kohustused, tagades nende õiguste ja kohustuste tõhusaks täitmiseks vajaliku õiguskindluse. **Bulgaaria** ratifitseeris 2024. aasta aprillis Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni põhikonventsioonid C155 ja C187 ning **Madalmaad** ratifitseerisid 2024. aasta oktoobris töötervishoiu ja tööohutuse konventsiooni C187.

Mitmes liikmesriigis on päevakorras uus töökorraldus, näiteks paindlikud töövõimalused ja kaugtöö. Tšehhis jõustusid 2023. aasta septembris tööseadustiku muudatused ja üks peamisi muudatusi puudutas kaugtöö reguleerimist. Samuti pakutakse suuremat toetust väikelaste vanematele ja hooldajatele pereelu ja töö ühitamiseks. Veel üks uuendus on võimalus maksta kaugtöötajatele nende kodukontoriga seotud kõige tavalisemate kulude eest kindlasummalist hüvitist. **Iirimaal** lõimiti kaugtöö taotlemise õigust käsitlev seadus töö- ja eraelu tasakaalu ja muude sätete seadusesse ning muudatused jõustusid 2024. aasta märtsis. Seadus sisaldab töötajate õigust taotleda kaugtöö võimalust ja hooldajate õigust taotleda paindlikku töötamist, sealhulgas rinnaga toitvate emade õigust kokkusurutud või lühendatud tööajale. **Küpros** võttis oma taaste- ja vastupidavuskava raames 2024. aasta märtsis kasutusele kava, millega luuakse stiimulid töötute töölevõtmiseks, pakkudes neile kaugtöö näol paindlikke töövorme. **Bulgaaria** viis 2024. aasta märtsis ellu oma taaste- ja

vastupidavuskavaga ettenähtud reformi, mille käigus muudeti tööseadustikuga kehtestatud kaugtöö eeskirju, et muuta kaugtöövõimalused kättesaadavamaks, tagades õiguskindluse nii töötajatele kui ka tööandjatele ning selgitades töötervishoidu ja tööohutust ning tööaja seiret ja aruandlust käsitlevaid norme.

Mõni liikmesriik on võtnud seadusandlikke meetmeid, et parandada platvormitöö tingimusi ja lahendada probleeme, mis tulenevad algoritmilise juhtimise kasutamisest töökeskkonnas. Horvaatia tööseaduse muudatustes, mis jõustusid 1. jaanuaril 2024 ja mis on osa taaste- ja vastupidavuskavast, on täpsustatud, et digitaalsed tööplatvormid ja vahendajad (kes on ühenduslüliks selliste platvormide ja töötajate vahel) vastutavad ühiselt platvormitöötajatele palga maksmise eest. Nad peavad teavitama platvormitöötajaid töökorraldusest ja otsustusprotsessidest ning tagama andmete läbipaistvuse. **Küpros** reformib oma taaste- ja vastupidavuskava raames sotsiaalkindlustust, et see hõlmaks füüsilisest isikust ettevõtjaid ja ebatüüpilises töösuhtes olevaid isikuid, näiteks platvormitöötajaid. **Saksamaal** töötab valitsus praegu välja spetsiaalset töötajate andmekaitse seadust, milles käsitletakse muu hulgas tüüpilisi olukordi, mis tulevad ette töökohal algoritmilise juhtimise kontekstis, näiteks videovalve ja tehisintellektisüsteemide kasutamine. **Portugal** kehtestas hiljuti 2023. aasta inimväärse töö tegevuskava raames määruse algoritmilise juhtimise kohta töökohal. Seaduses on muu hulgas sätestatud, et algoritmide ja tehisintellekti kasutamist võib reguleerida kollektiivlepingutega.

Mõnes liikmesriigis on võetud meetmeid deklareerimata töö vähendamiseks. Kreeka valmistab oma taaste- ja vastupidavuskava raames ette tööturu seire IT-süsteemi (ARIADNE) rakendamist. Sellega tagatakse tööaja digitaalne registreerimine ning see toimib tööhõive ja sotsiaalkindlustuse haldusandmete ühtse väravana. **Itaalia** maksuameti ja riikliku sotsiaalkindlustusameti andmebaasid peavad alates 2023. aasta detsembrist olema täielikult koostalitlusvõimelised, et võidelda maksudest kõrvalehoidumisega majapidamistööde sektoris. Alates 2024. aasta aprillist tõhustas **Itaalia** oma taaste- ja vastupidavuskava raames tööinspektsiooni tegevust ning kehtestas hoiatavad ja stimuleerivad meetmed deklareerimata töö vähendamiseks. **Leedus** jõustusid 2024. aastal võla kohustuslikku sissenõudmist käsitlevate normide muudatused, mille eesmärk on motiveerida rohkem töötuid naasma tööturule ja vähendada seeläbi varimajandust. Kui võlgades olevad töötud ennast riiklikus tööhõiveametis arvele võtavad, ei võeta nende suhtes kuue kuu jooksul kohustuslikke võla sissenõudmise meetmeid (seda võimaldatakse kuni kaks korda viie aasta jooksul).

Liikmesriigid võtavad jätkuvalt sihipäraseid meetmeid pikaajalise töötuse probleemiga tegelemiseks. Austrias on alates 2023. aastast avaliku tööturuasutuse korralises eelarves ette nähtud vahendid programmile Springboard (mis käivitati 2021. aastal eesmärgiga vähendada pikaajalist töötust subsideeritud töökohtade abil sotsiaalsetes ettevõtetes või eriti soodsate integratsiooniabi tingimuste kaudu). **Portugal** kehtestas samal aastal erakorralise meetme, mis võimaldab töötushüvitiste osalist kattumist tööst saadava sissetulekuga, et julgustada pikaajalisi töötuid tööturule naasma. **Slovakkia** käivitas 2024. aasta aprillis riikliku tööhõive finantsstiimulite projekti, et toetada töötuid, kes on ebasoodsas olukorras vanuse, keeruliste pereolude, madala haridustaseme, tööharjumuste kadumise, puude või muude põhjuste tõttu. **Ungari** korraldas 2024. aasta aprillist septembrini proovitöö katseprogrammi projektikonkursi, mille eesmärk on täita ettevõtete tööjõuvajadusi, suurendades riigisisest tööjõupakkumist ja edendades pikaajaliste töötute tööhõivet. Osalevad VKEd saavad toetust nii palkade maksmiseks (kuni 9 kuud) kui ka selleks, et pakkuda pikaajalistele töötutele nende pädevuste hindamisel põhinevaid personaalseid arenguvõimalusi ja juhendamist. Pikaajalised töötud saavad tööle jäämise stiimulina kuni üheksa kuu jooksul lisatoetust (lisaks palgale). **Horvaatia** käivitas 2023. aastal pikaajalistele töötutele ja haavatavatele rühmadele suunatud aktiivse tööturupoliitika programmi („Job plus“). Selle raames pakutakse

pikaajalistele töötutele sõltuvalt sellest, kui kaua nad tööturult on eemal olnud, 2–3 meedet (aktiveerimisprogramm, tööturule integreerimine ja/või oskuste täiendamine/koolitus), et toetada nende tööturule integreerimist.

Mitu liikmesriiki on astunud samme, et tugevdada oma aktiivseid tööturumeetmeid ja eri rühmadele antavat abi. Soome valmistab ette tööhõive- ja majandusarengu teenuste reformi. Vastutus nende teenuste korraldamise eest antakse üle kohalikele omavalitsustele või omavalitsuste ühismajandamispiirkondadele, mis hakkavad kehtima 1. jaanuaril 2025. Kohalikele omavalitsustele luuakse rahastamismudel tööhõive edendamise meetmete väljatöötamiseks. **Sloveenia** töö-, perekonna-, sotsiaal- ja võrdsete võimaluste ministeerium vaatab läbi aktiivse tööturupoliitika (2021–2025) rakendamise suuniste täitedokumendid ja ajakohastab neid, pöörates erilist tähelepanu aktiivse tööhõivepoliitika kavale ja aktiivsete tööhõivemeetmete kataloogile. **Belgias** võttis föderaalvalitsus vastu meetmete paketi, et toetada töötajate järkjärgulist tööle naasmist pärast pikaajalist haiguspuhkust. 2023. aasta novembris korraldati teabekampaania, et teavitada neid töötajaid kõigist olemasolevatest tööle naasmise võimalustest. 2024. aasta märtsi kuningliku dekreediga nähti aktiveerimise parandamiseks ette kolm kohustuslikku nõustamiskohtumist. Alates 2025. aasta aprillist pakutakse 1 800 euro suuruseid vautšereid kohandatud karjäärinõustamiseks töötajatele, kes on olnud haiguspuhkusel vähemalt aasta. **Austria** kasutab üle 50aastaste töötute tööturule taasintegreerimiseks mitmesuguseid teenuseid ja rahastamisvahendeid, sealhulgas kombineeritud palgatoetust (2023. aastal eraldati toetuskuludeks ligikaudu 286,3 miljonit eurot). **Maltal** pakutakse aastatel 2023–2029 rakendatava ja ESF+ist kaasrahastatava tööturule juurdepääsu kava raames rahalist abi tööandjatele ja töövõimalusi palgatööst eemale jäänud isikutele. **Portugalis** 2024. aastal loodud programmi „Qualifica On“ eesmärk on toetada selliste ettevõtete töötajate (ümber)kvalifitseerumist, kus on tootmine restruktureerimise tõttu seiskunud. **Bulgaaria** on 2024. aasta riiklikus tööhõive tegevuskavas eesmärgiks seadnud pakkuda täiend-/ümberõpet 9 000 inimesele ja tööhõivetoetust peaaegu 10 000 inimesele. Lisaks investeerib **Bulgaaria** aastatel 2023–2026 ESF+ toetusel 153 miljonit eurot terviklikku lähenemisviisi, mille abil integreerida tööturult eemalejäänud inimesi tööturule tõhusamate aktiveerimis-, koolitus- ja teadlikkuse suurendamise meetmete kaudu. **Slovakkia** uue riikliku projektiga, mis käsitleb tööturul vajalikke oskusi ja mida kaasrahastatakse kuni 2026. aastani ESF+ist, soovitakse ümberõppe kaudu toetada tööotsijaid töökoha leidmisel. Sihtrühmaks on tööturuasutuste seaduse mõistes ebasoodsas olukorras olevad tööotsijad (nt alla 26aastased noored, üle 50aastased isikud, pikaajalised töötud, madala kvalifikatsiooniga isikud).

Mitmes liikmesriigis võetakse meetmeid, et suurendada avalike tööturuasutuste suutlikkust ja tulemuslikkust, võttes arvesse tööjõupuudust ja vajaminevaid oskusi. Hispaanias toetati aastatel 2021–2023 taaste- ja vastupidavusrahastust avalike tööturuasutuste töötajatele suunatud täiendkoolitusi. Oma taaste- ja vastupidavuskava raames tegi **Hispaania** 2023. aastal investeeringu, mille eesmärk on uuendada avalikke tööturuasutusi, parandades sisejuhtimissüsteeme, ajakohastades ametikohti ja digitaliseerides kodanike tugiteenistust. **Horvaatia** tööturuasutustes alustati 2023. aastal üleminekuga digitehnoloogiale. Selle investeeringu abil loodi digiidentiteedi haldamise süsteem ja personalijuhtimise süsteem. **Küpros** lõi 2024. aastal avalike tööturuasutuste liikuvad üksused, mis käivad kõigis maa- ja linnapiirkondades kuni 2029. aasta lõpuni. Liikuvaid üksusi kaasrahastatakse kuni 2026. aasta esimese pooleni taaste- ja vastupidavusrahastust ja 2026. aasta teisest poolest kuni 2029. aasta lõpuni ESF+ist. **Prantsusmaal** asendati 2024. aasta jaanuaris 2023. aasta detsembri täieliku tööhõive seaduse raames avalike tööturuasutuste süsteem „Pôle Emploi“ järk-järgult süsteemiga „France Travail“. Uus süsteem peaks parandama avalike tööturuasutuste vahelist koordineerimist, tõhustama töötute

toetamise ja seire ümberkorraldamist ning tugevdama puuetega töötajate integreerimise meetmeid.

Mõnes liikmesriigis tugevdati avalike tööturuasutuste ja sotsiaalteenistuste koostööd, et suurendada aktiivsete tööturumeetmete mõju. Rumeenia käivitas 2024. aasta aprillis oma taaste- ja vastupidavuskava raames digiplatvormi koduabiliste vautšerite haldamiseks. Muu hulgas peaks see platvorm olema koostalitlusvõimeline muude asjakohaste andmebaasidega, näiteks avalike tööturuasutuste, töö- ja sotsiaalkaitseministeeriumi ning rahandusministeeriumi andmebaasidega. **Itaalias** jõustusid 2024. aasta mais uued normid, mille eesmärk on tõhustada digiplatvormi, kuhu kogutakse teavet sotsiaalteenistustelt ja avalikelt tööturuasutustelt. Üldeesmärk on paremini ühitada tööjõu nõudlust ja pakkumist.

Mitmes liikmesriigis võeti meetmeid välismaiste talentide ligimeelitamiseks ja pingelise tööturuolukorra leevendamiseks. Hispaania algatas 2024. aasta novembris ulatusliku reformi, millega soovitakse ajakohastada rändepoliitikat, et lahendada rahvastiku- ja tööturuprobleeme. Reform keskendub haldusmenetluste lihtsustamisele ja integratsiooni tugevdamisele – sellega edendatakse eelkõige juurdepääsu tööhõivele ja koolitusele ning perekondade taasühinemist, samuti püütakse ära hoida olukordi, kus töötajate staatus jääb ebaselgeks. **Prantsusmaa** võttis 2024. aasta jaanuaris vastu seaduse sisserände paremaks kontrollimiseks, sealhulgas meetme, millega lihtsustatakse lubade andmist kolmandate riikide kodanikele, kes töötavad tööjõupuudusega kutsealadel või geograafilistes piirkondades, kus on raskusi töötajate leidmisega. **Rootsi** tõhustas 2024. aasta märtsis koostööd riiklike tööturuasutuste ja kümne muu valitsusasutuse (nt sotsiaalkindlustusamet, maksuamet, migratsiooniamet) vahel, et paremini koordineerida meetmeid, millega meelitada ligi ja hoida tööl kõrge kvalifikatsiooniga rahvusvahelist tööjõudu. Lisaks on töökoha- ja arengugarantiis osalevatel kolmandate riikide kodanikel **Rootsis** alates 2023. aasta detsembrist lihtsam saada keeleõpet ja edasist täiskasvanuharidust. **Tšehhi** kehtestas 2024. aasta juulis kümne kolmanda riigi kõrge kvalifikatsiooniga töötajatele võimaluse töötada, ilma et neilt nõutaks tööluba. **Malta** ajakohastas 2023. aasta novembris tööhõiveasutuste määrust ja astus seega olulisi samme, et reguleerida värbamist, ajutist tööd ja alltöövõttu pakkuvate asutuste tegevust, eesmärgiga kaitsta kolmandate riikide kodanikke ärakasutamise eest.

Mitu liikmesriiki on viinud ellu reforme, et viia oma töötushüvitiste süsteem vastavusse valitsevate sotsiaal-majanduslike tingimustega. Saksamaa rakendas 2023. aasta juulis kodanikutoetuste seaduse kohaseid ajutisi sätteid, suurendades ühele inimesele makstavat rahalist toetust 502 eurolt 563 eurole ja edendades koolituse pakkumist. Need muudatused kehtivad kuni 31. detsembrini 2024. **Rootsi** reformis 2024. aasta juunis töötuskindlustust, et suurendada töötute isikute töötuskindlustusega kaetust ning kohandada sotsiaaltoetusi paremini hüvitisperioodiga (st hüvitise vähendamine 5 protsendipunkti võrra iga 100 päeva järel). Samuti on kavas tõsta tegevustoetuse miinimumtaset. Muudetud õigusaktid peaksid jõustuma 1. oktoobril 2025. **Soomes** kaotati 2024. aasta aprillis heaks kiidetud eluasemetoetuse reformiga 300 euro suuruse töise üldtulu mahaarvamine. Seda muutust tasakaalustab aga osaliselt eluasemetoetuse muude osade suurendamine. **Malta** reformis 2024. aasta jaanuaris oma töötushüvitiste süsteemi, et viia hüvitiste määrad paremini vastavusse hüvitisesaaja viimase palgaga, võttes arvesse seadusjärgset miinimumpalka. Esimese kuue nädala jooksul moodustavad hüvitised 60 % eelmisest palgast, järgmise kümne nädala jooksul 55 % ja viimase kümne nädala jooksul 50 %. Lisaks jälgib **Malta** oma taaste- ja vastupidavuskava raames töötushüvitistega seotud poliitikameetmete rakendamist. Esimese aruande esialgne tähtaeg on 2024. aasta lõpp ja viie aasta pärast tuleb esitada uus aruanne. **Hispaania** reformis oma taaste- ja vastupidavuskava raames mitteosamakseliste töötushüvitiste süsteemi. Seadusega laiendatakse nende hüvitiste saamise õigus perekondlike kohustusteta alla 45aastastele isikutele ja põllumajandustöötajatele, kohandatakse astmelisuse

skaalat ja võimaldatakse hüvitisi saada ka töötamise korral. **Portugal** laiendas 2023. aasta novembris töötushüvitiste saamise õiguse koduvägivalla ohvritele kooskõlas inimväärse töö tegevuskavaga ja tööseadustiku hiljutiste muudatustega.

Mõnes liikmesriigis võeti meetmeid, et suurendada töötajate organisatsioonide esindatust ja toetada sotsiaalpartnerite suutlikkuse suurendamist. Luksemburg kohandas 2023. aasta juulis kutsekodade liikmesust ja valimisnimekirju käsitlevaid eeskirju, et need hõlmaksid ka õpipoisse, spetsiaalses töösuhtes olevaid tööotsijaid ning vanemapuhkusel olevaid töötajaid ja õpipoisse. **Hispaania** kiitis 2024. aasta mais oma taaste- ja vastupidavuskava raames heaks reformi, millega vähendati kultuuri- ja loomesektori töötajate esindusorganite valimistel hääletamiseks ja kandideerimiseks nõutavat staaži. **Ungari** käivitas 2024. aasta aprillis ESF+ist kaasrahastatava meetme, millega toetatakse sotsiaalpartnerite suutlikkuse suurendamist, pakkudes rahastamisvõimalusi uutele töötajatele palkade maksmiseks, koolitusteks, ürituste korraldamiseks, õppekülastusteks või rahvusvahelistel üritustel osalemiseks.

2.4 Suunis 8. Kõigi jaoks võrdsete võimaluste edendamine, sotsiaalse kaasatuse toetamine ja vaesuse vastu võitlemine

Käesolevas punktis käsitletakse seda, kuidas rakendatakse tööhõivesuunist nr 8, milles soovitatakse liikmesriikidel edendada kõigi jaoks võrdseid võimalusi, toetada sotsiaalset kaasatust ja võidelda vaesusega kooskõlas sotsiaalõiguste samba põhimõtetega 2 (sooline võrdõiguslikkus), 3 (võrdsed võimalused), 11 (lapsehoid ja laste toetamine), 12 (sotsiaalkaitse), 14 (miinimumsissetulek), 15 (sissetulek vanas eas ja pensionid), 16 (tervishoid), 17 (puuetega inimeste kaasamine), 18 (pikaajaline hooldus), 19 (eluase ja abi kodututele) ja 20 (juurdepääs esmatähtsatele teenustele). Punktis 2.4.1 esitatakse põhinäitajate analüüs ning punktis 2.4.2 kirjeldatakse liikmesriikide võetud poliitikameetmeid.

2.4.1. Põhinäitajad

Leibkonna kasutada oleva reaalse kogutulu kasv elaniku kohta ELi tasandil 2023. aastal veidi suurenes. 2023. aastal oli see 111,1 (2008. aasta tase = 100) ehk 0,6 protsendipunkti rohkem kui 2022. aastal. Suurimat kasvu leibkonna kasutada olevas kogutulus täheldati Maltal ning mõnevõrra väiksem, kuid siiski märkimisväärne kasv oli täheldatav Horvaatias, Hispaanias ja Kreekas (vt joonis 2.4.1). Rumeenia, Ungari, Malta, Poola ja Leedu olid 2023. aastal kategoorias „väga tubli“ kõrge taseme tõttu (üle 140 % võrreldes 2008. aastaga). Kõige suurem langus oli seevastu Eestis, kellele järgnesid Slovakkia ja Tšehhi, kes jäid endiselt suhteliselt kõrgele tasemele. Pidades silmas 2023. aasta tulemusi, leiti, et Itaalia ja Austria on languse tagajärjel tekkinud madala taseme tõttu kategoorias „kriitiline olukord“. 2023. aastal anti olukorrale hinnang „tähelepanu vajav“ Eesti, Slovakkia, Tšehhi ja Rootsi puhul (kus tase oli ELi keskmise lähedal, kuid võrreldes eelmise aastaga halvenenud) ning Soome, Madalmaade, Prantsusmaa ja Belgia puhul (kus tasemed jäid allapoole ELi keskmist, kuigi püsisid eelmise aastaga võrreldes üldjoontes muutumatuna või paranesid mõnevõrra).

Joonis 2.4.1. Leibkonna kasutada oleva kogutulu kasv elaniku kohta 2023. aastal ELi arvestuses veidi kasvas ning erines liikmesriigiti.

Leibkonna kasutada oleva tegeliku kogutulu kasv elaniku kohta, 2023. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (2008 = 100; sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

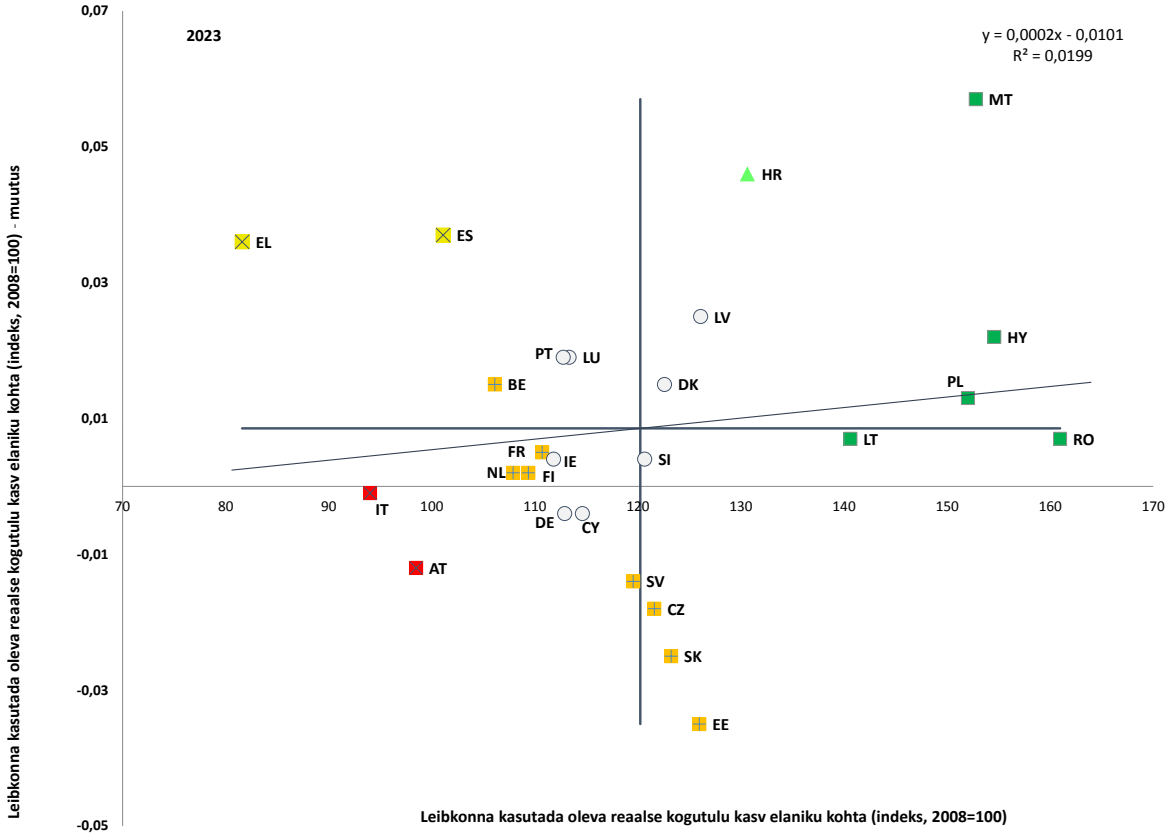

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Bulgaaria andmed puuduvad.

Allikas: Eurostat [tepsr_wc310], Euroopa sektoriaalne arvepidamine.

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal ELis 2023. aastal veidi vähenes, muu hulgas tänu otsustavatele poliitikameetmetele, mille eesmärk oli leevendada kõrge elukalliduse negatiivset sotsiaalset mõju. 2023. aastal olid kategoorias „kriitiline olukord“ siiski Hispaania, Kreeka ja Läti, kus suhteliselt kõrgel tasemel näitajad (vastavalt 26,5 %, 26,1 % ja 25,6 %) ei paranenud märkimisväärselt või isegi suurenesid veidi (Hispaanias 0,5 protsendipunkti) (vt joonis 2.4.2). Ungari, Luksemburg, Eesti ja Leedu olid kategoorias „tähelepanu vajav“ kas suhteliselt kõrge taseme tõttu (Leedus 24,3 % ja Eestis 24,2 %) või märkimisväärse kasvu tõttu (+ 2 Luksemburgis ja + 1,3 protsendipunkti Ungaris). Samal ajal oli Rumeenias ja Bulgaarias olukord „kehv, kuid paranemas“, näidates ELi kõrgeimat taset (vastavalt 32,0 % ja 30,0 %), kuid ka suurimat langust (vastavalt –2,4 ja –2,2 protsendipunkti). Skaala teises otsas, kategoorias „väga tubli“ olid Tšehhi, Sloveenia, Madalmaad ja Soome (vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määrad vastavalt 12,0 %, 13,7 % ja kahe viimase puhul 15,8 %). ELi liikmesriikide vahel ilmnesid mõningad lähenemise märgid. Erinevused olid siiski suured ka ELi piirkondade lõikes, sealhulgas liikmesriikide sees, eelkõige Itaalias, Prantsusmaal, Poolas, Saksamaal, Portugalis, Hispaanias ja Belgias (vt 5. lisa joonis 8), sealhulgas äärepoolseimates piirkondades. Sellega seoses on endiselt eriti oluline reformide ja investeeringute jaotusliku mõju hindamine, et tagada nende panus ELi

peamisse eesmärki, milleks on aidata 2030. aastaks vaesusest välja vähemalt 15 miljonit inimest[222].

Joonis 2.4.2. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr ELis 2023. aastal veidi langes ning liikmesriikide vahel esines mõningast lähenemist

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal, 2023. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

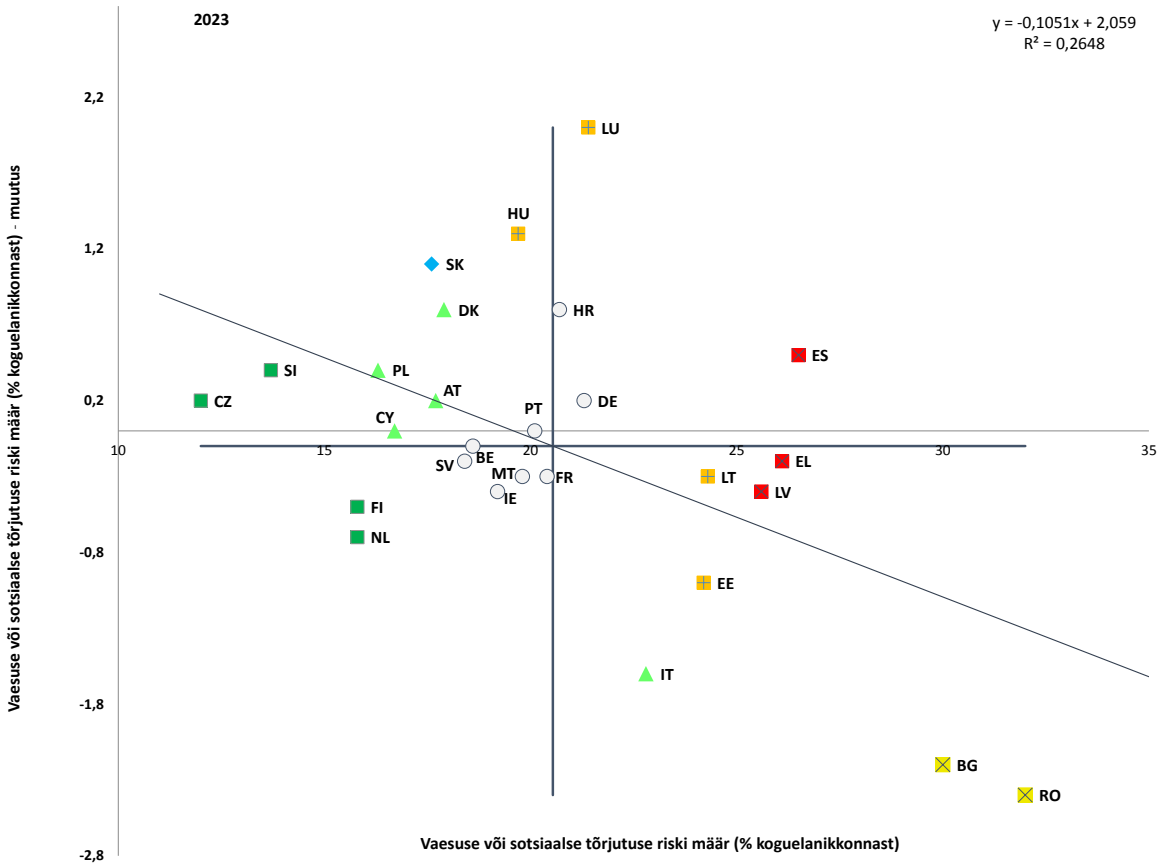

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Aegrea katkemine Horvaatia puhul.
Allikas: Eurostat [ilc_peps01n], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

Rahaline vaesus ja (peaaegu) tööta leibkondades elavate inimeste osakaal vähenes veidi, samal ajal kui suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse määr jäi stabiilseks. Kuigi elukallidus on tõusnud, peegeldab see üldine stabiilsus ELi ja liikmesriikide tasandil võetud poliitikameetmete leevendavat mõju. 2023. aastal (2022. aasta sissetulekute põhjal) olid suhtelise vaesuse määrad madalaimad Tšehhis, järgnesid Taani, Iirimaa, Soome ja Belgia (vastavalt 9,8 %, 11,8 %, 12,0 %, 12,2 % ja 12,3 %), kus see langes (vt joonise 2.4.3 ülemine diagramm). Seevastu Lätis, Eestis, Rumeenias, Leedus, Bulgaarias ja Hispaanias oli see määr hoolimata langusest (välja arvatud Lätis, kus see ei muutunud) kõrgeim (vastavalt 22,5 %, 22,5 %, 21,1 %, 20,6 %, 20,6 % ja 20,2 %). Eurostati kiirhinnangud 2023. aasta sissetulekute kohta näitavad, et suhtelise vaesuse määr ELis keskmiselt ja enamikus liikmesriikides ei muutunud, kuid tõusis Luksemburgis, Kreekas, Austrias ja Prantsusmaal ning langes

[222] Vt komisjoni teatis liikmesriikide poliitikameetmete jaotusliku mõju parema hindamise kohta (COM(2022) 494 final).

Portugalis, Hispaanias, Saksamaal, Soomes, Eestis ja Madalmaades[223]. Suures materiaalses ja sotsiaalses puuduses elavate inimeste osakaal jäi ELis üldjoontes muutumatuks, kuid oli liikmesriigiti siiski väga erinev, ulatudes 2 %st Sloveenias 19,8 %ni Rumeenias (vt joonise 2.4.3 keskmine diagramm). Mitmes liikmesriigis (Austria, Taani, Ungari ja Hispaania) see siiski suurenes (üle ühe protsendipunkti), vähenedes samal ajal Rumeenias, Lätis, Horvaatias ja Prantsusmaal. Kuna 2022. aastal jätkus püsiva majanduskasvu taustal tööturu positiivne areng, vähenes 2023. aastal (peaaegu) tööta leibkondades elavate inimeste osakaal (2022. aasta näitajate põhjal). See oli nii enamikus liikmesriikides ning madalaim tase oli Maltal, Sloveenias, Luksemburgis ja Poolas, kõige kõrgem aga Belgias, Saksamaal, Taanis, Prantsusmaal ja Iirimaal (vt joonise 2.4.3 keskmine diagramm). Viimastel aastatel toimunud suur hinnatõus, eelkõige toidu- ja energiahindade tõus, ning nende ebaproportsionaalne mõju väiksema sissetulekuga inimestele olid põhjuste seas, mille tõttu tõusis 2019. aastal fikseeritud suhtelise vaesuse määr[224]. Aastatel 2022–2023 suurenes see näitaja ELis 1,3 protsendipunkti, jõudes 15,1 %ni. Hoolimata uuest tõusust pärast mõni aastat kestnud langust jääb see määr alla 2019. aasta väärtuse (16,5 %). Fikseeritud suhtelise vaesuse määr tõusis ka enamikus liikmesriikides, välja arvatud Bulgaarias, Austrias, Hispaanias ja Poolas. Suurim tõus registreeriti Eestis (+6,2 protsendipunkti, tasemele 20,5 %), järgnesid Madalmaad ja Malta (mõlemad vastavalt +3,3 ja +3,1 protsendipunkti, tasemele13 %).

[223] Vt Income inequalities and poverty indicators 2023 flash estimates - Experimental results (Sissetuleku ebavõrdsuse ja vaesuse näitajate 2023. aasta kiirhinnangud– eksperimentaalhinnangu tulemused) asjaomasel Eurostati veebilehel.

[224] 2019. aasta seisuga on vaesusriskiga inimesed need, kelle ekvivalentnetosissetulek jääb allapoole *2019. aastal arvutatud* suhtelise vaesuse piiri taset; näitajat on korrigeeritud ajavahemiku 2019–2023 tarbijahindade harmoneeritud indeksiga (THHI). Andmed on kättesaadavad aadressil [ilc_li22].

Joonis 2.4.3. Suhtelise vaesuse määr ja (peaaegu) tööta leibkondades elavate inimeste osakaal vähenes, samal ajal kui suur materiaalne ja sotsiaalne puudus jäi stabiilseks

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra põhinäitaja komponendid (%, 2015, 2022, 2023).

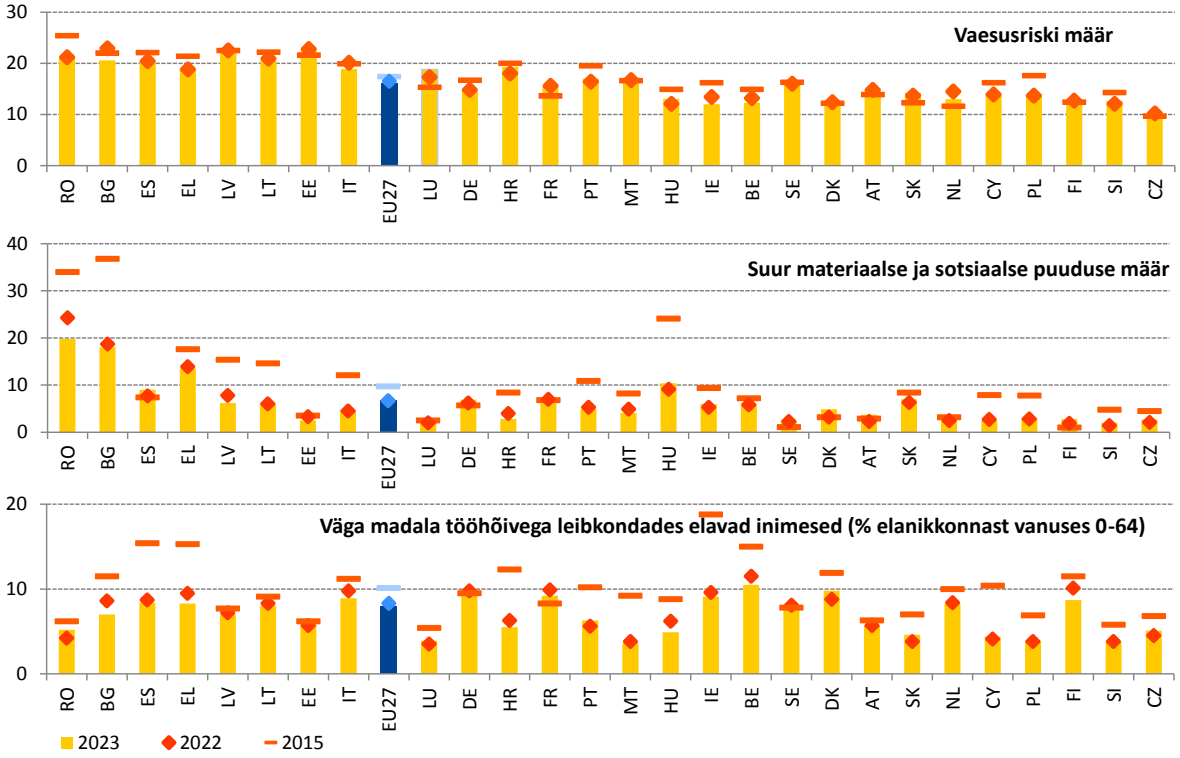

Märkus: näitajad on järjestatud 2023. aasta vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra alusel. Aegrea katkemine Horvaatia suhtelise vaesuse määra puhul ning Prantsusmaa suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse määra puhul.
Allikas: Eurostat [tessi010], [tepsr_lm420], [tepsr_lm430], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

Laste vaesus ELis püsis üldjoontes muutumatuna, kuigi mõjutatud laste arv vähenes 2023. aastal veidi. Sel aastal vähenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga laste arv ELis esmakordselt pärast COVID-19 pandeemiat (19,9 miljonit võrreldes ligikaudu 20 miljoniga 2022. aastal). See vähenemine ei tähendanud laste koguarvu vähenemise tõttu siiski määra alanemist. Seega püsis see määr stabiilselt 24,8 % juures, võrreldes 24,7 %ga 2022. aastal, jäädes 3,5 protsendipunkti kõrgemaks kui kogu elanikkonna puhul. Kategoorias „väga tubli“ olid Sloveenia, Soome, Tšehhi, Taani ja Madalmaad, kus laste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr oli alla 16 %. Seevastu Hispaania ja Bulgaaria olid kategoorias „kriitiline olukord“. Hispaanias oli kasv rohkem kui 2 protsendipunkti ehk 34,5 %ni ja Bulgaarias oli see määr üle 33 %, kusjuures viimase puhul ei ole olukord eelmise aastaga võrreldes märkimisväärselt paranenud. Ungari, kus kasv oli suurim (+ 6,3 protsendipunkti), oli 2023. aastal kategoorias „tähelepanu vajav“ koos Luksemburgi, Kreeka ja Prantsusmaaga, kus määrad olid suhteliselt kõrged. Suurim langus (rohkem kui 1 protsendipunkti) registreeriti Rumeenias ja Itaalias, kusjuures Rumeenias registreeriti üks suurimaid väärtusi (39 %), mõlema olukord on „kehv, kuid paranemas“. Kokkuvõttes suurenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga laste arv ja osakaal 15 liikmesriigis.

Joonis 2.4.4. Laste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr püsis üldjoontes stabiilsena, jäädes enamikus liikmesriikides kõrgemale tasemele kui kogurahvastiku puhul.

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga laste osakaal, 2023. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Aegrea katkemine Horvaatia puhul.

Allikas: Eurostat [tepsr_lm412], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

Laste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra komponendid jäid ELi tasandil stabiilseks, kuid mõnes liikmesriigis täheldati märkimisväärseid muutusi. Laste suhtelise vaesuse määr püsis 2023. aastal üldjoontes stabiilselt 19,4 % juures (2022. aastal 19,3 %, vastavalt 2022. ja 2021. aasta sissetulekute põhjal). Suurim kasv registreeriti Ungaris (+ 7,1 protsendipunkti) ja suurim langus Saksamaal (-1 protsendipunkti). Nagu ka 2022. aastal, oli suhtelise vaesuse määr kõrgeim Rumeenias, Hispaanias ja Bulgaarias ning madalaim Soomes, Taanis ja Sloveenias. Eurostati kiirhinnangud 2023. aasta sissetulekute kohta näitavad laste vaesuse üldist stabiilsust ELis tervikuna ja enamikus liikmesriikides: vähenemine on toimunud Saksamaal, Eestis, Hispaanias, Soomes, Portugalis, Sloveenias ja Slovakkias ning kasv Tšehhis, Kreekas, Lätis, Poolas ja Rootsis[225]. Suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse esinemissagedus laste hulgas püsis samuti üldjoontes muutumatuna – 2023. aastal oli see ELis 8,4 %, vähenedes märkimisväärselt Rumeenias (–8,2 protsendipunkti). (Peaaegu) tööta leibkondades elavate laste osakaal püsis 2023. aastal ELis ja enamikus liikmesriikides stabiilselt 7,5 % juures. Laste vaesusest ja sotsiaalsest tõrjutusest

[225] Vt Income inequalities and poverty indicators 2023 flash estimates - Experimental results ja kõigi näitajate tabel asjaomasel Eurostati veebilehel.

väljatoomine on ülimalt tähtis, et aidata neil ennast täielikult teostada ning lõpetada vaesuse edasikandumine ühelt põlvkonnalt teisele. Siinjuures on väga oluline, et kõikides liikmesriikides rakendataks Euroopa lastegarantiid[226].

Sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 5. Lapsehoid ELi liikmesriikides

On tõendatud, et kvaliteetsel alusharidusel ja lapsehoiul on positiivne mõju laste väljavaadetele ning nende kaudu majanduslikule ja ühiskondlikule arengule. Kvaliteetses alushariduses ja lapsehoius osalemine edendab väikelaste sotsiaalset ja kognitiivset arengut, eriti ebasoodsatest oludest pärit laste puhul. See aitab kaasa parematele haridus- ja tööhõivetulemustele hilisemas elus ning leevendab vaesuse edasikandumist põlvkondade vahel. Võimaldades vanematel tasakaalustada pereelu ja tööalaseid püüdlusi, aitab kvaliteetne alusharidus ja lapsehoid suurendada soolist võrdõiguslikkust, tööturul osalemist ja majanduskasvu ning vähendada vaesust[227]. *Nõukogu soovitusega alushariduse ja lapsehoiu kohta „Barcelona eesmärgid aastaks 2030“* suurendatakse alla 3aastaste laste alushariduses ja lapsehoius osalemise eesmärki 2030. aastaks vähemalt 45 %ni (mahajäänud liikmesriikidele tehakse erandid)[228]. Samuti kutsutakse liikmesriike üles kaotama vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate laste ja kõigi laste vahelist erinevust alushariduses ja lapsehoius osalemises. Kooskõlas *nõukogu soovitusega, mis käsitleb Euroopa lastegarantiid,*[229] peaks vaesusriskiga laste juurdepääs kvaliteetsele alusharidusele ja lapsehoiule olema tõhus ja tasuta.

Keskmiselt kasvas ELis vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga laste osalemine alushariduses ja lapsehoius viimase kümne aasta jooksul teiste lastega võrreldes palju vähem. Pärast nelja aastat kestnud vaesusriskita laste osalemise järkjärgulist suurenemist 2015.–2018. aastal ja 2019. aastal toimunud ootamatut kasvu nende laste puhul, kes kogesid vaesust, oli kahe rühma osalusmäärade erinevus 2019. aastal üldjoontes 2015. aasta tasemel, st ligikaudu 12 protsendipunkti. Erinevus oli suurim 2021. aastal, mil vaesust mittekogevate laste osalemine suurenes järsult ja vaesust kogevate laste osalus püsis üldjoontes muutumatuna. 2023. aastal oli nende kahe rühma vaheline erinevus (15,8 protsendipunkti) märkimisväärselt suurem kui 2015. aastal (ainult 25,2 % vaesusriskiga lastest ja 41,0 % vaesusriskita lastest).

[226] Nõukogu 14. juuni 2021. aasta soovitus (EL) 2021/1004, millega luuakse Euroopa lastegarantii (ELT L 223, 22.6.2021, lk 14–23).

[227] Vt muu hulgas Darvas, Z. M., Welslau, L., ja Zettelmeyer, J., *Incorporating the impact of social Investment and reforms in the European Union's new fiscal framework*, Bruegel Working Paper, 2024, ning Rossin-Slater, M., ja Wüst, M., *What is the added value of preschool for poor children? Long-term and intergenerational impacts and interactions with an infant health intervention*, American Economic Journal: Application Economics, 12(3), 2020.

[228] Vt 2022/C 484/01. Erandid vähemalt 45 %lise osalemismäära eesmärgist on sätestatud lõike 3 punktis a.

[229] Nõukogu 14. juuni 2021. aasta soovitus (EL) 2021/1004, millega luuakse Euroopa lastegarantii.

Edusammud alushariduses ja lapsehoius osalemises on olnud ebasoodsas olukorras olevate laste puhul palju aeglasemad

Alushariduses ja lapsehoius osalevad lapsed vaesusriski järgi (üks tund või rohkem nädalas, alla 3aastaste laste %)

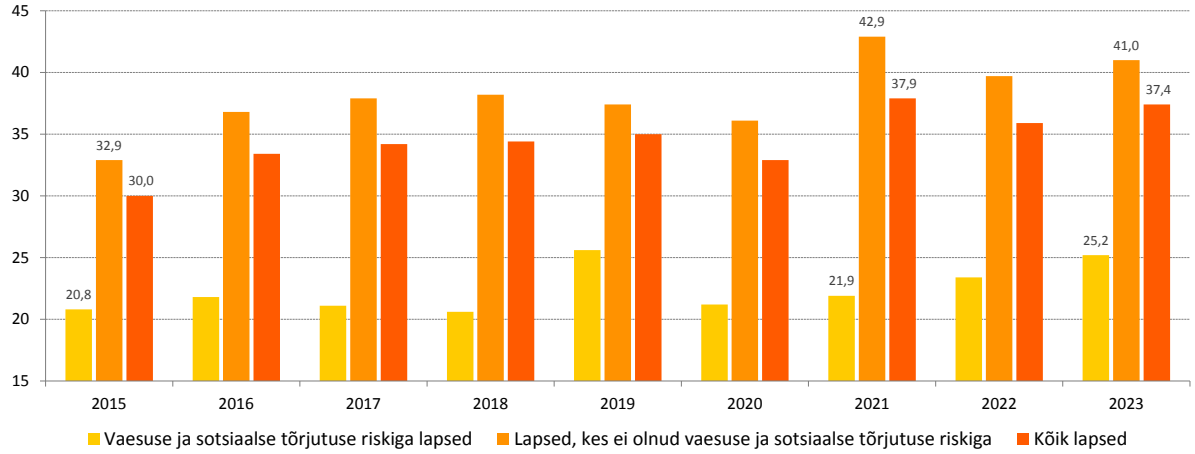

Märkus: 2020. aasta arvnäitajad on hinnangulised.
Allikas: Eurostat [ilc_caindform25b].

Alushariduse ja lapsehoiu kehv taskukohasus ja kättesaadavus takistab sellele juurdepääsu, eelkõige vaesusriskiga laste puhul, ning liikmesriigid püüavad seda probleemi ELi rahastuse toel **oma Euroopa lastegarantii tegevuskavades lahendada.** Näiteks on alusharidus ja lapsehoid mõnes liikmesriigis (nt **Taani** ja **Sloveenia**) kõige väiksema sissetulekuga peredest pärit lastele juba tasuta, **Portugalis** on käimas reform, et tagada tasuta alusharidus ja lapsehoid kõigile lastele, ning **Poola** on oma taaste- ja vastupidavuskava raames kehtestanud soodustused ametlikku hooldust saavate alla kolmeaastaste laste vanematele, et katta või vähendada lastehoiuteenuste tasudega seotud kulusid. Paljudes riikides valitseb alushariduse ja lapsehoiu sektoris ka rajatiste- ja personalipuudus. **Bulgaaria** lubab laiendada alushariduse ja lapsehoiu teenusvõrgustikku, **Saksamaa** kohustus oma taaste- ja vastupidavuskava raames looma 90 tuhat täiendavat lastehoiukohta, ehitades oma tegevuskava „Investeeringud alusharidusse ja lapsehoidu“ raames ESF+ toel uusi rajatisi. 2022. aastal kuulus lapsehoiuvõimaluste parandamine kuue liikmesriigi 22 ESF+ rakenduskavva ja selleks oli ette nähtud 60,7 miljonit eurot. Lisaks sisaldasid enamiku ELi liikmesriikide taaste- ja vastupidavuskavad meetmeid suutlikkuse, kaasavuse ja/või kvaliteedi parandamiseks alushariduse ja lapsehoiu valdkonnas. Vastavad investeeringud ulatuvad rohkem kui 8 miljardi euroni.

Kogu elanikkonna ja laste vaesuse sügavus püsis ELis stabiilsena, kuid mõnes liikmesriigis suurenes see märkimisväärselt. Vaesuse sügavust mõõdetakse vaesusriskiga inimeste sissetulekutaseme ja vaesuspiiri vahena[230]. See vähenes ELis 2023. aastal veidi, jõudes 23,0 % tasemele (2022. aasta sissetulekute põhjal) (vt joonis 2.4.5). Kõige suurem oli see Rumeenias (37,4 %), millele järgnesid Slovakkia ja Ungari (vastavalt 29,9 % ja 29,5 %), pärast olulist kasvu (vastavalt 5,4 protsendipunkti, 11,5 protsendipunkti ja 10,1 protsendipunkti). Kõige järsem langus registreeriti Belgias (–4,2 protsendipunkti), kus tase

[230] See näitaja, mida nimetatakse ka suhtelise vaesuse süvikuks, arvutatakse suhtelise vaesuse piiri tasemest väiksemat ekvivalentnetosissetulekut teenivate inimeste mediaan-ekvivalentnetosissetuleku ja suhtelise vaesuse piiri vahena, mida väljendatakse protsendina suhtelise vaesuse piirist. Kõnealuse piiri tasemeks on määratud summa, mis moodustab 60 % riigi (mitte kogu ELi) kõigi inimeste mediaan-ekvivalentnetosissetulekust.

oli ELi madalaim (14,0 %). Vaesus on sügavam (peaaegu) tööta leibkondades elavate inimeste seas, kelle puhul oli see näitaja 2023. aastal ELi tasandil ligikaudu 63,0 % (2022. aasta sissetulekute põhjal)[231]. Laste vaesuse sügavus ELis keskmiselt püsis muutumatuna ja on kõrgem kui kogu elanikkonna hulgas (24,4 %). Vastav tase olid kõrgeim Ungaris (64,3 %), kus kasv oli märkimisväärne (49,8 protsendipunkti, mis on üle kolme korra enam kui 2022. aastal, mil sealne tase oli üks madalamaid), järgnesid Rumeenia (39,4 %) ja Slovakkia (37,7 %), kus kasv oli vastavalt 6,3 ja 12,7 protsendipunkti. Kõige järsem langus registreeriti Bulgaarias (–10,9 protsendipunkti), kuid tase on endiselt kõrge (31,9 %), ja Itaalias (–8 protsendipunkti), kus see jääb alla ELi keskmise (19,9 %). Madalaim tase oli Soomes ja Belgias (vastavalt 15,4 % ja 15,2 %).

Joonis 2.4.5. Vaesuse sügavus oli ELis üldjoontes stabiilne, kuid sageli suurem laste puhul

Suhtelise vaesuse süvik vaesuspiiri järgi, kogu elanikkond ja lapsed (0–17, %)

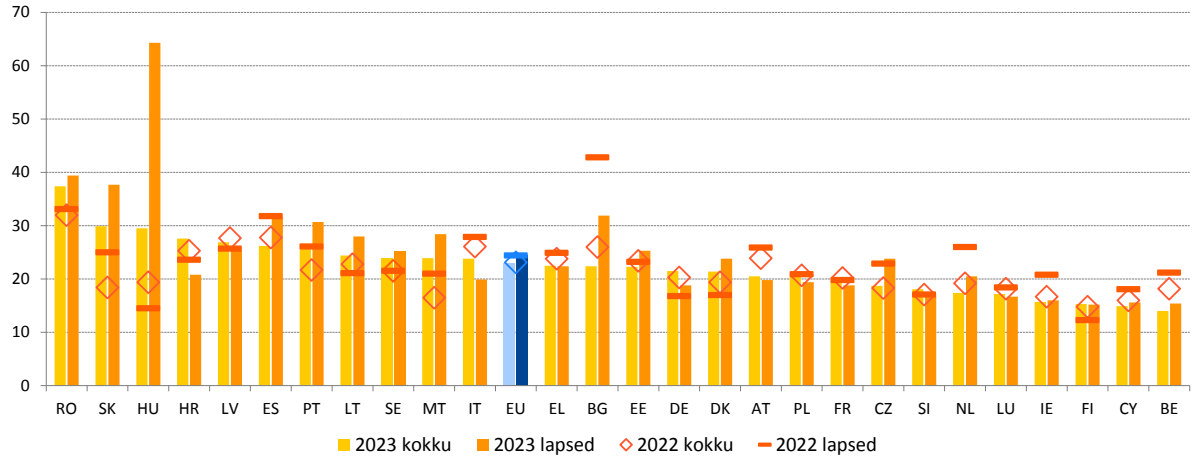

Märkus: aegrea katkemine Prantsusmaa ja Luksemburgi puhul 2022. aastal ning Horvaatia puhul 2023. aastal.
Allikas: Eurostat [ilc_li11], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

Joonis 2.4.6. Puuetega inimeste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk on endiselt suurem kõigis liikmesriikides

Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse riski määr puuetega ja puueteta inimeste puhul (16aastased ja vanemad, %)

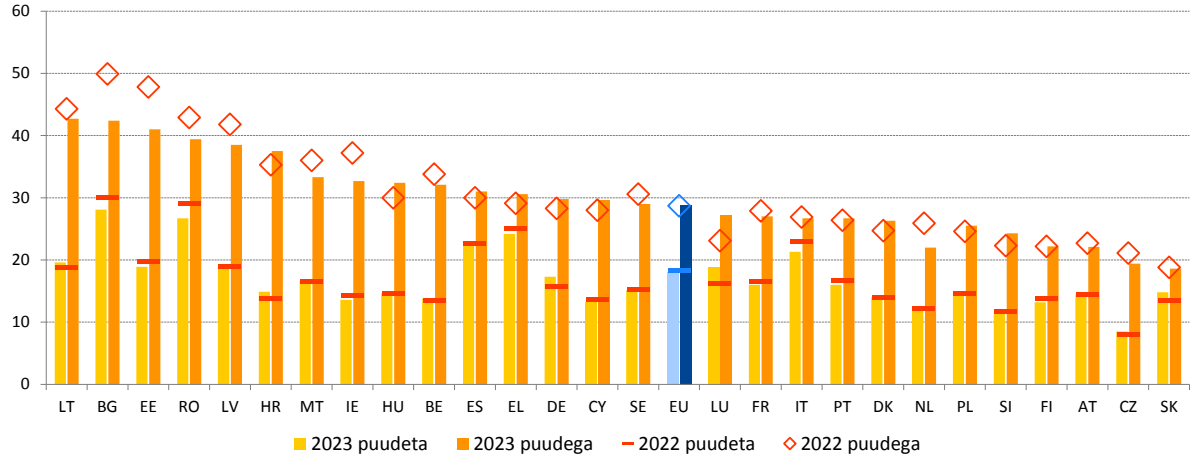

Märkus: aegridade katkemine Horvaatia puhul ja hinnangulised andmed Saksamaa kohta 2023. aastal.
Allikas: Eurostat [hlth_dpe010], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

[231] Eurostat [ilc_li06].

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk on puuetega inimeste puhul jätkuvalt suur. Nende vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr oli ELis 2023. aastal 28,8 %, mis on 10 protsendipunkti kõrgem kui ülejäänud elanikkonna puhul. Samuti oli see liikmesriigiti väga erinev (vt joonis 2.4.6). See määr oli hoolimata väiksest langusest võrreldes eelmise aastaga kõrgeim Leedus, Bulgaarias ja Eestis (vastavalt 42,7 %, 42,4 % ja 41 %) ning madalaim Slovakkias (18,6 %). Puuetega inimeste materiaalse ja sotsiaalse puuduse määr oli kõrgeim Rumeenias ja Bulgaarias (vastavalt 28,4 % ja 28,1 %). Üldiselt olid kõige suuremas vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus tööealised puuetega inimesed, neile järgnesid puuetega noored (vastavalt 33,6 % ja 33,5 %). Samuti olid puuetega naised suuremas ohus kui puuetega mehed (29,8 % võrreldes 27,6 %ga).

Väljaspool ELi sündinud inimeste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk vähenes veidi, kuid jäi palju suuremaks kui ELis sündinute puhul. Väljaspool ELi sündinud inimeste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr oli üle kahe korra suurem kui ELis sündinutel, vastavalt 39,2 % ja 18,4 %. Erinevus nende kahe rühma vahel oli kõige suurem Austrias (42,7 % *vs*. 11,4 %), Belgias (42,1 % *vs*. 14,6 %) ja Hispaanias (46,7 % *vs*. 21,1 %). Kreekas vähenes see erinevus 2023. aastal märkimisväärselt (5,1 protsendipunkti võrra, jõudes 23 protsendipunktini), kuigi sealne väljaspool ELi sündinud inimeste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr oli 2023. aastal liikmesriikide seas üks kõrgemaid (47,1 %). Erinevus vähenes märkimisväärselt Hispaanias (–4,7 protsendipunkti) ja Bulgaarias (–11,9 protsendipunkti), samal ajal kui Maltal suurenes see kõige rohkem (+ 8,7 protsendipunkti)[232].

ELis ohustab vaesus või sotsiaalne tõrjutus jätkuvalt märkimisväärset hulka romasid. Viimaste uuringuandmete kohaselt oli uuringus osalevates riikides elavatest romadest vaesusriskiga[233] keskmiselt 80 %, kusjuures aastatel 2016–2021 edusamme ei täheldatud. Roma lastest (alla 18aastased) elab vaesusriskiga leibkondades keskmiselt 83 %. Samuti oli romade hulgas rohkem suure materiaalse puuduse all kannatajaid (48 %) kui elanikkonnas üldiselt, eriti nooremates ja vanemates vanuserühmades. Romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlevas ELi strateegilises 2020.–2030. aasta raamistikus kutsutakse liikmesriike üles vähendama romade ja muu elanikkonna vahelist vaesusmäära erinevust (sealhulgas laste hulgas) vähemalt poole võrra ning tagama, et enamik romasid tuleb 2030. aastaks vaesusest välja[234]. Romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitleva nõukogu soovituse kohaselt võtsid liikmesriigid kohustuse tegeleda roma elanikkonna äärmiselt kõrge suhtelise vaesuse määra ning materiaalse ja sotsiaalse puudusega, et tulemuslikult toetada romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist[235]. Romasid käsitlevate uuendatud riiklike strateegiliste raamistike hindamise tulemusena kutsutakse liikmesriike üles võtma meetmeid kindlaks tehtud probleemsetes valdkondades ning uuendama ja muutma oma raamistikke, sealhulgas seadma neis kõrgemaid eesmärke[236]. Nõukogu järeldustes, mille eesmärk on tagada romadele võrdne juurdepääs asjakohasele ja segregatsioonita eluasemele ning tegeleda eraldatud asulate probleemiga,[237] kutsutakse

---

[232] Nagu nähtub Eurostati näitajast [ilc_peps06n], mille puhul võrreldakse ELi-välistes riikides sündinud isikuid andmeid esitavas riigis sündinud isikutega; 18aastased või vanemad isikud. Esimese puhul puuduvad andmed Rumeenia kohta.

[233] ELi põhiõiguste ameti romade uuring 2021. Uuringus osalesid järgmised riigid: Bulgaaria, Tšehhi, Kreeka, Hispaania, Horvaatia, Ungari, Portugal, Rumeenia, Slovakkia.

[234] Vt uus romade võrdõiguslikkust, kaasamist ja osalemist käsitlev ELi strateegiline raamistik (täispakett).

[235] Vt ELT C 93, 19.3.2021, lk 1–14.

[236] Hinnangut vt COM(2023) 7 final täispaketis.

[237] Nõukogu järeldused meetmete kohta romade võrdse juurdepääsu tagamiseks asjakohasele ja segregatsioonita eluasemele ning eraldatud asulatega tegelemiseks.

liikmesriike üles tegema kindlaks kõik selleks kättesaadavad rahalised vahendid ja neid kasutama.

Energiaostuvõimetus suurenes 2023. aastal ELis teist aastat järjest, peegeldades suurte energiakulude mõju, kusjuures liikmesriikide vahel esines märkimisväärseid erinevusi. Energiaostuvõimetus, mis väljendub nende inimeste osakaalus, kellel ei ole võimalik oma kodu piisavalt soojana hoida, kasvas ELis 1,3 protsendipunkti võrra, küündides 2023. aastal 10,6 %ni[238]. See on teine järjestikune kasvuaasta pärast pidevat langust aastatel 2015–2021 (9,6 %lt 6,9 %le) (vt joonis 2.4.7). See kajastab 2021. aasta teisel poolel alanud ja 2022. aastal kiirenenud energiahindade tõusu mõju. Asjaolu, et energiaostuvõimetuse kasv 2023. aastal on väiksem kui 2022. aastal, mil hinnašokk 2022. aasta talvel oli 2021. aasta talvega võrreldes märkimisväärselt suurem, näitab, et ELi ja selle liikmesriikide vastu võetud erakorralised toetusmeetmed leevendasid mõju tõhusalt[239]. Energiaostuvõimetuse määr oli 2023. aastal liikmesriigiti väga erinev, ulatudes 2,1 %st Luksemburgis 20,8 %ni Hispaanias ja Portugalis. Suurim kasv oli Taanis, Madalmaades, Hispaanias, Leedus, Ungaris, Portugalis ja Rootsis, samal ajal kui Bulgaarias, Horvaatias, Küprosel, Maltal, Lätis ja Rumeenias registreeriti langus. See kasv oli 2023. aastal suhtelises vaesuses elavate inimeste puhul suurem kui elanikkonnas üldiselt (+ 2,1 protsendipunkti). Viimase puhul oli energiaostuvõimetus keskmisest enam kui kaks korda suurem (2023. aastal 22,2 %), ulatudes 3,8 %st Soomes 43,6 %ni Küprosel. Kõige rohkem suurenes vaesusriskiga inimeste energiaostuvõimetus Taanis, Hispaanias, Itaalias, Leedus, Ungaris, Austrias, Poolas, Sloveenias ja Slovakkias, samal ajal kui Bulgaarias, Horvaatias, Küprosel ja Lätis energiaostuvõimetus vähenes.

[238] Energiaostuvõimetuse jälgimiseks ELis kasutatakse peamise näitajana nende inimeste osakaalu, kes ei suuda oma kodu piisavalt soojana hoida. Lisateave energiaostuvõimetuse näitajate kohta ELi tasandil on kättesaadav sotsiaalkaitsekomitee näitajate alltöörühma teabelehel.

[239] Viimased kättesaadavad andmed energiaostuvõimetuse kohta pärinevad sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlevast ELi 2023. aasta statistikast. Neid küsimusi käsitlevad uuringud viiakse tavaliselt läbi aasta esimesel poolel, ajavahemikul asjaomase aasta jaanuarist juunini, seega kajastavad 2023. aasta andmed 2022. aasta talve energiahindade tõusu mõju.

Joonis 2.4.7. Energiaostuvõimetus on ELis suurenenud ja liikmesriigiti on see väga erinev

Inimesed, kes ei suuda oma kodu piisavalt soojana hoida; kogu elanikkonna hulgas ja vaesusriskiga elanikkonna hulgas; 2022 ja 2023 (%)

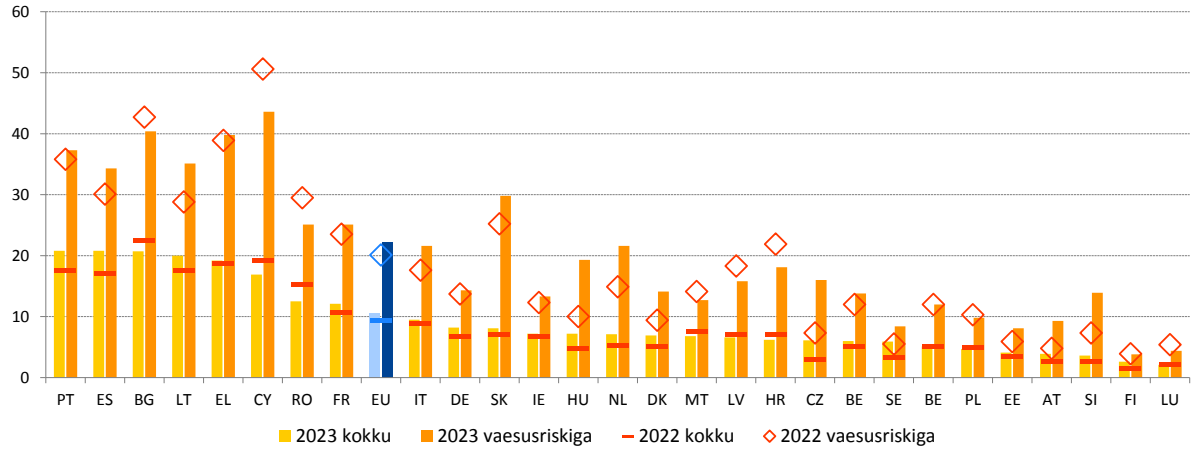

Märkus: Leedu 2023. aasta andmete aegridades esineb katkemisi.
Allikas: Eurostat [ilc_mdes01], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Sissetulekute ebavõrdsus ELis keskmiselt jäi 2023. aastal üldjoontes muutumatuks, liikmesriikide olukorras toimus mõningane lähenemine. Sissetulekukvintiilide suhte kordaja (S80/S20) püsis 2023. aastal suures osas stabiilsena 4,72 juures (2022. aastal 4,73, vastavalt 2022. ja 2021. aasta sissetulekute põhjal)[240]. Hinnangu „kriitilises olukorras" said Leedu, Läti ja Rumeenia, kus sissetulekute ebavõrdsuse näitajad on liidu suurimate seas vaatamata sellele, et need 2023. aastal mõneti (kuid siiski suhteliselt vähe) vähenesid (vt joonis 2.4.8). Suurt ebavõrdsust täheldati ka Hispaanias, Eestis ja Kreekas, samuti Portugalis ja Maltal (kahes viimases pärast suhteliselt suurt kasvu). Ungaris, Rootsis ja Horvaatias tõi suur kasv ELi keskmise lähedased tulemused. 2023. aastal oli olukord kõigis neis kaheksas liikmesriigis kategoorias „tähelepanu vajav". Samas vähenes sissetulekute ebavõrdsus enim Bulgaarias (-0,69), kus 2023. aasta tase oli siiski üks kõrgemaid (6,61) ning olukord oli „kehv, kuid paranemas", nagu ka Itaalias, kus langus oli väiksem (-0,35), kuid algas madalamalt. Mõlemad toetasid ülespoole suunatud lähenemist. Belgia, Tšehhi, Sloveenia ja Soome olid 2023. aastal kategoorias „väga tubli". Mõnes liikmesriigis, näiteks Saksamaal, Ungaris, Itaalias, Portugalis ja Rootsis, on sissetulekute ebavõrdsuse tase ka piirkonniti väga erinev (vt 5. lisa joonis 4), sealhulgas äärepoolseimates piirkondades. Eurostati 2023. aasta tuluaasta kiirhinnangute kohaselt oli sissetulekute ebavõrdsuse tase, mida mõõdetakse sissetulekukvintiilide suhte kordaja abil, üsna stabiilne kõigis riikides, välja arvatud Lätis, kus prognoositi märkimisväärset kasvu[241]. Äärmiselt oluline on hinnata reformide ja investeeringute mõju tulujaotusele, et võtta arvesse nende mõju sissetulekute ebavõrdsusele ja saada eelteavet poliitika kujundamiseks.

[240] Näitaja on määratletud kui 20 % suurima (ekvivalentneto)sissetulekuga ja 20 % väikseima sissetulekuga elanikkonna kogutulu suhe.
[241] Vt 2024. aasta kiirhinnangu eksperimentaalandmed (lk 13).

Joonis 2.4.8. Sissetulekute ebavõrdsus ELis keskmiselt jäi 2023. aastal üldjoontes muutumatuks, liikmesriikide olukorras toimus mõningane lähenemine

Sissetulekukvintiilide suhte kordaja (S80/S20), 2023. aasta tase ja muutus eelmise aastaga võrreldes (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

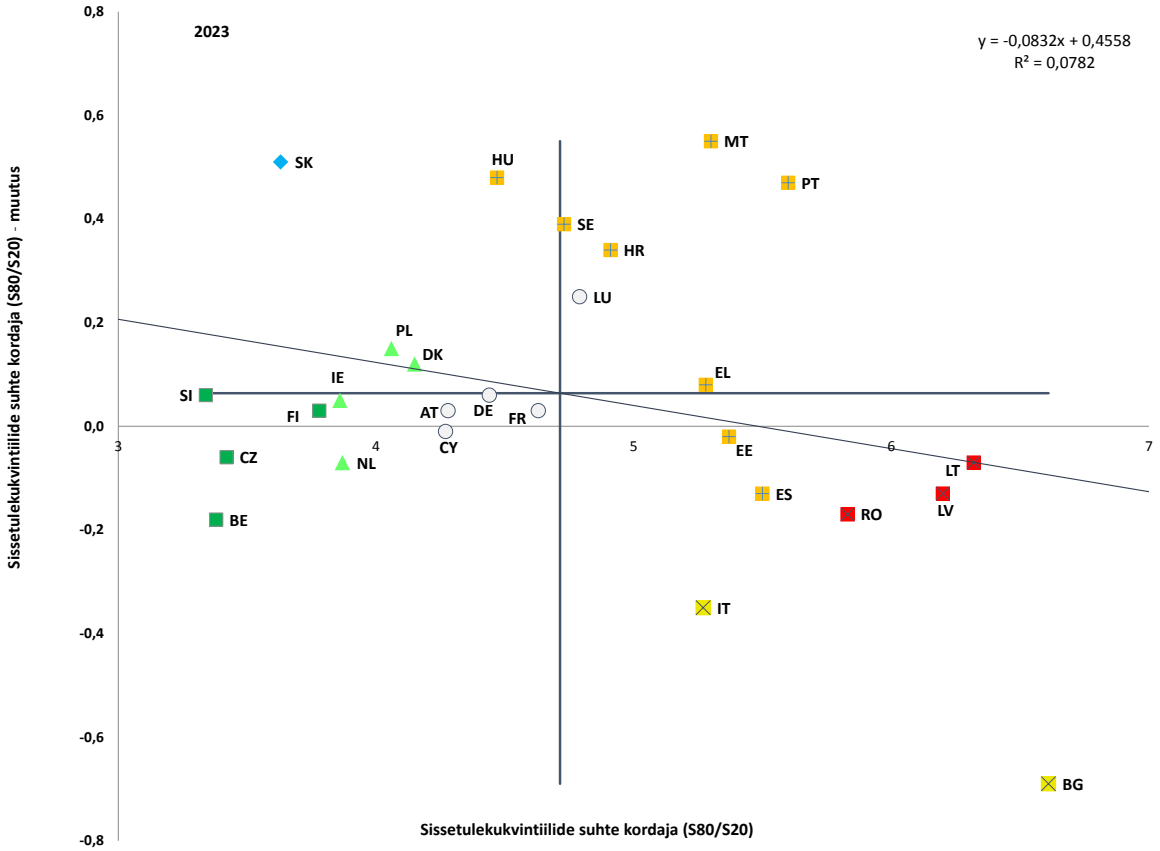

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Aegrea katkemine Horvaatia puhul.
Allikas: Eurostat [tessi180], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

Pikemas perspektiivis on sissetulekute ebavõrdsus pärast 2014.–2015. aasta haripunkti vähenenud, kuid esineb kõikumisi ja mõningaid erinevusi liikmesriikide vahel. Sissetulekute ebavõrdsus (mõõdetuna sissetulekukvintiilide suhte kordaja S80/S20 abil) suurenes järsult EL 27 W-kujulise majanduslanguse ajal ja langes seejärel tagasi finantskriisieelsele tasemele, kusjuures viimastel aastatel on see veelgi veidi vähenenud (vt joonis 2.4.9). Sissetulekute ebavõrdsus tulujaotuse alumises osas (mõõdetuna S50/S20 abil) jõudis 2023. aastaks üldjoontes tagasi 2010. aasta tasemele, samal ajal kui see tulujaotuse ülemises osas (st S80/S50) sellest pisut allapoole langes. Selle põhjuseks on ELi viimaste aastate kiirete ja tõhusate, eelkõige seoses COVID-19 kriisi ja kõrge elukallidusega võetud poliitikameetmete mõju. Samal ajal osutab see sellele, et tulujaotuse alumises osas ei ole pikemas perspektiivis tehtud märkimisväärseid edusamme. Kuigi paljudes liikmesriikides paranes aastatel 2007–2022 madalamate kvintiilide sissetulekute osakaal, ilmnes teistes liikmesriikides tõendeid polariseerumise kohta (nimelt Itaalias, Leedus, Luksemburgis, Ungaris, Maltal, Taanis ja Rootsis)[242]. Kokkuvõttes suurenes perioodi jooksul mitmes

[242] Põhineb katkestuste suhtes neutraliseeritud andmetel. Täielik analüüs on kättesaadav dokumendis Economic inequalities in the EU – key trends and policies

liikmesriigis sissetulekute osakaal teises, kolmandas ja neljandas sissetulekukvintiilis (mida võiks pidada vastavaks keskklassile), välja arvatud mõned olulised erandid (nimelt Bulgaaria, Küpros ja Soome).

Joonis 2.4.9. Sissetulekute ebavõrdsus EL 27s on viimase viieteistkümne aasta jooksul olnud kõikuv, kuid viimasel ajal vähenenud

Sissetulekukvintiilide suhte kordajad S80/S20, S80/S50 ja S50/S20 (2010–2022)

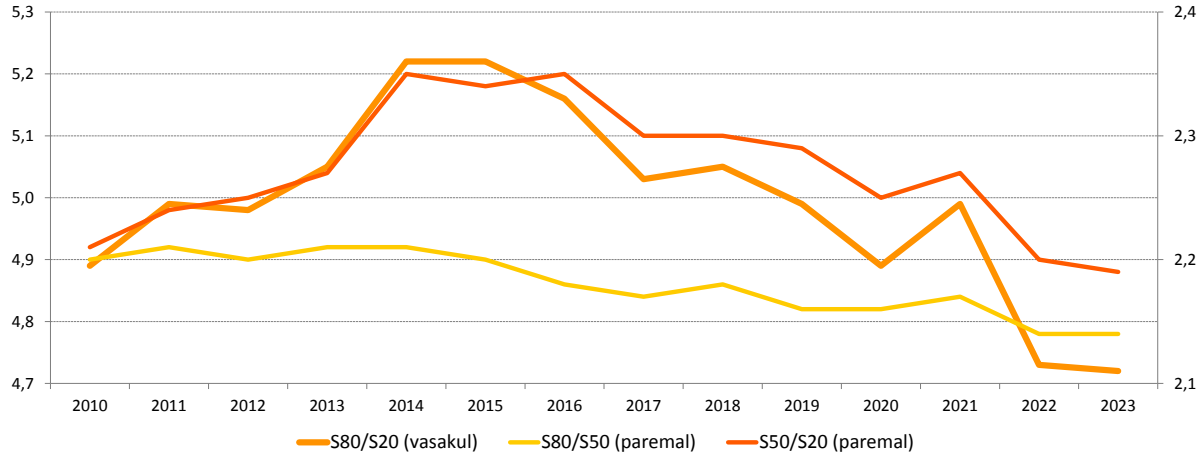

Märkus. aegridades esinevate katkestuste kohta vt andmetabelid.
Allikas: Eurostat [tessi180], [ilc_di11d], [ilc_di11e], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Sotsiaalkaitsehüvitiste kulud suurenesid 2023. aastal nominaalväärtuses, kuid vähenesid reaalväärtuses, kusjuures liikmesriikide ja sotsiaalkaitseharude vahel esines suuri erinevusi[243]. Osakaal SKPst oli ELis 2023. aastal 26,8 % (2022. aastal 26,9 %), mis on 3,2 protsendipunkti väiksem kui suurim osakaal COVID-19 kriisi ajal 2020. aastal (30 %, tingituna erakorralistest poliitikameetmetest). Hoolimata alates 2018. aastast toimuvast mõningasest lähenemisest (eelkõige aastatel 2020–2021) on erinevused liikmesriikide vahel endiselt suured: kuues liikmesriigis oli osakaal üle 28 % ja kuues alla 17 %[244]. Kui nominaalväärtuses suurenesid sotsiaaltoetuste kulud ELis 2023. aastal 6,1 %, siis reaalväärtuses need veidi vähenesid (–0,2 %)[245], peegeldades endiselt kõrget inflatsiooni. Ka muutused reaalväärtuses on erinevad – seitsmes liikmesriigis oli kasv üle 5 % ning neljas liikmesriigis langus üle 2 %[246]. ELi tasandil oli reaalväärtuse mõningane vähenemine 2023. aastal tingitud peaaegu 8 %lisest sotsiaalse tõrjutuse hüvitiste ja peaaegu 5 %lisest töötushüvitiste vähenemisest ning haigus- ja tervishoiuhüvitistega seotud kulutuste vähenemisest ligikaudu 1 % võrra. Teisest küljest suurenesid vanadus- ja toitjakaotushüvitistega seotud kulud reaalväärtuses 0,7 %.

Kulutused vanadus- ja toitjakaotushüvitistele moodustavad endiselt peaaegu poole kõigist ELi sotsiaalkaitsehüvitiste kuludest. See osakaal oli 2023. aastal 46,7 % (2022. aastal 46,2 %). Tervishoiu- ja haigushüvitised moodustasid endiselt suuruselt teise osa

[243] Eurostat, sotsiaalkaitse (spr_exp_func, väljavõte 7.11.2024). 2023. aasta andmed on hinnangulised ning hõlmavad kõiki liikmesriike peale Kreeka.
[244] Need on vastavalt Prantsusmaa, Soome, Austria, Saksamaa, Belgia ja Itaalia ning Iirimaa, Malta, Eesti Rumeenia, Leedu ja Ungari.
[245] Reaalväärtuse muutusi hinnatakse, deflateerides nominaalväärtuses kulusid eurodes [spr_exp_func] ühtlustatud tarbijahinnaindeksiga (THHI) – vt täpsemalt siit.
[246] Need riigid on vastavalt Slovakkia, Poola, Küpros, Belgia, Bulgaaria, Luksemburg ja Madalmaad ning Eesti, Läti, Itaalia ja Leedu.

(29,9 % võrreldes 30,2 %ga 2022. aastal), samas kui perehüvitised moodustasid 8,6 % (nagu ka 2022. aastal) ning invaliidsushüvitised 7,1 % (2022. aastal 7 %). Töötushüvitiste osakaal vähenes koos töötusega jätkuvalt, langedes 2023. aastal 3,9 %le (madalaim tase alates 2008. aastast, mis on aegridade esimene aasta). 2022. aastal oli see pärast 2020. aasta rekordtaset (7,4 %) langenud 4,1 %le. Samal ajal vähenes sotsiaalse tõrjutuse hüvitistega seotud kulutuste osakaal 2023. aastal 2022. aasta 2,6 %lt 2,4 %le. Seevastu eluasemetoetuskulude osakaal (1,4 %) suurenes 2022. aastaga (1,3 %) võrreldes veidi. Vanadus- ja toitjakaotushüvitiste osakaal suurenes aastases võrdluses enamikus liikmesriikides (16 liikmesriigis 26st), samas kui enamikus liikmesriikides vähenesid kulutused sellistes kategooriates nagu tervishoiu-, haigus- , töötus- või sotsiaalse tõrjutuse hüvitised.

Joonis 2.4.10. Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele kahanes 2023. aastal veidi, kusjuures on märke erinevustest

Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele, 2023. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

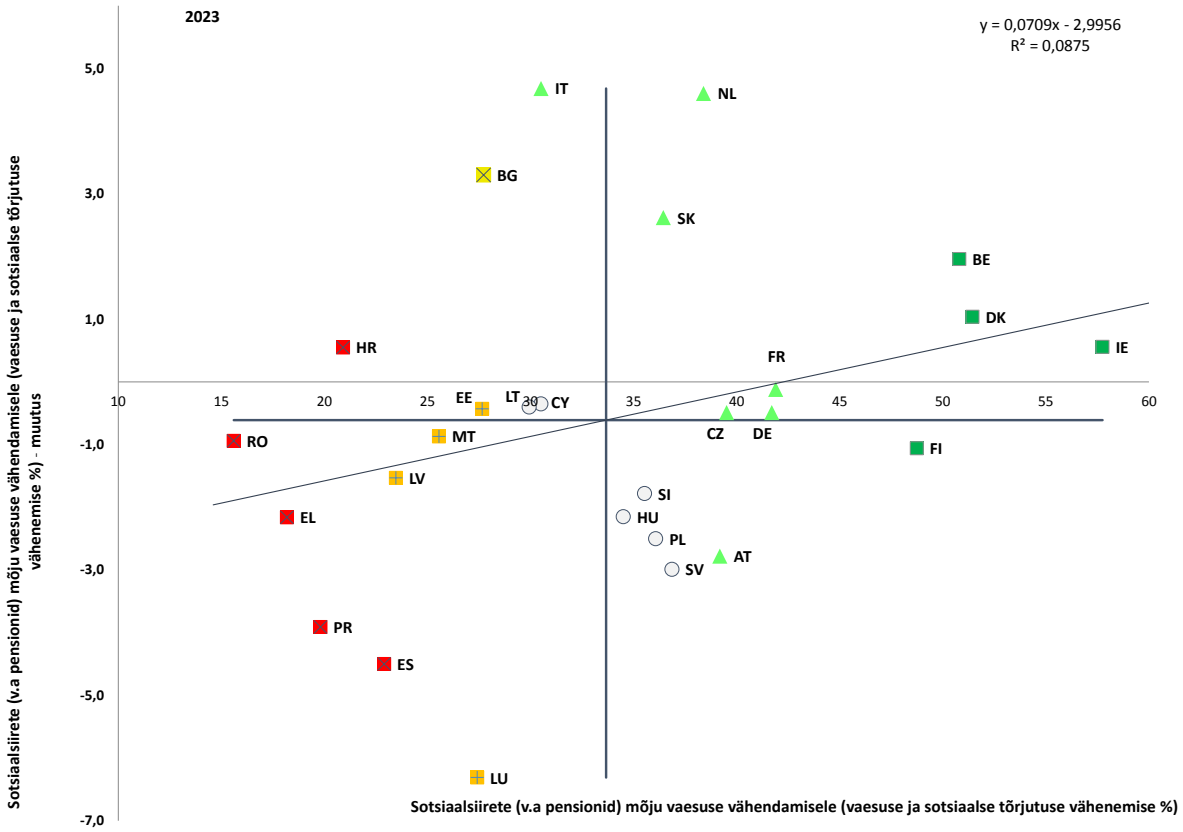

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Aegrea katkemine Horvaatia puhul.
Allikas: Eurostat [tespm050], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele kahanes 2023. aastal veidi, kusjuures on märke erinevustest liikmesriikide vahel. See vähenemine toimus nii ELis keskmiselt (-0,3 protsendipunkti, jäädes endiselt suuremaks kui enne COVID-19 pandeemiat) kui ka enamikus liikmesriikides (vt joonis 2.4.10). Erinevused riigiti olid siiski suured. 2023. aastal (2022. aasta sissetulekute põhjal) registreeriti „kriitiline olukord“ Rumeenias, Kreekas, Portugalis, Horvaatias ja Hispaanias, kus sotsiaalsiirete mõju oli väga väike (15,6–22,9 %), ning vähenemist täheldati kõigis riikides peale Horvaatia. Kategoorias „tähelepanu vajav“ olid neli liikmesriiki. Mõju vähenes kõige rohkem Luksemburgis, samas kui Eestis, Maltal ja

Lätis oli mõju vähenemine väiksem, kuid kõigi puhul jäi mõju alla ELi keskmise. Seevastu Iirimaa, Taani, Belgia ja Soome olid kategoorias „väga tubli“ (näitajad vahemikus 48,7 % – 57,7 %). Sotsiaalsiirete mõju rahalise vaesuse riskile vähenes 2023. aastal ELis keskmiselt veidi ka laste puhul (–0,3 protsendipunkti[247]), tänu vähenemisele 20 liikmesriigis (kuni -18,6 protsendipunkti Ungaris, -8,8 protsendipunkti Luksemburgis ja -7,3 protsendipunkti Rootsis), mida ei kaalu üles kasv üksikutes liikmesriikides (kuni +8,2 protsendipunkti Itaalias, +3,2 protsendipunkti Slovakkias ja +2,5 protsendipunkti Horvaatias). Sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele kogu elanikkonna puhul erines suuresti ka ELi piirkondade tasandil, eelkõige Belgias, Saksamaal, Itaalias, Ungaris, Poolas, Portugalis ja Hispaanias (vt 5. lisa joonis 9), kaasa arvatud äärepoolseimates piirkondades.

Kuigi olukord on viimastel aastatel paranenud, ei ole miinimumsissetulekutoetus inimeste vaesusest väljatoomiseks peaaegu üheski liikmesriigis üldiselt piisav. Miinimumsissetuleku tagamise kavad on viimaseks abinõuks sotsiaalses turvavõrgus[248]. Toetuse piisavust saab hinnata, võrreldes suhtelise vaesuse piiriga selliste leibkondade kasutada olevat sissetulekut, kes sõltuvad üksnes miinimumsissetulekust (ja kellel puudub töötulu) (vt joonis 2.4.11)[249]. Ühe täiskasvanuga leibkonna puhul on toetus kõige kõrgem Madalmaades, kus see jõuab peaaegu suhtelise vaesuse piirini (60 % mediaanekvivalentnetosissetulekust), ning Iirimaal, Belgias ja Luksemburgis on see 50 % mediaansissetulekust või sellest suurem ning enamikus teistes riikides 30–50 % mediaansissetulekust. Ühe täiskasvanuga leibkonna toetus on väikseim Rumeenias, Ungaris ja Bulgaarias, kus see moodustab ligikaudu 10 % mediaansissetulekust või alla selle. Võrreldes 2022. aastaga on toetuse piisavus kasvanud Eestis (+4 protsendipunkti), Madalmaades ja Luksemburgis (+3 protsendipunkti), Iirimaal, Belgias, Hispaanias, Leedus ja Tšehhis (+2 protsendipunkti), samal ajal kui Itaalias, Austrias, Küprosel, Poolas (-3 protsendipunkti), Kreekas ja Ungaris (-2 protsendipunkti) on toetuse piisavus vähenenud. Kui võtta arvesse kahest täiskasvanust ja kahest lapsest koosneva leibkonna olukorda, on toetuse piisavus enamikus liikmesriikides sarnane või suurem, peamiselt perehüvitiste suurema rolli tõttu. Ainult Leedus on seda tüüpi leibkondadele antava toetuse tase piisav nende vaesusest välja aitamiseks. Võrreldes 2022. aastaga täheldati selle leibkonnatüübi puhul toetuse piisavuse olulist kasvu (rohkem kui +5 protsendipunkti) Eestis, Hispaanias, Tšehhis ja Slovakkias, samas kui Poolas täheldati suurt vähenemist (-6 protsendipunkti). Lisaks on netosissetulek, mida teenib täistööajaga miinimumpalga eest (või vastava madala palga eest riikides, kus seadusjärgne miinimumpalk puudub) töötav isik, kõigis liikmesriikides süstemaatiliselt suurem kui mitte töötava isiku sotsiaalabi kaudu saadud sissetulekutoetus.

[247] See põhineb sotsiaalkaitsekomitee näitajate allrühma loodud dokumendil Benchmarking framework on childcare and support to children. Näitaja saab arvutada, võttes aluseks laste suhtelise vaesuse määra pärast ja enne siirdeid (v.a pensionid). Käesolevas analüüsis ei võeta arvesse mitterahalisi sotsiaalsiirdeid, sealhulgas tasuta alusharidust ja lapsehoidu, haridust ja tervishoidu.

[248] Nõukogu soovitus piisava miinimumsissetuleku kohta, mis tagab aktiivse kaasamise (2023/C 41/01).

[249] Lisaks miinimumsissetulekutoetustele võib leibkondadel olla õigus saada eluaseme- ja peretoetusi.

Joonis 2.4.11. Töötutele leibkondadele antav sotsiaalabi on endiselt suhteliselt ebapiisav

Sotsiaalabi saavate leibkondade (üheliikmeline ja kahest kahe alla 14aastase lapsega täiskasvanust koosnev) ekvivalentnetosissetulek protsendina mediaanekvivalentnetosissetulekust, 2023 (%)

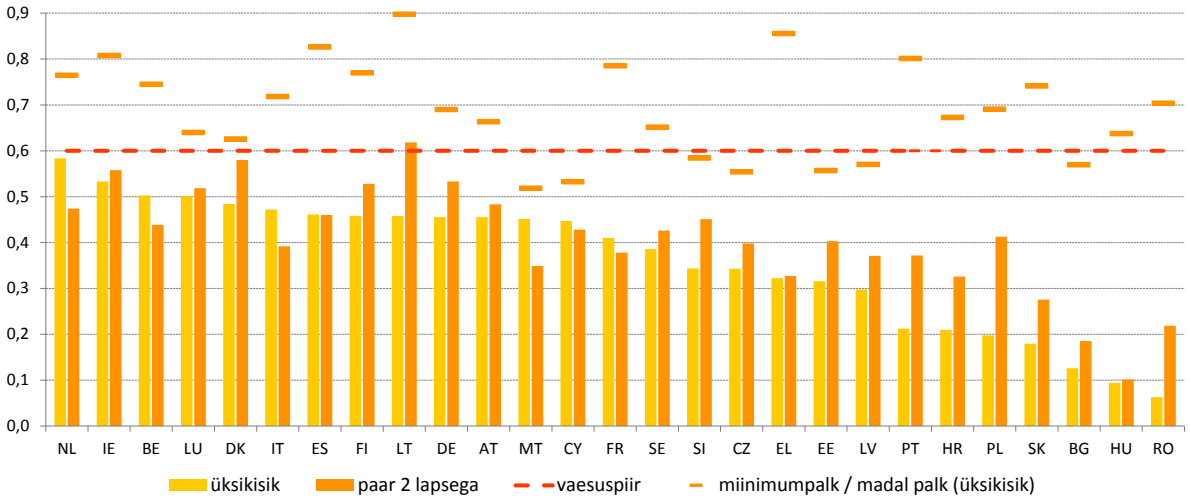

Märkus: leibkonna täiskasvanud liikmed, kes ei tööta ega saa töötushüvitist. Netosissetulek, sealhulgas sotsiaalabi, pere- ja eluasemetoetused pärast maksude ja sotsiaalkindlustusmaksete mahaarvamist. Sellise üksikisiku netosissetulek, kes töötab täistööajaga seadusjärgse miinimumpalgaga (või 45 %ga keskmisest palgast riikides, kus seadusjärgne miinimumpalk puudub: Taani, Itaalia, Austria, Soome ja Rootsi).
Allikas: arvutused põhinevad OECD maksusoodustuste mudeli versiooni 2.6.3 ja Eurostati [ilc_di03] sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika (EU-SILC) tulemustel.

Töötus on endiselt peamine vaesusriski põhjustaja ning üldjuhul ei jõua sotsiaaltoetused kõigi abi vajavate leibkondadeni. ELis oli 2023. aastal vaesuse ohus 60,7 % leibkondadest, kus tööealised inimesed olid kas tööturult eemale jäänud või töötasid väga vähe (st töötasid 20 % või vähem kogu potentsiaalsest tööajast)[250] (vt joonis 2.4.12). See osakaal jäi eelmise aastaga võrreldes samaks, kuid liikmesriikide vahel võib täheldada olulisi erinevusi. (Peaaegu) tööta leibkondade (st väga madala tööhõivega leibkondade) suhtelise vaesuse määr ulatus 80 %st Rumeenias (-9 protsendipunkti võrreldes 2022. aastaga) vähem kui 40 %ni Iirimaal (-6 protsendipunkti). Väga suurt kasvu täheldati Austrias (+14 protsendipunkti), Küprosel (+10 protsendipunkti) ja Portugalis (+9 protsendipunkti), kus lähtetase oli küll palju madalam, ning Sloveenias ja Rootsis (+7 protsendipunkti). Märkimisväärne vähenemine registreeriti Ungaris (-14 protsendipunkti), Belgias (-9 protsendipunkti) ja Taanis (-8 protsendipunkti). Samal ajal oli sotsiaaltoetusi saavate vaesusriskiga ja (peaaegu) tööta leibkondades elavate inimeste osakaal ELis 2023. aastal 83,5 %, võrreldes 81,1 %ga aasta varem (vt joonis 2.4.13)[251]. Liikmesriikide vahel on olulisi erinevusi: see määr ulatub (peaaegu) 100 %ni Taanis, Austrias ja Prantsusmaal ning on Horvaatias alla 60 %. Aastatel 2022–2023 (vastavalt 2021. ja 2022. sissetulekuaasta) enamikus liikmesriikides sotsiaaltoetuste katvus kas suurenes või püsis üldjoontes stabiilsena (muutused olid väiksemad kui 2 protsendipunkti). Märkimisväärset kasvu täheldati Austrias (+15,8 protsendipunkti), Ungaris (+12,8 protsendipunkti), Itaalias (+12,2 pp) ja Lätis (+8,3 protsendipunkti), samal ajal kui Maltal registreeriti märkimisväärne langus (–23,7 protsendipunkti). Umbes kahes kolmandikus liikmesriikides saab miinimumsissetulekutoetusi

[250] Samuti oli ELis 2023. aastal töötute suhtelise vaesuse määr keskmiselt 47,5 %, kusjuures kaheksas riigis oli see määr üle 50 % ning Leedus, Madalmaades ja Rumeenias ligikaudu 60 % või üle selle. Töötute vaesusrisk oli 12 liikmesriigis praegu suurem kui COVIDi-eelsel perioodil (2019. aasta sissetulekute põhjal).
[251] See hõlmab mis tahes liiki sotsiaaltoetusi, mitte ainult miinimumsissetuleku kavasid.

(vähemalt osaliselt) kombineerida töötuluga, mis loob positiivseid stiimuleid tööturul osalemiseks.

Joonis 2.4.12. Vaesuse määr on (peaaegu) tööta leibkondade hulgas endiselt kõrge

(Peaaegu) tööta leibkondades elavate inimeste suhtelise vaesuse määr (%)

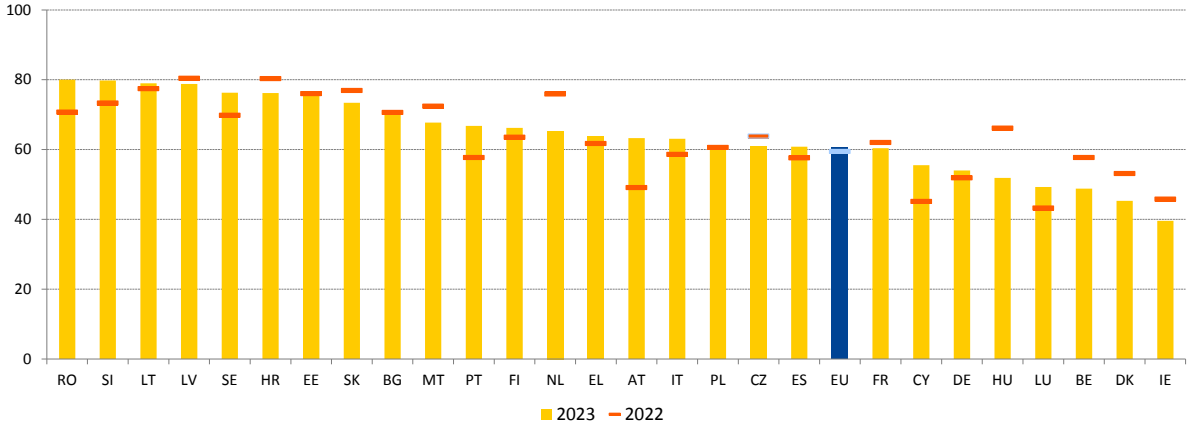

Märkus: aegrea katkemine 2023. aastal Horvaatia puhul. (Peaaegu) töötud [väga madala tööhõivega] leibkonnad on leibkonnad, kus tööealised liikmed töötasid eelneval aastal 20 % või vähem kogu potentsiaalsest tööajast.
Allikas: Eurostat [ilc_li06], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

Joonis 2.4.13. Sotsiaaltoetusi saavate vaesusriskiga inimeste osakaal on liikmesriigiti väga erinev

Toetuse saajate määr 18–64aastaste vaesusriskiga isikute ja (peaaegu) tööta leibkondades elavate inimeste seas (%)

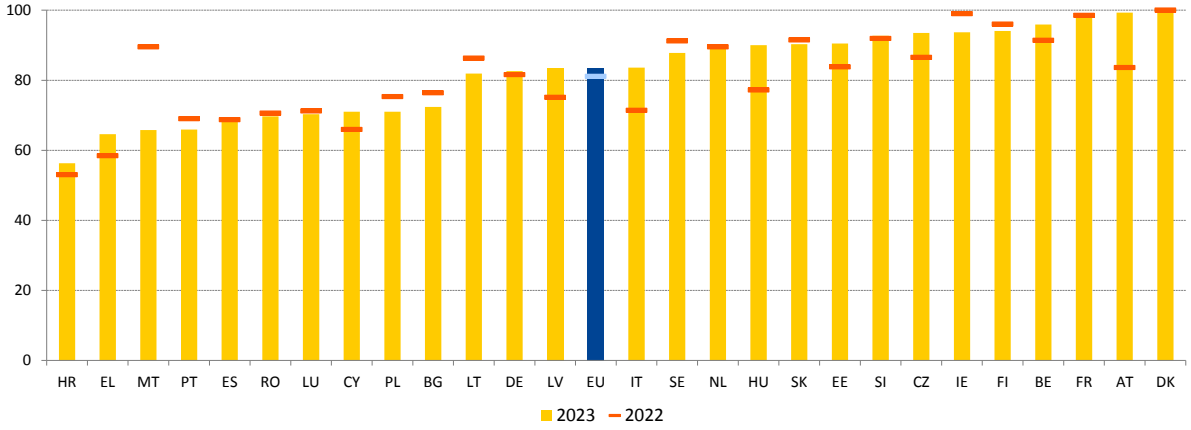

Märkus: aegrea katkemine 2023. aastal Prantsusmaa puhul.
Allikas: Eurostat [ilc_li70], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

Ebatüüpilises töösuhtes olevate inimeste rahaline vaesus on endiselt suurem kui teistel töötajatel, kuigi nende vaesusriski vähendamisel on sotsiaalkaitsehüvitistel suhteliselt olulisem roll. Sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele oli ELis 2023. aastal (2022. aasta sissetulekute põhjal) ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate puhul, näiteks tähtajalise lepinguga töötajate (22,2 %), osaajatöö tegijate (24,2 %) ja iseenda tööandjate (26,2 %) puhul märkimisväärselt suurem kui kõigi töötajate puhul keskmiselt (12,0 %),[252] kuid rahaline vaesus oli nende rühmade seas enamikus liikmesriikides suurem. ELi tasandil oli suhtelise

[252] Eurostati eraldi väljavõte sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlevast ELi statistikast, mis põhineb sotsiaalkaitsele juurdepääsu järelevalveraamistiku piisavuse põhinäitajate peamistel jaotustel. Vt Access to social protection for workers and the self-employed. (Partial) Update of the monitoring framework – 2023.

vaesuse määr tähtajalise lepinguga töötajate puhul 12,8 % (võrreldes 5,3 %ga tähtajatu töölepinguga töötajate puhul), 14,3 % osaajatöö tegijate puhul (võrreldes täistööajaga töötajate 7,1 %ga) ja iseenda tööandjate puhul 20,7 %, samas kui kõigi töötajate hulgas oli see määr keskmiselt 6,4 %[253]. Tähtajalise lepinguga töötajate rahaline vaesus oli kaheksas liikmesriigis[254] üle 15 % ja kolmes liikmesriigis (Bulgaaria, Küpros ja Rootsi) isegi üle 20 %. Lisaks suurenes see kümnes liikmesriigis võrreldes COVIDi-eelse perioodiga (2019. aasta andmete põhjal). Iseenda tööandjate hulgas oli vaesuse määr ELi keskmisest kõrgem kaheksas liikmesriigis[255], kusjuures Poolas ja Eestis küündis see määr 30 %ni ning Rumeenias lausa 68 %ni. Lisaks oli 16 liikmesriigis see näitaja suurem kui 2019. aastal.

Sotsiaaltoetustega kaetuse määr varieerub suuresti liikmesriigiti, töötajate eri kategooriate ja ka tööalase staatuse järgi. Keskmiselt oli ELis 2023. aastal (2022. aasta sissetulekute põhjal) vaesusriskiga (enne sotsiaalsiirdeid) sotsiaaltoetusi saavate tööealiste inimeste (16–64aastased) osakaal[256] suurem tähtajalise lepinguga töötajate hulgas (39,2 %) kui tähtajatu töölepinguga töötajate hulgas (27,3 %) ja osaajatöö tegijate hulgas (33,3 %) suurem kui täistööajaga töötajate hulgas (25,7 %). Samal ajal oli kuues liikmesriigis (Rootsi, Sloveenia, Eesti, Bulgaaria, Taani ja Küpros) toetusesaajate osakaal tähtajalise lepinguga töötajate hulgas väiksem kui tähtajatu töölepingu alusel töötajate hulgas ning kuues liikmesriigis (Eesti, Itaalia, Portugal, Läti, Bulgaaria ja Sloveenia) oli toetusesaajate osakaal osaajatöö tegijate seas väiksem kui täistööajaga töötajate seas. Sarnaselt 2022. aastaga oli 2023. aastal viies riigis (Horvaatia, Kreeka, Luksemburg, Poola ja Rumeenia) toetusesaajate osakaal (enne sotsiaalsiirdeid) vaesusriskiga töötajate hulgas väiksem kui 10 %. Sotsiaaltoetuste saajate osakaal oli kõige väiksem (enne sotsiaalsiirdeid) vaesusriskiga iseenda tööandjate hulgas, kelle puhul oli kaetuse määr EL 27 arvestuses 2023. aastal 12,7 %, mis on lähemal COVIDi-eelsele tasemele (2019. aastal 10,8 %), langedes 2021. aasta 29,0 %lt ja peegeldades COVID-19 pandeemiale reageerimiseks võetud erakorraliste toetusmeetmete järkjärgulise kaotamise mõju. 2023. aastal jäi see osakaal seitsmes liikmesriigis (Portugal, Slovakkia, Luksemburg, Poola, Horvaatia, Kreeka ja Rumeenia) alla 5 %. 2023. aastal sai ELis keskmiselt sotsiaaltoetusi vaid veidi üle poole (52,4 %) vaesusriskiga töötutest. Kuues liikmesriigis (Kreeka, Rumeenia, Poola, Horvaatia, Slovakkia ja Madalmaad) oli see osakaal palju väiksem, ligikaudu 15 % või alla selle.

Üldiselt on piisava sotsiaalkaitse kättesaadavus liikmesriigiti endiselt erinev, vaatamata viimastel aastatel tehtud mõningatele edusammudele[257]. Mis puudutab ametlikku sotsiaalkaitsega kaetust,[258] siis esines 2023. aasta kevadel 15 liikmesriigis kaitse puudujääke

[253] Iseenda tööandjate sissetuleku hindamine on aga keeruline ning nende materiaalse ja sotsiaalse puuduse määr on näitaja kohaselt töötajate materiaalse ja sotsiaalse puuduse määrast pigem veidi madalam (2023. aastal olid need näitajad ELis vastavalt 8,0 % ja 8,9 %).

[254] Need riigid on Bulgaaria, Küpros, Rootsi, Luksemburg, Ungari, Portugal, Itaalia ja Austria.

[255] Need riigid on Prantsusmaa, Sloveenia, Läti, Portugal, Hispaania, Poola, Eesti ja Rumeenia.

[256] Eurostati eraldi väljavõte, mis käsitleb sotsiaalkaitse kättesaadavuse järelevalveraamistiku toetusesaajate määra näitajat „tegelik kättesaadavus“: Access to social protection for workers and the self-employed. (Partial) Update of the monitoring framework – 2023. Sihtrühma kuuluvad need inimesed, kes on enne sotsiaalsiirdeid vaesuse ohus. Näitaja puhul on võetud arvesse individuaalseid sotsiaaltoetusi, v.a vanadus- ja toitjakaotuspensionid.

[257] Vt komisjoni aruanne nõukogu soovituse (milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele) rakendamise kohta (COM(2023) 43 final) ja 2020. aastal heaks kiidetud järelevalveraamistik ning selle ajakohastatud versioon (2023), mis avaldati mais 2024.

[258] Teatava rühma ametlik kaetus sotsiaalkaitsega tähendab, et teatava sotsiaalkaitseharu (nt vanaduse, haiguse, töötuse, emadusega seotud kaitse) kehtivate õigusaktide või kollektiivlepingute kohaselt on asjaomasesse rühma kuuluvatel isikutel õigus asjaomase sotsiaalkaitseharu sotsiaalkaitsekava kohasele kaitsele.

vähemalt ühe ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate rühma puhul vähemalt ühes sotsiaalkaitse harus, kõige sagedamini töötus-, haigus- ja/või rasedus- ja sünnitushüvitiste valdkonnas. Lisaks oli 13 liikmesriigis vähemalt ühe ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate rühma jaoks vähemalt ühe sotsiaalkaitseharu sotsiaalkaitse kasutamine vabatahtlik, kõige sagedamini vanadus- ja töötushüvitiste valdkonnas, järgnesid invaliidsus-, haigus- ning rasedus- ja sünnitushüvitiste valdkonnad. Mis puudutab iseenda tööandjaid, siis nende puhul oli ametlik kaetus sotsiaalkaitsega ebapiisav ühes või enamas sotsiaalkaitse harus 18 liikmesriigis, seejuures oli kõige sagedamini puudujääke töötushüvitiste ning tööõnnetus- ja kutsehaigushüvitiste valdkonnas. Lisaks oli nende puhul 18 liikmesriigis kaitse kasutamine vabatahtlik, kõige sagedamini haigus-, vanadus- ning rasedus- ja sünnitushüvitiste valdkonnas. Riigi tasandil kättesaadavad hinnangud osutavad sellele, et iseenda tööandjad kasutavad enamikku vabatahtlikke kavasid vähe.

Joonis 2.4.14. Liiga suurte eluasemekulude määr püsis ELi tasandil üldjoontes muutumatuna, kusjuures liikmesriikide vahel on mõningaid märke erinevustest

Liiga suurte eluasemekuludega leibkondades elavate inimeste osakaal, 2023. aasta tase ja muutus võrreldes eelmise aastaga (%, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

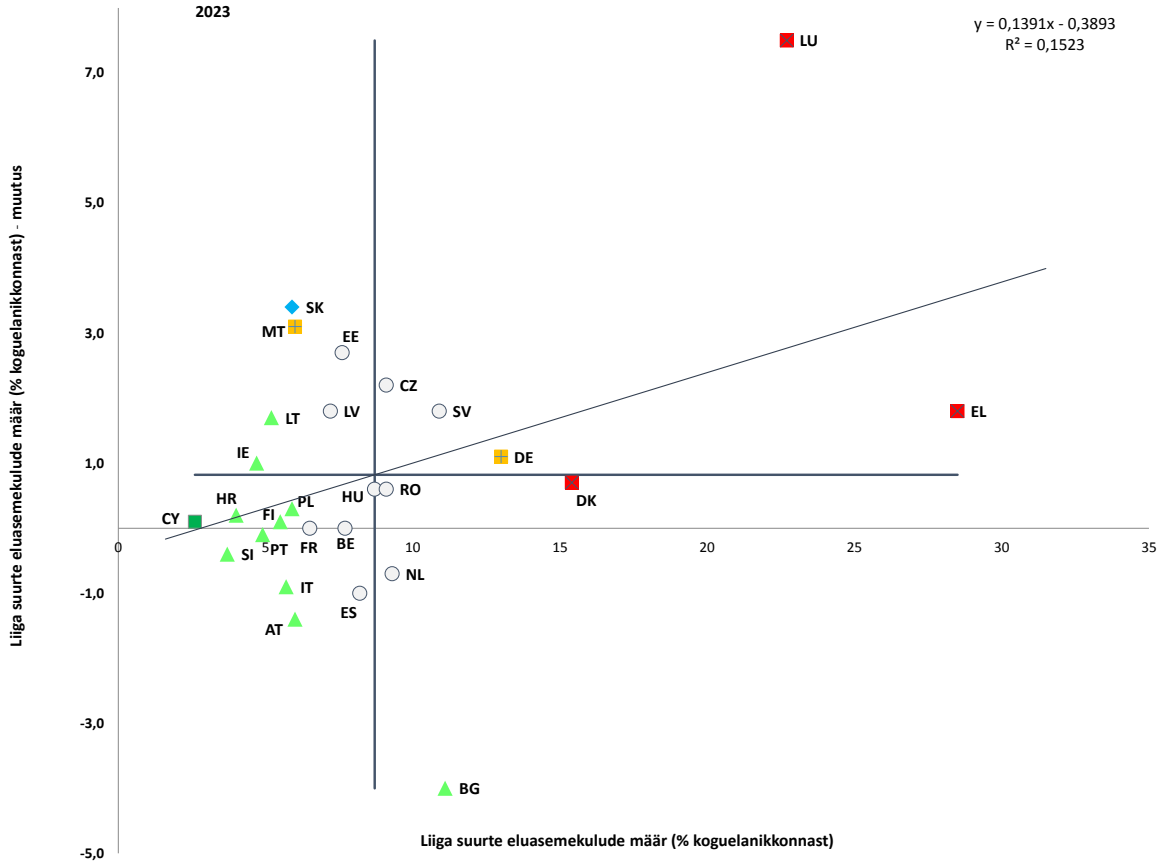

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Aegrea katkemine Saksamaa ja Malta puhul.
Allikas: Eurostat [tespm140], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Eluaseme taskukohasuse probleem ELis süveneb. 2023. aastal püsis liiga suurte eluasemekuludega ELi elanikkonna osakaal üldjoontes muutumatuna (8,8 %, võrreldes 8,7 %ga 2021.–2022. aastal), kuid ilmnes märke erinevustest (vt joonis 2.4.14). 2023. aastal olid Kreeka ja Luksemburg koos Taaniga kategoorias „kriitiline olukord“. Liikmesriikide seas oli kõige kõrgem määr Kreekas (28,5 %), kasvuga 1,8 protsendipunkti, teisel kohal oli

Luksemburg (22,7 %), kasvuga 7,5 protsendipunkti. Taanis oli see näitaja 15,4 %, mis on 0,7 protsendipunkti rohkem kui 2022. aastal. Nii Saksamaa kui ka Malta olid kategoorias „tähelepanu vajav“, põhjuseks Saksamaa näitaja suhteliselt kõrge väärtus (13,0 %) ja Malta näitaja suur kasv (3,1 protsendipunkti 6,0 %ni). Küpros (2,6 %) oli 2023. aastal ainus riik kategoorias „väga tubli“. Liiga suurte eluasemekulude määr oli vaesusriskiga inimeste puhul märkimisväärselt kõrgem kui ülejäänud ELi elanikkonna puhul (33,5 % võrreldes 4,1 %ga). Vaesusriskiga elanikkonna puhul oli liiga suurte kulude määr 2023. aastal kõrgeim Kreekas (86,3 %, kasv 1,8 protsendipunkti), Taanis (72,3 %, kasv 1,6 protsendipunkti) ja Luksemburgis (62,2 %, kasv 26.5 protsendipunkti), madalaim (alla 20 %) aga Küprosel (8,9 %). Riikidevahelised erinevused võivad olla tingitud erinevatest eluasemehindade tasemest, riiklikust sotsiaaleluasemepoliitikast ja/või riiklikest toetustest ja hüvitistest, mida valitsused eluaseme jaoks annavad (vt punkt 2.4.2). Kõigis liikmesriikides mõjutasid liiga suured eluasemekulud erasektori üürituru üürnikke palju rohkem (20,3 %) kui üürnikke, kes tasusid madalamat üürihinda või üürisid elamispinda tasuta (11,3 %), või tasumata hüpoteekide või laenudega omanikke (5,3 %).

Sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 6. Juurdepääs eluasemele ja sotsiaaleluruumidele ELis – probleemid ja arengusuundumused

Kooskõlas Euroopa sotsiaalõiguste samba 19. põhimõttega on **abivajajate juurdepääs kvaliteetsele sotsiaaleluasemele või eluasemetoetusele ELi üks peamisi prioriteete.** Juurdepääs eluasemele on väga oluline, et kaitsta inimesi vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski eest, ning aitab saavutada inimväärset elukvaliteeti. See on määrav juurdepääsul haridusele ja töövõimalustele ning mõjutab tööga seotud liikuvust liikmesriikides ja ELi ühtsel turul. Seda arvesse võttes võivad sotsiaaleluruumid olla abivajajate jaoks ainus väljapääs, kui eluasemeturu hinnad ei ole taskukohased. Sellega seoses kutsuti ministrite Liège'i deklaratsioonis üles sõlmima uut Euroopa kokkulepet taskukohaste sotsiaaleluruumide kohta[259]. Uue komisjoni poliitiliste suuniste osana on välja kuulutatud esimese Euroopa taskukohaste eluasemete kava väljatöötamine[260].

Eluasemekulud mõjutavad ELi leibkondade eelarvet, eriti nende puhul, kes juba on vaesuse ohus. Viimaste kättesaadavate Eurostati 2023. aasta andmete kohaselt peab eluaseme kogukulu rahaliselt koormavaks ja rahaliselt väga koormavaks vastavalt 46,2 % ja 31,8 % Euroopa leibkondadest[261]. 2023. aastal elas ELis 8,8 % elanikkonnast leibkondades, kus eluaseme kogukulud (ilma eluasemetoetusteta) moodustasid üle 40 % leibkonna netosissetulekust. Liiga suurte kulude määr juba vaesusriskiga inimeste puhul oli lausa 33,5 %. Kokkuvõttes oli kõigi eluasemekulude osakaal leibkonna netosissetulekus keskmiselt 19,7 %, kuid vaesusriskiga inimeste puhul oli see 38,2 % (vt joonis). Eluasemekulude osakaal netosissetulekust oli ka liikmesriigiti väga erinev, moodustades Kreekas ja Taanis leibkondade eelarvest üle poole ning Itaalias, Portugalis, Maltal ja Küprosel veidi vähem kui kolmandiku. Lisaks prognoosis 2022. aasta kevadel 28 % ELi elanikkonnast ja 33 % sotsiaaleluruumide üürnikest raskusi kommunaalteenuste arvete tasumisel, mis võib lõppkokkuvõttes viia kodust väljatõstmiseni. Sissetulekute kasvu ületanud üüri- ja kinnisvarahindade tõus vähendas eluasemete taskukohasust, eriti suuremates ELi linnades. Samal ajal võivad sotsiaaleluasemete ootenimekirjad olla pikad (rohkem kui seitse aastat

[259] Vt Liège Declaration: Towards affordable, decent, and sustainable housing for all.
[260] Vt Europe's Choice: Political Guidelines for the next European Commission.
[261] Vt Eurostat [ilc_mded04].

25 % Madalmaade omavalitsustes ja aastakümneid Taanis)[262] ning ootajate arv võib olla suur (näiteks 136 156 leibkonda Poolas, 61 880 leibkonda Iirimaal ja 257 271 Belgias). Ootenimekirjas olevad inimesed on nooremad ja sageli väljastpoolt ELi pärit rändajad (37 %). Taotlusi esitavad sagedamini ühe inimesega leibkonnad (nt Soomes ja Maltal 50–65 %).

ELi sotsiaaleluruumide osakaal eluasemete koguarvus on alates 1990. aastatest vähenenud. Kogu ELi eluasemest on praegu sotsiaalseteks eesmärkideks mõeldud ainult 12 % ja sotsiaaleluruumide arv on liikmesriigiti väga erinev[263]. Sotsiaaleluruumide osakaal on suurim Austrias, Taanis ja Madalmaades, ulatudes väikse ja keskmise sissetulekuga leibkondadeni[264]. Euroopa sotsiaaltaristusse investeerimise kõrgetasemelise rakkerühma 2018. aasta aruandes hinnati, et ajavahemikul 2018–2030 on sotsiaaltaristu investeeringute kogupuudujääk vähemalt 1,5 triljonit eurot ning taskukohaste ja sotsiaaleluruumidega seotud puudujääk 57 miljardit eurot[265]. Rohelise kokkuleppe 2030. aasta eesmärkide saavutamiseks on energiatõhusaks renoveerimiseks vaja 275 miljardit eurot, millest enamik on mõeldud eluhoonete, sealhulgas sotsiaaleluruumide ja taskukohaste eluasemete jaoks[266]. Energiatõhususe ja kestlikkuse meetmete integreerimine sotsiaaleluruumipoliitikasse võib aidata tagada, et haavatavatel rühmadel on rohepöörde võimalustest kasu. Kõige olulisemad takistused sotsiaaleluruumidesse investeerimisel on seotud järgmisega: i) ehitussektori üldised probleemid, näiteks kvalifitseeritud tööjõu kättesaadavus; ii) loamenetlused ja maakasutus; iii) piiratud eelarve ja juurdepääs rahastamisele.

Vaesusriskiga leibkondade kasutada olevast sissetulekust kulub eluasemekuludeks ligikaudu 40 %, kusjuures liikmesriigiti on erinevused suured

Eluasemekulude osakaal leibkondade netosissetulekus (%, 2023)

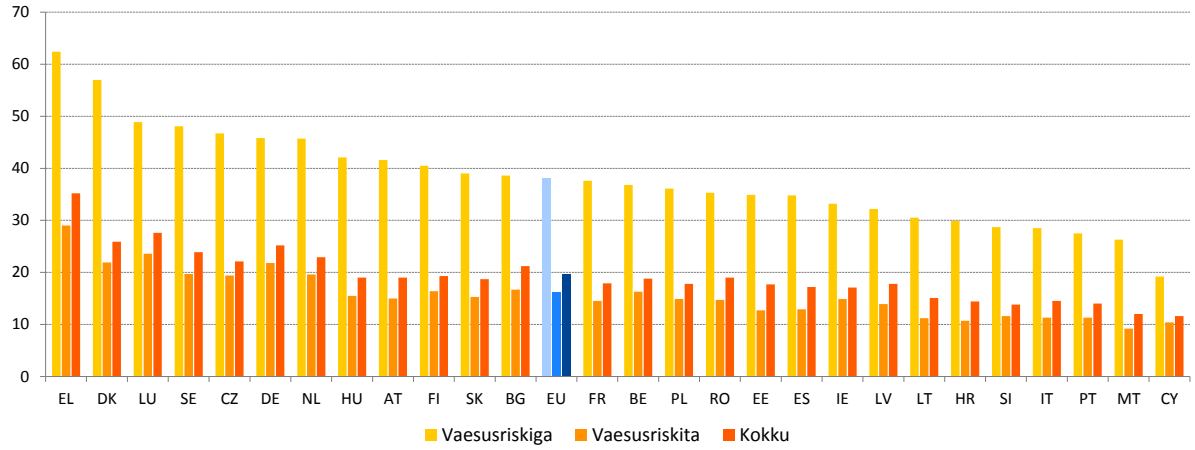

Allikas: Eurostat [ilc_mded01], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

Liikmesriigid on sotsiaaleluruumide arvu suurendamise ja eluasemete taskukohasuse tagamise toetuseks juba algatanud mitmesuguseid õiguslikke ja muid reforme ja

[262] Vt Eurofund, Unaffordable and inadequate housing in Europe, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023. Ootenimekirjade arvnäitajaid on riikide vahel ja ajas raske võrrelda, mistõttu tuleb neid tõlgendada ettevaatlikult.

[263] Housing Europe, The State of Housing in the EU, 2020. Housing Europe

[264] OECD, Social housing: A key part of past and future housing policy, Employment,2020.

[265] Fransen, L., del Bufalo, G. ja Reviglio, E., *Boosting Investment in Social Infrastructure in Europe – Report of the High-Level Task Force on Investing in Social Infrastructure in Europe*, 2018.

[266] Vt „Euroopa renoveerimislaine – keskkonnahoidlikumad hooned, uued töökohad, parem elujärg", COM(2020) 662 final.

investeerimisprogramme. **Tšehhis** tegi valitsus taaste- ja vastupidavuskava raames ettepaneku võtta vastu uus õigusakt taskukohaste eluasemete ja subsideeritud laenuprogrammide kohta. **Iirimaa** kehtestas hüpoteeklaenude intresside maksuvähenduse ja tühjalt seisvate kodude maksu. **Kreeka** taaste- ja vastupidavuskava sisaldab sotsiaaleluruumide renoveerimise programmi, et toetada kõige haavatavamaid rühmi, keda ohustab kodutus või kes on juba kodutud. **Hispaanias** loodi laenurahastu, et toetada 20 000 uue sotsiaaleluruumi ja taskukohase eluaseme pakkumist avaliku ja erasektori ettevõtete poolt. **Prantsusmaal** arutab parlament uut õigusraamistikku, millega tugevdada linnapeade rolli sotsiaaleluruumide jaotamisel ja ühtlustada lühiajalise rendimajutuse reguleerimise vahendeid. Eluasemete renoveerimise ja pakkumise lihtsustamiseks võeti vastu uus seadus. **Läti** töötas välja strateegia, millega edendada erineva sissetulekutasemega leibkondade juurdepääsu eluasemele. **Luksemburg** võttis vastu seaduse taskukohase eluaseme kohta, sealhulgas väikse sissetulekuga leibkondade jaoks. Taskukohase eluaseme ostu ja üürimise toetamiseks on olemas maksu- ja mittefiskaalsed meetmed. Lisaks võeti Luksemburgi taaste- ja vastupidavuskava raames kasutusele reform „Eluasemepakt 2.0“, millega kehtestatakse uus võrdlusraamistik, mille kaudu omavalitsused saavad eluasemeprojektideks valitsuse toetust, et ehitada uusi hooneid või renoveerida olemasolevaid. **Portugal** töötas välja taskukohaste ja sotsiaaleluruumide pakkumise edendamise meetmed koos vähendatud käibemaksu ja lihtsustatud menetlustega ehituse edendamiseks ning võttis kasutusele noortele mõeldud eluasememaksusoodustused. Nende reformide ja investeeringute elluviimist saab tõhusalt toetada ELi vahenditest. Juhendikomplektist, mis käsitleb ELi vahendite kasutamist investeeringuteks sotsiaaleluasemetesse ja nendega seotud teenustesse, leiab teavet rahastamisvõimaluste kohta ja näiteid tegevustest, mida on võimalik ellu viia toetuste ja tagasimakstavate rahaliste vahendite abil[267].

Kehv eluase ja eluaseme ülerahvastatus mõjutavad märkimisväärset osa ELi leibkondadest. 2023. aastal koges 14,5 % ELi elanikkonnast teatavat liiki halbu elutingimusi[268], mille puhul oli vähemalt üks probleem, näiteks lekkiv katus, vanni/duši puudumine, siseruumides tualettruumi puudumine või eluruum, mida peetakse liiga pimedaks. Veelgi enam, 16,8 % elas ülerahvastatud leibkonnas, kus puudus leibkonna koosseisule vastav minimaalne tubade arv. Halvad elutingimused on tavaliselt seotud leibkonna liigi, sissetuleku ja eluruumi kasutamise alusega. 2023. aastal kannatas ELis halbade elutingimuste all 20,6 % ühe ülalpeetava lapsega ühe täiskasvanuga leibkondadest ja 19 % vaesusriskiga leibkondadest, samas kui viimastest 29,6 % elas ülerahvastatud eluruumides.

[267] Vt Social Housing and Beyond.
[268] Käesolevas lõigus on kasutatud Eurostati näitajaid [ilc_mddd04a], [ilc_lvho05a] ja [ilc_mddd04a].

Joonis 2.4.15. Eluasemetoetuste kavade kasutamine leibkondade eluasemekulude katmiseks on liikmesriigiti väga erinev

Riiklikud kulutused eluasemetoetustele valitud ELi liikmesriikides 2022. aastal või viimasel kättesaadavate andmetega aastal (% SKPst)

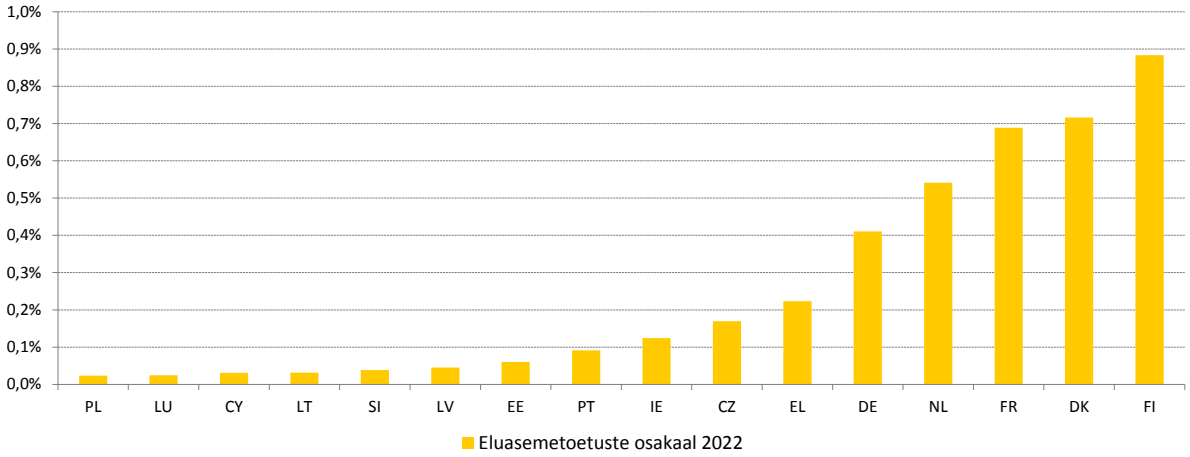

Märkus: andmed pärinevad vastustest OECD 2023. aasta küsimustikule taskukohase ja sotsiaaleluaseme kohta, välja arvatud Küprose, Taani, Eesti, Prantsusmaa, Läti, Leedu, Poola ja Sloveenia puhul.
Allikas: OECD taskukohaste eluruumide andmebaas [PH3.1]

Eluasemega seotud toetusvahendina kasutatakse sageli eluasemetoetusi, mis on liikmesriigiti väga erinevad nii ülesehituse kui ka suuruse poolest. Eluasemetoetused on majanduslikust olukorrast ja/või sissetulekust sõltuvad toetused, mida tavaliselt makstakse väikse sissetulekuga leibkondadele, kes vastavad asjakohastele kriteeriumidele, et aidata neil ajutiselt või pikaajaliselt katta üüri- ja muid eluasemekulusid. OECD taskukohaste eluruumide andmebaasi andmete kohaselt on valitsemissektori kogukulutused eluasemetoetustele (väljendatuna protsendina SKPst), mis on suunatud nii üürnikele kui ka koduomanikele, ELi liikmesriikide seas kõige väiksemad Poolas ja Luksemburgis (0,2 %) ning suurimad Soomes (0,9 %), Taanis (0,7 %) ja Prantsusmaal (0,7 %) (vt joonis 2.4.15).

Kõrgemad eluaseme- ja elamiskulud on eluasemega seotud raskusi ja kodutust süvendanud. 2023. aastal koguti esmakordselt ELi andmeid eluasemega seotud raskuste kohta sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika lisaküsimustiku alusel[269]. Küsitletud elanikkonnast teatas 4,9 %, et neil on olnud elu jooksul eluasemega seotud raskusi, nad on olnud sunnitud elama sugulaste või sõprade juures (76,2 %), erakorralises majutuses (13 %), kohtades, mis ei ole ette nähtud alaliseks majutuseks (6,6 %) või avalikes kohtades (4,2 %). Olemasolevad tõendid näitavad, et eluasemega seotud raskuste peamised põhjused on perekondlikud ja isiklikud (30 %) ning seotud rahaliste vahenditega (25,9 %). ELi riigid, kus eluasemega seotud raskuste määr on praegu vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste seas kõige kõrgem, olid Taani (18,4 %), Soome (17,5 %) ja Prantsusmaa (17,1 %). Seevastu kõige madalamaid määrasid täheldati Poolas (1,9 %), Itaalias (2,0 %) ja Ungaris (2,1 %). See muster muutub ka vanusega[270]. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse all kannatavatest inimestest teatas viimase 12 kuu jooksul kogetud üürimisraskustest 27,7 % 30–54aastastest, 24,0 % 55–64aastastest ja 22,1 % 16–29aastastest. Vanusegrupis 65aastased ja vanemad teatas üürimisraskustest vaid 12,9 % vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimestest. Kodutuse kvantifitseerimine ELi tasandil on keeruline, sest statistilised määratlused ja

[269] See punkt tugineb muu hulgas Eurostati näitajatele ilc_lvhd02] ja [ilc_lvhd01].
[270] Eurostat [ilc_lvhd08].

mõõtmismeetod erinevad märkimisväärselt, mis takistab kõiki liikmesriike hõlmavate usaldusväärsete ja võrreldavate andmete koostamist. FEANTSA ja FAPi 9. iga-aastases ülevaates ELis esineva kodutuse ja eluasemega seotud tõrjutuse kohta esitatud hiljutiste hinnangute kohaselt magab ELis öösel tänavatel või ajutist/erakorralist majutust pakkuvas majutusasutuses/varjupaigas ligikaudu 1,3 miljonit inimest, kellest 400 000 on lapsed[271]. Hiljuti avaldatud OECD andmete[272] kohaselt on ELis kodutute koguarv hinnanguliselt ligikaudu miljon. Alates 2022. aastast on kodutus pärast COVID-19 pandeemiat suurenenud mitmes ELi liikmesriigis, mille andmed on kättesaadavad, eelkõige Iirimaal ja Madalmaades[273].

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga eakamate inimeste (65aastased ja vanemad) osakaal ELi tasandil 2023. aastal pisut vähenes. See vähenemine 19,8 %ni oli tingitud naiste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra alanemisest, kuigi naiste puhul oli see näitaja oluliselt kõrgem kui sama vanuserühma meeste puhul (vastavalt 22,2 % ja 16,7 %). Olukord oli liikmesriigiti väga erinev: eakate inimeste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr ulatus 11 %st Luksemburgis 47 %ni Eestis. Absoluutarvudes suurenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga eakate arv elanikkonna vananemise tõttu siiski jätkuvalt, lähenedes 18,6 miljonile. Samal ajal suurenes 2023. aastal sissetulekute ebavõrdsus (mõõdetuna sissetulekukvintiilide suhte kordajaga S80/S20) üle 65aastaste vanuserühmas veidi, jõudes 4,12ni, samas kui tööealise elanikkonna hulgas täheldati vähenemist. See oli siiski väiksem kui kogurahvastikul (4,72), peegeldades ka pensioni- ja maksusüsteemide ümberjaotavat mõju.

Eakate rahaline vaesus ELis vähenes ning nende suure materiaalse või sotsiaalse puuduse määr ei muutunud. Üle 65aastaste suhtelise vaesuse määr langes (2022. aasta sissetulekute põhjal) ELis 2023. aastal 16,8 %le, mis kinnitab suundumust, et eakate suhteline sissetulek ebasoodsate majandustingimuste tõttu ei kannata. Vanemaealiste inimeste suhtelise vaesuse määr oli ELis keskmiselt siiski veidi kõrgem kui noorema elanikkonna puhul (16,8 % üle 65aastaste inimeste puhul võrreldes 16,1 %ga vanusegrupis 0–65). Liikmesriigiti oli olukord erinev. Kui mitmes riigis oli 65aastaste ja vanemate inimeste rahaline vaesus väiksem kui noorematel elanikkonnarühmadel, siis teistes oli vaesusrisk vanemas eas isegi kolm korda suurem. Vanemaealiste inimeste suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse määr oli ELis 2023. aastal 5,5 %, olles pärast kümme aastat kestnud paranemist püsinud muutumatuna alates 2020. aastast. See määr jäi liikmesriikide lõikes vahemikku alla 1 % kuni üle 20 %.

Pensionitulu asendusmäära koondnäitaja jäi ELi tasandil muutumatuks. See näitaja, milles võrreldi 65–74aastaste pensionihüvitisi 50–59aastaste töötuluga, oli 2023. aastal 0,58. See ulatus 0,35st Horvaatias 0,78ni Kreekas[274]. Naiste puhul oli see suhtarv veidi väiksem kui meestel, vastavalt 0,57 ja 0,60. See tähendab, et naistel, kelle töötasu on algusest peale keskmiselt väiksem, halveneb olukord seoses sissetulekuga pensionile jäädes meestega võrreldes veelgi (vt ka punkt 2.2.1). Keskmiselt veedavad inimesed ELis oma elust pensionipõlves eeldatavalt 21 aastat. Kuigi tööelu kestus on ELis keskmiselt 41,3 aastat ja pensioniiga 21 aastat, on nende kahe vaheline suhe liikmesriigiti erinev (vt joonis 2.4.16)[275].

---

[271] 9th Overview of Housing Exclusion in Europe, FAP/FEANTSA, 2024.
[272] OECD taskukohaste eluruumide andmebaasi osa.
[273] Näitaja HC3.1.Kodutu elanikkondOECD taskukohaste eluruumide andmebaasis.
[274] Asendusmäära koondnäitaja oli 2022. aastal kõrgeim Luksemburgis (0,97); 2023. aasta väärtus ei ole veel kättesaadav.
[275] Keskmine pensionipõlve kestus pärast viimaselt töökohalt lahkumist, 2022. 2024. aasta pensionide piisavuse aruande arvutused Eurostati (demo_mlexpec) ja rahvastiku vananemise aruande prognooside põhjal.

Pensionimaksete keskmine kestus, mis võib erineda pensionil oldud ajast, on samuti ligikaudu 21 aastat, ulatudes riigiti 15–25 aastani[276].

Joonis 2.4.16. Pensionipõlve kestus võrreldes tööeluga on liikmesriigiti väga erinev

Keskmine pensionipõlve ja tööelu kestus, 2022 (aastates)

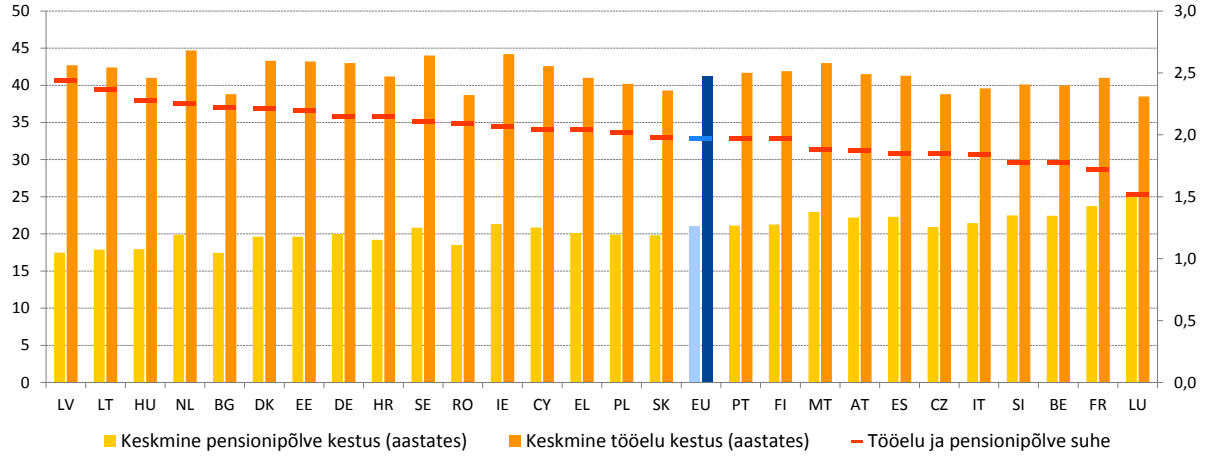

Märkused: tööelu kestust arvestatakse alates esimesest töökohast ja see lõpeb viimasest töökohast lahkumisega.
Allikas: 2024. aasta pensionide piisavuse aruande andmed

Sotsiaalõiguste sammast käsitlev tekstikast nr 7. Lõimitud poliitiline tegevus pikaealisuse tagamiseks – pensionide ja pikaajalise hoolduse piisavuse ja eelarvelise jätkusuutlikkuse tagamine

Kuna eluiga ELis pikeneb, on vanemaealiste elatustaseme toetamine Euroopa elanikkonna heaolu seisukohast otsustava tähtsusega. Eeldatakse, et 2070. aastaks ELi elanikkond väheneb (4 % võrra) ja vanemaealiste kohortide osakaal suureneb märkimisväärselt (üle 80aastaste puhul vähemalt 30 % võrra)[277]. Vananevas ühiskonnas on pensionide ja pikaajalise hoolduse piisavuse ja eelarvelise jätkusuutlikkuse tagamiseks vaja ulatuslikku poliitikameetmete kogumit, mis hõlmab investeerimist aktiivsena ja tervena vananemisesse, tööelu pikendamist ning kohandatud ja paindliku töökorralduse toetamist koos tulemuslike ja tõhusate pensioni- ja pikaajalise hoolduse süsteemidega. Sotsiaal-majanduslik ebavõrdsus ja ebatüüpiliste töövormide arvu suurenemine tekitavad samuti seoses eluea pikenemisega üha suuremaid probleeme ja võivad avaldada teatavatele demograafilistele rühmadele erinevat mõju. Seda arvesse võttes kutsutakse liikmesriike nõukogu soovituses, mis käsitleb taskukohasele kvaliteetsele pikaajalisele hooldusele juurdepääsu,[278] tagama hooldussektoris piisavad pikaajalise hoolduse teenused ning kvaliteetsed töökohad ja õiglased töötingimused, tegeledes töötajate oskuste vajadusega, samuti toetama mitteametlikke hooldajaid. Nõukogu 2024. aasta juuni järeldustes pensionide piisavuse kohta[279] kinnitatakse veel kord vajadust jätkata täiendavaid reforme, sealhulgas

[276] Oodatav eluiga keskmises vanuses, mil inimesed saavad esimest korda pensioni, 2022. 2024. aasta pensionide piisavuse aruande arvutused Eurostati (demo_mlexpec) ja riiklike andmete põhjal esimese pensioni saamise kohta. Pensioni maksmise ja pensioniloleku kestus võivad erineda, sest mõned inimesed hakkavad pensionimakseid saama enne, kui nad tööturult täielikult lahkuvad, või vastupidi.

[277] Vt Euroopa Komisjoni 2024 ageing report – Economic & budgetary projections for the EU Member States (2022-2070) (2024. aruanne rahvastiku vananemise kohta – majandus- ja eelarveprognoosid ELi liikmesriikidele (2022–2070), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[278] Vt Nõukogu 8. detsembri 2022. aasta soovitus, mis käsitleb taskukohasele kvaliteetsele pikaajalisele hooldusele juurdepääsu (2022/C 476/01).

[279] Vt nõukogu 20. juuni 2024. aasta järeldused pensionide piisavuse kohta (10550/24).

suurendades tööturul osalemist, kõigi juurdepääsu sotsiaalkaitsekavadele ja neisse tehtavaid sissemakseid ning parandades juurdepääsu kvaliteetsele ja taskukohasele tervishoiule ja pikaajalisele hooldusele. Euroopa hooldusstrateegia[280] sisaldab liikmesriikide jõupingutuste toetuseks mitmesuguseid ELi tasandi meetmeid.

Prognooside kohaselt peaksid ELi vananevas ühiskonnas järgmise nelja aastakümne jooksul pensionide asendusmäärad vähenema, samas kui pikaajalise hoolduse vajadused on juba niigi suured ja kasvavad. Kuigi eakate vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr on viimastel aastatel olnud üldjoontes stabiilne[281], langeb enamikus ELi riikides 40aastase standardkarjääri puhul pensionide asendusmäär[282] nii naiste kui ka meeste puhul (mõnel juhul rohkem kui 20 protsendipunkti). Võrreldes 2022. aastaga on 2062. aasta väärtused eeldatavasti suuremad ainult seitsmes riigis (vt joonis). Suurt langust prognoositakse Madalmaades ja Ungaris (kuigi kõrgelt algtasemelt), Poolas, Rootsis, Lätis ning vähemal määral Rumeenias ja Bulgaarias. Taanis, Leedus, Maltal ja Kreekas prognoositakse mõõdukat kasvu ning Eestis suuremat kasvu (mis algab aga madalalt tasemelt). See tähendab, et piisavad pensionid sõltuvad üha enam pikemast karjäärist[283]. Väiksemate pensionide puhul muutub ka pikaajalise hoolduse omaosaluskulude katmine raskemaks. Nagu jooniselt näha, võivad pikaajalise hoolduse (koduhooldus) omaosaluskulud tõsiste hooldusvajadustega inimeste jaoks olla väga suured ning ELi riikide vahel on suured erinevused. 11 liikmesriigis (Horvaatia, Tšehhi, Prantsusmaa, Kreeka, Itaalia, Läti, Leedu, Portugal, Slovakkia, Sloveenia ja Hispaania) moodustavad sellised omaosaluskulud pärast riiklikke toetusi hinnanguliselt üle poole keskmisest kasutada olevast sissetulekust. Andmed näitavad ka, et kümnes ELi riigis peaksid väikse sissetulekuga ja mõõduka hooldusvajadusega inimesed kulutama koduhooldusele üle poole oma sissetulekust. Tõsise hooldusvajadusega inimeste puhul oleksid keskmised omaosaluskulud ligikaudu 80 % nende netosissetulekust[284].

[280] Vt Euroopa hooldusstrateegia, *teatis Euroopa hooldusstrateegia kohta*, SWD(2022) 440 final.

[281] Vt 2024. aasta aruanne pensionide piisavuse kohta, 1. peatükk, Euroopa Komisjon, „The 2024 Pension adequacy Report – Current and future income adequacy in old age in the EU“ (2024. aasta aruanne pensionide piisavuse kohta – vanemaealiste inimeste sissetulekute praeguse ja tulevase piisavuse kohta ELis).I köide, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.

[282] Teoreetiliste (simuleeritud) asendusmääradega mõõdetakse, missugune on hüpoteetilise pensionäri pensionitulu esimesel aastal pärast pensionile jäämist võrreldes tema töötasuga vahetult enne pensionile jäämist.

[283] Vt 2024. aasta aruanne pensionide piisavuse kohta, punkt 3.1, „Theoretical replacement rates and pensions in the future“.

[284] Vt 2024. aasta aruanne pensionide piisavuse kohta, punkt 1.5 „Quality of life in the ‘fourth age: the role of pensions and care services“.

Prognooside kohaselt hakkavad pensionide asendusmäärad vähenema ning pikaajalise hoolduse kulud moodustavad märkimisväärse osa eakate sissetulekust ja eeldatavasti suurenevad

Teoreetilised pensioni netoasendusmäärad, 40aastane karjäär, mis lõpeb pensioniea saabudes, keskmise palga saaja, 2022 ja 2062 (mehed, protsendipunktid, EL 27) ja pikaajalise hoolduse (koduhooldus) omaosaluskulud tõsise hooldusvajaduse korral protsendina mediaanekvivalentnetosissetulekust pärast riiklikke toetusi (mõlemad sood, EL 27 liikmesriigid ja OECD)

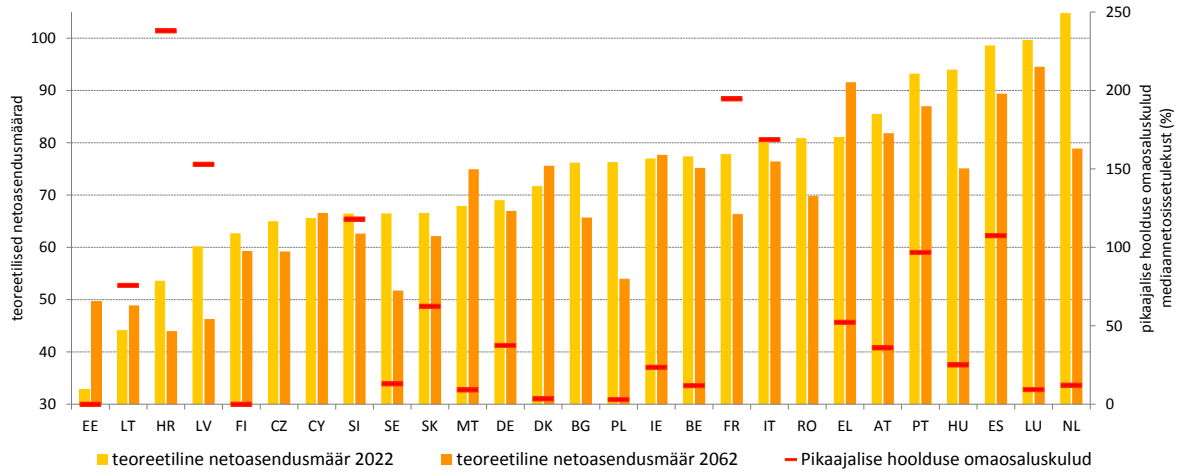

Märkus: määr on esitatud kõigi vastanute keskmisena. Hinnangute arvutamisel kasutatakse tüüpilisi küsitlusandmetega sobitatud juhtumeid. Tõsised vajadused tähendavad ligikaudu 41,25tunnist hooldust nädalas. Tšehhis on omaosaluskulud teiste prognoosidega võrreldes väga kõrged (477 %) ja seega ei ole neid teiste prognooside võrdlemise hõlbustamiseks näidatud. Järgmised andmed on seotud riigi tasandist madalama tasandi piirkondadega: Belgia (Flandria), Eesti (Tallinn), Itaalia (Lõuna-Tirool) ja Austria (Viin). Bulgaaria, Küprose ja Rumeenia (kes ei ole OECD liikmed) andmed ei ole kättesaadavad.
Allikas: komisjoni arvutused, mis põhinevad OECD ja liikmesriikide andmetel. 2024. aasta aruanne pensionide piisavuse kohta ja OECD analüüs, mis põhineb OECD pikaajalise hoolduse sotsiaalkaitse küsimustikul, tervist, vananemist ja pensionile jäämist Euroopas käsitlev uuring SHARE (8. uuringulaine, 2019, välja arvatud Portugal, 6. uuringulaine andmed, 2015) ja uuring TILDA (3. uuringulaine, 2015).

Liikmesriigid astuvad samme pensionide piisavuse ja eelarvelise jätkusuutlikkuse tagamiseks, reformides samas ka pikaajalise hoolduse süsteeme ja tehes sinna investeeringuid. Tšehhi ja Slovakkia piirasid ennetähtaegselt pensionile jäämise võimalusi ja kohandasid pensionimäärasid nõnda, et suureneks eakamate inimeste motivatsiooni kauem töötada. **Iirimaa** kehtestas stiimulid pensionile jäämise edasilükkamiseks. **Horvaatia** suurendas stiimuleid tööandjapensioniskeemidega liitumiseks. **Hispaania** suurendas väikese sissetulekuga pensionäride toetamiseks mitteosamakselist pensioni 6,9 % ja **Portugal** suurendas eakate solidaarsustoetust 23,0 %[285]. **Eesti** pikaajalise hoolduse reformi eesmärk on vähendada omaosalust, parandada hooldustöötajate tingimusi ja pakkuda rohkem koduhooldusteenuseid, andes omavalitsustele täiendavat rahalist toetust vastavalt nende eakate osakaalule. **Sloveenia** pikaajalise hoolduse reformiga võeti kasutusele ulatuslik teenuste valik, sealhulgas e-hooldus ja iseseisvust säilitavad teenused, et eakatel oleks võimalus tasakaalustatult valida eri hooldusvõimaluste vahel. **Kreeka** töötab välja pikaajalise hoolduse strateegiat, sealhulgas reforme, et tagada teenuste taskukohasus, jätkusuutlikkus ja kättesaadavus. **Prantsusmaa** strateegia „Väärikas vananemine“ hõlmab meetmeid sõltuvuse edasilükkamiseks, sotsiaaleluruumide kohandamiseks vananevate üürnike jaoks,

[285] EL toetab riiklikke jõupingutusi piisavate pensionide ja vanemaealiste sissetuleku tagamiseks vastastikuse õppimise ja analüütiliste suuniste kaudu komisjoni ja sotsiaalkaitsekomitee iga kolme aasta tagant esitatavates pensionide piisavuse aruannetes.

koduhooldustöötajate toetamiseks ning eakatele mõeldud pikaajalise hoolduse asutustesse täiendavate spetsialistide palkamiseks. **Rumeenia** on viinud ellu pensionireformid, et suurendada eelarvelist jätkusuutlikkust ja piisavust. Uue pensioniseadusega võeti kasutusele uus arvutusvalem, kõrvaldades sellised moonutused nagu korrigeerimisindeksid ja ebavõrdsed sissemakseperioodid. Samal ajal toetatakse ka tööelu pikendamist, stimuleerides vabatahtlikku pensioniea tõstmist ja piirates ennetähtaegselt pensionile jäämist.

Elanikkonna vananemise tõttu praegused struktuursed probleemid seoses pikaajalise hoolduse kättesaadavuse, taskukohasuse ja kvaliteediga eeldatavasti suurenevad. Potentsiaalselt pikaajalist hooldust vajavate inimeste arv kasvab prognoosi kohaselt ELis 2022. aastal registreeritud 31,2 miljonilt 33,2 miljonini 2030. aastal ja seejärel 37,8 miljonini 2050. aastal[286]. 2019. aasta andmete kohaselt vajas ELis pikaajalist hooldust 26,6 % 65aastastest või vanematest tavaleibkondades elavatest inimestest, seejuures oli täheldatav märgatav sooline erinevus (32,1 % naistest *vs*. 19,2 % meestest)[287]. Pikaajalist hooldust vajavatel inimestel on sageli piiratud juurdepääs ametlikele teenustele, mis toob kaasa rahuldamata hooldusvajadused või mitteametlike hooldajate ülemäärase koormuse. 2019. aastal kinnitas ELis 46,6 % 65aastastest või vanematest inimestest, kellel on suuri raskusi isikliku hoolduse või majapidamistöödega, et nende abivajadust nende tegevustega seoses ei ole rahuldatud. Madalaimasse sissetulekukvintiili kuuluvate inimeste puhul (51,2 %) oli see oluliselt märgatavam kui kõrgeimasse sissetulekukvintiili kuuluvate inimeste puhul (39,9 %).

Joonis 2.4.17. Pikaajalise hoolduse töötajate kättesaadavus on liikmesriigiti väga erinev

Pikaajalise hoolduse töötajate arv 100 üle 65aastase isiku kohta, 2023

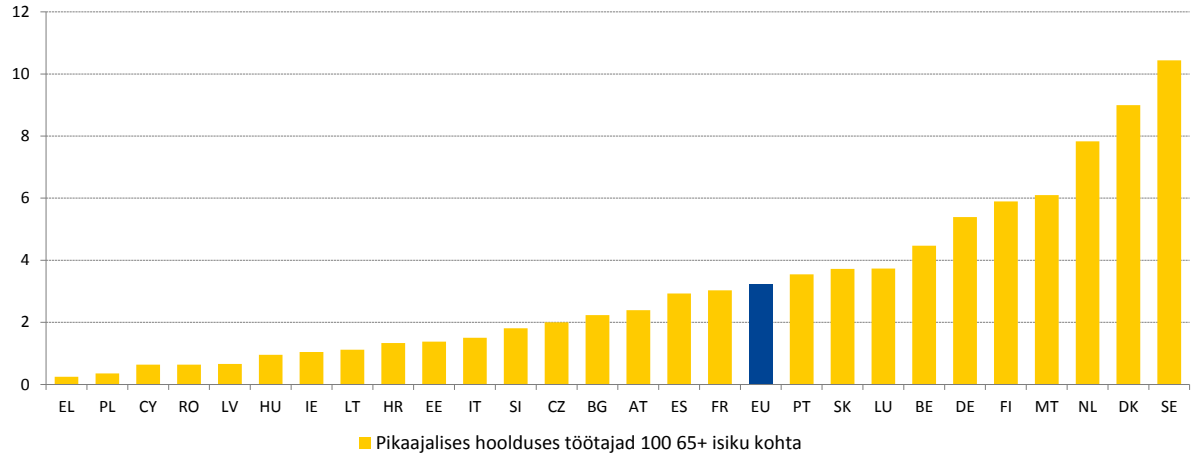

Märkus: pikaajalise hoolduse töötajad valitakse vastavalt sektori (NACE) koodidele 87.1, 87.3, 88.1 ja ametite (ISCO) koodidele 2221, 2264, 2266, 2634, 2635, 3221, 3255, 5321, 5322.
Allikas: Eurostat, spetsiaalne väljavõte ELi tööjõu-uuringust.

Pikaajalise hoolduse kättesaadavusega seotud probleeme süvendab tööjõupuudus ja oskuste nappus. 2023. aastal töötas ELis pikaajalise hoolduse sektoris 3,1 miljonit töötajat, mis moodustab ligikaudu 1,5 % kogu tööjõust. Pikaajalise hoolduse sektor võib tegelikkuses olla suurem, sest eespool esitatud arvud ei kajasta täielikult pikaajalise hooldusega tegelevaid

[286] Vastavalt lähtestsenaariumi prognoosidele. Vt Euroopa Komisjoni 2024 ageing report – Economic & budgetary projections for the EU Member States (2022-2070) (2024. aruanne rahvastiku vananemise kohta – majandus- ja eelarveprognoosid ELi liikmesriikidele (2022–2070), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2024.
[287] Eurostat [hlth_ehis_tadle], Euroopa terviseuuring. See uuringupõhine näitaja hõlmab ainult tavaleibkondades elavaid inimesi, kuid ei hõlma hooldekodudes elavaid inimesi.

koduhooldajaid ja sektoris esineb ka palju deklareerimata tööd. Kui 65aastaste ja vanemate inimeste arv kasvab 2035. aastaks 23 %, siis hooldussektoris prognoositakse tööhõive kasvuks vaid 7 %. Seetõttu võib oodata märkimisväärset tervishoiutöötajate, tervishoiu abispetsialistide ja hooldustöötajate puudust[288]. Viimaste tööjõu-uuringu andmete põhjal oli 2023. aastal ELis keskmiselt 3,2 pikaajalise hoolduse töötajat 100 üle 65aastase isiku kohta. Liikmesriikide vahel oli siiski suuri erinevusi – see arv ulatub 0,2st Kreekas 10,4ni Rootsis (vt joonis 2.4.17). Sektor on väheatraktiivne, mis on tingitud rasketest töötingimustest ja suhteliselt väikestest palkadest, samuti ajutiste lepingute suuremast osakaalust (16,6 % võrreldes 13,5 %ga kõigi töötajate puhul)[289]. Suhteliselt vähest atraktiivsust suurendab ka mittevabatahtliku osaajatöö suur osakaal mitmes liikmesriigis, näiteks Horvaatias (55,8 % pikaajalise hoolduse töötajate ja 22,6 % kõigi puhul) ja Bulgaarias (52,4 % pikaajalise hoolduse töötajate ja 38,0 % kõigi puhul). Koduhooldajatel ja peredes elavatel hooldajatel, kes on sageli liikuvad ELi või kolmandate riikide töötajad, võivad olla eriti rasked töötingimused ja raskem juurdepääs sotsiaalkaitsele. See kehtib eelkõige deklareerimata hooldustööd tegevate isikute kohta.

[288] Euroopa Kutseõppe Arenduskeskus, Handling change with care: skills for the EU care sector, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2023.
[289] Eurostat, ELi tööjõu-uuring, 2023.

Joonis 2.4.18. Rahuldamata arstiabivajaduse levimus suurenes, enamikus liikmesriikides mõõdukalt ja mõnes liikmesriigis ulatuslikult

Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul, 2023. aasta tase ja muutus eelmise aastaga võrreldes (%, sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

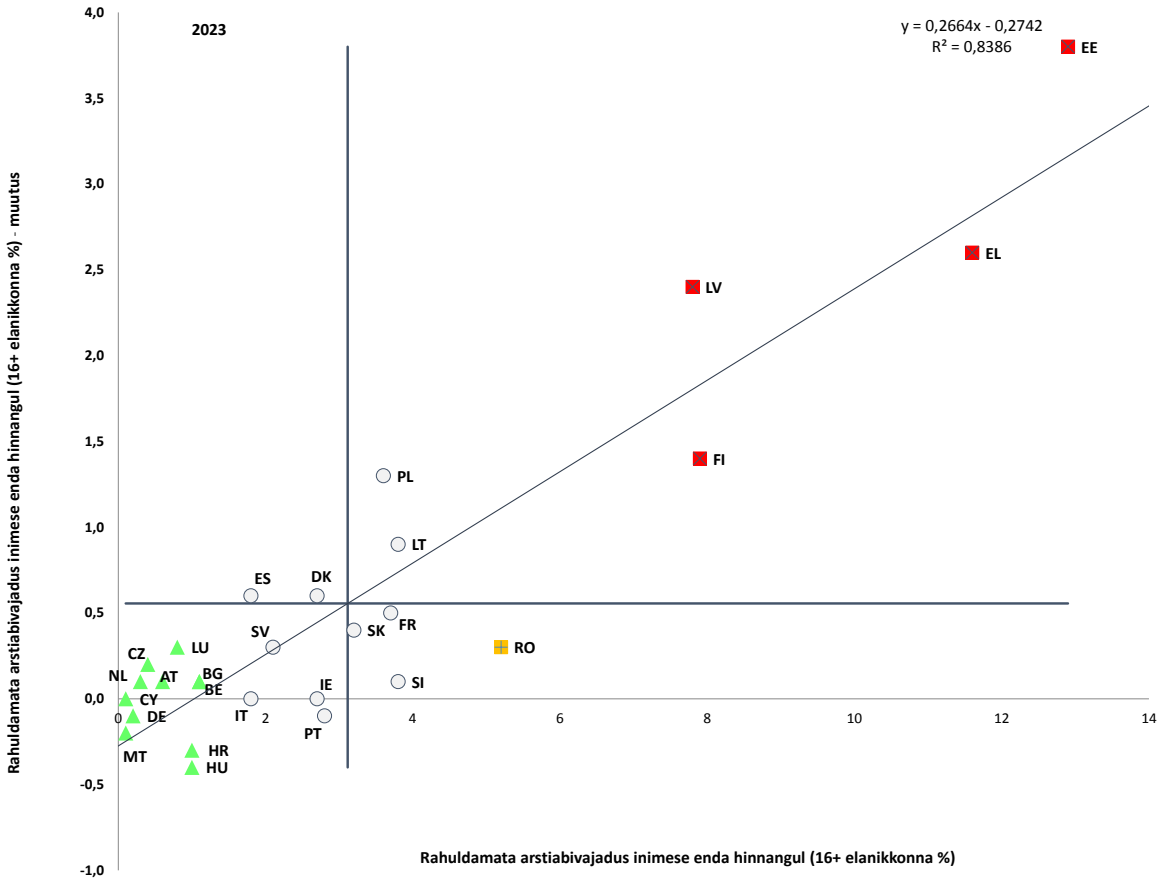

Märkus: telgede ristumispunkt on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Aegrea katkemine Horvaatia puhul. Saksamaa puhul hinnanguline väärtus.
Allikas: Eurostat [tespm110], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Rahuldamata arstiabivajadusest teatanud inimeste osakaal suurenes keskmiselt veidi, mis on peamiselt tingitud märkimisväärsest kasvust mõnes liikmesriigis. 2023. aastal oli rahuldamata arstiabivajadusest teatanud inimeste osakaal ELis 2,4 %, mis on 0,2 protsendipunkti rohkem kui 2022. aastal. Kuigi enamikus liikmesriikides täheldati kasvu, mõjutasid üldise muutuse ulatust mõned liikmesriigid, kus osakaal oli kõige suurem ja kus see kasvas oluliselt (Eesti, Kreeka, Läti ja Soome) (vt joonis 2.4.18). Kõik need neli riiki (kasv 1,4–3,8 protsendipunkti ja tase 7,8–12,9 %) olid kategoorias „kriitiline olukord“, mis Kreekas oli tingitud suurtest kuludest ja ülejäänud kolmes riigis pikkadest ootejärjekordadest. Kuigi Rumeenias oli kasv alla ELi keskmise, registreeriti seal (peamiselt finantsilistel põhjustel) ka suhteliselt suur (5,2 %) osakaal, nii et olukord 2023. aastal oli „tähelepanu vajav“. Madalaimad näitajad registreeriti Küprosel, Maltal, Saksamaal, Madalmaades ja Tšehhis, kõik alla 0,5 %. Rahuldamata arstiabivajadus oli mõnes riigis kõige vaesema elanikkonnaviiendiku hulgas kaks korda suurem kui elanikkonna hulgas üldiselt (nt 23,0 % *vs*. 11,6 % Kreekas, 13,9 % *vs*. 7,8 % Lätis ja 9,3 % *vs*. 5,2 % Rumeenias). Samuti oli piirkondlikke erinevusi liikmesriikide sees, kusjuures kõige suuremad erinevused olid Itaalias, Rumeenias ja Saksamaal (vt 5. lisa joonis 10).

2.4.2. Liikmesriikide võetud meetmed

Mitu liikmesriiki võttis meetmeid, et parandada miinimumsissetulekutoetuse piisavust. Kuigi enamikus riikides ajakohastatakse miinimumsissetulekutoetusi igal aastal, et peegeldada elukalliduse arengut, ei ole see nii mõningates liikmesriikides, kus suurendamine on endiselt vabatahtlik. Näiteks **Kreeka** suurendas 2024. aastal garanteeritud miinimumsissetulekutoetust (8 % võrra) esimest korda pärast kava kehtestamist 2018. aasta novembris. **Läti** suurendab pärast 2023. aasta ulatuslikku reformi veelgi oma garanteeritud miinimumsissetulekutoetust, et täita konstitutsioonikohtu otsust, mille kohaselt varasemad summad ei ole inimväärse elu tagamiseks piisavad.

Mõned liikmesriigid tegid ulatuslikumaid miinimumsissetuleku kavade reforme. Rumeenia asendas oma taaste- ja vastupidavuskavast lähtudes 2024. aastal oma miinimumsissetulekutoetuse kavaga (*Venitul minim de incluziune*), mis parandas piisavust, tagas hüvitiste korrapärase indekseerimise ja suurema toetuse tööturule (taas)sisenejatele. Ka **Itaalia** asendas alates 2024. aastast varasema miinimumsissetuleku kava (*Reddito di Cittadinanza*, kehtestatud 2019. aastal) piiravama kavaga (*Assegno di Inclusione*), mis välistab tööealised isikud, keda peetakse töövõimeliseks. Viimaste jaoks on nüüd uus eraldi kava (*Supporto per la Formazione e il Lavoro*), millega antakse ajutist sissetulekutoetust (12 kuud, mida ei pikendata) koos koolituse ja tööhõive toetamisega. **Prantsusmaa** on samuti tugevdanud tööturule naasmise stiimuleid, sätestades oma täieliku tööhõive seaduses, et miinimumsissetuleku (*Revenu de solidarité active*) saajad tuleb 1. jaanuariks 2025 automaatselt riiklikus tööturuasutuses (*France Travail*) registreerida.

Liikmesriigid jätkasid jõupingutusi parandamaks juurdepääsu sotsiaalteenustele ja nende kvaliteeti. Bulgaaria võttis 2024. aasta augustis taaste- ja vastupidavuskava osana vastu riikliku sotsiaalteenuste kaardi, et teha kindlaks puudujäägid teenuste osutamises ja investeeringuvajadused. **Lätis** ootavad vastuvõtmist sotsiaalteenuste ja sotsiaalkaitse seaduse muudatused, et kehtestada minimaalsed kohalikul tasandil osutatavad sotsiaalteenused. **Rumeenia** võttis 2024. aasta aprillis vastu uue seaduse, millega reformitakse sotsiaalteenuste süsteemi, et karmistada hoolduse kvaliteedistandardeid ja tugevdada inspektorite rolli. **Slovakkia** kehtestas ajutise meetme, mis kehtib kuni 1. detsembrini 2025, et suurendada rahalist toetust sotsiaalteenuste osutamiseks, et parandada nende kättesaadavust ja palgatingimusi sektoris.

Liikmesriigid võtsid vastu meetmed energia kättesaadavuse toetamiseks ja paljudel juhtudel pikendasid olemasolevaid ajutisi meetmeid. Näiteks **Luksemburg** võttis 2023. aasta juulis kasutusele meetmepaketi, mille eesmärk oli muu hulgas riikliku toetuse abil stabiliseerida kodumajapidamiste elektriarveid 2023. aasta jaanuarist detsembrini ja mida hiljem pikendati 2024. aastani. Vastu võeti ka muid seadusi, et aidata vähendada leibkondade sõltuvust fossiilkütustest ja edendada nende üleminekut taastuvenergiale. **Hispaania** pikendas 2024. aastal energiaturge ja gaasitariife reguleerivaid meetmeid ning haavatavate või sotsiaalselt tõrjutud tarbijate energia- ja veevarustustagatisi. **Malta** pikendas oma (2022. aastal vastu võetud) energiatoetusmeetmete ja -hüvitiste paketti 2026. aastani. **Rumeenia** pikendas haavatavatele inimestele energiahindade hüvitamiseks antud energiavautšeri kehtivust 2024. aasta kevadeni. Mõned liikmesriigid kehtestasid energiaostuvõimetuse vähendamiseks ka struktuurseid meetmeid. Näiteks **Bulgaaria** võttis 2023. aasta novembris vastu energiaostuvõimetuse ja energiaalase haavatavuse õigusliku määratluse ning kehtestas keelu piirata energiaostuvõimetute isikute elektrivarustust. **Portugal** võttis 2024. aasta jaanuaris vastu energiaostuvõimetuse vastu võitlemise riikliku pikaajalise strateegia aastateks 2023–2050 ning digilõhe ja digitaalse side kättesaadavusega seotud territoriaalse ebavõrdsuse vähendamise meetmed, milleks on näiteks kiudoptiliste võrkude täieliku katvuse kavadega edasi liikumine. **Itaalia** töötab taaste- ja vastupidavuskava REPowerEU peatüki raames välja rahastamisvahendit, et parandada avalike hoonete energiatõhusust.

2023.–2024. aastal oli mõne liikmesriigi võetud meetmete eesmärk parandada teatavate rühmade, näiteks iseenda tööandjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele, eelkõige töötushüvitistele. Itaalia muutis alates 2024. aastast alaliseks kava, mis kehtestati ajutiselt aastateks 2021–2023 ja millega kaitstakse vabakutselisi kutsetöötajaid palgatulu suure vähenemise eest (ISCRO – *Indennità straordinaria di continuità reddituale e operative*). **Poola** pikendas tegevust alustavate iseenda tööandjate sotsiaalkindlustusvabastust 12 kuu võrra (alates 2023. aasta augustist). Kuigi see vähendab nende finantskoormust, piirab see ka nende tulevast õigust saada vanaduses ja invaliidsuse korral sotsiaalkindlustushüvitisi. **Kreekas** laiendati täiendavat emaduse kaitse toetust nii, et see hõlmaks iseenda tööandjaid, vabakutselisi ja põllumajandustootjaid, kes on sünnitanud alates 2023. aasta septembrist. Lisaks suurendati iseenda tööandjatele ja vabakutselistele makstavat majanduslikust olukorrast sõltuvat töötushüvitist. **Leedu** esitas 2023. aastal ettepaneku muuta töötuskindlustust käsitlevat seadust, et vähendada minimaalsete nõutavate sissemaksete kestust (12 kuult üheksale kuule viimase 30 kuu jooksul) ning laiendada kindlustust kõigile iseenda tööandjate rühmadele. **Küprosel** esitati taaste- ja vastupidavuskava raames parlamendile läbivaadatud sotsiaalkindlustusseadus, mille eesmärk on laiendada sotsiaalkindlustust iseenda tööandjatele, eelkõige seoses tööõnnetuste ja kutsehaiguste ning vanemapuhkusega. **Eestis** tehti ettepanek võtta vastu õigusakt, et asendada praegune kahetasandiline töötushüvitiste ja töötuskindlustussüsteem alates 2026. aastast ühtse töötuskindlustusskeemiga ning muuta see kättesaadavaks töötajatele, kelle tööstaaž on lühike. Lisaks kavatseb Eesti 2025. aasta maiks pakkuda ka võimalusi laiendada töötuskindlustuskatet iseenda tööandjatele.

Ka nähti ette ebatüüpilises töösuhtes olevatele inimestele suunatud poliitikameetmed, millega parandada nende juurdepääsu sotsiaalkaitsele. Rumeenias jõustus 2024. aasta jaanuaris seadus, millega muudeti koduabiliste töötamine ametlikuks ning anti juurdepääs pensionidele ja ravikindlustusele ning mille kohaselt koduabilised saavad tasu vautšerites, tasuvad sotsiaalkindlustusmakseid ja omavad tervisekindlustust (st tasuta juurdepääs tervishoiuteenuste põhipaketile). **Hispaania** lihtsustas ja parandas 2024. aasta mais töötusabi, et teha see kättesaadavaks neile, kes on oma osamakselised hüvitised ammendanud või kes ei ole panustanud piisavalt kaua, et kvalifitseeruda, ning seda laiendati ka põllumajandustöötajatele. Samuti tugevdas riik stiimuleid kunstnike tööjõulepingute sõlmimiseks ja sotsiaalkaitse parandamiseks ning reguleeris alates 2024. aasta jaanuarist nii tasustatud kui ka tasustamata praktikantide sotsiaalkindlustust. Lisaks võttis Hispaania 2023. aasta märtsis meetmeid, et kehtestada koduabilistele sotsiaalkindlustusmaksete määr. **Sloveenias** tühistati taaste- ja vastupidavuskava reformi raames tervishoiu ja ravikindlustuse seaduse (1992) 2023. aasta muudatustega vabatahtlik tervisekindlustus kõigi kindlustatud isikute kategooriate puhul ja suurendati alates 2024. aastast kohustusliku ravikindlustuse makseid (sealhulgas iseenda tööandjate puhul). **Tšehhi** muutis töövõtulepingute suhtes kohaldatavaid õigusakte, nõudes 2024. aasta juulist nende registreerimist ja laiendades alates 2025. aastast sotsiaalkindlustuskaitset seda liiki lepingutele samadel tingimustel tüüpilises töösuhtes inimestega. **Küprosel** võeti 2023. aastal vastu seadus, millega parandada töötajate, sealhulgas ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate ja väljakutse alusel töötajate õigusi.

Mitmes liikmesriigis suurendati lapse- ja peretoetusi, eelkõige üksikvanemaga perede puhul. Bulgaarias kasvas alla 3aastaseid lapsi kasvatavate üksikemade toetus 83 % kuus. Samal ajal tõsteti üldiste lapsetoetuste sissetulekukünniseid ning leibkonnad, kes said neid toetusi vahemikus 2023. aasta detsembrist kuni 2024. aasta veebruarini, said ühekordse makse, et aidata katta transpordikulusid. **Portugalis** suurenes lapsetoetus enamiku toetusesaajate puhul, kuid üksikvanemaga perekondade jaoks suuremal määral. Alates 2024. aastast on Portugali peretoetus 100 eurot kuus, lisaks on äärmises vaesuses elavatele lastele

ette nähtud täiendav lastegarantii 122 eurot kuus. **Rumeenias** suurenes lapsetoetuse summa 1. jaanuarist 2024 eelmise aasta inflatsioonimäära võrra. Samal ajal suurenes kaksikute, kolmikute ja mitmikute vanemate lapsehooldustasu 50 %. Suurendati ka kaht ühekordset riiklikku sünnitoetust. **Bulgaarias** suurenesid peretoetused lausa 50 %. Samuti suurendas **Kreeka** alates 2023. aastast tagasiulatuvalt laste arvust sõltuvat toetust.

Mõnes liikmesriigis suurenes toetus alusharidusele ja lapsehoiule ning laste vaesusriskiga tegelemiseks võeti mitmesuguseid muid meetmeid. Iirimaal suurendati lapsehoiukulude edasilükkamise toetust 51 %, samas kui **Itaalias** tõusis see 1. jaanuaril 2024 või pärast seda sündinud laste puhul teatavatel tingimustel 3 600 euroni aastas. Taaste- ja vastupidavuskava raames suurendab Itaalia ka kohti alusharidus- ja lapsehoiustruktuurides ning peaks 2026. aasta keskpaigaks looma 0–6aastastele lastele üle 150 000 koha. Ka **Bulgaarias** tehakse alusharidus- ja lapsehoiuteenustesse täiendavaid investeeringuid (ESF+ ja riiklik eelarve), mille eesmärk on suurendada kaasavust. **Horvaatia** võttis oma taaste- ja vastupidavuskava raames vastu uues alusharidus- ja lapsehoiuasutuste rahastamise mudeli, mille eesmärk on suurendada nende kättesaadavust ja taskukohasust. **Hispaania** kavatseb oma taaste- ja vastupidavuskava raames luua haavatavatele õpilastele koolipiirkondades vähemalt 1 000 toetusüksust ning programmi, mille eesmärk on pakkuda alaealistega peredele toitu ja muid esmatarbekaupu. **Malta** laiendas kava, mille kaudu õpilased saavad tasuta IT-seadmeid. **Rumeenia** kindlustab ligikaudu 650 000 ebasoodsas olukorras olevale lapsele 2 200 koolist päevas ühe toidukorra.

Mõned riigid keskendusid üldise puuetega inimesi käsitleva poliitika parandamisele, teised aga suurendasid invaliidsushüvitisi. Näiteks **Kreeka** ajakohastas riiklikku puuetega inimeste õiguste strateegiat, keskendudes aastatele 2024–2030. Riik viis lõpule ka isikliku abi ja puude hindamise katseprogrammi, mis võetakse kasutusele 2025. aastal. **Bulgaaria** suurendas puuetega laste igakuist hüvitist. **Malta** suurendas toetust vanematele, kes hoolitsevad raske puudega laste eest. **Itaalias** viidi taaste- ja vastupidavuskava raames 2024. aastal täielikult ellu reform, mille eesmärk on toetada puuetega inimeste sõltumatust, parandades hindamist ja juurdepääsu individuaalsetele tugiteenustele. Kooskõlas reformiga toetatakse taaste- ja vastupidavuskava investeeringuga individuaalseid projekte, mis pakuvad puuetega inimestele eluaseme- ja IKT-lahendusi.

Liikmesriigid on kehtestanud regulatiivseid ja mitteregulatiivseid meetmed, millega pakutakse või laiendatakse üüritoetust, et parandada väikse sissetulekuga leibkondade ja haavatavate rühmade, näiteks noorte **juurdepääsu taskukohasele eluasemele. Luksemburg** tegi 2023. aasta augustis eluasemeabi raamistikus õiguslikud muudatused, et seada esikohale toetus halvemas olukorras olevatele leibkondadele. 2023. aasta mais oli Luksemburg juba suurendanud lastega leibkondade üüritoetust ja noorte töötajate üürisoodustust. **Malta** reformis 2024. aastal oma eraüüritoetuste kava, mille kohaselt maksimaalne toetussumma on 6 000 eurot aastas, rakendades samal ajal integreeritud abikava märkimisväärsete üürivõlgnevustega üürnike jaoks. **Portugal** kiitis 2024. aasta mais heaks eluasemepaketi *Construir Portugal*, mis sisaldab noortele mõeldud eluasemestiimuleid, näiteks laiendatud juurdepääsu üüritoetustele.

Kõrge elukalliduse tõttu jätkasid liikmesriigid meetmete võtmist, et toetada pensionäride elatustaset, eelkõige nende puhul, kelle pension on minimaalne või väike. Bulgaarias otsustati 2024. aasta juulis suurendada kõiki pensione, sealhulgas sotsiaalpensioni, 11 %, et võtta arvesse kõrget inflatsiooni. Samamoodi otsustati **Slovakkias** pensionihüvitised erakorraliselt ümber hinnata. **Portugalis** tõsteti eakate solidaarsustoetuse võrdlusväärtust 23 % ja Maltal tõsteti 80aastaseks saanud eakatele mõeldud toetust 50 eurolt 450 eurole aastas. **Rumeenias** kehtestati 2023. aasta detsembri pensioniseadusega

sotsiaaltoetuste indekseerimise mehhanism väikeste vanaduspensionide puhul. **Hispaanias** suurendati osamakselisi pensione 3,8 %, ülempiiriga 3 175 eurot, samal ajal kui mitteosamakselisi pensione ja miinimumsissetulekuid suurendati 6,9 %.

Selleks et tugevdada oma pensionisüsteemide piisavust ja eelarvelist jätkusuutlikkust, jätkasid liikmesriigid meetmete võtmist, et suurendada eakate osalemist tööturul, ning tegid ka mõningaid pensionireforme. Iirimaa kehtestas meetmed, mis annavad üksikisikutele võimaluse jätkata töötamist kuni riikliku pensionieani ja pärast seda. **Slovakkias** karmistati ennetähtaegselt pensionile jäämise tingimusi, muutes seda, kuidas arvutatakse vajaliku tööelu pikkust ja pensionisumma protsentuaalset vähendamist. Ka **Tšehhi** piiras ennetähtaegselt pensionile jäämist. **Soomes** toimus 2024. aasta jaanuaris maksureform, millega pakuti suuremaid stiimuleid töötamiseks pensionile jäänud üle 65aastastele. **Itaalia** tõstis alates 2024. aastast oma ennetähtaegselt pensionile jäämise kavale (*APE Sociale*) juurdepääsu nõude 63 eluaastale ja viiele kuule (63. eluaastalt) ning naiste pensionile jäämise kava puhul samuti 61 eluaastale (60. eluaastalt). **Saksamaal** kehtestati II pensionipaketiga uus kohustusliku pensionikindlustuse rahastamiskomponent – nn põlvkondlik kapital –, mille aluseks on föderaaleelarvest saadud laenud ja ülekanded föderaalvalitsuse omavahenditest. Sellega seotud tulu kasutatakse pensionikindlustusmaksete määrade stabiliseerimiseks, mis peaksid seega jääma stabiilselt 18,6 %le kuni 2027. aastani ja seejärel tõusma 2035. aastaks 22,3 %le. Mõned riigid astusid samme paindlike pensioniskeemide toetamiseks. Näiteks **Hispaania** pikendas ajutiselt osalise pensionile jäämise võimalust töötlevas tööstuses asenduslepinguga (*contrato de relevo*), võimaldades inimestel saada osa oma pensionist 61aastaselt ja vähendada tööaega kuni 80 %. **Tšehhis** on samuti kavas põhjalikud reformid taaste- ja vastupidavuskavade raames, et säilitada pensionide piisavus ja eelarveline jätkusuutlikkus.

Mõned riigid astusid samme, et suurendada täiendavate pensionide kasutuselevõttu. Horvaatia kehtestas uued eeskirjad, mis annavad kohustuslikke ja vabatahtlikke pensionifonde ja pensionikindlustusandjaid haldavatele ettevõtjatele vajaliku paindlikkuse, et säilitada kindlustatud isiku varade tegelik väärtus. Nüüd on võimalik tööandjapensionifondide kapitaliseeritud fondidest teha ühekordseid väljamakseid kuni 20 % ulatuses. **Iirimaal** on esitatud seaduseelnõu, mis käsitleb automaatsete tööleasumispensionide süsteemi, võimalusega kuue kuu pärast sellest loobuda.

Liikmesriigid võtsid erinevaid meetmeid, et parandada tervishoiuteenuste kättesaadavust ja hoolduse kvaliteeti. Iirimaa laiendas majanduslikust olukorrast sõltuvat perearsti külastuskaardisüsteemi, andes 2023. aastal tasuta perearstiabi veel poolele miljonile inimesele (kuigi see on ainus liikmesriik, kellel puudub üldine esmane ravikindlustus). **Itaalia** investeerib oma taaste- ja vastupidavuskava raames uutesse tervishoiuasutustesse (nt kogukonnahaiglad ja kogukonna tervishoiuasutused) ja telemeditsiini, et tuua tervishoiuteenused patsientidele lähemale. Alates 2023. aastast toetatakse taaste- ja vastupidavuskavaga ka väikeste omavalitsuste apteeke, et parandada tervishoiuteenuste kättesaadavust maapiirkondades ja äärealadel. Lisaks võttis Itaalia 2024. aasta juulis vastu seaduse nr 107, millega kehtestatakse seire- ja kontrollisüsteem riikliku tervishoiuteenistuse ootenimekirjade vähendamiseks. Iga piirkond määrab tuvastatud probleemide lahendamiseks piirkondliku tervishoiujuhi (RUAS). **Bulgaaria** võttis 2024. aasta aprillis Rahvuskogu taaste- ja vastupidavuskava reformina vastu riikliku tervisestrateegia aastani 2030, mis peaks parandama tervishoiuteenuste kättesaadavust kogu riigis.

Samuti on astutud samme, et tugevdada patsiendikeskset esmatasandi arstiabi, integreeritud hooldust ja digitervishoidu. Näiteks **Leedu** käivitas uue katsetransporditeenuse patsientidele, kes ei saa kasutada era- või ühistranspordi tervislikel,

sotsiaalsetel või majanduslikel põhjustel, et tugevdada patsiendikesksust ja parandada juurdepääsu tervishoiuteenustele. **Saksamaa** võttis tervishoiusüsteemi digiteerimise edendamiseks vastu digiseaduse, mis jõustus 2024. aasta märtsis. **Portugal** võttis 2023. aastal riikliku taaste- ja vastupidavuskava meetmete raames vastu ka õigusaktid, millega vaadatakse läbi esmatasandi tervishoiuteenuste korraldus ja toimimine, et tugevdada nende rolli riiklikus tervishoiusüsteemis. **Läti** kiitis 2023. aasta augustis heaks digitervishoiu strateegia, mille eesmärk on parandada andmete kättesaadavust, koostalitlusvõimet ja digiteenuseid. **Austrias** hõlmab 2024.–2028. aasta tervishoiureform meetmeid esmatasandi tervishoiu tugevdamiseks ja digitaalsete tervishoiuteenuste laiendamiseks.

Liikmesriigid võtsid ka meetmeid tervishoiutöötajate puuduse vähendamiseks ja töötajate hoidmise parandamiseks. Rootsis jõustus 2023. aasta juulis taaste- ja vastupidavuskavas sisalduv abiõdede kutsenimetust reguleeriv õigusakt. **Prantsusmaal**peavad üldarstiõppe üliõpilased alates 2023. aasta septembrist läbima täiendava aasta kõrgkoolijärgset koolitust ambulatoorse ravi valdkonnas, eelistatavalt alateenindatud piirkondades. **Eesti** muutis 2023. aasta detsembris taaste- ja vastupidavuskavade raames oma õigusakte, et motiveerida õdesid töötama äärealadel, ning **Leedu** muutis õigusakte, et parandada tervishoiutöötajate karjäärivõimalusi. **Taani** võttis 2024. aasta jaanuaris vastu uue seaduse, millega nihutatakse mitu konkreetset ülesannet arstidelt õdedele. **Belgia** kiitis 2024. aasta märtsis heaks kaks seadust, milles määratletakse kogenud pereõdede roll ning määratakse kindlaks nende kliiniline tegevus ja asjakohased tingimused. **Kreekas** 2024. aasta mais vastu võetud uued õigusaktid võimaldavad eraarstidel teha koostööd riiklike haiglatega, teha meditsiinilisi protseduure ning tegutseda väljaspool tavapärast tööaega ambulatoorsetes kliinikutes ja võtta osa kirurgilistest operatsioonidest. **Itaalias** toetatakse aastatel 2021–2026 taaste- ja vastupidavuskavaga 2 700 lisastipendiumi andmist üldmeditsiini valdkonnas, et panustada meditsiinitöötajate kättesaadavusse.

Võeti meetmeid rahvatervise parandamiseks, rõhutades haiguste ennetamist ja tervise edendamist, eelkõige vaimse tervise valdkonnas. Luksemburgis avaldati 2023. aasta juulis uus riiklik vaimse tervise kava aastateks 2024–2028. **Portugalis** võeti taaste- ja vastupidavuskava raames vastu uus vaimse tervise seadus, millega reguleeritakse vaimuhaigusi põdevate inimeste õigusi ning kohustuslikku haigla- või ambulatoorset ravi. **Eesti** töötab välja enesetappude ennetamise kava, mis peaks valmima 2024. aasta lõpuks. **Rumeenia** asutas 2023. aasta augustis riikliku vähiregistri, mida haldab riiklik rahvatervise instituut. **Rumeenia** võttis 2023. aasta oktoobris vastu ka riikliku vaktsineerimisstrateegia aastateks 2023–2030. **Hispaanias** kiitis piirkondadevaheline nõukogu 2024. aasta aprillis heaks suitsetamise ennetamise ja piiramise kava aastateks 2024–2027.

Mitme liikmesriigi eesmärk oli parandada pikaajalise hoolduse teenuste taskukohasust, kättesaadavust ja kvaliteeti ning tegeleda probleemidega, millega on hädas ametlikud ja mitteametlikud hooldajad. Sloveenia võttis 2023. aasta detsembris vastu uue pikaajalist hooldust käsitleva õigusakti, milles määratakse kindlaks pikaajalise hoolduse stabiilse riikliku rahastamise allikad ja meetodid, sealhulgas uus kohustuslik sotsiaalkindlustusmakse pikaajalise hoolduse eest alates 1. jaanuarist 2025. Selle õigusaktiga kehtestatakse ka kvaliteetsete ja ohutute pikaajalise hoolduse teenuste osutamise tingimused. **Eestis** jõustus 1. juulil 2023 jõustus hooldusreform, millega määratakse kindlaks pikaajalise hoolduse teenuste rahastamise viisid, vähendatakse omaosalust ja tagatakse, et väikse sissetulekuga hooldusteenuse saajatel aidatakse katta oma hoolduskulud. Samuti võttis riik vastu üksikasjalikumad miinimumkvaliteedinõuded üld- ja koduhoolduse jaoks ning muutis 2024. aasta veebruaris taaste- ja vastupidavuskava raames integreeritud hooldusmudeli tegevuskava, määrates kindlaks asjaomaste osalejate rollid ja kohustused ning süsteemi tulevase rahastamise. **Soome** on alates 2023. aastast kasutanud eakate hooldusvajaduste ja

funktsionaalse suutlikkuse hindamiseks elanike hindamise vahendit. Lisaks nõutakse Soome õiguses, et sotsiaalhoolekandetöötajad hindaksid viivitamata kiireloomulisi abivajadusi, alustades sellega seitsme tööpäeva jooksul pärast seda, kui klient või tema esindajad on nendega ühendust võtnud. **Itaalia** viis oma taaste- ja vastupidavuskava raames täielikult ellu reformi, mille eesmärk on parandada abi vajavate eakate elutingimusi, lihtsustades selleks juurdepääsu tervishoiu- ja sotsiaalteenustele, tagades mitmemõõtmelise hindamise ja määrates kindlaks individuaalsed projektid, mis edendavad deinstitutsionaliseerimist. **Bulgaaria** võttis 2024. aasta märtsis vastu strateegia inimressursside arendamiseks sotsiaalvaldkonnas (kuni 2030. aastani), et parandada sotsiaalsektori töötingimusi, oskusi ja pädevusi, meelitada ligi rohkem töötajaid, viia haridusvõimalused paremini kooskõlla ning pakkuda rohkem motivatsiooni ja toetust. **Rootsi** võttis 2023. aasta juulis kasutusele abiõe kaitstud kutsenimetuse, et tagada hoolduse kvaliteet ja ohutus, ning on seni väljastanud 73 196 tunnistust. **Prantsusmaa** kehtestas 2024. aasta aprillist koduhooldustöötajate jaoks mitu meedet, sealhulgas kutsekaardi, iga-aastase liikuvustoetuse ja kindlasummalise sõiduhüvitise. **Portugal** muutis 2023. aastal oma tööseadustikku, et paremini kaitsta koduhooldajaid, ning 2023. ja 2024. aastal õigusakte mitteametlike hooldajate kohta, lisades rahalise abi ja seotuse ametlike hooldajatega ning kehtestades hooldajate puhkeaja tingimused. **Malta** on alates 2024. aastast laiendanud oma koduhoolduskava, millega antakse rahalist toetust madala sõltuvustasemega eakatele kodanikele, kes palkavad end igapäevaselt abistama tunnustatud kvalifikatsiooniga hooldaja. **Prantsusmaa** on alates 2023. aastast rakendanud strateegiat „Väärikas vananemine“, mis hõlmab 50 meedet sõltuvuse edasilükkamiseks, sotsiaaleluruumide kohandamiseks vananevate üürnike jaoks, 50 000 spetsialisti palkamiseks eakate hooldusasutustesse ja eakate sotsiaalse eraldatuse vältimiseks ning millega samal ajal edendatakse põlvkondadevahelist solidaarsust. **Kreeka** töötab välja pikaajalise hoolduse strateegiat, et tagada hooldusstruktuuride jätkusuutlikkus, sidusam õigusraamistik ja standarditud tegevusprotsessid.

3. PEATÜKK RIIGIPÕHISE ANALÜÜSI ESIMENE ETAPP

Käesolevas peatükis esitatakse tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee töörühma[290] aruandele tuginevates tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee põhisõnumites kirjeldatud ja nendega seotud sotsiaalse lähenemise raamistiku põhimõtetele tugineva esimese etapi riigipõhise analüüsi osana riigipõhised ülevaated, millega toetatakse ka 1. peatüki punktis 1.4 esitatud peamisi horisontaalseid järeldusi. Kuigi kõik ülevaated põhinevad sotsiaalvaldkonna tulemustabeli näitajatel ja ühise tööhõivearuande liigitusel, mida on kirjeldatud punktis 1.4 ja 6. lisas, sõltub ülevaate ülesehitus asjaomase riigi olukorrast: ülevaadetes käsitletud kolme poliitikavaldkonna (tööhõive; haridus ja oskused; sotsiaalkaitse ja sotsiaalne kaasatus) järjekorra määravad asjaomase riigi suundumused, mida on kirjeldatud 9. lisas esitatud sotsiaalvaldkonna tulemustabeli riigipõhistes tabelites. Samuti illustreerib iga riigi kohta esitatud joonis asjaomase riigi seisukohast kõige suuremat probleemi või olulisemat arengut.

Riigipõhise analüüsi esimene etapp tehakse sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate tervikliku kogumi põhjal. Iga näitajat[291] on põhjalikult analüüsitud ühise tööhõivearuande metoodika põhjal, millega määratakse kindlaks liikmesriikide suhteline olukord. Seda suhtelist olukorda väljendatakse standardhälbena nii näitaja väärtuse absoluutse taseme kui ka eelmise aastaga võrreldes toimunud muutuse keskmisest (täpsemad tehnilised üksikasjad on esitatud 6. lisas). Tulemused esitatakse kokkuvõtlikult ühes seitsmest iga näitaja võimalikust kategooriast asjaomase riigi puhul („väga tubli“, „keskmisest parem“, „hea, kuid vajab jälgimist“, „keskmine“, „kehv, kuid paranemas“, „tähelepanu vajav“ ja „kriitiline olukord“). See on vastavuses värviskaalaga rohelisest punaseni. Lühiülevaade iga liikmesriigi näitajatest ja nende kohta antud hinnangutest on esitatud 9. lisa tabelites.

Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli igat põhinäitajat hinnatakse eespool kirjeldatud metoodika abil, et teha kindlaks, kas teises etapis on vaja viia läbi täiendav analüüs. Liigitus kategooriasse „kriitiline olukord“ osutab liikmesriikidele, kelle konkreetse näitaja tulemus on ELi keskmisest palju kehvem ja kus olukord on eelmise aastaga võrreldes halvenenud või ei ole piisavalt paranenud. Olukord on „tähelepanu vajav“ kahel juhul: a) kui liikmesriigi konkreetse näitaja tulemus on ELi keskmisest halvem ja kui olukord riigis halveneb või ei parane piisavalt kiiresti või b) kui taseme poolest vastab tulemus ELi keskmisele, kuid olukord halveneb ELi keskmisest palju kiiremini või ei parane (umbes sama kiiresti) kui paraneb ELi keskmine olukord.

Leitakse, et täiendav analüüs teises etapis on põhjendatud liikmesriikide puhul, kelle olukord seoses kuue või enama sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajaga on märgitud punaseks („kriitiline olukord“) või oranžiks („tähelepanu vajav“). Veel üks põhjus järeldada, et olukord nõuab teises etapis täiendavat analüüsimist, on see, kui punase või oranžina märgitud näitaja ühise tööhõivearuande kohane liigitus halveneb kahel korral järjest. Selle näiteks on olukord, kus ühise tööhõivearuande 2024. aasta väljaandes on liigitus

---

[290] Algatuse arutamiseks loodi tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee ühine töörühm, mis tegutses 2022. aasta oktoobrist 2023. aasta maini. Töö tulemuste põhjal valmistasid tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee ette ministrite arutelu, mis toimus tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogu 2023. aasta juuni kohtumisel. Töö käik ja töö tulemused on esitatud dokumendis Tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee põhisõnumid, milles tutvustatakse Euroopa poolaasta raames kohaldatavat sotsiaalse lähenemise raamistikku ja sellele lisatud tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee ühise töörühma aruandes.

[291] Tulemustabeli põhinäitajate tehnilised üksikasjad, sealhulgas puudega inimeste tööhõivelõhe, mis põhineb GALI kontseptsioonil, on esitatud 2. lisas.

„keskmine“ muutunud liigituseks „kehv, kuid paranemas“, millele järgneb täiendav halvenemine „kriitiliseks olukorraks“ 2025. aasta väljaandes. See loetakse täiendavaks märkeks, mida minimaalse kuue märke künnise arvutamisel arvesse võetakse. Näiteks kui teataval aastal n on riigi kohta sotsiaalvaldkonna tulemustabelis viis põhinäitajat punaseks või oranžiks märgitud ja üks neist on halvenenud kahel järjestikusel aastal, aastatel n ja n-1, siis loetakse, et riigil on aastal n kokku kuus märget (viis punast/oranži märguannet asjaomase aasta +1 näitajatest, mis on kaks korda järjest halvenenud). Selle tagajärjel tuleb seda riiki täiendavalt analüüsida. Künnise puhul arvestatavate märgete koguarvu hindamisel võetakse arvesse võimalikke katkestusi aegridades ning andmete kvaliteedi ja tõlgendamisega seotud probleeme.

Belgia

2023. aastal jätkas tööturg majanduskasvu toel kasvutendentsi, kuigi tööjõupuudus oli suur. Hoolimata viimasel kümnendil toimunud paranemisest jääb tööhõive määr, mis oli 2023. aastal 72,1 %, ELi keskmisest taseme ja muutuste poolest endiselt maha, mis näitab „kriitilist olukorda“, kusjuures piirkondlikud erinevused on suured ja mõni rühm, nagu madala kvalifikatsiooniga töötajad, väljaspool ELi sündinud inimesed ja vanemaealised inimesed, jääb ELi näitajatest veelgi rohkem maha. See on suuresti tingitud sellest, et Belgia tööjõu tööturul osalemise määr on ELi keskmisest madalam. Töötuse ja pikaajalise töötuse määrad on kategoorias „keskmine“, vastavalt 5,5 % ja 2,2 %, mis kehtib ka soolise tööhõivelõhe puhul (7,6 protsendipunkti). Puudega inimeste tööhõivelõhe suurenes 2018.–2021. aastal pidevalt (32 protsendipunktilt 38 protsendipunktile) ja hoolimata sellest, et 2023. aastal vähenes see lõhe 33,6 protsendipunktini, on see jätkuvalt üks ELi suuremaid (ELi keskmine on 21,5 protsendipunkti) ja liigitub kategooriasse „kriitiline olukord“ kolmandat aastat järjest. Ja veel, hoolimata reaalpalga tõusust 2023. aastal, ei ole leibkonna kasutada oleva kogutulu kasv elaniku kohta ELi keskmise näitajaga sammu pidanud ja olukord liigitub endiselt kategooriasse „tähelepanu vajav“.

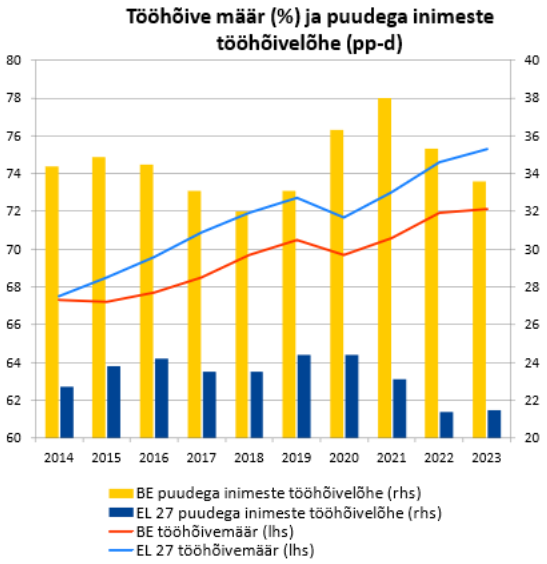

Märkus: aegrea katkemine Belgia puhul 2017. aastal.
Allikas: Eurostat [lfsi_emp_a], ELi tööjõu-uuring [tepsr_sp200], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

Belgia tulemused hariduse ja oskuste valdkonnas on keskmisest paremad. Õppes osalevate täiskasvanute osakaal (34,9 %) liigitub kategooriasse „keskmine“ (ELis 39,5 %), samuti on samas kategoorias mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored) osakaal 9,6 %. Kuna 56,3 % kõigist alla kolmeaastastest lastest kasutab ametlikku lastehoiuteenust ja kooli on pooleli jätnud 6,2 % õpilastest, on Belgia tulemused kategoorias „keskmisest parem“ (kuigi piirkondlikud erinevused on suured). See kehtib ka vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanud elanikkonna osakaalu (59,4 %) kohta, mis võib aidata toetada rohe- ja digipööret. Samal ajal on õpiedukus lugemisoskuse, matemaatika ja loodusteaduste valdkonnas viimastel aastatel vähenenud ning sotsiaal-majandusliku ja rändetausta tõttu on ebavõrdsus suur.

Sotsiaalpoliitikameetmed on üldiselt olnud tulemuslikud vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse riski ning sissetulekute ebavõrdsuse ennetamisel ja vähendamisel. Mis puudutab sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele, mis on tublisti üle ELi keskmise (2023. aastal 50,8 % *vs*. 34,7 %), ja sissetulekute ebavõrdsust, mida mõõdetakse sissetulekukvintiilide suhte kordaja abil (3,4 *vs*. 4,7 ELi tasandil), siis liigitub Belgia kategooriasse „väga tubli“. Kuigi 2023. aastal oli vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr endiselt kategoorias „keskmine“ (18,6 % *vs*. 21,3 % ELis), on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal kogu elanikkonnas ja laste puhul alates 2017. aastast vähenenud ning laste puhul liigitub see näitaja kategooriasse „keskmisest parem“ (19,0 % *vs*. 24,8 % ELis). Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul oli 2023. aastal vaid 1,1 % mis jääb kategooriasse „keskmisest parem“, samas kui liiga suured eluasemekulud, mis

mõjutavad 7,7 % elanikkonnast, on registreeritud kategoorias „keskmine“ (ELi tasandil 8,8 %).

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kolme näitaja puhul, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Belgia puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Bulgaaria

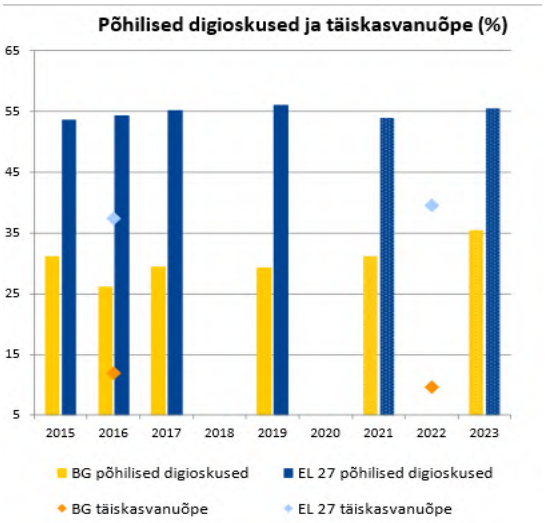

Märkus: digioskuste näitaja määratlust muudeti alates 2021. aastast, kuid selle kontseptsioon on üldjoontes sarnane eelmiste aastatega.
Allikas: Eurostat [eriväljavõte AESist], [tepsr_sp410], [isoc_sk_dskl_i], Euroopa statistikasüsteemi IKT uuring.

Bulgaarial on olnud probleeme oskuste arendamisega, see pärsib mõne rühma tööalaseid võimalusi ning takistab tootlikkuse kasvu ja konkurentsivõimet. Täiskasvanute osalemine õppes vähenes 2016.–2022. aastal ja oli 2022. aastal 9,5 % (ELis 39,5 %), mis on üks madalamaid näitajaid ELis ning liigitub kategooriasse „kriitiline olukord“. Selle küsimusega tegelemine nõuab märkimisväärseid täiendavaid jõupingutusi. Hoolimata olukorra hiljutisest paranemisest on vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanud elanikkonna osakaal endiselt üks väiksemaid ELis – 2023. aastal oli see 35,5 % (ELi tasandil 55,6 %), mis on järjekordne kategooriasse „kriitiline olukord“ kuuluv näitaja. Rohe- ja digipöörde toetamisel on esmatähtis oskuste omandamise edendamine täiskasvanute seas, sealhulgas digivaldkonna oskuste õpetamine. Ametlikke lapsehoiuteenuseid kasutavate alla kolmeaastaste laste osakaal on endiselt väike (2023. aastal 17,4 % võrreldes 37,5 %ga ELis). See näitaja on kategoorias „tähelepanu vajav“, kuna see võib mõjutada laste pikaajalisi väljavaateid õppimisega seoses. Põhi- ja digioskuste tase noorte seas on madal ning haridustulemustes on erinevused väga suured.

Bulgaarias on paranenud sotsiaalne kaasatus ja sotsiaalkaitse, kuid ikka veel on olulisi probleeme. Kuigi vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr langes 2023. aastal 2,2 protsendipunkti, kuna tööturusuundumused olid positiivsed ning palk ja pension kasvasid, on see näitaja endiselt üks ELi kõrgemaid (30,0 % *vs*. 21,3 %, „kehv, kuid paranemas“). Lisaks registreeriti vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga laste koguarvu märkimisväärne vähenemine (34 000 võrra ehk 8,3 %) võrreldes 2022. aastaga. Samas oli 2023. aastal see näitaja 33,9 %, mis on endiselt üks ELi kõrgemaid (24,8 %) ja liigitus kategooriasse „kriitiline olukord“. Olukorra paranemisest hoolimata olid teistega võrreldes suurema vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga haavatavad rühmad (romad (81 %), puudega inimesed (42,4 %) ja maapiirkondades elavad inimesed (39,3 %). Üldiselt aga paranes 2023. aastal nii sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele kui ka sissetulekute ebavõrdsus (vastavalt 24,4 %lt 27,7 %le ja 7,3lt 6,6le, mõlemad näitajad on kategoorias „kehv, kuid paranemas“).

Bulgaaria tööturg toimis kahanevast elanikkonnast hoolimata jätkuvalt hästi, kuigi esines ka märkimisväärseid piirkondlikke erinevusi. Kuigi riigi tööhõive määr on seni kõrgeim (2023. aastal 76,2 %) ning jääb ELiga (75,3 %) võrreldes kategooriasse „keskmine“, ulatuvad erinevused piirkondade vahel 85,5 %st (kõige paremaid tulemusi saavutanud piirkond) 67,2 %ni (halvimate näitajatega piirkond). Ka elanikkonnarühmade vahel on olulisi erinevusi. Puudega inimeste tööhõivelõhe oli 2023. aastal endiselt märkimisväärselt suurem kui ELi keskmine (39,5 protsendipunkti *vs.* 21,5 protsendipunkti) ning see näitaja on võrreldes 2022. aastaga suurenenud 10,0 protsendipunkti, halvenedes kahel järjestikusel aastal ja liigitudes nüüd kategooriasse „kriitiline olukord“. Kuigi nende noorte osakaal, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noored), on viimasel paaril aastal vähenenud, oli see

2023. aastal siiski 13,8 % ehk endiselt suurem kui ELis keskmine (11,2 %) ja liigitub nüüd kategooriasse „tähelepanu vajav“.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kuuele näitajale, millest ühe puhul olukord aja jooksul ka halvenes, tehti järeldus, et **Bulgaaria puhul esineb ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske, mistõttu on vaja riigi olukorda täiendavalt analüüsida teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Tšehhi

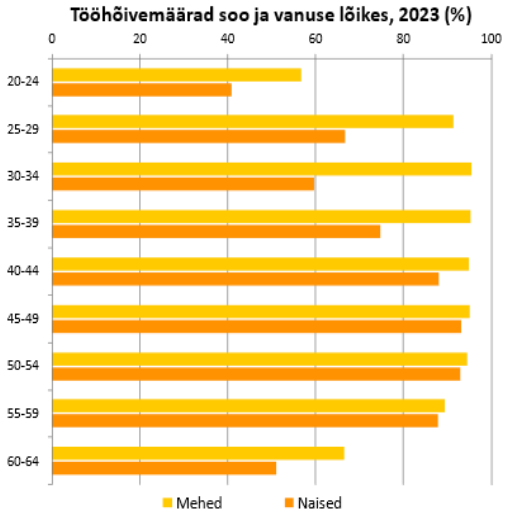

Allikas: Eurostat [lfsa_ergaed], ELi tööjõu-uuring.

Tööturu kokkuvõttes positiivsete tulemuste kõrval esineb tööjõupuudust ja teatavatel elanikkonnarühmadel on suhteliselt raskemad tingimused. 2023. aastal oli Tšehhi kõrge tööhõive ja madala töötuse määra poolest (vastavalt 81,7 % ja 2,6 %) ELis kategoorias „väga tubli“, seda hoolimata veidi negatiivsest majanduskasvust. Madal pikaajalise töötuse määr (2023. aastal 0,8 %) oli samuti „hea, kuid vajab jälgimist“, sest võrreldes 2022. aastaga kasvas see 0,2 protsendipunkti. Samas püsis sooline tööhõivelõhe 2023. aastal 13,9 protsendipunkti tasemel, mis on üks ELi suuremaid ja liigitub kategooriasse „kriitiline olukord“. Lisaks vähenes lastehoiuasutustes käivate kuni kolmeaastaste laste osakaal 2022. aastaga võrreldes 2,3 protsendipunkti, olles 2023. aastal 4,5 % ja jäädes oluliselt alla ELi keskmise taseme (37,5 %), mistõttu on see näitaja samuti kategoorias „kriitiline olukord“. See olukord, millele lisandub lapsehoiuteenuste kvaliteediga seotud probleem, võib mõjutada laste pikaajalisi õpiväljavaateid ja naiste osalemist tööturul. Mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored) osakaal vähenes 2023. aastal 1,3 protsendipunkti 10,1 %ni ning sarnaselt puudega inimeste tööhõivelõhega, mis oli 2023. aastal 22,2 protsendipunkti, on see näitaja kategoorias „keskmine“. Naiste, noorte ja ebasoodsas olukorras olevate rühmade, näiteks ajutise kaitse all olevate Ukraina kodanike ja romade tööturul osalemise suurendamine võib aidata tööjõupuudust leevendada.

Tšehhi tulemused oskuste valdkonnas paranevad, kuid täiskasvanute osalemisel õppes on veel probleeme. Viimati nimetatud näitaja oli liikmesriikide madalaimate hulgas (2022. aastal 21,2 %, kuid ELis 39,5 %) ning on kategoorias „kriitiline olukord“. Samal ajal suurenes aastatel 2021–2023 vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaal 59,7 %lt 69,1 %le ja see näitaja on nüüd kategoorias „keskmisest parem“. Täiskasvanuhariduse ja oskuste arendamise edasine edendamine võib aidata suurendada innovatsioonisuutlikkust ning hõlbustada rohe- ja digipööret.

Tšehhis on hästi toimiv sotsiaalkaitsesüsteem, kuid seal on probleeme sotsiaaleluruumide valdkonnas. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal oli 2023. aastal kogu elanikkonnas 12,0 % ja laste hulgas 15,0 %, mis asetab Tšehhi kategooriasse „väga tubli“ (ELi keskmised on vastavalt 21,3 % ja 24,8 %). Mõlemad näitajad suurenesid veidi alates 2022. aastast, kuna riigi inflatsioon oli üle ELi keskmise. Leibkonna kasutada olev tegelik kogutulu elaniku kohta vähenes 123,9lt 2022. aastal 121,6le 2023. aastal ja olukord on sellega seoses hinnatud „tähelepanu vajavaks“. Eluaseme taskukohasust Tšehhi linnades tuleb tähelepanelikult jälgida, kuna 2023. aastal registreeriti keskmisest kõrgem liiga suurte eluasemekulude määr (13,2 %), seda võrreldes maapiirkondadega (6,0 %) (kokku on see näitaja 9,1 % ja liigitub kategooriasse „keskmine“). Ja lõpetuseks, inimeste endi hinnangul põhineva rahuldamata arstiabivajaduse näitaja poolest on Tšehhi olukord endiselt kategoorias „keskmisest parem“.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud nelja näitaja puhul, **ei paista**

ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Tšehhi puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Taani

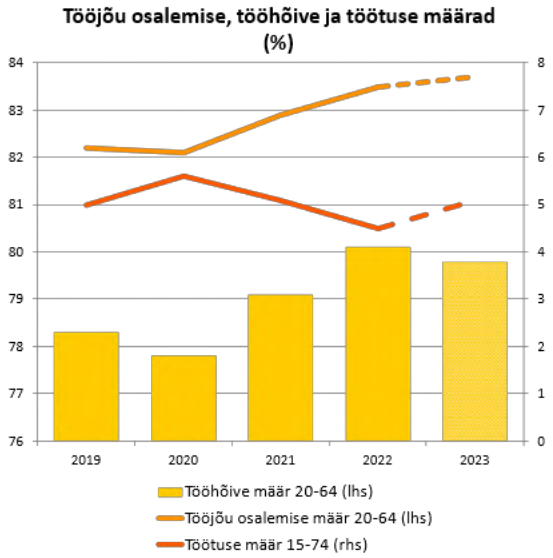

Allikas: Eurostat [lfsi_emp_a], [une_rt_a], ELi tööjõu-uuring.

Viimastel aastatel on tööturu pinged veidi vähenenud, samal ajal kui töötus on suurenenud. Pärast aastatepikkust tööhõive kasvu vähenes tööhõive määr 2023. aastal veidi ning jäi tasemele 79,8 % (–0,3 protsendipunkti võrreldes 2022. aastaga), mis tõi kaasa liigitamise kategooriast „keskmisest parem“ kategooriasse „hea, kuid vajab jälgimist“[292]. Kuna majanduskasv ei avaldunud töökohtade hulga suurenemises, nagu see oli olnud pandeemiajärgsel perioodil, suurenes töötuse määr 0,6 protsendipunkti, jõudes 2023. aastal juba 5,1 %ni, mistõttu on olukord „tähelepanu vajav“. Kuigi surve tööturule on vähenemas,[293] seisab riik teatavates sektorites, eelkõige rohe- ja digipöördega seotud sektorites jätkuvalt silmitsi tööjõupuudusega. Esineb ka piirkondlikke erinevusi seoses raskustega uute töötajate värbamisel[294]. Mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored) olukord on endiselt kategoorias „keskmisest parem“, kuigi 2023. aastal suurenes see näitaja 0,7 protsendipunkti võrra ehk 8,6 %ni. Samamoodi on Taani soolise tööhõivelõhe näitaja kategoorias „keskmisest parem“ ning praegu võrreldes ELi keskmisega (10,2 protsendipunkti) tasemel 5,6 protsendipunkti.

Madala haridustasemega noorte osakaal on alates 2020. aastast suurenenud. Näitaja tõusis 10,0 %lt 2022. aastal 10,4 %le 2023. aastal (0,9 protsendipunkti üle ELi keskmise) ja liigitub kategooriasse „tähelepanu vajav“. See nõuab tähelepanu ka seoses oskustööliste üldise nappusega riigis. Täiskasvanute õppes osalemise määr (47,1 %) 2022. aastal on kategoorias „keskmisest parem“ (EL 39,5 %), isegi pärast väikest vähenemist võrreldes 2016. aastaga, ning vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaal on samuti kategoorias „keskmisest parem“ (2023. aastal 69,6 %). Taani on üks riikidest, kus ametlikus lapsehoius osaleb kõige rohkem alla kolmeaastaseid lapsi (2023. aastal 69,9 %, mis on pärast 4,8 protsendipunktilist langust 2022. aastaga võrreldes „hea, kuid vajab jälgimist“).

Sotsiaalkaitsesüsteem toimib väga hästi, kuid eluasemekulud koormavad jätkuvalt haavatavaid rühmi. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga seotud olukord on üldiselt „keskmisest parem“ ning näitajate „laste vaesus“ ja „sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele“ poolest on Taani kategoorias „väga tubli“. Liiga suurte eluasemekuludega leibkondades elavate inimeste osakaal (15,4 %) on siiski endiselt suur. Kolmandat aastat järjest liigitub näitaja kategooriasse „kriitiline olukord“, mis näitab taskukohaste eluasemete piiratud hulka suuremates linnades.

---

292 2023. aasta tööhõive, töötuse, pikaajalise töötuse, tööjõus osalemise ja NEET-noorte osakaalu ning soolise tööhõivelõhe aegread on katkenud, mis kajastub ka joonisel.

293 Euroopa Komisjon, Euroopa majanduse 2024. aasta sügisprognoos.

294 Taani tööturu- ja värbamisamet (märts 2024), „Recruitment Survey Report“.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kolme näitaja puhul, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Taani puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Saksamaa

Hariduse ja oskuste valdkonnas esineb probleeme seoses madala haridustasemega noortega, samas on Saksamaal head tulemused täiskasvanuhariduse valdkonnas. Madala haridustasemega noorte osakaal on suur ja suurenes 2023. aastal 12,8 %ni (ELis 9,5 %), mis näitab „kriitilist olukorda“. Samal ajal on matemaatikas ja loodusteadustes põhioskusteta 15aastaste osakaal (2022. aastal vastavalt 29,5 % ja 22,9 %) alates 2012. aastast peaaegu kahekordistunud (PISA, 2022) ning see omakorda suurendab veelgi sotsiaal-majanduslikku mõju haridustulemustele. See olukord nõuab tähelepanu ka tööturu ning rohe- ja digipöörde jaoks vajalike oskuste seisukohast. Teisest küljest suurenes vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanud elanikkonna osakaal 2023. aastal 3,3 protsendipunkti võrra ehk 52,2 %ni (ELis 55,6 %) ja see näitaja on nüüd kategoorias „keskmine“, samal ajal kui üldise näitaja „täiskasvanute osalemine õppes“ (2022. aastal 53,7 %) järgi paigutub Saksamaa ELis „väga tublide“ riikide hulka.

Saksamaa tööturg toimib üldiselt hästi, kuid püsib tööjõupuudus ja oskuste nappus ning naised ei ole piisavalt tööturule integreeritud. Hoolimata majanduskasvu aeglustumisest on tööhõive määr kõrge ja ulatus 2023. aastal 81,1 %ni (hinnang „keskmisest parem“), samal ajal kui töötuse määr ja pikaajalise töötuse määr püsisid tööjõupuuduse tingimustes väga madalal tasemel (vastavalt 3,1 % („väga tubli“) ja 1,0 % („keskmisest parem“). Ning olgugi et üldiselt jäi sooline tööhõivelõhe ka 2023. aastal kategooriasse „keskmine“, olles ligikaudu 7,7 protsendipunkti, oli sooline tööhõivelõhe osaajatöö puhul endiselt üks ELi suuremaid, nimelt 36,9 protsendipunkti (ELi keskmine on 20,2 protsendipunkti). Praegune abielus inimeste maksude jagamise süsteem hoiab tööturult eemal hinnanguliselt kuni 185 000 täistööajale taandatud töötajat. Ametlikke lapsehoiuteenuseid kasutavate alla kolmeaastaste laste osakaal on endiselt kategoorias „tähelepanu vajav“ (2023. aastal 23,3 % võrreldes 37,5 %ga ELis).

Sotsiaalvaldkonnas tekitab piiratud pakkumise tõttu jätkuvalt märkimisväärseid probleeme eluaseme taskukohasus. Liiga suurte eluasemekulude määr on Saksamaal ELiga võrreldes tõusnud märgatavalt kiiremini (1,1 protsendipunkti *vs*. 0,1 protsendipunkti), jõudes 2023. aastal keskmisest kõrgemale tasemele 13,0 % ja see näitaja on seega endiselt kategoorias „tähelepanu vajav“[295]. Kuigi taskukohasema eluaseme pakkumist toetatakse käimasolevate ja kavandatud poliitiliste algatustega, on see olukord eriti keeruline vaesuse riskiga inimeste jaoks, kelle puhul tõusis liiga suurte eluasemekulude määr 43,2 %ni (ELis 33,6 %). 2022. ja 2023. aasta kõrge inflatsiooni tingimustes vähenes leibkondade ostujõud ning vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga laste ja muu elanikkonna osakaal, mis oli 2023. aastal vastavalt 23,9 % ja 21,3 %, suurenes alates 2020. aastast (vastavalt + 1,6 ja + 0,9 protsendipunkti) ning on kategoorias „keskmine“.

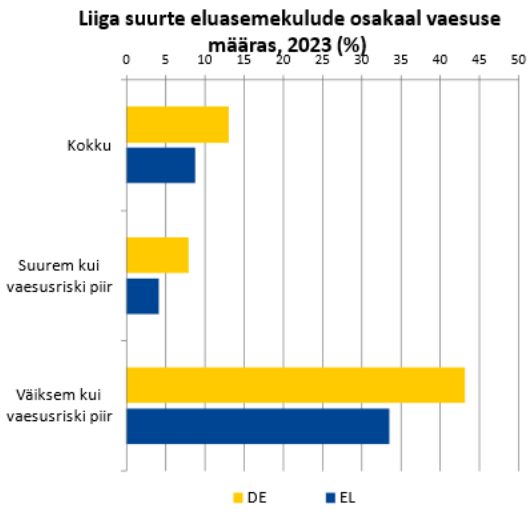

Allikas: Eurostat [tessi163], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

[295] Selle näitaja 2023. aasta andmete aegridades esineb katkemisi.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kolme näitaja puhul, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Saksamaa puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Eesti

Eestis esineb probleeme sotsiaalkaitse ja sotsiaalse kaasatuse valdkonnas. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal vähenes 1,0 protsendipunkti ja on tasemel 24,2 %. See näitaja on siiski endiselt üle ELi keskmise (21,3 %) ja liigitub 2023. aastal kategooriasse „tähelepanu vajav“. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk laste hulgas jääb kategooriasse „keskmisest parem“, kuigi see näitaja suurenes 1,7 protsendipunkti. Eakate ja puudega inimeste puhul on see risk aga ELi lõikes üks suuremaid (vastavalt 47 % ja 41 % *vs*. 19,8 % ja 28,8 % ELis). Sellega seoses tuleb märkida, et sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele vähenes 28,1 %lt 2022. aastal 27,7 %le 2023. aastal ning see näitaja jääb alla ELi keskmise (34,7 %), liigitudes seega kategooriasse „tähelepanu vajav“. Ebavõrdsus, mida mõõdetakse sissetulekukvintiilide suhte kordaja abil, suurenes 5,0lt 2021. aastal 5,4le 2023. aastal (ELi keskmine näitaja oli 2023. aastal 4,7) ning liigitub samuti kategooriasse „tähelepanu vajav“. Eestis on inimeste endi hinnangul põhineva rahuldamata arstiabivajaduse näitaja tasemel, mis on ELi kõrgeimate seas (2023. aastal 12,9 %, ELi vastav näitaja on 2,4 %), ja see näitaja liigitub kategooriasse „kriitiline olukord“. Tervishoiuteenuste kehva kättesaadavuse probleem püsib, kuna tervishoiutöötajate puudus suureneb, omaosaluse määr kulude katmisel on kõrge ja elanikkond vananeb kiiresti.

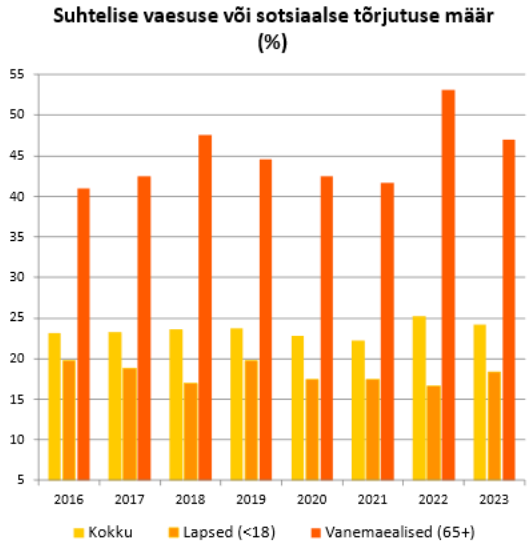

Allikas: Eurostat [ilc_peps01n], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Tööhõive määr suurenes 2023. aastal jätkuvalt, eelkõige paranes puudega inimeste tööhõivelõhe näitaja. Tööhõive määr oli 82,1 %, mis jäi ELi lõikes kategooriasse „väga tubli“, samal ajal kui pikaajalise töötuse määr (1,3 %) oli ELi lõikes „keskmisest parem“. Võttes aga arvesse reaalse SKP vähenemist 2023. aastal, tõusis töötuse määr 5,6 %lt 2022. aastal 6,4 %le 2023. aastal ja on seetõttu kategoorias „tähelepanu vajav“. Piirkondlikud erinevused töötuse näitaja puhul on märkimisväärsed – Eesti kirdeosas, mida iseloomustab tööstussektori ülekaal, on need näitajad palju suuremad (2023. aastal 10,1 %)[296]. Eestis on sooline tööhõivelõhe üks väiksemaid ELis ning selle näitaja poolest on riik olnud kolm viimast aastat kategoorias „väga tubli“. Samal ajal vähenes puudega inimeste tööhõivelõhe võrreldes 2022. aastaga märkimisväärselt (6,0 protsendipunkti) (20,2 % *vs*. 21,5 % ELis) ja on seega nüüd kategoorias „keskmisest parem“. Leibkonna kasutada olev kogutulu vähenes teist aastat järjest (130,5lt 2022. aastal 125,9le 2023. aastal) ja on nüüd kategoorias „tähelepanu vajav“.

Hariduse ja oskuste valdkonnas on Eestis toimunud positiivne areng. Täiskasvanuhariduses osalemise valdkonnas tehti märkimisväärseid edusamme, osalemise määr suurenes 33,9 %lt 2016. aastal 41,8 %le 2022. aastal (kategooria „keskmisest parem“, võrreldes ELi keskmisega, mis oli 2022. aastal 39,5 %). Lisaks paranes 2023. aastal vähemalt põhiliste digioskustega elanikkonna osakaal, mis on nüüd ka kategoorias „keskmisest parem“,

296 Eesti statistikaamet: Töötuse määr | Statistikaamet.

sama lugu on ka madala haridustasemega noorte osakaalu näitajaga, mis tegi läbi olulise paranemise ja jõudis varasemast kategooriast „tähelepanu vajav“ kategooriasse „keskmisest parem“.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kuuele näitajale, millest ühe puhul olukord aja jooksul ka halvenes, tehti järeldus, et **Eesti puhul esineb ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske, mistõttu on vaja riigi olukorda täiendavalt analüüsida teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Iirimaa

Tööhõive suurenes 2023. aastal veelgi, kuigi ebasoodsas olukorras olevad rühmad seisavad tööturule pääsemisel endiselt silmitsi märkimisväärsete takistustega. Hoolimata majanduskasvu tugevast aeglustumisest 2023. aastal jõudis tööhõive määr rekordiliselt kõrgele (79,1 %) (kategooria „keskmine“), seda nii rände kui ka tööturul osalemise kasvu tõttu. Üle aegade madalaimal tasemel töötuse määr (4,3 %) (kategooria „keskmisest parem“) kajastab endiselt pingelist tööturgu. Sooline tööhõivelõhe vähenes märkimisväärselt – 11,4 protsendipunktilt 2022. aastal 9,9 protsendipunktile 2023. aastal – ning on nüüd kategoorias „keskmisest parem“, seda tänu paindlikemate töövõimaluste loomisele ja lapsehoiutoetuste suurenemisele. Samal ajal on puudega inimeste tööhõivelõhe vaatamata viimastel aastatel toimunud mõningasele vähenemisele ELi keskmisest palju suurem – 36,7 protsendipunkti võrreldes 21,5 protsendipunktiga –, mis näitab endiselt liigitust „kriitiline olukord“. Seega võib alaesindatud ja ebasoodsas olukorras olevate rühmade, näiteks puudega inimeste, üksikvanemate, madala kvalifikatsiooniga inimeste, romade ja rändajate vähemuste tööalase konkurentsivõime suurendamine aidata reageerida olemasolevale ja tulevasele tööjõupuudusele ja oskuste nappusele. Seda lõhet püütakse vähendada uute teavitus- ja aktiveerimismeetmete abil, mida toetab ka ESF+. Lisaks kasvas Iirimaal 2023. aastal leibkonna kasutada olev kogutulu elaniku kohta ning see näitaja jääb kategooriasse „keskmine“.

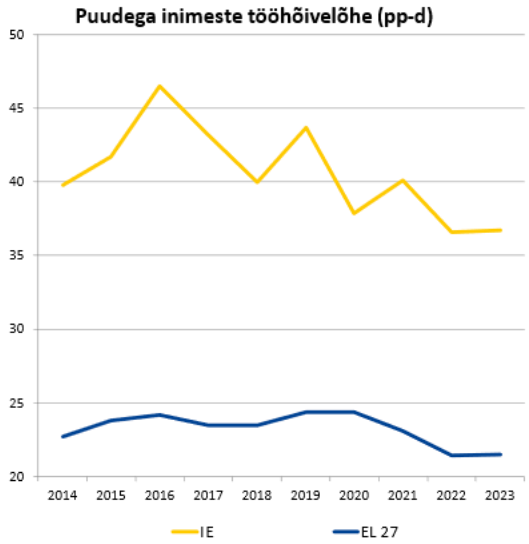

Märkus: aegrea katkemine Iirimaa puhul 2019. aastal.
Allikas: Eurostat [tepsr_sp200], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Iirimaa tulemused hariduse ja oskuste valdkonnas on head. Riik on endiselt haridussüsteemist varakult lahkumise määra poolest kategoorias „väga tubli“, seda hoolimata näitaja puhul esinenud kasvust (3,7 %lt 2022. aastal 4,0 %le 2023. aastal. Ka täiskasvanute osalemine õppes on Iirimaal tõenäolisem kui ELis keskmiselt, 48,3 % *vs*. 39,5 % ELis 2022. aastal (kategooria „keskmisest parem“). Lisaks on vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaal üks suuremaid ELis – 2023. aastal 72,9 % ja ELis 55,6 % –, mis tähendab, et riik liigitub taas kategooriasse „väga tubli“.

Iirimaa sotsiaalkaitsesüsteem suudab tulemuslikult vähendada vaesust, kuigi mõne rühma puhul on need riskid endiselt suuremad, ning alushariduse ja lapsehoiu valdkonna probleemid ei ole kuhugi kadunud. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski näitajad kogu elanikkonna ja laste puhul jäävad kategooriasse „keskmine“. Üksikvanemad, rändajad ja puudega inimesed on märkimisväärselt suuremas ohus. Mis puudutab sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele, siis Iirimaa jääb endiselt kategooriasse „väga tubli“ (57,8 % *vs*. 34,7 % ELis). Kuigi alla kolmeaastaste laste osalemine ametlikus lapsehoius suurenes 18,3 %lt 2022. aastal 22,1 %le 2023. aastal, on see näitaja endiselt kategoorias „tähelepanu vajav“, sest jääb tublisti alla ELi keskmisele (37,5 %). Hoolimata olukorra paranemisest on nii rahalisi kui ka mitterahalisi takistusi (kättesaadavus, süsteemi keerukus). Eluaseme kättesaadavus halvenes, sotsiaaleluasemete ootejärjekorrad olid pikad ja kodutus oli rekordiliselt suur, mis oli osaliselt tingitud üürnike vähestest õigustest. Kodutus suurenes kõige järsemalt laste ja üksikvanemaga perede seas.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kahe näitaja puhul, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Iirimaa puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Kreeka

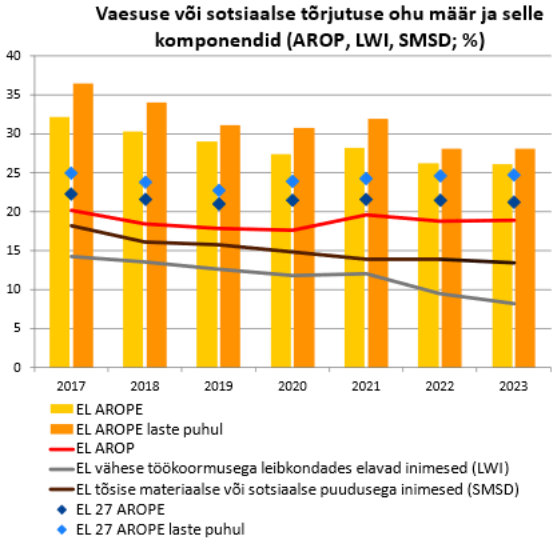

Allikas: Eurostat [ilc_peps01n], [tepsr_lm430], [ilc_li02], [tespm030], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

Arvestades kõrget inflatsiooni ja sotsiaalkulutuste vähenemist SKP osakaalus, seisab Kreeka silmitsi märkimisväärsete probleemidega sotsiaalkaitse ja sotsiaalse kaasatuse valdkonnas, kus enamik näitajaid paigutub kategooriasse „kriitiline olukord“. Täpsemalt vähenes vaesuse vähendamine sotsiaalsiirete (v.a pensionid) kaudu 2,1 protsendipunkti võrra vaid 18,2 %ni, mis on 16,5 protsendipunkti alla ELi keskmise. Kuigi vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal püsis pärast viimase kuue aasta aeglast paranemist suhteliselt stabiilsena 26,1 % juures, on see siiski tublisti üle ELi keskmise (21,3 %). Lisaks suurenes liiga suurte eluasemekuludega leibkondade osakaal 2023. aastal 28,5 %ni, mis on üks suuremaid ELis (keskmiselt 8,8 %). Samal ajal suurenes veelgi rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul, jõudes ühe kõrgeima tasemeni ELis (11,6 % 2023. aastal, seda võrreldes 9,0 %ga 2022. aastal ja 2,4 %ga ELis). Laste vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr (28,1 %) püsis stabiilsena, kuid on jätkuvalt üle ELi keskmise (24,8 %), mis näitab, et olukord on kategoorias „tähelepanu vajav“. Ebavõrdsus, mida mõõdetakse sissetulekukvintiilide suhte kordaja abil, on veidi suurenenud (5,3 *vs.* ELis 4,7) ja see näitaja on kõrge taseme tõttu samuti kategoorias „tähelepanu vajav“.

Kreeka tööturul esineb märkimisväärseid probleeme, eelkõige naiste ja noorte jaoks. 2023. aastal tõusis tööhõive määr jätkuva jõulise majanduskasvu tõttu 1,1 protsendipunkti võrra. Tööealisest elanikkonnast töötas aga ainult 67,4 %, mis jääb märkimisväärselt alla ELi keskmise (75,3 %). Tööhõive määra näitaja jääb kategooriasse „kriitiline olukord“, eriti naiste ja noorte hulgas. Vaatamata sellele, et naiste tööhõive määr 2023. aastal veidi (1,7 protsendipunkti) suurenes (57,6 %ni), on see ikka üks madalamaid ELis ja osutab ühele suurimale tööhõivelõhele (19,8 protsendipunkti). Mittetöötavate ja mitteõppivate noorte osakaal suurenes 0,6 protsendipunkti, jõudes 2023. aastal 15,9 %ni, mis on märkimisväärselt suurem kui ELi keskmine (11,2 %). Lisaks on leibkonna kasutada olev kogutulu elaniku kohta (2023. aastal 81,6 %) ELi lõikes (111,1 %) endiselt üks madalamaid, hoolimata sellest, et see suurenes 2022. aastaga võrreldes, mis viis näitaja kategooriast „kriitiline olukord“ kategooriasse „kehv, kuid paranemas“. Puudega inimeste tööhõivelõhe näitaja on Kreeka puhul siiski kategoorias „keskmine“.

Oskuste arendamine on Kreeka jaoks prioriteet, pidades eelkõige silmas digi- ja rohepööret ning tööjõupuuduse suurenemist peamistes sektorites. Viimase 12 kuu jooksul õppes osalenud täiskasvanute osakaal vähenes 16,0 %lt 2016. aastal 15,1 %le 2022. aastal, mis on üks ELi madalamaid tasemeid ja liigitub kategooriasse „kriitiline olukord“. Samal ajal olid 2023. aastal 52,4 %l täiskasvanutest (ELis 55,6 %) vähemalt põhilised digioskused (s.o kategooria „keskmine“). Põhioskuste näitaja on ELi madalaimate hulgas ja on teinud läbi ühe järsima languse. Teisest küljest vähenes madala haridustasemega noorte osakaal 2022.–2023. aastal 0,4 protsendipunkti võrra ja jäi tublisti alla ELi keskmise (3,7 % *vs*. 9,5 % ELis), mis tähendab, et Kreeka kuulub kategooriasse „väga tubli“ asetuvate riikide hulka.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud üheksa näitaja puhul, tehti järeldus, et **Kreeka puhul esineb ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske, mistõttu on vaja riigi olukorda täiendavalt analüüsida teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Hispaania

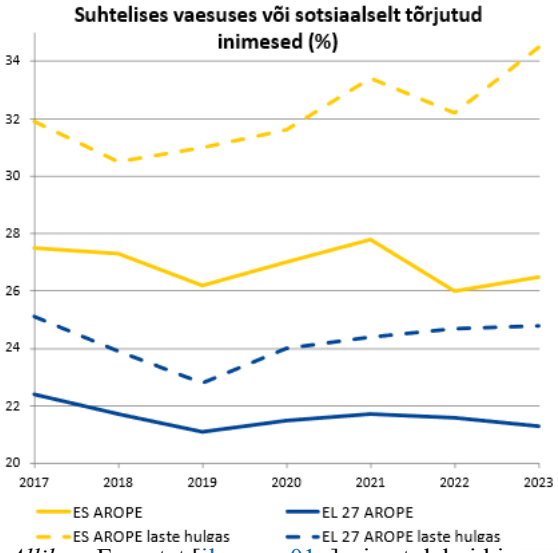

Allikas: Eurostat [ilc_peps01n], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Hispaania puhul esineb probleeme sotsiaalkaitse ja sotsiaalse kaasatuse valdkonnas. 2023. aastal suurenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga elanikkonna osakaal üldiselt ja laste hulgas vastavalt 26,5 %ni ja 34,5 %ni, mis on märkimisväärselt üle ELi keskmise (21,3 % ja 24,8 %) ning liigitub kategooriasse „kriitiline olukord“. See on osaliselt tingitud sotsiaalkaitsesüsteemi piisavuse ja katvusega seotud probleemidest, piirkondlikest erinevustest avalikele teenustele juurdepääsul ja püsivalt suurest palgavaesusest. Hoolimata mõningasest paranemisest on sissetulekute ebavõrdsus, mida mõõdetakse sissetulekukvintiilide suhte kordaja abil, 2023. aastal endiselt suur (5,5 võrreldes 4,7ga ELis) ja see näitaja on kategoorias „tähelepanu vajav“. Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele kahanes 2023. aastal 22,9 %le (ELis 34,7 %), see näitaja halvenes kahel järjestikusel aastal ja on nüüd kategoorias „kriitiline olukord“. Sotsiaalsiirete tõhusus on eriti madal laste vaesusriski vähendamisel (17,0 % *vs*. 41,4 % ELis). Teisest küljest liigitub alla kolmeaastaste laste osakaal ametlikus lapsehoius Hispaania puhul kategooriasse „keskmisest parem“.

Hispaania tööturu olukord on märkimisväärselt paranenud, kuid seisab endiselt silmitsi probleemidega. Tööhõive määr kasvas 2023. aastal märkimisväärselt 70,5 %ni (ELis 75,3 %), liikudes kategooriast „kriitiline olukord“ kategooriasse „kehv, kuid paranemas“[297]. Selle ajendiks oli jõuline majanduskasv, väljaspool ELi sündinud inimeste laialdane tööhõivesse kaasamine ja tööhõive kasv kaubanduses ning tehnika- ja teadusvaldkonnas, samuti töökohtade loomine avalikus sektoris. Töötuse määra (12,2 %), sealhulgas pikaajalise töötuse määra (4,3 %) näitaja on samuti kategoorias „kehv, kuid paranemas“, kuna töötus on hoolimata suurest töötuse määra langusest endiselt väga kõrgel tasemel, eriti just vanemaealiste töötajate puhul ja Kanaari saartel. Nende noorte osakaal, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noored), vähenes jätkuvalt (2023. aastal 12,3 %le), on aga endiselt suur, mis tähendab, et olukord on „tähelepanu vajav“. Puudega inimeste tööhõivelõhe, mis on üks ELi väiksemaid ja väheneb, asetab Hispaania kategooriasse „väga tubli“ kuuluvate riikide hulka. Ning lõpetuseks, 2023. aastal oli leibkonna kasutada olev reaalne kogutulu elaniku kohta „kehv, kuid paranemas“, sest selle näitaja puhul oli kasv märkimisväärne.

Hispaanial on probleeme seoses noorte haridus- ja koolitussüsteemist varakult lahkumisega, kuid digioskuste valdkonnas on riigi tulemused head. Madala haridustasemega noorte osakaal vähenes 2023. aastal veidi, st 13,7 %le (ELi näitaja on 9,5 %), kuid on endiselt suur ja näitaja paigutub kategooriasse „kriitiline olukord“. Sellega seotud piirkondlikud erinevused on hoolimata vähenemisest 2023. aastal endiselt märkimisväärsed, eriti suured lõuna- ja idapoolsetes piirkondades ning halveneva

[297] Hispaania tööturunäitajate määratlus erineb 2022. ja 2023. aasta tavapärastest näitajatest (vt Eurostati metaandmed).

suundumusega lõunapoolsetes piirkondades ja Kanaari saartel. Üldiselt liigitati täiskasvanute osalemine õppes tasemel 34,1 % 2022. aastal kategooriasse „keskmine“ (ELis 39,5 %), kuna võrreldes 2016. aastaga kasvas näitaja 3,7 protsendipunkti. Teisest küljest toetavad Hispaania tulemused digioskuste valdkonnas (kategooria „keskmisest parem“) hästi rohe- ja digipööret.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kuuele näitajale, millest ühe puhul olukord aja jooksul ka halvenes, tehti järeldus, et **Hispaania puhul esineb ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske, mistõttu on vaja riigi olukorda täiendavalt analüüsida teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Prantsusmaa

Tööturg oli 2023. aastal jätkuvalt dünaamiline, hoolimata majanduse aeglustumisest aasta teisel poolel ja suurenevatest pakkumisega seotud probleemidest. 2023. aastal tõusis tööhõive määr 74,4 %ni, samal ajal kui töötuse määr püsis 7,3 % tasemel, mis on madalaim tase alates 2008. aastast, kuid äärepoolseimate piirkondade tulemused olid märkimisväärselt halvemad. Mõlemad näitajad on kategoorias „tähelepanu vajav“, kuna suhteline tulemuslikkus on mõnevõrra halvenenud[298]. Noorte töötuse määr veidi vähenes (–0,1 protsendipunkti 17,2 %le), kuid mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored) osakaal suurenes 12,3 %ni ja on nüüd samuti kategoorias „tähelepanu vajav“. Teatavate haavatavate rühmade, eelkõige väljaspool ELi sündinute ja madala haridustasemega inimeste puhul on tööturule integreerumine endiselt raskendatud. Soolise tööhõivelõhe poolest on olukord „keskmisest parem“ (2023. aastal 5,5 protsendipunkti *vs*. 10,2 protsendipunkti ELis) ja paraneb jätkuvalt. Puudega inimeste tööhõivelõhe on alates 2020. aastast vähenenud, jõudes 2023. aastal 19,9 protsendipunktini (ELis 21,5 protsendipunkti) ja on nüüd ka kategoorias „keskmisest parem“.

Hoolimata suhteliselt suurtest investeeringutest sotsiaalkaitsesse, on vaesusrisk viimastel aastatel suureneva ebavõrdsuse tingimustes suurem. Kokkuvõttes on Prantsusmaa näitaja „sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele“ kategoorias „keskmisest parem“ (2023. aastal 41,9 % ja ELis 34,7 %). Pärast märkimisväärset kasvu 2022. aastal vähenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal 2023. aastal 0,3 protsendipunkti ehk 20,4 %le, mis on alla ELi keskmise 21,3 % (kategooria „keskmine“)[299]. Samuti langes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga laste määr (0,5 protsendipunkti) 2023. aastal 26,6 %le, kuid on endiselt üle ELi keskmise (24,8 %) ja jääb jätkuvalt kategooriasse „tähelepanu vajav“. Leibkonna kasutada olev kogutulu elaniku kohta kasvas 2023. aastal vähem kui ELi keskmine. Ebavõrdsus, mida mõõdetakse sissetulekukvintiilide suhte kordaja abil, jäi kategooriasse „keskmine“, kuigi see on alates 2018. aastast suurenenud. Prantsusmaa äärepoolseimate piirkondade tulemused on kõigis sotsiaalvaldkonna tulemustabeli valdkondades märkimisväärselt kehvemad kui Prantsusmaa emamaa tulemused.

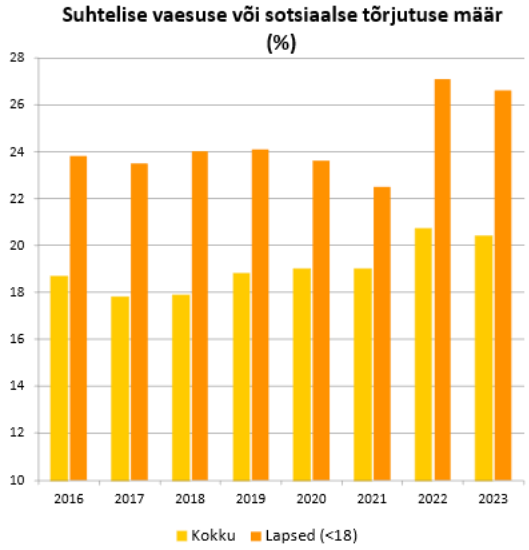

Allikas: Eurostat [ilc_peps01n], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Võrdsete võimaluste näitajate poolest on Prantsusmaa tulemused üldiselt head. Vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaalu ning madala haridustasemega noorte osakaalu poolest on riigi tulemused kategoorias „keskmine“ (vastavalt 59,7 % ja 7,6 %

[298] Prantsusmaa tööturunäitajate määratlus erineb 2022. ja 2023. aasta tavapärastest näitajatest (vt Eurostati metaandmed).

[299] Aegridade katkemised 2020. ja 2022. aastal. Sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleval Prantsusmaa statistikal põhinev uuring hõlmab 2022. aastal esimest korda nelja ülemeredepartemangu (Prantsuse Guajaana, Réunion, Martinique ja Guadeloupe) andmeid.

2023. aastal). Lastehoiuasutustes käivate kuni kolmeaastaste laste osakaalu poolest kuulub Prantsusmaa kategooriasse „väga tubli“ paigutuvate riikide hulka. Siiski iseloomustab riigi haridussüsteemi ka halbade õpitulemuste suur osakaal ja suur ebavõrdsus, mis kajastus ka 2022. aasta PISA testi tulemustes. Kvalifitseeritud töötajate puudus on üks peamisi takistusi värbamisel ning võib takistada rohe- ja digipööret.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „tähelepanu vajav“ on antud viiele näitajale, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Prantsusmaa puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Horvaatia

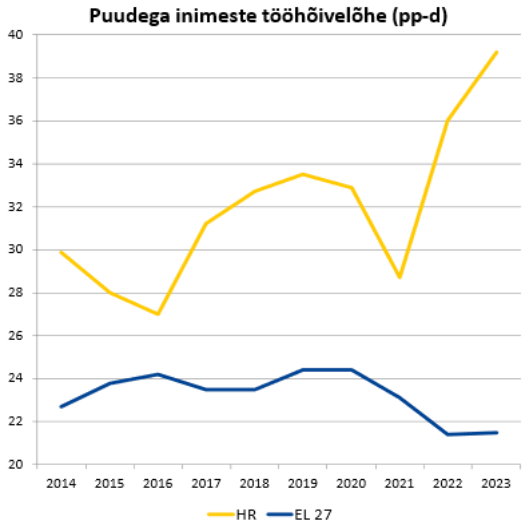

Märkus: aegrea katkemine Horvaatia puhul 2023. aastal.
Allikas: Eurostat [tesp_sp200], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Tööturg jätkab kasvutendentsi, kuid haavatavad rühmad seisavad silmitsi suurte probleemidega. Hoolimata pidevast paranemisest alates 2021. aastast on tööhõive määr endiselt märkimisväärselt madalam kui ELi keskmine (70,8 % *vs*. 75,3 % 2023. aastal) ja see näitaja kuulub kategooriasse „kriitiline olukord“ kolmandat aastat järjest. 2023. aastal vähenesid töötuse ja pikaajalise töötuse määrad ikka veel suhteliselt suure majanduskasvu toel, jõudes vastavalt 6,1 % ja 2,1 %ni (vastavalt kategooriad „keskmisest parem“ ja „keskmine“). Pärast olulist paranemist oli näitaja „leibkonna kasutada olev reaalne kogutulu elaniku kohta“ tasemel 130,6 (ELis 111,1) kategoorias „keskmisest parem“ . Siiski on mõnedel haavatavatel rühmadel, näiteks vanemaealistel ja madala kvalifikatsiooniga töötajatel, jätkuvalt raskusi kvaliteetsete töökohtade leidmisel. Puudega inimeste tööhõivelõhe liigitus 2023. aastal kategooriasse „kriitiline olukord“ (39,2 protsendipunkti *vs*. 21,5 protsendipunkti ELis) ning see näitaja halvenes juba teist korda. Seevastu soolise tööhõivelõhe näitaja oli kategoorias „keskmisest parem“ – 7,7 protsendipunkti (ELis 10,2 protsendipunkti). Mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored) osakaalu näitaja paranes ja oli 2023. aastal kategoorias „keskmine“ (11,8 % *vs*. EL 11,2 %), kuigi üle poole noortest on mitteaktiivsed.

Horvaatial on probleeme elukestva õppe ja oskuste omandamise valdkonnas. Madala haridustasemega noorte osakaalu poolest oli riik 2023. aastal kategooriasse „väga tubli“ kuuluvate riikide hulgas, see näitaja oli 2,0 % (ELi keskmine näitaja on 9,5 %). Samal ajal suurenes ametlikus lapsehoius olevate alla kolmeaastaste laste osakaal 2023. aastal 29,6 %ni (27,5 %lt 2022. aastal) ja liigitub nüüd kategooriasse „keskmine“, kuigi see jääb 7,9 protsendipunkti alla ELi keskmise. Hoolimata sellest, et tööturul esineb siiani oskuste nõudlusele mittevastavust, osales 2022. aastal viimase 12 kuu jooksul õppes ainult 23,3 % Horvaatia täiskasvanutest, samas kui ELis oli see osakaal 39,5 %, ning Horvaatia 2016. aasta tasemega (26,9 %) võrreldes see näitaja langes. See seab ohtu potentsiaali suurendada tööjõu tulevast konkurentsivõimet, samuti ohustab see rohe- ja digipööret ning olukord on kategoorias „tähelepanu vajav“. Kuigi vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaal oli 2023. aastal 59,0 % (ELis 55,6 %), on ka see näitaja nüüd kategoorias „tähelepanu vajav“, sest alates 2021. aastast on olukord märkimisväärselt halvenenud (4,4 protsendipunkti võrra).

Horvaatias esineb mõningaid probleeme sotsiaalkaitse ja sotsiaalse kaasatuse valdkonnas. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr on kogu elanikkonna puhul endiselt kategoorias „keskmine“ (20,7 % *vs*. EL 21,3 %) ja laste puhul „keskmisest parem“ (17,3 % *vs*. EL 24,8 %), kuid puudega inimeste puhul kõrgem kui ELi keskmine(37,5 % *vs*. 28,8 %). Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele on olnud alates 2020. aastast kategoorias „kriitiline olukord“ ja oli 2023. aastal märkimisväärselt väiksem kui ELi keskmine (20,9 % *vs*. 34,7 %). See nõuab hoolikat jälgimist ka seoses kõrge elukallidusega. Lisaks saavutas ebavõrdsus, mida mõõdetakse sissetulekukvintiilide suhte kordaja abil, kõrgeima taseme alates 2018. aastast ja jõudis 2023. aastal tasemele 4,91 (ELis 4,7) ja on

nüüd kategoorias „tähelepanu vajav“. Liiga suurte eluasemekulude määr ja rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul on kategoorias „keskmisest parem“.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kuuele näitajale, tehti järeldus, et **Horvaatia puhul esineb ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske, mistõttu on vaja riigi olukorda täiendavalt analüüsida teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Itaalia

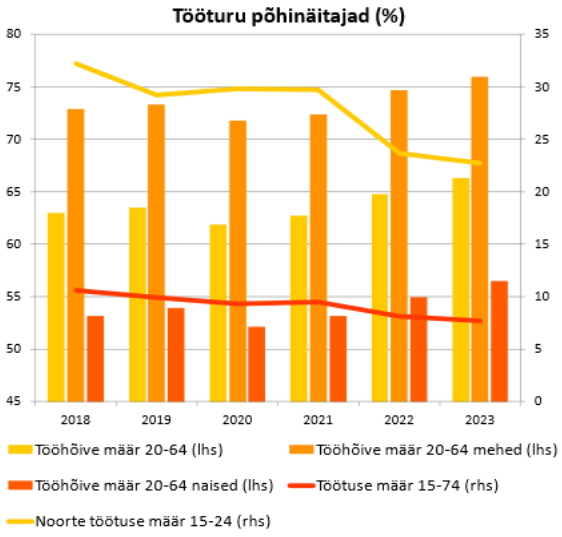

Märkus: 2018. aasta andmete aegridades esineb katkemisi.

Vaatamata tööhõive jõudsale taastumisele esineb Itaalia tööturul olulisi probleeme. Kuigi tööhõive määr jõudis 2023. aastal rekordilise 66,3 %ni, on see hoolimata majanduskasvu aeglustumisest endiselt 9,0 protsendipunkti alla ELi keskmise ja see näitaja liigitub kategooriasse „kehv, kuid paranemas“. Eriti maha jääb tööturu olukord lõunas (52,5 %) ja saartel (51,5 %). Kuigi töötuse määr (7,7 %) ja pikaajalise töötuse määr (4,2 %) 2023. aastal vähenesid, on need näitajad endiselt ELi kõrgeimate hulgas ja liigituvad vastavalt kategooriatesse „tähelepanu vajav“ ja „kriitiline olukord“. Samuti jääb soolise tööhõivelõhe näitaja kategooriasse „kriitiline olukord“ (2023. aastal 19,5 protsendipunkti), olles üle kahe korra suurem ELi keskmisest näitajast, lisaks ei ole olukord viimase kümne aasta jooksul märkimisväärselt paranenud. Arvestades demograafiliste probleemide pealetungi, on jätkuvalt probleemiks tööturul osalemise madal määr, seda eelkõige naiste ja noorte hulgas. Teisest küljest on Itaalia puudega inimeste tööhõivelõhe osas endiselt kategooriasse „väga tubli“ kuuluvate riikide hulgas. Ja veel, leibkonna kasutada olev kogutulu elaniku kohta vähenes Itaalias 2023. aastal 94,0 %ni võrreldes 2008. aastaga (ELi keskmine oli 111,1 %) ja liigitub kategooriasse „kriitiline olukord“.

Noorte olukord on paranenud, kuid Itaalial on probleeme täiskasvanuharidusega. 2022. aastal oli õppes osalenud täiskasvanute osakaal 29,0 % (võrreldes 39,5 %ga ELis ja 33,9 %ga 2016. aastal) ning olukord liigitub kategooriasse „tähelepanu vajav“[300]. Lisaks olid 2023. aastal ainult 45,8 %l Itaalia täiskasvanutest vähemalt põhilised digioskused, mistõttu jäi näitaja samuti kategooriasse „tähelepanu vajav“, pidades eelkõige silmas rohe- ja digipöörde vajadusi. Seevastu vaadates madala haridustasemega noorte määra ja nende noorte määra, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noored), siis on olukord paranenud, need näitajad langesid vastavalt 1,0 protsendipunkti ja 2,9 protsendipunkti võrra ning liigitusid nüüd kategooriasse „kehv, kuid paranemas“. Haridussüsteemist varakult lahkumine on siiski märkimisväärselt suurem kolmandate riikide kodanike seas (29,5 %) kui Itaalia oma kodanike seas (9,0 %). Itaalias on NEET-noorte osakaal endiselt üks ELi kõrgemaid (16,1 % *vs*.11,2 % ELis) (kategooria „kehv, kuid paranemas“) ning endiselt valmistab probleeme õpilaste põhioskuste halb tase.

Sotsiaalvaldkonnas on tehtud edusamme, kuid arenguruumi veel jagub. 2023. aastal vähenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal nii kogu elanikkonna kui ka laste seas vastavalt 1,6 protsendipunkti ja 1,4 protsendipunkti (vastavalt kategooriad „keskmisest parem“ ja „kehv, kuid paranemas“), mis oli tingitud rahalise vaesuse ohus olevate inimeste ja väga madala tööhõivega leibkondades elavate inimeste arvu vähenemisest. Mõlemad määrad – 22,8 % ja 27,1 % – on aga endiselt üle ELi keskmise. Sotsiaalsiirded (v.a pensionid), nagu üldine lapsetoetus, vähendasid rahalist vaesust 30,5 %

300 Selle näitaja 2023. aasta andmete aegridades esineb katkemisi.

(näitaja jääb kategooriasse „keskmisest parem“). Piirkondlikud erinevused on siiski suured ning suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse all kannatavate inimeste osakaal kasvas paralleelselt absoluutses vaesuses elavate inimeste suure ja püsiva osakaaluga (2023. aastal 9,8 %) (pandeemiaeelne tase: 7,6 %).

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kuuele näitajale, tehti järeldus, et **Itaalia puhul esineb ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske, mistõttu on vaja riigi olukorda täiendavalt analüüsida teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Küpros

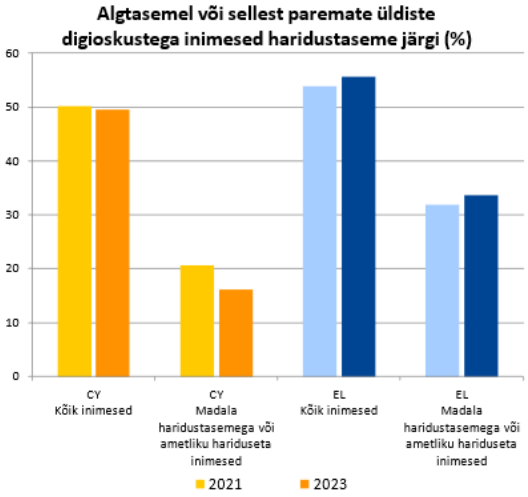

Allikas: Eurostat [isoc_dskl_i2l], Euroopa statistikasüsteemi IKT uuring.

Oskuste arendamine on halvenenud ja esile kerkivad uued probleemid. Madala haridustasemega noorte osakaal suurenes järsult (8,1 %lt 2022. aastal 10,4 %le 2023. aastal) ning sellega seoses on olukord nüüd „tähelepanu vajav“. Samas on suur ka oskuste mittevastavus nõudlusele: 2022. aastal oli 31,8 % töötavatest inimestest oma töökoha jaoks ülekvalifitseeritud, st 9,6 protsendipunkti rohkem kui ELis keskmiselt. Digioskuste tase on langenud ja eriti madal, 2023. aastal on vähemalt põhilised digioskused ainult 49,5 %l täiskasvanutest (ELis 55,6 %) ning olukord on endiselt kategoorias „tähelepanu vajav“. Lisaks puuduvad enam kui pooltel õpilastest põhioskused matemaatikas (53,2 %) ja lugemises (60,6 %), see osakaal on üks suurimaid ELis. Ainult 11,2 % kõigist kõrghariduse omandanutest olid 2021. aastal STEM-erialade üliõpilased, mis on üks ELi madalamatest näitajatest (ELi keskmine on 25,4 %), samas kui nõudlus STEM-valdkonna töökohtade järele on prognooside kohaselt 2032. aastaks 50 % suurem kui 2021. aasta pakkumine. Viimase 12 kuu jooksul õppes osalenud täiskasvanute osakaal on madal – 2022. aastal 28,3 % (ELis 39,5 %) ning võrreldes 44,8 %ga 2016. aastal on näitaja läbi teinud suure languse ja olukord on „tähelepanu vajav“. Teisest küljest oli ametlikke lapsehoiuteenuseid kasutavate alla kolmeaastaste laste osakaal Küprosel 2023. aastal 36,9 % (võrreldes ELi 37,5 %ga), pärast märkimisväärset kasvu võrreldes eelmise aastaga ning siin on olukord „keskmisest parem“.

Küprose tööturg toimib üldiselt hästi, kuid mõned elanikkonnarühmad on endiselt keerulises olukorras. 2023. aastal oli majanduskasv suhteliselt stabiilne, tööhõive määr tõusis 2023. aastal 79,5 %ni (EL 75,3 %) ning töötuse määr ja pikaajalise töötuse määr langesid vastavalt 5,8 %le ja 1,8 %le (vastavalt kategoorias „keskmisest parem“, „keskmisest parem“ ja „keskmine“). Sooline tööhõivelõhe ja puudega inimeste tööhõivelõhe jäävad vastavalt kategooriatesse „keskmisest parem“ ja „keskmine“. Samal ajal on mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored) osakaal endiselt suur – 13,9 % võrreldes 11,2 %ga ELis, seda isegi pärast 0,8 protsendipunkti suurust vähenemist ja näitaja liigitub kategooriasse „kriitiline olukord“. Leibkonna kasutada olev reaalne kogutulu elaniku kohta on endiselt väike, ehkki 2008. aasta tasemest suurem ja võrreldes 2021. aasta näitajaga võrreldes veidi vähenenud („keskmine“).

Küprose sotsiaalkaitsesüsteem toimib heade sotsiaalsete tulemuste edendamiseks hästi. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk kogu elanikkonna ja laste puhul oli 2023. aastal 16,7 % (ELis kogu elanikkonna puhul 21,3 % ja laste puhul 24,8 %), mis tähendab, et riigi tulemused on mõlema näitaja puhul kategoorias „keskmisest parem“. See on tihedalt seotud reaaltulu stabiilse taseme ja jaotusega 2022. aastal, mis kajastab ka seda, et hinnatõus 2022. aasta algul aeglustus. See kajastab muu hulgas ka sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele, mis on kategoorias „keskmine“ (30,5 % *vs*. 34,7 % ELis), ja seda, et liiga suurte eluasemekulude määr on madal, tänu millele kuulub Küpros selle näitaja poolest kategooriasse „väga tubli“. Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul on tasemel 0,1 %, mis on üks ELi madalamaid ja kuulub kategooriasse „keskmisest parem“.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud nelja näitaja puhul, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Küprose puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Läti

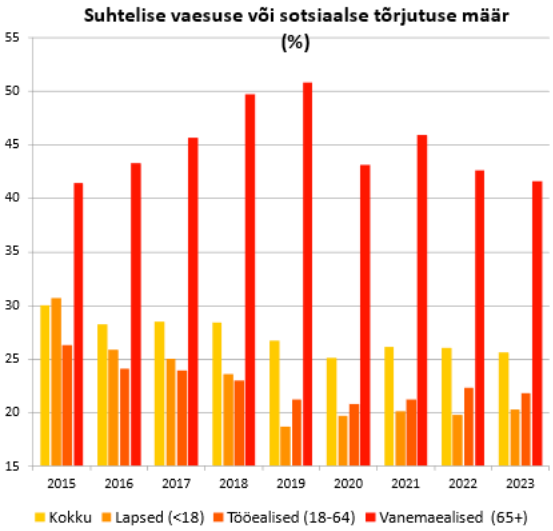

Allikas: Eurostat [ilc_peps01n], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Sotsiaalvaldkonna probleemid on märkimisväärsed, eriti eakate jaoks. Majanduse kokkutõmbumise taustal oli vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal 2023. aastal endiselt kategoorias „kriitiline olukord“ ehk 25,6 % (ELi keskmine oli 21,3 %), ehkki võrreldes 2022. aastaga vähenes see näitaja 0,4 protsendipunkti. Laste puhul suurenes see näitaja 19,8 %lt (2022. aastal) 20,3 %le ja paigutus kategooriasse „keskmine“. Teisest küljest oli see eriti kõrge vanemate inimeste puhul – 41,6 %, mis on üle kahe korra suurem kui ELi keskmine (19,8 %). Samal ajal vähenes sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele 25,0 %lt 2022. aastal 23,5 %le 2023. aastal (ELis 34,7 %) ja on kategoorias „tähelepanu vajav“. Sissetulekute ebavõrdsus, mida mõõdetakse sissetulekukvintiilide suhte kordaja abil, on püsinud viimase kolme aasta jooksul kategoorias „kriitiline olukord“, kusjuures näitaja väärtus on üks suurimaid ELis (2023. aastal 6,2 *vs*. 4,7 ELis). Hiljutise miinimumsissetuleku reformiga ja miinimumpalga tõstmisega 2024. aastal 700 euroni püütakse lahendada suurest vaesusriskist ja ebavõrdsusest tulenevaid probleeme, kuid tulemusi ei ole veel näha. Ja lõpetuseks, rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul osutab jätkuvalt kriitilisele olukorrale, mis mõjutas 2023. aastal 7,8 % elanikkonnast (ELis 2,4 %) ja on alates 2021. aastast peaaegu kahekordistunud.

Hariduse ja oskuste näitajad on endiselt kategoorias „keskmine“, kuid on halvenenud. Täiskasvanute osalemine õppes (viimase 12 kuu jooksul) vähenes 2022. aastal (34,1 % *vs*. 39,5 % ELis), samamoodi vähenes ka vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaal 50,8 %lt 2021. aastal 45,3 %le 2023. aastal (ELis 55,6 %). See näitaja on nüüd kategoorias „tähelepanu vajav“, mis võib negatiivselt mõjutada Läti digipööret. Madala haridustasemega noorte osakaal suurenes 2023. aastal veidi, st 7,7 %ni (ELi näitaja on 9,5 %), ehkki varasematel aastatel oli see näitaja paranenud. Jälgitakse kutsehariduse ja -õppe reformi käsitlevate hiljutiste meetmete mõju selles valdkonnas.

Tänu pandeemiajärgsele taastumisele tööturg stabiliseerus. 2023. aastal tõusis tööhõive määr 77,5 %le (2022. aasta 77,0 %lt), mistõttu jääb näitaja teist aastat järjest kategooriasse „keskmine“. Soolise tööhõivelõhe näitaja poolest on Läti jätkuvalt kategooriasse „väga tubli“ kuuluvate riikide hulgas ja NEET-noorte määra poolest kategoorias „keskmine“. Puudega inimeste tööhõivelõhe näitaja on kategoorias „keskmisest parem“, kuna kahanes 2023. aastal 18,5 protsendipunktile (ELis 21,5 protsendipunkti), seda võrreldes 20,8 protsendipunktiga 2022. aastal.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud viie näitaja puhul, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Läti puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Leedu

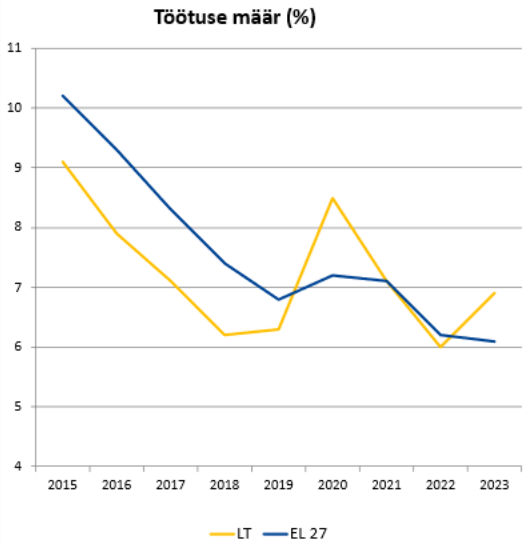

Allikas: Eurostat [une_rt_a], ELi tööjõu-uuring.

Leedu tööturu olukord on 2023. aastal majanduskasvu aeglustumise tagajärjel veidi halvenenud. Töötuse määr suurenes 2023. aastal 0,9 protsendipunkti võrra 6,9 %ni ja on nüüd üle ELi keskmise (6,1 %). See tähendab, et kahel järjestikusel aastal on tulemused suhtelises arvestuses halvenenud (2021. aasta kategooriast „keskmisest parem" langesid tulemused 2022. aastal tasemele „keskmine" ja 2023. aastal tasemele „tähelepanu vajav"). Samas kajastub töötuse määra kasvus ka see, et riiki on tulnud hulgaliselt Ukraina sõja eest põgenevaid inimesi, kelle tööhõive dünaamika on erinev. See võis tööturu näitajaid ajutiselt mõjutada. Sellest hoolimata püsis pikaajalise töötuse määr kategoorias „keskmine". Tööhõive määra osas on olukord „tähelepanu vajav". Kui enamikus ELi liikmesriikides see näitaja suurenes, siis Leedus vähenes see 2023. aastal 78,5 %le (2022. aasta 79,0 %lt), kuigi see on endiselt tublisti üle ELi keskmise (2023. aastal 75,3 %). Samuti suurenes nende noorte osakaal, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noored), 2023. aastal 13,5 %ni ehk 2,8 protsendipunkti (ELis 11,2 %), mis tähendab, et olukord on „tähelepanu vajav". Puudega inimeste tööhõive olukord on paranenud, nagu näitab nende tööhõivelõhe vähenemine 35,0 protsendipunktilt 2022. aastal 32,4 protsendipunktile 2023. aastal (ELis 21,5 protsendipunkti), kuid suhtelises arvestuses jääb see näitaja endiselt kategooriasse „kriitiline olukord", nagu näitab sotsiaalvaldkonna tulemustabeli puudega inimeste tööhõivelõhet käsitlev põhinäitaja.

Kuigi 2022. aasta rekordiliselt kõrge inflatsioon aeglustus 2023. aastal, seisab Leedu endiselt silmitsi sotsiaalse kaasatuse ja sotsiaalkaitsega seotud probleemidega. Kuigi sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele jääb kategooriasse „keskmine", on sotsiaaltoetuste ja pensionide piisavus ja katvus endiselt väike. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal vähenes vaid 0,3 protsendipunkti võrra, jõudes 2023. aastal 24,3 %ni ning on suurem kui ELi keskmine näitaja (21,3 %), liigitudes kategooriasse „tähelepanu vajav". Puudega inimeste puhul on see määr üks kõrgemaid ELis – 42,7 %. Ebavõrdsus, mida mõõdetakse sissetulekukvintiilide suhte kordaja abil, on üks ELi suuremaid (6,3 *vs*. 4,7), mis näitab, et olukord on kolmandat aastat järjest kategoorias „kriitiline". Teisest küljest on liiga suurte eluasemekulude määr kategoorias „keskmisest parem" ning vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga laste osakaal on kategoorias „keskmine".

Kuna rohe- ja digipöördega kaasnevad muutused on kiired, on jätkuvalt probleeme oskuste arendamise valdkonnas. Täiskasvanute osalemine õppes viimase 12 kuu jooksul oli 2022. aastal märkimisväärselt alla ELi keskmise (27,4 % *vs*. 39,5 %) ja näitaja on seega kategoorias „tähelepanu vajav". Teisest küljest suurenes vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaal 2023. aastal 52,9 %ni (48,8 %lt 2022. aastal), seda võrreldes 55,6 %ga ELis (nüüd kategoorias „keskmine"). Alla kolmeaastaste laste osakaal ametlikus lapsehoius vähenes 2023. aastal 19,9 %le (2022. aastal 22,8 %), mis katkestas 2021.–2022. aastal täheldatud positiivse suundumuse ja paigutas näitaja kategooriasse „tähelepanu vajav". Hoolimata 1,6 protsendipunkti suurusest kasvust oli 2023. aastal madala haridustasemega noorte osakaal 6,4 %, st endiselt alla ELi keskmise (9,5 %) ja näitaja jääb seega kategooriasse „hea, kuid vajab jälgimist".

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kaheksale näitajale, millest ühe puhul olukord aja jooksul ka halvenes, tehti järeldus, et **Leedu puhul esineb ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske, mistõttu on vaja riigi olukorda täiendavalt analüüsida teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Luksemburg

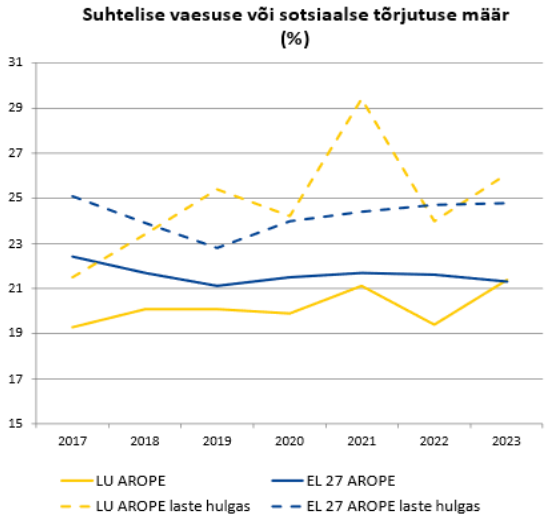

Märkus: aegridade katkemised 2020., 2021. ja 2022. aastal.

Luksemburgi sotsiaalne olukord halvenes 2023. aastal ja püsivad eluasemekuludega seotud probleemid. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal kogu elanikkonnas on 21,4 % (võrreldes 21,3 %ga ELis) ja eriti suur on see osakaal laste seas (26,1 % *vs*. 24,8 % ELis), näitaja halvenes 2023. aastal oluliselt nii absoluut- kui ka suhtelises arvestuses. Seda võib seostada suurenenud inflatsiooniga, millel on negatiivne mõju tõsisele materiaalsele või sotsiaalsele puudusele, ning püsivalt suure palgavaesusega. Samuti vähenes sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele 6 protsendipunkti 27,4 %le (*vs*. 34,7 % ELis). Kõik kolm näitajat on kategoorias „tähelepanu vajav". Eluasemekulud koormavad jätkuvalt kodumajapidamiste eelarvet: liiga suurte eluasemekuludega inimeste osakaal on suur ja kasvab veelgi ning teist aastat järjest ja pärast selle näitaja üht järsemat tõusu on see endiselt kategoorias „kriitiline olukord" (22,7 % võrreldes 8,8 %ga ELis). See on peamiselt tingitud rahvastiku kasvust ja eluasemete piiratud pakkumisest, samuti suurtest sissetulekute erinevustest Luxembourgi linnas, mis mõjutab eluasemele juurdepääsu. Teisest küljest on ametlikes lastehoiuasutustes osalevate alla kolmeaastaste laste osakaal Luksemburgis üks suurimaid ja suurenes 54,7 %lt 2022. aastal 60,0 %le 2023. aastal (ELis 37,5 %). Lisaks on näitaja „rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul" kategoorias „keskmisest parem".

Hiljutised suundumused viitavad tööturunäitajate aeglasemale paranemisele. Majanduskasvu aeglustumise ja püsiva tööjõupuuduse tingimustes püsis tööhõive määr 2023. aastal 74,8 % tasemel, mis on veidi alla ELi keskmise. Töötuse määr tõusis 5,2 %ni ja on nüüd kategoorias „tähelepanu vajav", kuna näitaja on kahe järjestikuse aasta jooksul suhtelises arvestuses halvenenud (eelmisel kahel aastal oli see näitaja vastavalt „keskmisest parem" ja „keskmine"). Lisaks suurenes pikaajaline töötus 2023. aastal märkimisväärselt – 0,4 protsendipunkti, jõudes 1,7 %ni, olles jõudnud varasemalt tasemelt tagasi madalale pandeemiaeelsele tasemele; see näitaja on nüüd samuti kategoorias „tähelepanu vajav", nagu ka puudega inimeste tööhõivelõhe (23,7 protsendipunkti *vs*. 21,5 protsendipunkti ELis) pärast 15,2 protsendipunkti suurust kasvu 2023. aastal. Nende noorte osakaal, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noored), suurenes 2023. aastal 8,5 %ni, mis tähendab, et olukord on „hea, kuid vajab jälgimist".

Luksemburgi tulemused hariduse ja oskuste valdkonnas on üldiselt head, kuid probleeme on seoses digioskustega, mis on olulised kaksikülemineku jaoks. Selles poliitikavaldkonnas on riigi tulemused enamasti keskmisest paremad. Eelkõige vähenes 2023. aastal taas madala haridustasemega noorte osakaal (6,8 % võrreldes ELi keskmisega 9,5 %) ning viimase 12 kuu jooksul õppes osalenud täiskasvanute osakaal ulatus 2022. aastal 45,2 %ni (ELis 39,5 %). 2023. aastal aga kahanes oluliselt vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaal (60,1 %), samal ajal kui enamikus ELi liikmesriikides registreeriti suurenemine. Seega, isegi kui see näitaja on endiselt tunduvalt üle ELi keskmise (55,6 %), on see nüüd kategoorias „tähelepanu vajav".

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kaheksale näitajale, millest ühe puhul olukord aja jooksul ka halvenes, tehti järeldus, et **Luksemburgi puhul esineb ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske, mistõttu on vaja riigi olukorda täiendavalt analüüsida teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Ungari

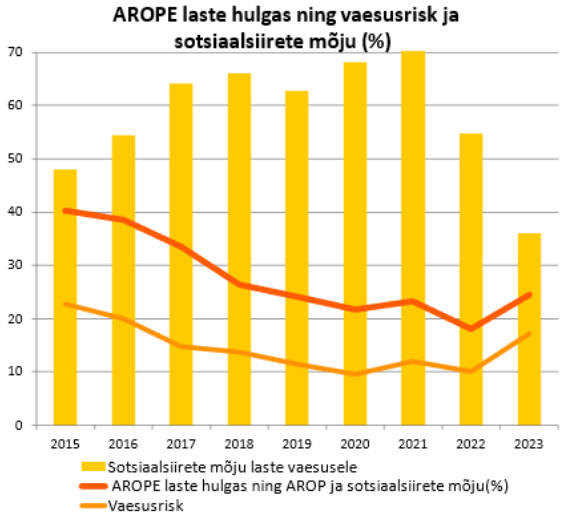

Märkus: sotsiaalsiirete mõju laste vaesuse vähendamisele arvutatakse toetuse ülekandmisele eelneva ja järgneva suhtelise vaesuse määra alusel. 2022. aasta andmete aegridades esineb katkemisi.
Allikas: Eurostat [ilc_peps01n], [ilc_li10], [ilc_li02], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC).

Vaesus ja sotsiaalne tõrjutus kasvasid, eriti laste hulgas. Kuigi 2023. aastal olid mõlemad määrad endiselt ELi keskmise lähedal, halvenesid need vastavalt 1,3 protsendipunkti võrra (19,7 %ni) ja 6,3 protsendipunkti võrra (24,4 %ni), paigutudes kogu elanikkonna puhul kategooriast „keskmine“ ja laste puhul kategooriast „keskmisest parem“ ümber kategooriasse „tähelepanu vajav“. Laste rahaline vaesus suurenes oluliselt ning suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse määr oli üks ELi kõrgemaid (10,4 % kogu elanikkonnas, 15,1 % laste ja 17,9 % puudega inimeste puhul, võrreldes ELi vastavate näitajatega, mis olid 6,8 %, 8,4 % ja 11,0 %). Pärast 12 %list kasvu 2023. aastal on sissetulekute ebavõrdsus samuti kategoorias „tähelepanu vajav“, isegi kui see jäi siiski veidi alla ELi keskmise (4,5 *vs*. 4,7). Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele paranes 2023. aastal ning paigutus kategooriast „tähelepanu vajav“ kategooriasse „keskmine“ (34,5 %), kusjuures kogu elanikkonna puhul vähenes see näitaja vähem, kuid laste puhul oluliselt. Sotsiaalsiirete tõhususe vähenemine tuleneb sellest, et kuigi hinnad ja nominaalpalk kasvasid viimastel aastatel kiiresti, siis sotsiaaltoetuste (nt miinimumsissetulek ja peretoetused) nominaalväärtus ei muutunud.

Ungaril on probleeme enamikus haridussektorites, kuid täiskasvanuhariduse valdkonnas on tulemused keskmisest paremad. Madala haridustasemega noorte osakaal püsis kõrgel tasemel ning näitaja jäi kategooriasse „kriitiline olukord“, seda hoolimata vähenemisest 12,4 %lt 2022. aastal 11,6 %le 2023. aastal. Romade puhul oli see osakaal pikaaegsete probleemide tõttu kuus korda suurem, mis näitab, et neil on juurdepääsul asjakohasele haridusele ja tööturul vajalikele oskustele märkimisväärseid takistusi. Õpilaste põhioskused on endiselt kehvad ning nende omandamist mõjutab oluliselt sotsiaal-majanduslik taust. Teisest küljest suurenes tänu hiljuti lapsehoiuvõimaluste alal tehtud jõupingutustele alla kolmeaastaste laste osalemine ametlikus lapsehoius 2022. aasta 12,9 %lt 2023. aastal 20,3 %le ning see näitaja on nüüd kategoorias „kehv, kuid paranemas“. Ungari tulemused digioskuste valdkonnas olid kategoorias „keskmisest parem“ ja täiskasvanuhariduse valdkonnas paigutus riik kategooriasse „väga tubli“ (2023. aastal vastavalt 58,9 % ja 62,2 %, samas kui ELis olid need näitajad 55,6 % ja 39,5 %). Madala kvalifikatsiooniga inimeste, töötute ja üle 55aastaste inimeste puhul on need määrad siiski madalamad kui kogu elanikkonna puhul.

Ungari tööturg toimib üldiselt hästi, kuid pikaajaline töötus on suurenenud ja mõne haavatava elanikkonnarühma tulemused on endiselt maha jäänud. 2023. aastal olid tööhõive ja töötuse määra näitajad jätkuvalt kategoorias „keskmisest parem“ ning Ungari on leibkonna reaalse kasutatava kogutulu poolest elaniku kohta endiselt kategoorias „väga tubli“. Kuigi pikaajaline töötus on endiselt ELi keskmisest väiksem, suurenes see 2023. aastal veidi, samas kui ELis on langustrend, mistõttu on näitaja kategoorias „tähelepanu vajav“. Haavatavad rühmad seisavad tööturul jätkuvalt silmitsi märkimisväärsete takistustega. Puudega inimeste tööhõivelõhe vähenes 2023. aastal 2,8 protsendipunkti ja on nüüd

kategoorias „tähelepanu vajav“, kuna selle näitaja tase on endiselt kõrge (29,6 protsendipunkti võrreldes 21,5 protsendipunktiga ELis). 15–64aastaste madala kvalifikatsiooniga töötajate (38,7 %) ja romade (47,3 %) tööhõive määr jäi 2022. aastal tublisti alla Ungari keskmise (74,4 %).

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kuuele näitajale, tehti järeldus, et **Ungari puhul esineb ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske, mistõttu on vaja riigi olukorda täiendavalt analüüsida teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Malta

Malta sotsiaalne olukord on üha keerulisem. Tugeva majanduskasvu taustal on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski näitaja nii kogu elanikkonna kui ka laste puhul kategoorias „keskmine“ (vastavalt 19,8 % ja 25,2 %, *vs*. 21,3 % ja 24,8 % ELis). Sellest hoolimata on kolm sotsiaalvaldkonna näitajat tähistatud „tähelepanu vajavana“. Sissetulekute ebavõrdsus, mida mõõdetakse sissetulekukvintiilide suhte kordaja abil, suurenes 4,8lt 2022. aastal 5,3le 2023. aastal (*vs*. 4,7 ELis). Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele on püsivalt väike (2023. aastal 25,6 %) ning tublisti alla ELi keskmise (34,7 %), lisaks on see mõju aastate jooksul vähenenud. Peale selle suurenes liiga suurte eluasemekulude määr märkimisväärselt, jõudes 2022. aasta 2,9 %lt 6,0 %ni 2023. aastal, jäädes siiski alla ELi keskmise. Rahuldamata arstiabivajadusest teatas siiski vaid 0,1 % elanikkonnast (ELis 2,4 %), mis näitab, et riigi tulemused on kategoorias „keskmisest parem“.

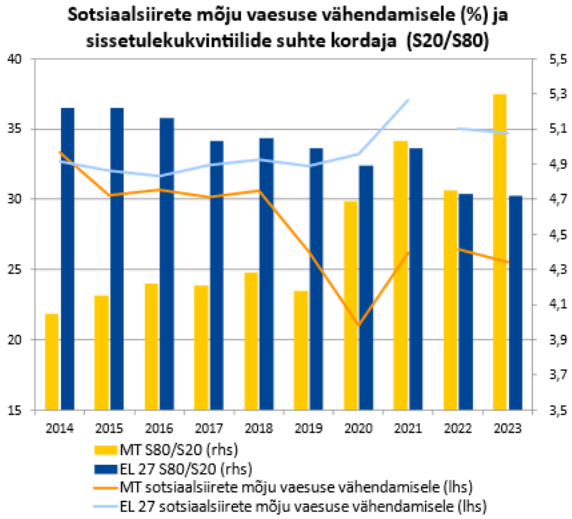

Märkus: sotsiaalsiirete mõju käsitlevate aegridade katkemine 2022. aastal (read on ühendamata).
Allikas: Eurostat [tespm050], [tessi180], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU SILC).

Endiselt on probleemiks haridus- ja koolitussüsteemist varakult lahkumine, samas kui täiskasvanute osalemine elukestvas õppes on suurenenud. Hoolimata mõningasest vähenemisest oli madala haridustasemega noorte osakaal 2023. aastal 10,2 % (ELis 9,5 %) ja näitaja on endiselt kategoorias „tähelepanu vajav“. Samuti puuduvad umbes kolmandikul Malta õpilastest põhioskused matemaatikas (32,6 %) ja lugemises (36,3 %), seega on näitaja tublisti üle ELi keskmise. Nende noorte osakaal, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noored), oli 2023. aastal 7,6 %, seega madal (ELis 11,2 %). Ametlikke lapsehoiuteenuseid kasutavate alla kolmeaastaste laste osakaal oli küllaltki suur – 2023. aastal 51,0 % (võrreldes 37,5 %ga ELis). Samuti suurenes täiskasvanute osalemine õppes viimase 12 kuu jooksul 32,8 %lt 2016. aastal 39,9 %le 2022. aastal. Kõigis neis kolmes aspektis on Malta tulemused kategoorias „keskmisest parem“. Täiskasvanutest olid vähemalt põhilised digioskused 63,0 %l (ELis 55,6 %, kategooria „keskmine“), kuigi oskuste tasemete vahel on endiselt suured erinevused.

Tööturg toimib üldiselt hästi, kuid püsivad soolise tööhõivelõhega seotud probleemid. Malta tööhõive määr oli 2023. aastal üks ELi kõrgemaid (81,3 %) ja töötuse määr oli rekordiliselt madalal tasemel (3,5 %) (vastavalt kategoorias „keskmisest parem“ ja „väga tubli“). Puudega inimeste tööhõivelõhe on 2022. aasta näitajaga (30,1 protsendipunkti) võrreldes vähenenud, jõudes 2023. aastal 25,8 protsendipunktini (ELis 21,5 protsendipunkti) ja on nüüd ka kategoorias „keskmisest parem“. Kuigi tööhõive määr tõusis nii meeste kui ka naiste puhul, suurenes sooline tööhõivelõhe 2023. aastal 14,1 protsendipunktini, mistõttu paigutub näitaja kategooriasse „kriitiline olukord“. See näitaja ületab märkimisväärselt ELi keskmist (10,2 protsendipunkti) ja on üks 2022. aastaga võrreldes enim halvenenud näitajatest.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud viie näitaja puhul, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Malta puhul**

esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Madalmaad

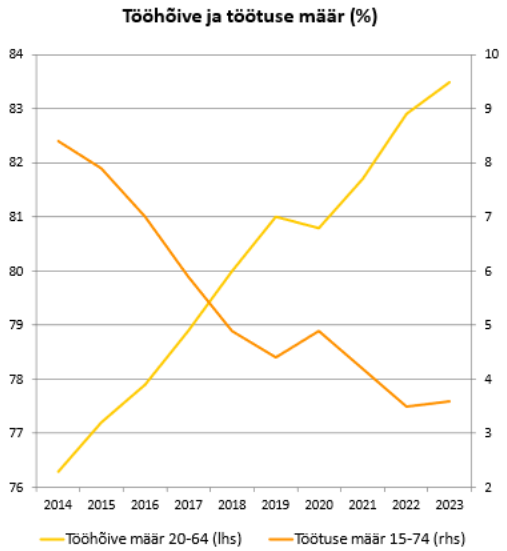

Allikas: Eurostat [lfsi_emp_a], [une_rt_a], ELi tööjõu-uuring.

Madalmaade majandustulemused on kõigi tööturuga seotud sotsiaalvaldkonna tulemustabeli näitajate puhul endiselt suhteliselt head. Hoolimata märkimisväärsest majanduskasvu aeglustumisest 2023. aastal oli tööturu olukord pingeline. Tööhõive määr Madalmaades tõusis 2023. aastal 83,5 %ni (kategooria „väga tubli“), mis on tublisti üle ELi keskmise (75,3 %), ja töötuse määr, hoolimata 2023. aasta väikesest kasvust, on endiselt madal (3,6 %, kategooria „keskmisest parem“). Nende noorte osakaal, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noored), on endiselt üks ELi väiksemaid, olgugi et see näitaja 2023. aastal veidi suurenes (0,5 protsendipunkti võrra, 4,7 %ni), seega on riik selle näitaja poolest kategoorias „väga tubli“. Madalmaade üks suuremaid struktuurseid probleeme on aga tööturu killustatus. Kuigi soolise tööhõivelõhe näitaja on kategoorias „keskmine“ (2023. aastal 7,8 protsendipunkti *vs*. 10,2 protsendipunkti ELis), on laialt levinud osaajaga töötamine, seda eelkõige naiste puhul. Sellest tingituna on sooline tööhõivelõhe osaajatöö puhul üks suuremaid ELis (2023. aastal 41,8 protsendipunkti *vs*. ELi keskmine 20,2 protsendipunkti) ja sooline pensionilõhe samuti märkimisväärselt suur (2023. aastal 39,9 % *vs*. 25,3 % ELis). Leibkonna kasutada oleva kogutulu kasv elaniku kohta ei ole ELi keskmise näitajaga sammu pidanud (vastavalt 109,4 ja 111,1) ja olukord jääb endiselt kategooriasse „tähelepanu vajav“.

Madalmaades on oskuste arendamise osas olukord jätkuvalt hea. Vaatamata sellele, et võrreldes eelmise aastaga on madala haridustasemega noorte osakaal veidi (0,6 protsendipunkti) suurenenud, on see näitaja ikkagi kategoorias „keskmisest parem“ (2023. aastal 6,2 %). Vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaal oli 2023. aastal 82,7 %, mis on üks paremaid tulemusi ELis (kategooria „väga tubli“). 2022. aasta PISA tulemuste kohaselt on aga õpilaste põhioskused halvenenud, mis omakorda ohustab oskuste arendamist ja töötajate konkurentsivõimet. Kuigi 2012. aastal oli kehvade tulemustega õpilaste osakaal kõigis valdkondades tublisti alla ELi keskmise, oli see 2022. aastaks matemaatikas ja loodusteadustes peaaegu kahekordistunud ning lugemises oli see kasvanud 2,5 korda. Alates 2018. aastast on kehvade õpitulemuste osakaal suurenenud eelkõige ebasoodsas olukorras olevate õpilaste hulgas. Endiselt on oluline tulemuslikult tegeleda tööturul ebasoodsas olukorras olevate inimeste (nt madala kvalifikatsiooniga inimesed, paindliku töökorraldusega töö või ajutise töö tegijad, rändetaustaga inimesed ja puudega inimesed) oskuste arendamise või ümberõppega. Nimelt ei pruugi haavatavad rühmad toetuste detsentraliseeritud rakendamise tõttu saada alati võrdväärset või piisavat tuge.

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal püsib Madalmaades suhteliselt muutumatuna ning on oluliselt väiksem kui ELis keskmiselt. Probleeme on jätkuvalt konkreetsetel rühmadel, näiteks puudega inimestel või rändetaustaga inimestel, eelkõige lastel. Liiga suurte eluasemekulude määr tõusis 8,3 %lt 2020. aastal 9,3 %le 2023. aastal (*vs.* ELi 8,8 %, kategooria „keskmine“). Enim mõjutatud on seejuures vaesusriskiga inimesed, kelle puhul on liiga suurte eluasemekulude määr 34,5 % (ELis 33,5 %).

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „tähelepanu vajav“ anti vaid ühele näitajale, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Madalmaade puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Austria

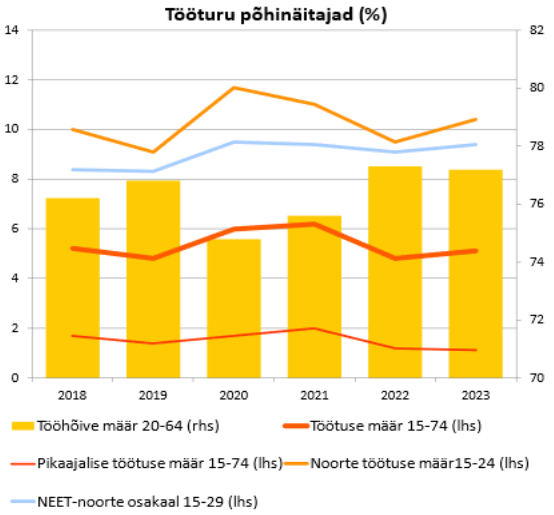

Märkus: NEET-noorte olukorda kajastava aegrea katkemine 2021. aastal.
Allikas: Eurostat [fsi_emp_a], [une_rt_a], [une_ltu_a], [edat_lfse_20], ELi tööjõu-uuring.

2023. aastal tööturu taastumine mõnevõrra aeglustus. Pärast märkimisväärset kasvu eelmisel aastal langes tööhõive määr 2023. aastal veidi, jäädes pidama 77,2 % juures. See olukord tulenes majanduse kokkutõmbumisest, laialt levinud tööjõupuudusest ning töökohtade nõudluse ja pakkumise erinevusest, paigutades näitaja seega nüüd kategooriasse „tähelepanu vajav“. Töötuse määr tõusis 2023. aastal mõnevõrra (5,1 %le) ja on kategoorias „keskmine“ (näitaja oli veel eelmisel aastal kategoorias „keskmisest parem“). Seevastu pikaajalise töötuse määr langes veelgi ja jääb jätkuvalt kategooriasse „keskmisest parem“. Kuigi sooline tööhõivelõhe püsis keskmisel tasemel (7,8 protsendipunkti 2023. aastal), oli osaajaga töötavate naiste osakaal Austrias üks suuremaid (61,4 %) ja osaajatöötajate sooline lõhe suurim (38,6 protsendipunkti). Täistööajale taandatud töökohtade arvestuses on sooline tööhõivelõhe seega märkimisväärselt suurem, st 19 protsendipunkti. Alla kolmeaastaste laste osakaal ametlikes lastehoiuasutustes kasvas vaid veidi, st 1,1 protsendipunkti aastas, ning oli 2023. aastal ikka veel madalal tasemel (24,1 %) (ELis 37,5 %) ja näitaja on seetõttu endiselt kategoorias „tähelepanu vajav“. Just lastehoiu madal määr ja taskukohaste kvaliteetsete lapsehoiuteenuste vähesus on naiste osaajaga töötamise kõrge määra põhjuseks. Lisaks jäi leibkonna kasutada olev reaalne kogutulu elaniku kohta allapoole 2008. aasta taset (2023. aastal 98,5 %), hoolimata sellest, et see on pärast COVID-19 kriisi pidevalt suurenenud, ning näitaja on seega kategoorias „kriitiline olukord“.

Oskuste valdkonnas on Austria tulemused jätkuvalt head, kuid mõningaid probleeme siiski on. Vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaal on suur (2023. aastal 64,7 %) ja näitaja on seega kategoorias „keskmisest parem“. Õppes osalejate osakaal, kuigi see on alates 2016. aastast vähenenud 3,1 protsendipunkti, oli 2022. aastal tublisti üle ELi keskmise (52,2 % *vs*. 39,5 %, kategooria „keskmisest parem“). Rohe- ja digipöörde toetamiseks ja vastavate oskuste nappuse kõrvaldamiseks tuleks soodustada oskuste, sealhulgas digi- ja rohevaldkonna oskuste omandamist täiskasvanute seas. Madala haridustasemega noorte osakaal oli 2023. aastal 8,6 %, seega kategoorias „keskmine“. Samal ajal oli 30,5 %l töötutest (15–64aastased) vaid põhiharidus, mis muudab nad eriti haavatavaks. Kõigi inimeste põhioskuste täiendamine võib avada nende potentsiaali ja parandada tööhõivetulemusi.

Austria tulemused sotsiaalkaitse ja sotsiaalse kaasamise valdkonnas on suhteliselt head. Kui vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaalu näitaja jäi kategooriasse „keskmisest parem“, st 2023. aastal 17,7 %, siis laste puhul see näitaja suurenes 22,7 %ni (kategooria „keskmine“). Eelkõige tõusis 2023. aastal suure materiaalse ja sotsiaalse puuduse määr (1,2 protsendipunkti), jäädes siiski tublisti alla ELi keskmise. Liiga suurte eluasemekulude määr omakorda langes ja see näitaja on nüüd kategoorias „keskmisest parem“. Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) suur mõju vaesuse vähendamisele (2023. aastal 39,2 % *vs*. ELis 34,7 %) ning inimeste endi hinnangul põhineva rahuldamata arstiabivajaduse näitaja madal tase osutavad sellele, et olukord on endiselt kategoorias „keskmisest parem“.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kolme näitaja puhul, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Austria puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Poola

Tööturg on tugev, kuid naised ja puudega inimesed seisavad jätkuvalt silmitsi märkimisväärsete probleemidega. 2023. aastal oli tööhõive määr kolme aastakümne kõrgeim (77,9 % *vs*. 75,3 % ELis, kategooria „keskmisest parem“). Lisaks on Poola töötuse määr üks madalamaid (2,8 %) ning riik jääb nende tulemustega kategooriasse „väga tubli“ kuuluvate riikide hulka. Tööjõupuudus on siiski endiselt suur, seda ka tööealise elanikkonna vähenemise ja teatavate elanikkonnarühmade väiksema tööturul osalemise tõttu. 2023. aastal vähenes sooline tööhõivelõhe keskmisest rohkem, kuid see näitaja on endiselt kategoorias „tähelepanu vajav“ (11,8 protsendipunkti võrreldes 10,2 protsendipunktiga ELis). Tööturul osalemise määr on suhteliselt madal, kuna naistel on tavaliselt rohkem kohustusi seoses laste ja pikaajalist hooldust vajavate inimeste hooldusega. Lisaks vähenes märgatavalt lastehoiuasutustes käivate kuni kolmeaastaste laste osakaal (2022. aasta 15,9 %lt 2023. aastal 12,6 %le), jäädes oluliselt alla ELi keskmise taseme (37,5 %), mistõttu on see näitaja samuti kategoorias „kriitiline olukord“. See madal määr ja lastehoiu kvaliteedi probleemid võivad halvendada laste haridusalaseid väljavaateid pikas perspektiivis ning vähendada naiste osalemist tööturul. Puudega inimeste tööhõivelõhe, mis 2023. aastal suurenes 2,6 protsendipunkti tasemeni 33,9 protsendipunkti, oli üks ELi suuremaid (ELi näitaja 21,5 protsendipunkti) ja osutab, et näitaja on kategoorias „kriitiline olukord“[301].

Poolas on noortega seoses toimunud mõningaid häid arenguid, kuid põhioskused, digioskused ja täiskasvanute osalemine õppes on endiselt väga madalal tasemel. Õppes osalenud täiskasvanute osakaal (viimase 12 kuu jooksul) oli 2022. aastal 20,3 %, mis on palju väiksem kui ELi keskmine (39,5 %) ning paigutab näitaja kategooriasse „kriitiline olukord“. See tuleneb peamiselt vähesest osalemisest mitteformaalses hariduses. Hoolimata 1,4 protsendipunkti suurusest kasvust jäi vähemalt põhiliste digioskustega inimeste osakaal (44,3 %) 2023. aastal märkimisväärselt alla ELi keskmise (55,6 %) ja see näitaja on samuti kategoorias „kriitiline olukord“. Digioskuste omandamise edendamine võib aidata kaasa rohe- ja digipöördele. OECD 2022. aasta PISA uuringu järgi suurenes nende 15aastaste õpilaste osakaal, kellel ei ole põhioskuste miinimumtaset matemaatikas (23 %), lugemises (22,2 %) ja loodusteadustes (18,6 %), mis on ELi üks suurim kasv võrreldes 2018. aastaga. Teisest küljest on Poola madala haridustasemega noorte puhul kategoorias „väga tubli“ (2023. aastal 3,7 % *vs*. 9,5 % ELis).

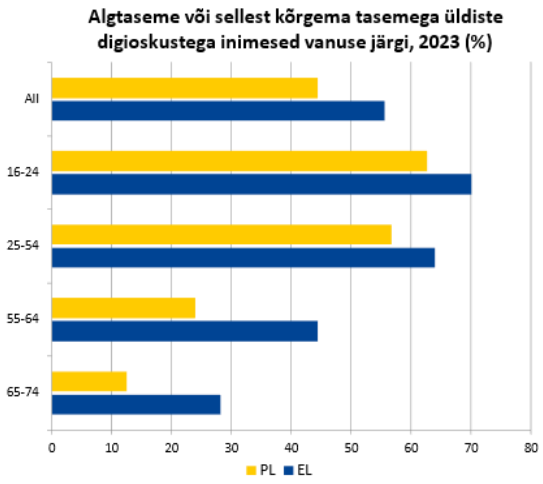

Allikas: Eurostat [eq_dskl07], Euroopa statistikasüsteemi IKT uuring.

Sotsiaalne olukord on Poolas suhteliselt stabiilne. 2023. aastal olid vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra (16,3 % kogu elanikkonna ja 16,9 % laste puhul) ja sissetulekute ebavõrdsuse (sissetulekukvintiilide suhte kordaja – 4,1) näitajad kategoorias „keskmisest parem“ (ELis vastavalt 21,3 %, 24,8 % ja 4,7). Eelkõige on (peaaegu) töötutes leibkondades elavate laste osakaal märkimisväärselt väiksem kui ELi keskmine (3,1 % *vs*. 7,5 %).

[301] Puudega inimeste tööhõivelõhe näitaja on 2023. aastal väikese usaldusväärsusega.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud viie näitaja puhul, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Poola puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Portugal

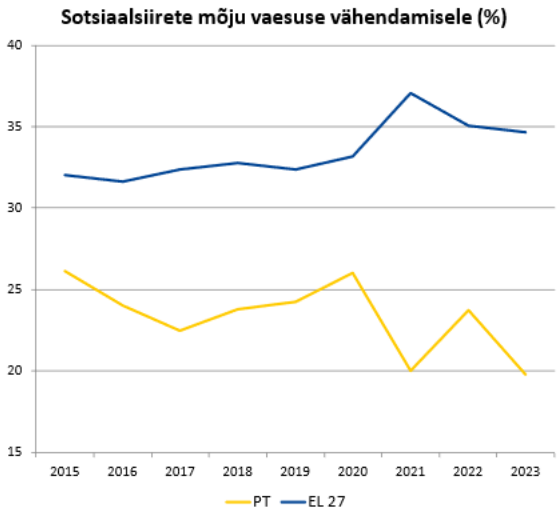

Märkus: 2022. aasta andmete aegridades esineb katkemisi.

Portugali sotsiaalkaitsesüsteemi tulemuslikkus vaesusriski maandamisel ja sissetulekute ebavõrdsuse vähendamisel on halvenenud. 2023. aastal vähenes sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele 3,9 protsendipunkti, see näitaja on tasemel 19,8 % (ELis 34,7 %) ja kategoorias „kriitiline olukord". Sotsiaaltoetuste tõhususe langus peegeldab olukorda, kus viimastel aastatel hinnad ja nominaalpalk kasvasid kiiresti, kuid sotsiaaltoetused ei kasvanud samas tempos. Ka sissetulekute ebavõrdsus, mida mõõdetakse sissetulekukvintiilide suhte kordaja abil, suurenes 2023. aastal ning see näitaja on nüüd 5,6 (ELis 4,7) ja jääb kategooriasse „tähelepanu vajav". Samal ajal oli vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal 2023. aastal stabiilne (20,1 %) ja see näitaja liigitub kategooriasse „keskmine". Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr suurenes aga laste puhul 2022. aastaga võrreldes 1,9 protsendipunkti (22,6 %ni) (kategooria „keskmine"), mis on selle näitaja üks suuremaid halvenemisi ELi lõikes. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal on eriti suur ka Assooride ja Madeira äärepoolseimates piirkondades (vastavalt 31,4 % ja 28,1 %). Näitajate väärtused alanesid Lissaboni linnas ja Assooridel (vastavalt 3,8 ja 1,1 protsendipunkti), osutades piirkondliku ühtekuuluvuse alaste probleemide püsivusele.

Kuigi oskuste valdkonnas tuleb Portugal toime keskmiselt, tekitab probleeme madala haridustasemega noorte arvu kasv. Madala haridustasemega noorte osakaal suurenes 6,3 %lt 2022. aastal 8,1 %le 2023. aastal ja see näitaja on nüüd kategoorias „tähelepanu vajav", kuigi kahel eelmisel aastal oli see kategoorias „keskmisest parem", seega on varasem paranemissuundumus ümber pöördunud. Lisaks esineb märkimisväärseid piirkondlikke erinevusi, näiteks on need näitajad palju halvemal tasemel Algarve piirkonnas (16 %) ja eelkõige Assooride autonoomses piirkonnas (21,7 %). Õpilaste põhioskused on alates 2018. aastast märkimisväärselt halvenenud. Riigis on vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaalu ja viimase 12 kuu jooksul õppes osalenud täiskasvanute osakaalu näitajad kategoorias „keskmine". Viimane näitaja vähenes aga 38,0 %lt 2016. aastal 33,4 %le 2022. aastal, seda hoolimata vajadusest täiendus- ja ümberõppe järele, kui pidada silmas ka digi- ja rohepööret.

Portugali tööturg on endiselt vastupidav. ELi keskmisest suurema majanduskasvu tingimustes paranes tööhõive määr 77,1 %lt 2022. aastal 78,0 %le 2023. aastal, sest rändesaldo kasvas, seega on see näitaja endiselt kategoorias „keskmine". Seevastu töötuse määr suurenes 2023. aastal 0,3 protsendipunkti, jõudes 6,5 %ni (kategooria „keskmine"). Pikaajalise töötuse määr on alates 2021. aastast langenud, kuid on 2023. aastal endiselt üle ELi keskmise (2,5 % *vs*. 2,1 %). Portugali näitajad on jätkuvalt kategoorias „keskmisest parem" ka mittetöötavate ja mitteõppivate noorte osakaalu (välja arvatud Assoorid) ning soolise tööhõivelõhe puhul ja puudega inimeste tööhõivelõhe poolest liigitub riik kategooriasse „väga tubli". Teisest küljest on tööturg jätkuvalt killustatud, mida näitab ajutiste lepingutega noorte suur osakaal tööturul (2023. aastal 42,9 % võrreldes 34,3 %ga ELis).

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kolme näitaja puhul, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Portugali puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Rumeenia

Vaatamata mõningatele edusammudele on vaesusriski näitajad Rumeenias püsivalt kõrged, eriti haavatavate elanikkonnarühmade ja maapiirkondade elanike puhul. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal on alates 2016. aastast pidevalt vähenenud – 46,0 %lt 34,4 %le 2022. aastal ja 32,0 %le 2023. aastal (ELis 21,3 %), mis on märk teistele riikidele järele jõudmisest, kuigi inflatsioon on viimastel aastatel olnud endiselt kõrge. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr laste puhul (39,0 %) langes ka 2023. aastal (41,5 %lt 2022. aastal), kuigi on ELi lõikes (24,8 %) üks kõrgemaid. See näitab, et olukord on käesoleval aastal mõlema näitaja puhul „kehv, kuid paranemas“, ehkki eelmisel aastal olid need näitajad kategoorias „kriitiline olukord“. Sotsiaalkaitsesüsteem on vaesuse vähendamisel jätkuvalt ebaefektiivne, sest sotsiaalsiirded (v.a pensionid) vähendavad vaesust vaid 15,6 % (ELis 34,7 %), mis paigutab selle näitaja kategooriasse „kriitiline olukord“. Kuigi sissetulekute ebavõrdsus (mõõdetuna sissetulekukvintiilide suhte kordaja abil) vähenes 2023. aastal veidi (6,0lt 5,8le), on see endiselt üks ELi suurimaid ja see näitaja on kategoorias „kriitiline olukord“. Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul suurenes (5,2 % 2023. aastal *vs*. 4,9 % 2022. aastal), mis on kooskõlas ELis täheldatud suundumusega, ja näitaja on endiselt kategoorias „tähelepanu vajav“. Haavatavate rühmade, maapiirkondades elavate inimeste ja marginaliseeritud kogukondade, näiteks romade juurdepääs esmatähtsatele ja sotsiaalteenustele on teistega võrreldes raskendatud.

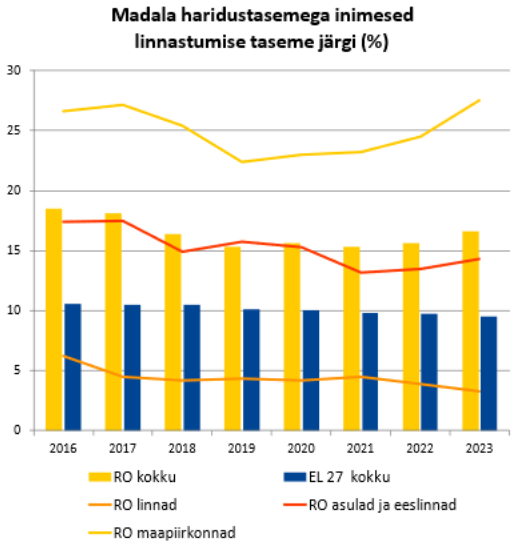

Märkus: Rumeenia puhul esineb 2021. aasta andmete aegridades katkemisi.
Allikas: Eurostat [edat_lfse_30], ELi tööjõu-uuring.

Tööturu olukord paraneb, kuid tööturg seisab endiselt silmitsi suurte probleemidega. 2023. aastal oli tööhõive määr endiselt tublisti alla ELi keskmise (68,7 % *vs*. 75,3 %) ja on alates 2022. aastast (68,5 %) vaid veidi paranenud, seda hoolimata asjaolust, et majanduskasv oli ELi keskmisest suurem. See näitaja jääb kategooriasse „kriitiline olukord“, mis kajastab osaliselt mõne elanikkonnarühma, sealhulgas naiste ja romade alaesindatust. Pikaajalise töötuse määr oli stabiilne (2,2 %, kategooria „keskmine“), samas kui ELi lõikes täheldati paranemissuundumust. Samal ajal suurenes sooline tööhõivelõhe 2023. aastal 0,5 protsendipunkti võrra tasemele 19,1 protsendipunkti, mis on üks ELi kõrgeimaid näitajaid ja liigitub samuti kategooriasse „kriitiline olukord“. Sama kehtis ka mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored) osakaalu kohta, mis vähenes 2023. aastal 0,5 protsendipunkti võrra (19,3 %ni), kuid on endiselt üks suuremaid ELis. Kuigi puudega inimeste tööhõivelõhe vähenes 2023. aastal 2,8 protsendipunkti, on see endiselt suur ja näitaja jääb kategooriasse „tähelepanu vajav“.

Püsivad probleemid hariduse ja oskuste arendamise valdkonnas võivad takistada kestlikku sotsiaal-majanduslikku lähenemist. Täiskasvanute osalemisele õppes anti hinnang „kehv, kuid paranemas“ (2022. aastal oli see 19,1 % ja ELis 39,5 %). Kuid muudes oskuste arendamise valdkondades on näitajad endiselt kategoorias „kriitiline olukord“. See kehtib vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaalu näitaja puhul (2023. aastal 27,7 % *vs*. 55,6 % ELis). Lisaks on madala haridustasemega noorte osakaal samuti üks suuremaid (2023. aastal 16,6 % *vs*. 9,5 % ELis) ja veelgi suurenenud võrreldes ELi kahaneva suundumusega, ning näitaja on seega kategoorias „kriitiline olukord“, nagu ka ametlikus

lapsehoius olevate alla kolmeaastaste laste osakaal, mis on endiselt väga väike (12,3 % *vs.* 37,5 % ELis). Need suundumused ja põhioskuste kehv tase PISA 2022. aasta tulemuste kohaselt näitavad selgelt, et hariduse ja koolituse kvaliteeti, kättesaadavust ja vastavust tööturu vajadustele tuleks parandada.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud kümne näitaja puhul, tehti järeldus, et **Rumeenia puhul esineb ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske, mistõttu on vaja riigi olukorda täiendavalt analüüsida teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Sloveenia

Sloveenial on probleeme haridus- ja koolitussüsteemiga. 2022. aastal osales hariduses ja koolituses vaid 26,5 % kõigist täiskasvanutest. See on märkimisväärselt alla ELi keskmise (39,5 %) ja kujutab endast 13,8 protsendipunkti suurust vähenemist võrreldes 2016. aastaga, seega on olukord „tähelepanu vajav“. Lisaks olid 2023. aastal vähemalt põhilised digioskused vaid 46,7 %l täiskasvanutest, mis on tunduvalt alla ELi keskmise (55,6 %) ja näitab 3,0 protsendipunkti suurust vähenemist võrreldes 2021. aastaga. See olukord on kategoorias „tähelepanu vajav“, pidades eelkõige silmas rohe- ja digipöördega seotud vajadusi. Madala haridustasemega noorte osakaal suurenes 2023. aastal 1,4 protsendipunkti võrra 5,4 %ni ja see näitaja on endiselt kategoorias „hea, kuid vajab jälgimist“, kuigi Sloveenia näitaja on endiselt üks väiksemaid ELis[302]. Vastukaaluks aga vähenes mittetöötavate ja mitteõppivate noorte osakaal 0,6 protsendipunkti ja on 2023. aastal 7,8 %, mistõttu paigutub näitaja ELi lõikes kategooriasse „keskmisest parem“.

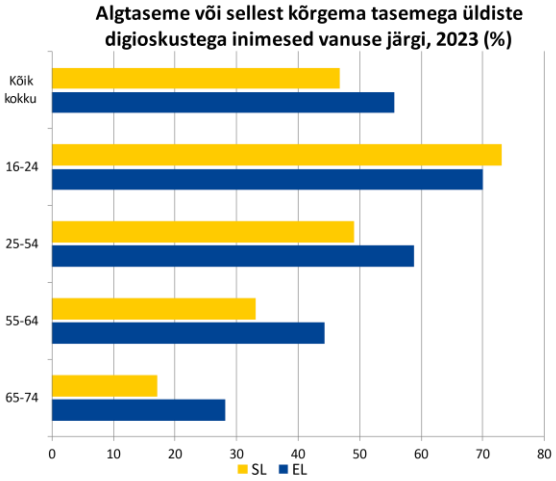

Allikas: Eurostat [isoc_sk_dskl_i21], Euroopa statistikasüsteemi IKT uuring.

Sloveenia tööturg toimib jätkuva majanduskasvu tingimustes üldiselt hästi, kuigi tööhõive määr 2023. aastal langes. Töötuse ja pikaajalise töötuse määrad jätkasid 2023. aastal langustrendi ning olid vastavalt 3,7 % (kategooria „keskmisest parem“) ja 1,4 % (kategooria „keskmine“). Tööhõive määr (77,5 %) on üle ELi keskmise (75,3 %), kuid selle näitaja puhul täheldati väikest langust (0,4 protsendipunkti), ehkki kogutööhõive suurenes samal ajal 1,6 %. Arvestades tööhõive määra tõusu enamikus liikmesriikides, viitab see Sloveenia puhul olukorrale „tähelepanu vajav“. Siiski võivad struktuursed tegurid, nagu elanikkonna kiire vananemine ja oskuste mittevastavus tööturu vajadustele, juba olemasolevat tööjõupuuduse probleemi süvendada.

Sloveenias on üldiselt hästi toimiv sotsiaalkaitsesüsteem. Nagu varasematelgi aastatel, oli vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr kogu elanikkonnas ja eelkõige laste hulgas ka 2023. aastal üks madalamaid, vastavalt 13,7 % ja 10,7 % (mõlemad kategoorias „väga tubli“), kuna kasutusel on sihipärased toetusmeetmed, mis aitavad vähekaitstud leibkondadel leevendada energiahindadest tuleneva inflatsiooni mõju. Teatavate haavatavate rühmade, eelkõige madala haridustasemega inimeste, töötute ja eakate naiste puhul on aga vaesusriski määr oluliselt kõrgem, mistõttu on vaja võtta neile rühmadele suunatud täiendavaid poliitikameetmeid. Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele on nüüd kategoorias „keskmine“ (35,5 %), kuid eakate puhul (üle 65aastased) on see siiski vähem tõhus. Sissetulekute ebavõrdsus, mida mõõdetakse sissetulekukvintiilide suhte kordaja abil, oli 2023. aastal tasemel 3,3 ning üks ELi väiksemaid näitajaid (kategooria „väga tubli“).

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „tähelepanu vajav“ on antud kolme näitaja puhul, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Sloveenia puhul esinevat ning seega**

302 Madala haridustasemega noorte andmete aegread on 2023. aastal katkenud.

ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Slovakkia

Alushariduses ja lapsehoius osalemine on väga vähene ning märgata on digioskuste halvenemist, samas on riigi tulemused täiskasvanuhariduse valdkonnas kokkuvõttes head. 2023. aastal oli Slovakkias ametlikus lapsehoius osalemise määr alla kolmeaastaste laste seas üks madalamaid (1,0 % ja erinevus võrreldes ELi osalemise määraga 37,5 %), mistõttu jääb see näitaja jätkuvalt kategooriasse „kriitiline olukord“. Üle kolmeaastaste laste alusharidus- ja lapsehoiusüsteemis osalemise määr oli samuti üks ELi madalamaid (2022. aastal 78,6 % *vs*. ELis 93,1 %), kusjuures roma laste puhul oli see osalusmäär 2021. aastal vaid 33 % (olgugi et see näitaja on 2016. aasta 27 %ga võrreldes paranenud). Samuti puuduvad kolmandikul 15aastastel noortel põhioskused matemaatikas ja lugemises. Vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaal vähenes 2021 aasta 55,2 %lt 2023. aastal 51,3 %le ja see näitaja on kategoorias „tähelepanu vajav“. Haridussüsteemist varakult lahkumise ning viimase 12 kuu jooksul täiskasvanuhariduses osalemise määrad jäävad Slovakkias kategooriasse „keskmisest parem“.

Slovakkia tööturg toimib üldiselt hästi, kuid püsib pikaajalise töötuse probleem. 2023. aastal jõudis tööhõive määr rekordiliselt kõrgele (77,5 %) ja töötuse määr oli rekordiliselt madalal tasemel (5,8 %) (ELi keskmine on vastavalt 75,3 % ja 6,1 %). Näitaja, mis kajastab nende noorte osakaalu, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noored), paranes veelgi, nimelt langes 12,3 %lt 2022. aastal 11,2 %le 2023. aastal (kategooria „keskmine“). Pikaajalise töötuse määr aga jääb endiselt kategooriasse „kriitiline olukord“, kuna 2023. aastal paranes see näitaja vaid vähesel määral, langedes 2022. aasta 4,1 %lt 3,8 %le, ning see määr on jätkuvalt üks kõrgemaid ELis. Ka piirkondlikud erinevused on endiselt suured. Leibkonna kasutada olev kogutulu vähenes (126,4lt 2022. aastal 123,2le 2023. aastal) ja see näitaja on nüüd kategoorias „tähelepanu vajav“.

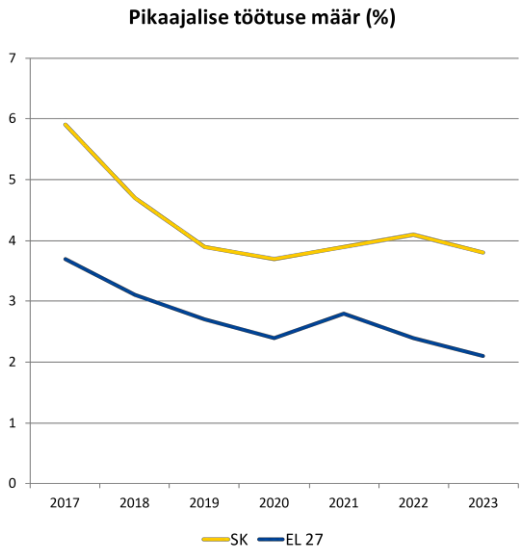

Allikas: Eurostat [une_ltu_a], ELi tööjõu-uuring.

Slovakkias on suhtelise vaesuse määr üldiselt madal, kuid mõnes piirkonnas ja mõne elanikkonnarühma hulgas on sellega endiselt probleeme. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr (17,6 %) on kategoorias „hea, kuid vajab jälgimist“ (ELis 21,3 %), arvestades seda, et see tõusis 2023. aastal 1,1 protsendipunkti, samas kui paljudes teistes liikmesriikides see langes. Sissetulekute ebavõrdsus, mida mõõdetakse sissetulekukvintiilide suhte kordaja abil, on samuti kategoorias „hea, kuid vajab jälgimist“. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr laste puhul tõusis 2023. aastal 25,3 %ni (2022. aasta 24,7 %lt), mistõttu paigutub näitaja kategooriasse „keskmine“. Samal ajal paranes oluliselt sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele (33,8 %lt 2022. aastal 36,4 %le 2023. aastal) ja see näitaja on kategoorias „keskmisest parem“. Sellegipoolest on Slovakkias täheldatavad suured piirkondlikud erinevused ning riigi idaosa elanike vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse riski määr on teistega võrreldes kõrgem. Riigis on ka romadest elanike arv üks ELi suuremaid ning tuhanded inimesed elavad eraldatud piirkondades, kus puudub juurdepääs esmatähtsatele teenustele. Pärast märkimisväärset kasvu 2,5 %lt 5,9 %le 2023. aastal on liiga suurte eluasemekuludega leibkondade osakaal nüüd kategoorias „hea, kuid vajab jälgimist“.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud nelja näitaja puhul, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Slovakkia puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Soome

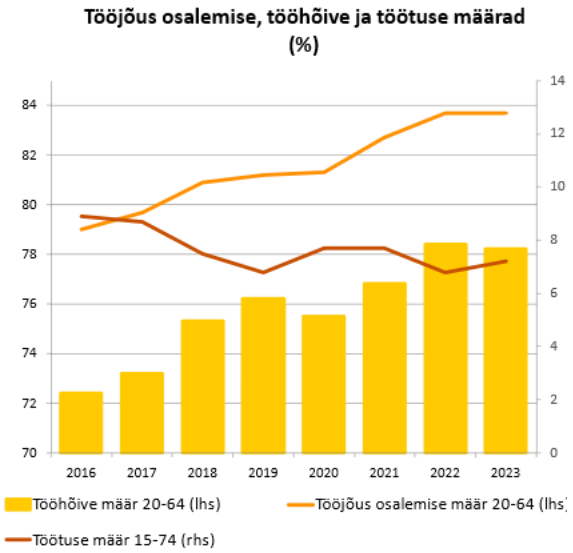

Allikas: Eurostat [lfsi_emp_a], [une_rt_a], ELi tööjõu-uuring.

Soome tööturg toimib üldiselt hästi, kuigi 2023. aastal täheldati olukorra mõningast halvenemist. Tööhõive määr vähenes 2023. aastal veidi, jäädes aga ELi keskmisest näitajast tunduvalt kõrgemaks (78,2 % *vs*. 75,3 %). Olukord on siiski kategoorias „tähelepanu vajav“, kui võrrelda seda teistes liikmesriikides täheldatud kasvusuundumustega ning arvestades majanduslangust ja püsivat tööjõupuudust. Samuti on töötuse määra näitaja pärast halvenemist 6,8 %lt 7,2 %le kategoorias „tähelepanu vajav“ ning üle ELi keskmise (6,1 %). Kategooriasse „tähelepanu vajav“ jääb ka leibkonna kasutada oleva kogutulu kasv elaniku kohta (2023. aastal 107,9 ja see näitaja jääb alla ELi keskmise, mis on 111,1). Teisalt on näitajad „pikaajalise töötuse määr“ ja „nende noorte osakaal, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET-noored)“ kategoorias „keskmine“. Soolise tööhõivelõhe näitaja poolest on Soome 2023. aastal jätkuvalt kategoorias „väga tubli“, kusjuures see näitaja paranes 1,2 protsendipunktilt 2023. aastal vaid 0,2 protsendipunkti tasemele (ELi keskmine 10,2 protsendipunkti). Selle põhjuseks on näiteks asjaolu, et naistööjõu ülekaaluga sektorites on majandustsüklid olnud vähem märgatavad. Naistel on siiski sagedamini ajutine või osaajaga töö, mis nende üldises tööhõivemääras ei kajastu.

Soome tulemused oskuste valdkonnas on endiselt head, kuigi madala haridustasemega noorte osakaal suurenes. Vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaal oli 2023. aastal 82,0 %, seega liigitub Soome kategooriasse „väga tubli“. Samuti oli täiskasvanute viimase 12 kuu jooksul õppes osalemise määr 2022. aastal 51,8 % ja seega kategoorias „keskmisest parem“. Kuid madala haridustasemega noorte osakaal suurenes 2023. aastal märkimisväärselt (1,2 protsendipunkti), jõudes 9,6 %ni (ELis 9,5 %) ja see näitaja jääb seetõttu nüüd kategooriasse „tähelepanu vajav“ ning ka puudulike põhioskustega õpilaste osakaal on viimase kümne aasta jooksul pidevalt suurenenud. Koolist väljalangemise ennetamine ja eelkõige oskuste omandamise edendamine noorte hulgas võib aidata lahendada probleeme, mis on seotud elanikkonna vananemise ja oskustööjõu puudusega.

Üldiselt on Soomes tõhus ja kaasav sotsiaalkaitsesüsteem, mis tagab piisava kaetuse, kuid esineb ka mõningaid probleeme. Eelkõige on inimeste endi hinnangul rahuldamata vajadus arstiabi järele endiselt kategoorias „kriitiline“, kusjuures nende inimeste osakaal, kes teatasid oma rahuldamata arstiabivajadusest, on veelgi suurenenud (1,4 protsendipunkti) ja see näitaja jõudis 2023. aastal 7,9 %ni. See on praegu üle kolme korra suurem kui ELi keskmine (2,4 %) ja võib riigis väljakuulutatud täiendavate säästumeetmete tõttu veelgi suureneda. Esmatasandi arstiabi ja eriarstiabi pikad ooteajad on tingitud hooldus- ja meditsiinitöötajate puudusest. Teisest küljest langes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste määr 2023. aastal 15,8 %le ja laste hulgas 13,8 %le ning need näitajad jäävad tublisti alla ELi keskmise (21,4 % ja 24,8 %), mistõttu on riik mõlema näitaja poolest kategoorias „väga tubli“. See kehtib ka sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju kohta vaesuse vähendamisele, mis on endiselt suur (48,7 % võrreldes 34,7 %ga ELis).

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „kriitiline olukord“ või „tähelepanu vajav“ on antud viie näitaja puhul, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Soome puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).

Rootsi

Tööjõu olukord peaks 2025. ja 2026. aastal majanduse taastumise kontekstis paranema, seda vaatamata püsivale tööjõupuudusele ja asjaolule, et mõnel rühmal on endiselt raskusi tööturule integreerumisel. Rootsi tööhõive määra näitaja, mis tegi 2023. aastal uue rekordi (82,6 %), ning mittetöötavate ja mitteõppivate noorte osakaal (NEET-noored), mis püsis stabiilsena 5,7 % juures, on kategoorias „väga tubli“. Naised on tööturule hästi integreerunud: soolise tööhõivelõhe näitaja oli 2023. aastal kategoorias „keskmisest parem“ (4,7 protsendipunkti), seda kindlasti ka tänu alla kolmeaastaste laste suurele osakaalule ametlikus lapsehoius (56,9 % *vs*. 37,5 % ELis, kategooria „väga tubli“). Töötuse määr, mis oli 2023. aastal 7,7 % (ELis 6,1 %), on aga endiselt liigitatud kategooriasse „tähelepanu vajav“ ning eri elanikkonnarühmade vahel on sõltuvalt sünniriigist erinevused suured. Kui Rootsis sündinud inimeste töötuse määr oli 5,1 %, siis väljaspool ELi sündinud inimeste töötuse määr oli 17,8 % ning sooline tööhõivelõhe 13,8 protsendipunkti (kogu elanikkonna puhul 4,7 protsendipunkti). Ning lõpetuseks, leibkonna kasutada olev kogutulu vähenes (121,2lt 2022. aastal 119,5le 2023. aastal) ja see näitaja on nüüd kategoorias „tähelepanu vajav“.

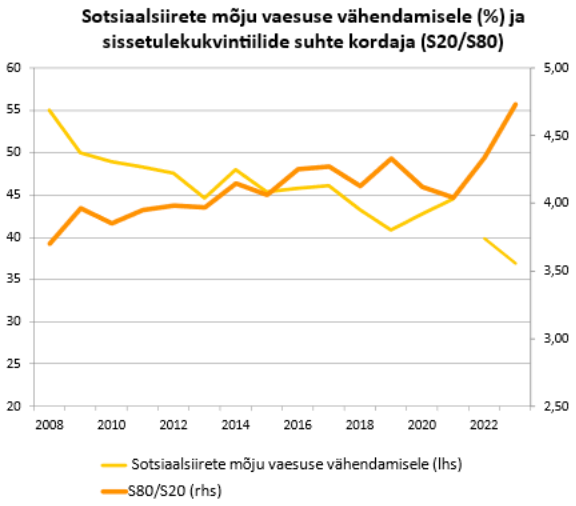

Märkus: sotsiaalsiirete mõju näitaja aegridade katkemine 2022. aastal.
Allikas: Eurostat [tespm050], [tessi180], sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU SILC).

Enamik sotsiaalvaldkonna näitajaid on kategoorias „keskmine“, kuigi olukord on mõnevõrra halvenenud. 2023. aastal oli sissetulekute ebavõrdsuse näitaja aastane kasv (0,4 võrra tasemele 4,7) liikmesriikide lõikes üks suuremaid ja see näitaja on nüüd kategoorias „tähelepanu vajav“. 2023. aastal suurenes tõsise materiaalse ja sotsiaalse puuduse näitaja 0,2 protsendipunkti, kajastades reaalpalga märkimisväärset vähenemist. 20 % suurima sissetulekuga elanikkonnast teenis 4,7 korda rohkem kui 20 % väikseima sissetulekuga elanikkonnast (see näitaja oli 2021. aastal 4,0 ja alates 2008. aastast riigis kõrgeima tasemega). Lisaks vähendasid sotsiaalsiirded (v.a pensionid) vaesusriski 36,9 %, seda võrreldes 39,9 %ga 2022. aastal, seega jääb näitaja nüüd kategooriasse „keskmine“ (eelmisel aastal kategooria „keskmisest parem“). Ka muude sotsiaalvaldkonna näitajate puhul võib täheldada mõningast negatiivset arengut, ehkki need jäävad kategooriasse „keskmine“. Eelkõige tõusis vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr laste puhul 21,6 %ni (mis on endiselt alla ELi keskmise 24,8 %), samas kui väljaspool ELi sündinud inimeste puhul tõusis see määr 38,3 %ni (Rootsis sündinud inimeste puhul 12,8 %). Liiga suurte eluasemekulude näitaja suurenes 10,9 %ni (ELis 8,8 %) ja rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul oli 2,1 % (ELis 2,4 %).

Rootsi tulemused oskuste valdkonnas on head, kuid püsib ebavõrdsus haridussüsteemis. Riik on täiskasvanuhariduses osalemise näitaja poolest kategoorias „väga tubli“ ning see näitaja suurenes ajavahemikus 2016–2022 märkimisväärselt (58,8 %lt 66,5 %le). Vähemalt põhiliste digioskustega täiskasvanute osakaal on järjepidevalt olnud kategoorias „keskmisest parem“, toetades rohe- ja digipööret. Samuti vähenes madala haridustasemega noorte osakaal 2023. aastal märkimisväärselt, jõudes 7,4 %ni (samuti kategooria „keskmisest parem“). Siiski on see osakaal väljaspool ELi sündinud inimeste seas peaaegu kaks korda suurem (12,2 %)

kui Rootsis sündinud inimestel (6,4 %) ning riigis oli põhioskuste halvenemine 15aastaste seas ELi lõikes üks suuremaid.

Eelkirjeldatud esimese analüüsietapi tulemusi silmas pidades ja eelkõige võttes arvesse, et hinnang „tähelepanu vajav“ on antud kolme näitaja puhul, **ei paista ülespoole suunatud sotsiaalset lähenemist ohustavaid võimalikke riske Rootsi puhul esinevat ning seega ei ole vaja teha riigi kohta täiendavat analüüsi teises analüüsietapis** (vt punktis 1.4 esitatud tekstikast).